

diriliş çağrısı

M. Fethullah Gülen

KIRIK 6 TESTİ

DİRİLİŞ ÇAĞRISI

KIRIK TESTİ – 6

M. Fethullah Gülen

ISBN
978-975-315-340-9

Yayın Numarası
288

Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001, 2000
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel, (0232) 252 22 85
Ocak - 2010

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.nil.com.tr

Takdim

Kalenin burcunda bir nöbetçi duruyor. Vakit tamam olunca yerini yenisine bırakıyor. Eskisinin bıraktığı ışık, uzun zaman yenisinin de yolunu aydınlatıyor. Bu görev değişimi nesiller boyu devam ediyor. O burçta, bir milletin tarihe malolmuş ortak aklını, sağduyusunu ve varolma iradesini görüyorsunuz. O aklın soluduğunuz havaya sindiğini hissettikçe kendinize, çevrenize ve geleceğe güveniniz artıyor.

Bizim bir ömre sığdırdıklarımız, gerçekte nesiller boyu devam eden uzun, upuzun bir serüvenin parçası. Havf ile recâ arasında gidip geliyoruz. Kâh kendi aramızda bölünüyoruz, rekabete giriyoruz. Bazen kendimizi kaybederek birbirimizi düşman gibi görüyoruz. Dışarıda deveran eden hayatın dışına düşüyor, enerjimizi, zekâmızı kısır kavgalarla tüketiyoruz. Kalenin burcunda duran nöbetçiyi bazen kaybediyoruz; bazen öfke ve nefretin kararttığı gözlerimizle hiçbir şeyi, hatta bizi bekleyeni bile göremiyoruz. Sağa sola yalpalıyor, zaman kaybediyoruz. Ama serüven devam ediyor; bir nesilde kaybettiğimizi diğer nesilde tekrar buluyoruz. Çünkü burçtaki nöbetçi sabırla yerinde duruyor.

Bizler bu topraklara yersiz yurtsuz göçebeler hâlinde gelmedik. Önümüze düşen, bize yol gösteren rehberlerimiz vardı. Toprağa nasıl kök salacağımızı, birbirimizi nasıl koruyup kollayacağımızı, nasıl iş tutup çoluğumuzun çocuğumuzun rızkını temin edeceğimizi onlardan öğrendik. Sahipsiz değildik, istikametsiz değildik, yurtsuz değildik. Allah'tan başka ne istenir ki?

Tarih bizim kimliğimiz ve kişiliğimiz. Bizden önceki nesillerden devraldığımız, bizden sonraki nesillere devredeceğimiz bir emaneti taşıyoruz. Sadece uzun bir zincirin halkasıyız. Mesele, ne kadar sağlam bir halka olduğumuz?

Tarih bize uzun uzun anlatıyor. Hayat gailesinin içine düştüğümüzde hırslarımızın ve heveslerimizin kurbanı oluyoruz. Gözümüzü kamaştıran pırıltılara kapılıyoruz. Gayemizi unutuyoruz ve istikametimizi kaybediyoruz. Halkayı zayıflatıyoruz. Nöbet yerindeki, bizi sakin, sıcak ve ikna edici bir sesle uyarıyor. Toparlanıyoruz, görevlerimizi, sorumluluklarımızı hatırlıyor ve yolumuza devam ediyoruz. Karşımızda duran mücessem tevazû bizi kibrimizin ağır yüklerinden kurtarıyor. İstiğnayı öğreterek kanatlandırıyor. Bize her şey için bir miyar veriyor. Halka sağlamlaşıyor.

***

İhtiyacımız olan en önemli şey, güven duygusunu toplumun tam da merkezine yerleştirmek. Soğuk ve resmî bürokratik yapı ve ilişkileri içinde, hele yaygın ve kanıksanmış suistimaller arasında topluma bu güveni vermek zordur. Resmî kamusal düzen ve kurumlar toplumdaki güven ihtiyacını karşılayamamaktadır. Toplum kendi arasında bu güven ağını, müracaat edebileceği tek kaynağı kullanarak, yani dindarlığı ortak bir iletişim aracına dönüştürerek kendi arasında inşa etmektedir. Karşı karşıya olduğu zorlukları aşmanın işe yarar başka yolu yoktur. Sahip olduğu değerleri muhafaza etmenin, kendisinden sonraki kuşaklara aktarmanın yolu da budur. Ailenin muhafazası, çocuklarının yetiştirilmesi, iş ilişkilerinde riskin azalması, hayatın karşınıza çıkartacağı muhtemel sıkıntılardan kurtulmak bu yolla mümkündür. Üstelik ortak bir vatanı paylaşmak, toplumun diğer üyelerine bağlanmak için de aynı çerçeve devreye girmektedir. Siyasal katta üretilen politikaların ayırdığı, düşman ettiği taraflar; bu çatı altında kardeşliklerini yeniden inşa etmekte ve ayrılığa direnmektedir.

İnsan olarak varoluşumuzun anlam kazandığı ve insan olarak yüreğimizi yakan sorunlara çözümler getiren bir alandan bahsediyoruz. Bu alanın meşruiyetine sınırlama getirmek gayrı insanî bir tutumdur. Alternatifini üretemediğiniz bu insanî ihtiyacı yasaklamak zulümdür. Üstelik bu alan herkesin yokluğundan şikâyetçi olduğu sivil toplum alanıdır. Her şeyin çaresi olarak gördüğümüz sivil toplum, üzerine düşen sorumluluğu bu hüviyetle üstlenerek yerine getirmektedir. Türk toplumunun hayırseverlik gücünü bir sermaye olarak tasavvur edelim. Bu sermayenin besin kaynağı nedir? Bu alanı sınır dışında tutar ve bu besin kaynağından mahrum kalırsanız, toplumda var olan sosyal sermayeyi çürütür ve heba edersiniz. Paranoyakça yasaklara rağmen toplumun ifa ettiği dayanışma ve yardımlaşmanın, her şeye rağmen sizi ayakta tutan güç olduğunu fark edemezsiniz.

***

Bölen karşısında birleştirene, niza yerine barışa; korku ve tehdit yerine huzur ve güvene; öfke ve nefret yerine sevgi ve şefkate ihtiyacımız var. **O zaman kalenin burcunda gözlerini ufka dikmiş seyredeni takip etmeliyiz.** Şükür ki ihtiyacımız olan her şey elimizin altında hazır duruyor.

Mümtaz'er Türköne

Önsöz Yerine

Diriliş Çağrısı

Merhum Necip Fazıl tarafından genellikle "ba'sü ba'de'l-mevt" (öldükten sonra tekrar dirilme) şeklinde telaffuz edilen, son dönemde de daha ziyâde Sezâi Karakoç Bey'in ismiyle beraber anılagelen "diriliş" sözü, sıradan bir kelime olmanın ötesinde pek çok mânâlar taşıyor.

"Diriliş" canlanmak, hayat bulmak, yenilenip tazelenmek, silkinip ayağa kalkmak, kuvvet kazanmak ve ölü toprağını üzerinden atmak mânâlarını ihtiva ediyor.

Dahası, diriliş ya da "ba'sü ba'de'l-mevt" ifadesi, tamamen unutulmuş ve yok olmuş gibi görünen bir hakikatin yine hayatiyet kazanmasını, halsiz ve yorgun görünen bir kahramanın tekrar güç bulup doğrulmasını ve kimliğini yitiren, kendi değerlerini bir kenara iten bir kimsenin ya da bir milletin yeniden özüyle buluşmasını da çağrıştırıyor.

Kendi talebelerini imana, ümîde, azme uyaran ve onların gönüllerine her zaman diriliş üfleyip duran Kur'ân, *"Ey iman edenler! Size hayat verecek hakikatlere sizi çağırdığı zaman, Allah'a ve Resûlü'ne icâbet edin."*[1] buyuruyor; aslında diriliş çağrısının Cenâb-ı Hakk'a ve Peygamberler Sultanı'na ait olduğunu beyan ediyor.

Evet, Allah Teâlâ ve Resûl-i Ekrem, mü'minleri İslâm dinine, Kur'ân'ın ulvî hakikatlerine, kâmil imâna, i'lâ-yı kelimetullah davasına, diğer kulluklardan kurtulup sadece Hakk'a kul olmaya, başkalarını da bu ufka uyarmaya ve insanlık şerefine yakışır şekilde yaşamaya çağırıyor. İnananların ancak böyle bir hayat sayesinde kalb ve ruh dünyası açısından diri kalacaklarını, gerçek hayat çizgisine ulaşacaklarını ve ötede de ebedî mutluluğa nail olacaklarını haber veriyor.

Unutulmamalıdır ki, duyguda, düşüncede, kalbî ve ruhî hayatta diriliş daveti herkes içindir; fakat, bu yeniden doğuş, keyfiyet bakımından insandan insana değişmekte ve farklı seviyelerde gerçekleşmektedir. Bu konuda, dava-yı nübüvvetin vârislerinin payına düşen, dirilmenin de ötesinde bir diriltme mefkûresidir; çünkü onlar dirilişlerini diriltme sevdasına bağlamışlardır. Nasıl ki, insanlık tarihi boyunca peygamberler ve onların tâbîleri o dirilten soluklarıyla her tarafa hayat üflemişler; nefehât-ı ilâhiyeyi herkese taşımışlar ve herkesin dirilmesini sağlamışlardır; günümüzün hizmet erleri de aynı selefleri gibi "ba'sü ba'de'l-mevt kahramanı" ya da "diriliş süvarisi"

diyebileceğimiz birer diriliş eri olmayı hedeflemişler ve dirilmeden ziyade diriltmeyi tercih etmişlerdir ya da daha doğru bir ifadeyle, başkalarına âb-ı hayat sunmayı kendilerine can verecek bir iksir kabul etmişlerdir.

Şüphesiz, yeryüzünde her zaman içten içe çürüyenlerin, değişip başkalaşanların ve kimliğini inkâr edenlerin yanında, mânâ köklerine bağlılığını sürdürmüş, ruh güzelliğini korumuş, saf ve dupduru kalmış bir hayli insan da var olmuştur. Fıtratı temiz bu insanlar, uyaran bir ışık, samimi bir ses, içten bir diriliş çağrısı ve içinde yaşadıkları çağın sesiyle bir ezan bekleyip durmuşlardır. Bugün de mânâ köklerinden sızıp gelen mülâyemet hissi, cibilliyetlerindeki iyilik duygusu, herkese saygılı davranma tavrı ve afv u safh enginlikleriyle, kendi özlerine erecekleri bir eşref saatin intizarında olan binlerce, yüzbinlerce insan mevcuttur.

"Diriliş süvarisi"nin vazifesi, gözleri yolda ve kulakları seste, bitmeyen ümit ve sarsılmayan azimle bir rehber bekleyen bu insanlara bir ümit, bir aşk, bir ışık olmak ve dudağı kuruyanlara âb-ı hayat sunmaktır. Yazıyla, şiirle, resimle, musikiyle, sanatın değişik dallarıyla ve her şeyden öte dini güzel temsil etmek suretiyle her yerde yeniden doğuşun mümessili olmak ve insanlara diriliş nefhasında bulunmaktır. Evet, bu vazife, dirilmenin de ötesinde bir diriltme davasıdır; şahsî hayat tutkusunu unutanların "yaşatma arzusu" ya da "yaşatma mefkûresi"dir.

İşte, Kırık Testi serisinin altıncı halkasını teşkil eden bu kitap bütün bu mânâları hâvi bir diriliş çağrısıdır. Muhterem Fethullah Gülen Hocamız'ın, kendisine sorulan suallere cevap sadedinde dile getirdiği dinî, sosyal ve kültürel meseleler hakkındaki tahlillerini ihtiva eden bir ba'sü ba'de'l-mevt davetidir.

Şu kadar var ki, muhterem Fethullah Gülen'in "diriliş çağrısı" asla bir kesime ya da bir sisteme karşı ayaklanma değil, nefse ve şeytana karşı dik durma çağrısıdır.

Diriliş çağrısı, kavga ve çatışma maksadıyla güç toplama, kuvvet hazırlama ve sonra da sıkılmış yumruklarla meydanlara çıkma daveti değil, sevgi ve diyalog yolunda düşmanlıkları maziye gömme, her müşkilin çözümünü hoşgörüde, uzlaşmada görme ve tokalaşmak için açılmış ellerle, sarılmaya hazırlanmış kollarla barış çizgisine yürüme çağrısıdır.

Diriliş çağrısı, iyi yaşama yolunda imkân arama, ikbal devşirmek için fırsat kollama, yükselme uğrunda her yola başvurma daveti değil, gönle düşen yaşatma arzusuyla şahsî hayatı, ferdî çıkarları unutarak yaşatmak için yaşama, herkese dostluk eli uzatma ve kardeşlik peşinde olma çağrısıdır.

Diriliş çağrısı, kat'iyen maziyi hortlatma, geçmişi aynıyla bugüne taşıma ve vatanı, milleti düne hapsetme arzusunun sesi soluğu değil, maziden güç alarak, millî iradeyi tarih rüzgârlarıyla kanatlandırarak ve kalb-kafa bütünlüğüyle çağın ihtiyaçlarını çok iyi okuyarak necip milletimizin gizli-açık bütün ızdıraplarını dindirmeye çalışma çağrısıdır.

Diriliş çağrısı, gerekirse diriltmek için kurban olma, güldürmek için ağlama, dinlendirmek için hamarat gibi çalışma ve insanları ebediyete uyarma yolunda dur-durak bilmeden hep koşma; koşarken de ne yaldızlı takdirlere ne de insafsız tenkitlere takılıp kalmadan her yana diriltici soluklar taşıma çağrısıdır.

Evet, "*Diriliş Çağrısı*" muhterem Fethullah Gülen Hocamız'ın 2006 senesinin Ocak ve Temmuz ayları arasında yapmış olduğu sohbetleri ihtiva eden ve her cümlesiyle sevgi kahramanlarını yaşatma mefkûresine dilbeste olmaya çağıran bir davetiye demetidir.

Sohbet-i Cânan bahçesinden derlenen beyan çiçeklerinin oluşturduğu bu buketin tek tâli'sizliği Söz Sahibi tarafından ya da hiç olmazsa ilim ve irfan bakımından daha engin ve daha ufuklu insanlarca hazırlanmamış olmasıdır. Bu kitaptaki makalelerin tamamının Muhterem Hocamız'ın kendi kaleminden ve o enfes üslûbundan çıkmasını ne çok isterdik! Maalesef, hem sağlık problemleri hem de değişik meşguliyetleri Hüzünlü Gurbetin Muğteribi'ne bize böyle bir lütufta bulunma imkânı vermedi. Hal böyle olunca, sohbetleri yazıya dökmek, okumayı ve anlamayı kolaylaştıracak haşiyecikler düşmek, nihayet Zât-ı âlilerine okumak suretiyle şifâhî olarak tashih ettirmek ve "hiç yoktan iyidir" diyerek bu kadarla yetinmek zorunda kaldık.

Sohbetleri yazı üslûbuna taşırken, yeni nesillerin daha kolay anlamasını sağlamak için bazı kelimeleri bugün kullanılan sözcüklerle açmamız ya da değiştirmemiz icap etti. Kur'ân âyetlerinin, hadis-i şeriflerin, Osmanlıca, Arapça ve Farsça metinlerin sadece meallerini verip geçmemiz gerekti. Oysa, asılları o mübarek dudaklardan dökülürken ne kadar da kulağa hoş geliyor ve gönül çeliyordu. Dahası, sohbetleri yazıya geçirirken ve neşrederken sadece bizim anlayabildiğimiz kadarına yer verdiğimizi belirtmeliyiz; zira inanıyoruz ki, şayet bu kitap, daha ehil insanların ellerinden çıksaydı, o konuşmalarda daha pek çok hususa değinildiğini, satır aralarında daha ne nüktelerin bulunduğunu görmek mümkün olacaktı.

Bu mülâhazalarla, aziz Hocamız'ın sağlık, sıhhat ve afiyet içinde imrâr-ı hayat etmesini ve düşünce dünyamızı, gönül âlemimizi hep aydınlatmasını Cenâb-ı Allah'tan diliyor; takdir, tenkit ve teklifleriyle bize destek olanlara, hususiyle de kayıt, tebyiz ve tashih sırasında hâlisane gayret gösteren

Abdurrahim Özcan ve Mustafa Yılmaz Beylere ve *Diriliş Çağrısı*’nı yüzbinlerce okuyucu ile buluşturan Yayınevine sonsuz teşekkürlerimizi arz ediyoruz. Bu arada, internette www.herkul.org adresinden ulaşabileceğiniz elektronik dergimizin “*Bamteli*” sayfasında sesli, “*Kırık Testi*” bölümünde de yazılı olarak Muhterem Hocamız’ın haftalık sohbetlerini yayınlamaya devam ettiğimizi de bir kere daha hatırlatmak istiyoruz.

Mevlâ-yı Müteâl’in merhameti, Resûl-i Ekrem’in şefaati ve sevgi erlerinin duaları recâsıyla...

Osman Şimşek

New Jersey, Mayıs 2007

1 Enfâl sûresi, 8/24.

Başkanlık Kimin Hakkı?

Soru: *Tasavvufla alâkalı kitaplarda, insanı en çok tesir altına alan kötü huylardan birinin riyâset tutkusu olduğu ifade ediliyor. Bu tehlikeli istek belli seviyedeki idarecilerle mi alâkalıdır yoksa herkes için mi söz konusudur? İdarî bir vazife ile karşı karşıya kalma durumunda düşünce istikameti nasıl olmalıdır?*

Cevap: "Riyâset" kelimesi, bir işin idaresini üstlenmek, önde bulunmak, başkanlık yapmak, reis olmak ve başı tutmak gibi mânâları ihtiva etmektedir. Aslında riyâset denilince, genellikle devlet başkanlığı, başbakanlık, bakanlık, valilik, kaymakamlık gibi idarecilikler akla gelmektedir. Fakat, dünden bugüne Hak dostları, tanınan, bilinen ve herkes tarafından anılan ünlü, namlı ve makbul bir insan olmayı da riyâset çerçevesinde değerlendiregelmişlerdir. Değerlendirmiş ve baş olma sevdasını Allah dostları için çok büyük bir tehlike olarak görmüşlerdir. Hatta, önde olma ve başı tutma isteğini "riyâset şehveti" olarak ifade etmiş ve onu diğer beşerî zaaflardan daha helak edici bulmuşlardır. Bundan dolayıdır ki, selef-i salihîn arasında "Evliyânın kalbinden en son çıkan kötü huy riyâset tutkusudur!" sözü pek meşhur olmuştur.

Tanınan, bilinen ve sözü dinlenen bir insan olma isteği, hemen herkeste az-çok bulunur. Fakat bazıları mülâhaza ufuklarını daha önemli meselelerle donatır, nazarlarını daha kıymetli hedeflere bağlar, sürekli daha yükseklere bakar ve bu sayede o hissi baskı altına alırlar. Evet, şayet insan meâlîye müştaksa, zihnini yüce fikirlerle aydınlatmış ve gönlünü ulvî hakikatlerle mamur kılabilmişse, bu âlemin geçici lezzetlerine değil de ahiretin ebedî güzelliklerine meftun olmuşsa, onun için dünyevî makam ve mansıplar çok önemsiz kalır. Meselâ, Hakk'a kulluğu en büyük pâye kabul eden, Allah'ın rızasını kazanmayı yegâne hedef olarak belirleyen ve o hedefe ulaşmanın biricik yolunun da i'lâ-yı kelimetullah olduğuna inanan, dolayısıyla rıza-yı ilâhîyi tahsil istikametinde i'lâ-yı kelimetullaha ve nâm-ı celîl-i Muhammedîyi bütün cihana duyurmaya kilitlenen bir kul, kendisine riyasetlerin en büyüğü bile teklif edilse, asla dönüp bakmaz, ona kat'iyen meyletmez ve yürüdüğü yolu değiştirmeyi hiç düşünmez. Ne var ki, böyle bir istiğnâ ve ferâgât ancak ehl-i iman için söz konusudur. Dünya tâliplerine gelince, onların hemen hepsi, en küçük bir makam için hayatını feda edecek kadar şöhretperestlik hissiyle dopdoludur.

Gerçi, idarecilik de toplum hayatı açısından zarurîdir; bazı kimselerin önde bulunmaları, insanları hayra sevk etmeleri, beşerî münasebetleri düzenleyip

halkın nizam ve intizamını sağlamaları lâzımdır. Tabiî ki, bir köy muhtarsız, bir kasaba kaymakamsız, bir il valisiz ve bir devlet başkansız olmaz. Bu açıdan, en küçük bir topluluğu idare etmekten dünya devletler muvazenesini sağlamaya kadar her sahada reislerin, başkanların, idarecilerin olması şarttır. Şu kadar var ki, bu zarureti kabul etme ve işi ehline vererek onun gereğini yerine getirme başka bir meseledir, insanın kendisini bazı mevkilere ehil görmesi ve onu elde etmek için yanıp tutuşması çok daha başka bir meseledir. Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz "Şu emirlik (idarecilik) hususunda insanların en hayırlıları, idareci olmazdan evvel idareciliği pek fena gören ve onu hiç arzu etmeyen kimselerdir."[1] buyurmuştur. Bu itibarla, insan riyâseti bir zaruret olarak kabul etse bile, şahsı adına onu hiç istememeli, bu konuda çok hakperest davranarak meseleyi emin ellere teslim etme gayreti içinde bulunmalıdır.

İmametin Kureyş'e Ait Oluşu

İstidradî olarak ifade edecek olursak; Hazreti Ebû Bekir ve Hazreti Ömer başta olmak üzere bazı sahabe efendilerimiz, halifenin, Mekke'deki topluluğun ceddi kabul edilen Kureyş kabilesinden seçilmesini istemiş ve bu konuda ısrarcı davranmışlardı ama onların bu talebi kat'iyen kendi şahıslarıyla alâkalı değildi. Kureyş üzerindeki ısrarları hem *"İmamet Kureyş'tedir."*[2] hadis-i şerifine bağlı bir mülâhazaydı, hem de Kureyş'in bilinen, kabul edilen ve güvenilen bir kavim olmasından dolayıydı. Mekkeliler, ticaret için yazın kuzey tarafina, Şam'a gidiyor; kışın da güneye doğru, Yemen'e kervanlar düzenliyorlardı. O koca coğrafyada hemen her kabile ile münasebetler tesis ediyorlardı. Kâbe'ye hizmet ettikleri için de diğer Araplar onlara hususî saygı duyuyorlardı. Fil hâdisesinden sonra bu güven ve saygı daha da artmıştı. Bunlar ufukları açık insanlardı; güzel konuşma kabiliyetlerini ve şiire olan istidatlarını vicahî kültürle iyice beslemiş ve birer entelektüel hâline gelmişlerdi. Dolayısıyla, Şam, Yemen ve Kahire halkları başta olmak üzere bölgedeki herkes Kureyş'i iyi tanıyor ve onları kabule açık duruyordu. Daha çok çiftçilikle iştigal eden ve ziyadesiyle içe dönük yaşayan Ensar ise, diğer topluluklarla çok fazla münasebete geçmemişlerdi ve Mekkelilere nazaran çok az tanınıyorlardı.

İşte, Hazreti Ebû Bekir ve Hazreti Ömer (radıyallâhu anhüma), meseleyi Peygamber Efendimiz'in irşadı istikametinde Kureyş'in bu üstünlüğü zaviyesinden ele almışlardı. İslâm'ı temsil etme meselesinde Kureyş'in itibar ve kredisini de değerlendirmeyi düşünmüş; insanların tabiatını da hesaba katarak Kureyş'in şan u şöhretini bu hususta kullanma ileri görüşlülüğünü

sergilemişlerdi.

Aslında, onlar, Resûl-i Ekrem (aleyhi ekmelüttehâyâ) Efendimiz'in "Size idareci olarak tayin edilen insan saçları kıvırcık, üzüm gibi siyahî bir köle dahi olsa, dinleyin ve itaat edin."[3] dediğini biliyorlardı. Tarihî gelenekleri itibarıyla Kureyşli bir efendi için, siyahî bir köleye itaat mümkün olmasa bile, Efendimiz üstünlük iddiası gibi bütün Cahiliye âdetlerini ortadan kaldırmak için gelmişti. Ayrıca, O'nun bu ifadeleri, "İmam mutlaka Kureyş'ten mi olacak, yoksa Habeşli bir köle de imam olabilir mi?" meselesine de cevap teşkil ediyordu. Demek ki, Habeşli bir köle de halife olabilirdi. Ne var ki, o zamanki şartlar ve konjonktür, –Müslümanlar mutlaka kendisine biat edecek olsalar bile– Habeşli bir kölenin ya da Ensar'dan birinin bölgede hüsnükabul ile karşılanmasına müsait değildi. Bunu herkes sezemese de Hulefâ-yı Raşidîn efendilerimiz, o engin ufuklarıyla meseleye yaklaşmış ve halifenin Kureyş'ten seçilmesi hususunda ısrar etmişlerdi. Bu itibarla da, onların bu talebi şahısları adına değil umum ümmetin maslahatı hesabına bir talepti.

Riyâset, Hak İddia Etmeyenindir!..

Evet, Allah Resûlü'nün bu vefalı dostları hiçbir zaman emirliği düşünmemiş ve riyâset sevdasına asla düşmemişlerdi. Öyle ki, İbn Sa'd ve İbn Esîr gibi müelliflerin naklettiklerine göre, Ebû Bekir efendimiz, halife seçildikten üç gün sonra kürsüye çıkmış ve "Ey insanlar! Hilâfeti kabul edişim, sizi yönetmeye aşırı istekli olmamdan değildi; bozgunculuktan ve ihtilâflardan korkmuştum. Şimdi ise, işi size bırakıyorum, istediğinizi başınıza getirebilirsiniz!" diye hitap etmişti. İnsanlar hep bir ağızdan "Biz sana biat ettik, seni bırakmayız!" deseler de, Hazreti Sıddık daha sonra da birkaç defa minbere çıkıp bu görevi kabul etmediğini bildirmiş; yerine başka birisini seçmelerini istemiş ve ısrarlar sonrasında vazifeyi mecburen üstlenmişti.[4] Zaten, sadâkat burcunun kahramanı olan o zattan, başka türlü bir davranış da beklenemezdi. Zira o, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in riyâset konusundaki ikazlarını pek iyi biliyordu.

Nitekim, Ebû Zerr (radıyallâhu anh) "Yâ Resûlallah! Beni bir göreve tayin etmez misin?" diyerek idarecilik isteyince, Sevgili Peygamberimiz, mübarek ellerini onun omuzuna koyarak şöyle buyurmuştu: *"Ebû Zerr! Sen zayıfsın, bu vazifeyi kaldıramazsın. Oysa, vazife bir emanettir ve kıyamet gününde rüsvaylık sebebidir."*[5]

Bir başka defasında, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Abdurrahman İbn Semüre'ye (radıyallâhu anh) hitaben, *"Ey Abdurrahman! Baş olmayı isteme; eğer isteğin üzerine o görev sana verilirse, onunla baş başa*

bırakılırsın. Şâyet sen istemeden sana verilirse, o işte ilâhî yardım görürsün."[6] demişti.

Cevdet Paşa'nın, "Kısas-ı Enbiya"da temas ettiği üzere, riyâset mevzuundaki bu nebevî uyarıları duyup dinleyen Hazreti Ebû Bekir (Allah'ın rıza ve rıdvanı onun üzerine olsun), onları Hazreti Ali'ye de hatırlatmış ve mevzuyla alâkalı şu ölçüyü dile getirmişti: "Vazife onundur ki, o 'benim değildir' der. Onun değildir ki, o, vazifeye ehil olduğunu iddia eder."[7]

Makam Hırsının Akıbeti

Ebû Musa –radıyallâhu anh– da idarecilik vazifesi talep eden bir insana Resûlullah'ın (aleyhisselâm) şu cevabı verdiğini rivayet etmiştir: *"Allah'a yemin olsun ki, biz bu işe onu talep eden veya ona hırs gösteren bir kimseyi tayin etmeyiz."*[8]

Evet, riyâset, onu isteyip delicesine peşinden koşan kimselere verilmez. Çünkü, riyâset talep eden kimsede hırs var demektir. Hırs ise, istediğini elde etmek için insanı bazı hakikatleri feda etmeye sevkedebilir. Onun için, siyasette bir yere yükselme, bir mevkî ihraz etme ve bir makam sahibi olma gibi tutkular, insanları çok defa bazı hakikatleri görmekten alıkoyar. Çünkü, yükselme sevdalısı kimseler, sürekli daha üst bir rütbeyi ya da makamı düşünür ve o anki kredilerini hep yarınları hesabına harcarlar; o sermayeyi sadece hakkı tutup kaldırma adına kullanamazlar. Kullanmak isteseler bile bir yerde durmak zorunda kalırlar; zira, bir taraftan vazifenin hakkını vermeye çalışsalar da, diğer taraftan da sürekli ferdî ikballeri için yatırım yapma hususunda kendilerini mecbur hissederler. Kalemin bir yanıyla hak ve hakikate hizmet yolunda bazı şeyler çizseler de, diğer yanıyla da şahsî istikballerini garanti altına alabileceğini zannettikleri hususlarla alâkalı imzalar atarlar. Dolayısıyla, tam bir hizmet insanı olduklarını söyleseler de, bu takıntıları sebebiyle hep yarım bir insan olarak yollarına devam etmeye mahkumdurlar.

Oysaki, insanın bir aklı ve bir kalbi vardır; bunlar ne kadar sâlim olursa olsun, şayet insan bunları böler, bir kısmıyla başka şeyleri peylemeye kalkarsa, sermayesinin bir parçasını başka yerlere sarfetmiş ve asıl gayesinden uzaklaşmış olur. Meselâ; bir milletvekili bakan olmak ya da bir bakan başbakanlığa sıçramak arzusuyla yanıp tutuşuyorsa ve bu yolda bir kısım hırslara girmişse, tekyeden, zaviyeden hiç çıkmasa, sürekli halvetî yaşasa ve elinden tesbihini hiç düşürmese de, kalbinin ve aklının bir kısmını o türlü beklentilerle meşgul ettiğinden dolayı gerçekten önemli olan meseleleri gerektiği gibi ele alamaz, değerlendiremez. Her ne kadar "Biz hakka hizmet

ediyoruz, Allah için çalışıyoruz.” dese de, ileriye matuf herhangi bir beklentisi olan ve bir üst makama yürüme gibi bir hedefi bulunan böyle biri, bir kısım hesaplarını da o istikamette yapıyor ve adımlarını ona göre atıyordur; artık aklının ve faaliyetlerinin yarısını o işe emanet etmiştir. Dolayısıyla, o eksik bir adam sayılır ve hayatî bir meselede emanete ne derece riayet edeceğini sadece Allah bilir.

Bu açıdan da, ehlullaha göre, siyasetin içinde bulunanlar arasında Müslümanlığı dörtte dörtlük yaşamayı ancak başta Râşid Halifeler olmak üzere çok az insan başarabilmiştir. Bu denge kahramanları, riyâsetle beraber kalbî ve ruhî hayatın gereklerini de gözetmiş; dünyevî işlerde dehayı bütün buudlarıyla temsil ederken ahiret hayatını nazar-ı itibara almayı da ihmal etmemişlerdir. Aklın yanında kalbe de değer vermiş; hisle beraber muhâkemeyi de değerlendirmişlerdir. Bir gözleriyle bu dünyaya bakmışlarsa bile, diğer gözleriyle de hep ahirete müteveccih yaşamışlardır.

İşte, bu ölçüde istikamet üzere olmak herkese müyesser değildir. Çünkü, idare ile alâkalı işler kısmen de olsa insanı dağıtır ve onun kulluğundaki mükemmelliğe dokunur. Riyâset tutkusu, en sağlam kimseleri bile aşındırır, karakter kırılmalarına sebebiyet verir. Öyle hırslı bir şekilde baş olma arzusu içinde bulunan kimse, hırsla üzerinde durulması gerekli olan çok önemli mevzularda dağınıklığa düşer.

Bu açıdan, akıl, kalb ve his selâmetiyle kalmanın ve dağılmamanın tek yolu, idareciliği ve önde bulunmayı vazife şuuruyla ele almaya, onu mesuliyeti büyük bir emanet olarak görmeye ve riyâset mevzuunda istekli olmaktan, arzu izhar etmekten uzak durmaya bağlıdır. Ara sıra, başka mülâhazalar buğu buğu gelip zihni ve hayali saracak olsa, hemen seccadeye koşup “Allahım, bağışla beni; boş hülyalara daldım, özür dilerim. Ben Seninim ve Sana döneceğim. Gerektiğinde her şeyimi al ama beni Sensiz etme!” diyerek sadece Allah’ın rızasına talip olmaya, aklı, kalbi ve hissi bütünüyle Cenâb-ı Hakk’ın hoşnutluğuna tevcih etmeye vâbestedir.

Hizmet Erlerinin Riyâsetle İmtihanı

Diğer taraftan, riyâset dediğimiz mesele sadece cumhurbaşkanlığı, başbakanlık, bakanlık ya da herhangi bir seviyedeki resmî idarecilikle sınırlı değildir. Önde olma ve başı tutma isteği, bazen “abilik” unvanı altında da kendini hissettirir; kimi zaman “kıdem” itibarıyla önde gelme ve turnikeye önce girmiş olma ambalajıyla da insanı esir edebilir; bazen de bir yönetim kurulunda söz sahibi olma ya da onun başında bulunma isteği şeklinde gönüllere girebilir. İşte, bu türlü duygular da, insanın ruh dünyasında tesir icrâ eder; kalbe

yerleştiği ölçüde de onu bütün bütün baskı altına alır. Hep sözünün dinlenmesini arzu eden ve baş olmayı isteyen bir insan, iman ve Kur'ân hizmeti dairesinde de olsa, bazı hakları çiğneyebilir, bir kısım hakikatları gözardı edebilir, kimi haklara karşı saygısızlıkta bulunabilir ve kendi haksızlıklarını hak gibi görebilir.

Bu itibarla, insan riyâsetin en küçüğüne bile asla tâlip olmamalı; şayet, başkaları tarafından öyle bir vazifeyle görevlendirilirse, o zaman da kerhen kabul edip emanet olarak ele aldığı o işin hakkını vermeye çalışmalıdır. İstemeye istemeye o işin altına girerken kendisini liyakatli görüp vazife tahmil edenlere, "Ben bu işin ehli değilim, ama ille de benim yapmamı istiyorsanız, bu vazifeyi kerhen üstleneceğim. Fakat, rica ederim, her zaman benim yanımda bulunun; yanlışlarımı hemen düzeltin. Bir kıblenümâ gibi bana doğruyu gösterin. Ne olur, kıblemi ve mihrabımı korumama yardımcı olun; beni tutun, destekleyin ve devrilip gitmeme müsaade etmeyin!" diyecek kadar mert olmalı ve öyle bir vazifeye razı olmayı şarta bağlamalıdır.

Haddizatında, insan böyle bir meselede kararı kendi tercihine değil de onun durumunu daha objektif değerlendiren ve meselelere daha bütüncül bir nazarla bakan kimselerin tayinine havale etmelidir. Kendisinin ne yapıp ne yapamayacağını dostlarının, büyüklerinin ya da âlî bir heyetin takdirine bırakmalı ve her türlü istihdama hazır olmalıdır. Aynı zamanda, onun belli bir vazifeyi götürebileceğine inanan ve onu istihdam eden insanların hüsnüzan edip yanılmış olabileceklerini de daha baştan kabullenmelidir. Evet, bir heyetin yanılma ihtimali ferdî kararlardaki yanılma nisbetine göre daha azdır; fakat, icmada da küçük çapta dahi olsa yanılma payı vardır. Dolayısıyla, kendisine bir iş teklif edilen insan, o takdirde bulunan kimselere hitaben "Hakkımda hüsnüzan edip beni bu vazifeye getirdiniz; ama şayet bu işi götüremediğimi görürseniz, vazife değişikliğini işaret etmekte lütfen gecikmeyin; ne olur beni kırmamayı değil, sadece hakkın hatırını gözetin; beni bu vazifeden almanız icap ederse sakın çekinmeyin. Nasıl ki bu işin altına sizin tayininiz, yönlendirmeniz ve iş'ârınızla girdim; aynen öyle de, küçük bir işaretinizle hemen ayrılabilir ve emaneti daha ehil birine tevdî edebilirim." diyebilmelidir.

İşte, böyle bir düşünce hakperestliğin ifadesidir. Bu mevzuda gösterilen alınganlıklar ise, hep bencillikten kaynaklanır. "Görülmedim, gözetilmedim, takdir edilmedim, kıymetim bilinmedi..." şeklindeki mülâhazalar nefsin ve enaniyetin hırıltılarıdır. Böyle bencil kimselere önemli vazifeler yüklemek kat'iyen doğru değildir; zira, bencillerin isabetli karar vermeleri imkân haricindedir. Onlar isabetli karar veremezler; çünkü, onların Hak'la münasebetleri yoktur, varsa da çok zayıftır; vicdanları duru değildir, his

dünyaları bulanıktır. Dolayısıyla, onlar bulundukları yerde hak ve hakikatin temsilcileri olamaz, sürekli kendi hevâ ve heveslerini seslendirirler; herhangi bir seviyedeki riyâseti halka ve hakka hizmet vesilesi yapacaklarına daha yukarılara tırmanmak için bir basamak olarak kullanırlar.

Yüz Elimiz de Olsa...

Mevzuyla alâkalı bir hususa daha değinmek istiyorum: Evet, siyaset sahnesinde rol almak ve idarecilik yapmak da toplum hayatı açısından lâzımdır; bazı kimselerin devlet idaresinde söz sahibi olmaları, milletvekilliği, bakanlık, başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı yapmaları içtimaî bir ihtiyaçtır. Fakat, şayet siz kendinizi iman ve Kur'ân hizmetine adadığınızı söylüyorsanız ve zihninizi, hissinizi, aklınızı, mantığınızı dağıtmadan garazsız-ivazsız kulluk yapmak istiyorsanız, böyle bir tercihte bulunduktan sonra artık siyasete ve dünyevî makamlara teveccüh edemezsiniz. Edemezsiniz, zira, siz şu zamanda en büyük tehlikenin, kalblerin bozulması ve imanın zedelenmesi olduğuna inanmışsınız; bütün himmetinizi kalblerin ıslahına teksif ederek bu tehlikeye karşı koymaya kendi kendinize söz vermişsiniz. Öyleyse, o resmî vazifeleri kim yaparsa yapsın, kim hangi makamı temsil ederse etsin, o konuda kimseyi hafife almaz ve kınamazsınız; herkesin buradaki niyetine ve amellerine göre ötede mükâfatını alacağına ya da cezasını çekeceğine inanır ve hükmü Cenâb-ı Ahkemü'l-hâkimîn'e bırakırsınız. Bununla beraber, siz yürüdüğünüz i'lâ-yı kelimetullah yolunda rıza-yı ilâhîden başka hiçbir şeye evvelen ve bizzat yönelemez, sizi asıl vazifenizden koparacak hiçbir şeye dilbeste olamazsınız.

Bu hususa dikkat çeken Nur Müellifi, "İki elimiz var; eğer yüz elimiz de olsa, ancak nura kâfi gelir."[9] demiştir. Evet, iman ve Kur'ân davasına gönül vermişseniz, yüz tane eliniz de olsa, kendi vazifenize ancak kifayet edeceğine inanır ve vazifeniz haricinde herhangi bir garaz taşımayı büyük bir aldanmışlık sayarsınız. Çünkü, i'lâ-yı kelimetullah başka hiçbir işi düşünmeye fırsat vermeyecek kadar büyük ve ağır sorumluluklar yükler insanın omuzuna. Bu yolda ondan başka şeyler düşünen insan himmetini dağıtmış olur. Himmetini dağıtan insan da, iki şeyde birden başarılı olamaz. "Bir koltukta iki karpuz taşınmaz" atasözü bu hakikati ne de güzel ifade eder!..

Bir Kalbde İki Sevda

Rivayetlere göre, İbrahim Ethem (rahmetullahi aleyh) Belh'in prensiymiş. Bir gece, yumuşacık yatağına uzanmış yatarken aynı zamanda kendi kendine mırıldanıyormuş; "Allahım beni maiyyetinden mahrum etme; şu aciz kulunu

Firdevs'inle şereflendir. Allahım, beni Peygamberine komşu eyle!..” türünden sözler söyleyerek dua ediyormuş. O sırada çatıda birinin yürüdüğünü fark etmiş, ayak sesleri duymuş. Hemen, “Kim var orada, sen kimsin?” diye bağırmış. Çatıdaki adam, “Merak etmeyin efendim; bir zarar verecek değilim, devemi kaybettim de onu arıyorum!” demiş. İbrahim Ethem, “Be adam, çatıda deve aranır mı?” deyince, aklını başına getiren şu cevabı almış: “A be sersem; sen Allah'ın maiyyetini yatakta arıyorsun ya!.. Peki yatakta Allah aranır mı, uzanmış yatarken Peygamber aranır mı!”

İşte, bu sözler İbrahim Ethem'e yetmiş. Demek ki, kalbi ölmemiş ve vicdanı felç olmamış bir insanmış; duyduğu bir iki cümle onu kendine getirmeye kifayet etmiş. O gün malı-mülkü, makamı-mansıbı elinin tersiyle itmiş, saltanatı terk etmiş ve varıp Mescid-i Haram'a “cârullah” olmuş.

Aslında, “cârullah” tabiri, büyük bir dil üstadı, edebiyatçı, kelâmcı ve müfessir olan İmam Zemahşerî'nin (1075-1143) lakabıdır. Zemahşerî, Mekke'de Beytullah'ın yakınında uzun süre ikamet ettiği için “Allah'ın komşusu” mânâsına “Cârullah” unvanıyla meşhur olmuştur. Fakat, İbrahim Ethem de bir cârullahtır; çünkü, saltanatı arkada bırakıp Kâbe'ye koşmuş, câr-ı Belh olmaktansa, câr-ı Kâbe olmayı yeğlemiş; cârullah olmayı cârunnâs olmaya tercih etmiştir.

Hani, Rabiâ Adeviye'ye “Dâr!..” deyip Cennet'i hatırlatıyorlar da, o “Câr” diye inliyor; “Komşu var mı orada; Dostumu görebilecek miyim? Dostu göremeyeceksem Cennet'in ne önemi var!” diyor. Yunus Emre de, “Cennet Cennet dedikleri / Birkaç köşkle birkaç huri / İsteyene ver onları / Bana seni gerek seni!” diye içini döküyor. Gördüğünüz gibi, âşıklarda ses hep aynı çıkıyor, kalb hep “Dost, dost” diye atıyor. İşte aynı mülâhaza İbrahim Ethem'i de Kâbe'ye taşımış ve onu cârullah yapmış.

İbrahim Ethem Hazretleri bir gün, “Allahım, Senin uğruna her şeyi terk ettim; burada rahmetinin tecellîlerini ötede de Cemâlini görebilmek için yurdu-yuvayı arkada bıraktım; artık aşkınla beni parça parça etsen de, şu kalbim Senden başkasına kaymayacaktır.” mülâhazalarıyla dopdolu olduğu bir sırada, metafta (Kâbe'nin etrafında tavaf yapılan yerde) oğlunu görür. Nasılsa, oğlu da onu görüp tanımıştır; göz göze gelir ve bir süre bakışırlar. Senelerin verdiği hasret, ikisini birbirine koşturur. İhtimal, onca sene ayrılıktan sonra, öyle bir karşılaşma Hazret'in his dünyasına büyük bir tûfan hâlinde tesir eder, onun gönlünde bir fırtına meydana getirir ve Hak dostu az da olsa içinin aktığını hisseder. Oğul kendini babasının kucağına atınca, o da yılların hicranıyla oğluna sarılır. Tam sarmaş dolaş olurlar ki, hâtiften bir ses gelir: “İbrahim, bir kalbde iki sevgi olmaz!” İşte o an İbrahim Ethem'den bir çığlık kopuverir:

"Muhabbetine mâni olanı al, Allahım!" Az sonra da oğlu ayaklarının dibine yığılır kalır.

Siyasete Meyletmeyi Kendi Adıma Döneklik Sayarım

Evet, İbrahim Ethem bir söz vermiştir Rabbine; "Beni parça parça etsen de, şu kalbim Senden başkasına kaymayacak!" demiştir. O vefa abidesi, mukarrebîndendir. Mukarrebînin en mümeyyiz vasfı, her an Allah'ın huzurunda olduklarını idrak etmeleri ve bu yakınlığa göre bir duruş sergilemeleridir. Onların gözleri rahmet tecellîlerinden başka şey görmez, kalbleri rıza-yı ilâhîden başka bir şeyle uzun süreli meşgul olmaz. Onlar, Cenâb-ı Hak'la münasebetlerine mani olabilecek ne varsa, hepsini Allah için feda edebilirler. O Hazret de oğluyla meşgul olmayı bile huzurun edebine muhalif görmüş ve aldığı bir ikazla "Araya giren perdeyi kaldır Allahım!" niyazında bulunmuştur.

Bu menkıbeyi hatırlatışımın ve şu sözlerimin mânâsı, tabiî ki "Herkes Allah'a ulaşmak için oğlunu, kızını, eşini-dostunu, evini-barkını terk etmeli!" demek değil.. Fakat, bir ufuktan bahsediyorum; makam, mansıp, rütbe, pâye, mal, mülk... gibi dünyalıklar bir yana, Allah'tan alıkoyan her ne olursa olsun ona karşı kalbin kaymamasının lüzumunu, mâsivâya gönül bağlamamanın gereğini anlatmaya çalışıyorum.

Heyhat ki, genel düşüncem bu istikamette olmasına rağmen, bazıları hâlâ siyaset sahnesinde rol alma, devleti ele geçirme ve idareye hâkim olma sevdası gibi isnatlarda bulunuyorlar. Oysa, ben *"kullardan bir kul"* olarak Allah'ın rızasını kazanmaktan başka her türlü düşüncenin ve hele fâikiyet (üstünlük) mülâhazasına bağlı olarak idarî, siyasî bir pâye devşirmenin karşısında olduğumu defalarca ifade ettim. Daha 25 yaşımdayken o fırsatın ayağıma kadar geldiğini ama onu elimin tersiyle ittiğimi kaç kere söyledim. Değil parlamenterlik, çok küçük bir idarecilik bile istemediğimi belirttim. Aslında, kanımın delice aktığı o gençlik dönemimde dahî bu ölçüde bir istiğna sergilemiş olmam, genel karakterimi ortaya koyma açısından yeterli görülmeliydi.. o tavır ve tutumum neye tâlip olduğumu, ne istediğimi ve neyin arkasında koştuğumu merak eden ehl-i vicdana kâfî gelmeliydi. Neylersiniz ki, yüzlerce defa bu duygumu ikrar etmeme rağmen, bir kesim hâlâ duymazlıktan geliyor ya da duymak, anlamak istemiyor. Belki de o kesimin literatüründe rıza-yı ilâhî ve ebedî saadet gibi kavramlar bulunmadığından dolayı, söylediklerimi anlayamıyorlar.

Fakat, onlar anlamasalar da, ben bir kere daha şu mülâhazamı seslendirerek

mevzuyu noktalayacağım: Teşvikçisi olduğum hizmetlerde dünyevî hiçbir hedefim yoktur; Türkiye'yi bütün zenginliğiyle ve imkânlarıyla getirip bana teslim etseler de, onu, küçük tahta kulübemdeki hayatıma tercih etmeyi ve makama-mansıba, mala mülke temayülde bulunmayı döneklik sayarım. Göz ucuyla da olsa, dönüp ona bakmayı Rabbime karşı vefasızlık ve davama da ihanet kabul ederim.

Evet, benim de iki elim var, şayet yüz elim de olsaydı, onları i'lâ-yı kelimetullahtan başka bir gaye için kullanmayı asla düşünmezdim. Muhalfarz, öyle bir düşünce bir bulut hâlinde zihnime aksa, hemen seccademin başına geçer, tevbe eder ve İbrahim Ethem gibi "Allahım, ya canımı al ya da Senin muhabbetine perde olan mülâhazaları gönlümden söküp at!" diye dua ederdim.

1 Buhârî, *menâkıb* 25; Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 199.

2 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/129; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 6/402-403.

3 Buhârî, *ahkâm* 4; Müslim, *imâret* 37.

4 Bkz.: Abdurrezzak, *el-Musannef* 11/336; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 6/82.

5 Müslim, *imâret* 16; Ebû Dâvûd, *vesâyâ* 4; Nesâî, *vesâyâ* 10.

6 Buhârî, *ahkâm* 5, 6; Müslim, *imâret* 19.

7 Cevdet Paşa, *Kısas-ı Enbiya* 1/293-294.

8 Buhârî, *ahkâm* 7; Müslim, *imâret* 14.

9 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.452 (Emirdağ Hayatı), 673 (Risale-i Nur).

Sözün de Bittiği An

Soru: *Bugün, dünyanın hemen her yanında, özellikle de Müslümanların yaşadığı coğrafyada oluk oluk kan akıyor; mazlumların feryâd ü figânı ciğerleri dağlıyor; yanaklardan domur domur gözyaşı boşanıyor. Böyle içler acısı bir durum karşısında mü'minlere düşen vazifeler nelerdir?*

Cevap: Maalesef, şimdilerde dünyanın dört bucağında kan seylâpları akıyor; dökülen gözyaşlarının haddi hesabı yok. Göklere yükselen âh u efgânı tartacak bir kantar mevcut değil yeryüzünde. En nezih milletlerin içinde bile kendilerine yer bulabilmiş zalimler insan haklarını çiğniyor, evrensel değerleri ayaklar altına alıyor ve âdeta mazlumlara kan kusturuyorlar. Dahası, uluslar arası arenada koca koca tiranlar, dünyanın kaderine hükmetme adına çeşit çeşit cinayetler işliyorlar. Ne masum insanların kanlarının dökülmesi, ne gözyaşlarının ceyhun olması, ne yüreklerin dağlanması, ne anaların ağlayıp dövünmesi ve ne de babaların bağırlarının yanması bu acımasız kimselerin merhamet hislerini harekete geçirmiyor, onları birazcık olsun insafa sevk etmiyor. Vicdanı ölmemiş bir insanı ızdıraptan kıvrım kıvrım kıvrandıracak her türlü kötülük âdiyattanmış gibi işleniyor ve bir yönüyle yeryüzünde şu anda Firavunlar dönemi ölçüsünde bir zulüm sürüp gidiyor.

Kan Gölü Ne Zaman Kurudu ki!..

Bazı fikirlerini beğenmesem de Türkçeyi güzel kullanması açısından takdir ettiğim "Tarih-i İstikbal" müellifi Celâl Nuri, kendisine "Her tarafta kan seylapları ve kan gölleri var?!." denildiğinde, âdeta insanlığın tarihî sergüzeştini hülasâ etmiş ve "O seylaplar ne zaman durdu, o kan gölü hangi devirde kurudu ki? Beşer, birbirini öldürmekten ve birbirine zulmetmekten ne zaman vazgeçti ki!.." şeklinde mukâbelede bulunmuştur. Bu sözün, zulmün ve haksızlığın devamı bakımından bugün de geçerliliğini koruduğu aşikâr. Evet, Asr-ı Saâdet ve Osmanlı'nın belli bir dönemi gibi birkaç kısa zaman dilimi istisna edilecek olursa, dünyanın yüzü hiç gülmedi; Âdem Nebi'nin ilk oğullarından beri insanlar birbirlerini öldürmekten hiç vazgeçmedi ve yeryüzü kavgasız, kansız ve cinayetsiz günlere şahitlik edemedi. Bugün de, hemen her toplum içinde ve yüzlerce yerde benzer haksızlıklar irtikâp ediliyor ve aynı cinayetler işleniyor. Şu kadar var ki, bu zulümler bazı coğrafyalarda hadden efzun ve âdeta kızılca kıyamet bir harbin şiddetiyle devam ediyor.

Ne acıdır ki, bütün bu zulümlere "dur" diyebilecek dünya çapında muvazene unsuru bir güç mevcut olmadığından dolayı hiçbir şey zalimleri hizaya

getiremiyor. Evet, bugün devletler arasında denge unsuru olabilecek, bütün insanların haklarını koruyup kollayabilecek, zalimlere hadlerini bildirip yeryüzünde hak ve adaleti temin edebilecek, herkesi gözünün içine baktıracak ve beşeri doğruya yönlendirecek bir devlet mevcut değil. Osmanlı, tarih sahnesinden silindiği andan itibaren koca bir bölgede huzurun bendi yıkıldı. O günden sonra hiç kimse hiçbir mazluma kanat geremedi, hiçbir düşkünün elinden tutamadı ve hiçbir azgına "yeter artık!" diyemedi. Felâketleri göğüsleyen, çığlıklara cevap veren ve hakkı tutup yükselten efsanevî ruhun sesi kesilince meydan zalimlere, gaddarlara, hattarlara kaldı.

Nitekim, bugün, çağın zorbaları sürekli zulmediyor, kan döküyor ve kimseye de hesap vermiyorlar. Hatta döktükleri ve dökecekleri kanı masum göstermek ve cinayetlerine başka milletleri de ortak etmek için türlü türlü bahaneler uyduruyorlar. Kendileriyle aynı safta yer almayanlara gönül koyuyor, tavır alıyor, ambargo ilân ediyor, açık-kapalı tehditte bulunuyor ve yanlarına çekemediklerinin de hiç olmazsa seslerini kısıyorlar; kısıyor ve sonra da dünyanın gözünün içine baka baka tarihte emsali görülmemiş olan ve beşeri insanlığından utandıran kötülükleri ard arda sıralıyorlar. Dolayısıyla, günümüzde kimi yerde ayak bileğine dek, kimi yerde diz boyu ve kimi yerde de gırtlağa kadar zulüm irtikap ediliyor.

Zulme ve Zâlimlere Karşı...

İşte, böyle acı bir manzara karşısında muhakkak bütün mü'minlere bazı vazifeler düşmekte ve herkes kötülüklere engel olma hususunda cehd ü gayret gösterme sorumluluğuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in beyanları içerisinde bu vazife, dinin çirkin saydığı bir münkeri mümkünse elle defedivermek, şayet fiilî müdahale imkânı yoksa, kavl-i leyyin ve va'z u nasihatla, yani dil ile o kötülüğün önüne geçmek; dil ile önlemeye de imkân ve vasat müsait değilse, en azından onu hoş karşılamamak ve ona kalben taraftar olmamak gibi farklı şekillerde ve üç değişik seviyede eda edilmelidir. Zira, Allah Resûlü (aleyhi ekmelüttehâyâ) "Sizden biriniz bir kötülük gördüğü zaman onu eliyle düzeltsin. Buna gücü yetmezse, diliyle onun çirkin olduğunu söylesin ve kötülüğün önüne geçsin. Buna da gücü yetmezse, hiç olmazsa, o işin kötülüğünü vicdanında duyup müteessir olsun; çünkü bu sonuncusu, imanın en zayıf derecesidir."[1] buyurmuştur.

Ne var ki, haksızlıklara karşı elle müdahale etme ve kuvveti, hakkı tutup kaldırmada kullanma meselesi ancak bir devletin yapabileceği bir iştir; üçüncü sınıf bir toplum olmaya rıza göstermeme, başkalarının güdümünde yaşamayı

kabul etmeme ve güçlü bir millet olma kararlılığına vâbestedir. O iş, merhum Mehmet Âkif'in,

" Bir zamanlar biz de millet, hem nasıl milletmişiz:
Gelmişiz dünyaya milliyet nedir öğretmişiz!
Kapkaranlıkken bütün âfâkı insaniyetin,
Nur olup fışkırmışız ta sinesinden zulmetin."

sözleriyle ifade ettiği gibi, kendini bütün insanlığın ufkunu aydınlatmaya ve ihkâk-ı hakta bulunmaya adamış bir millet olmaya bağlıdır. Nasıl ki Osmanlı hükümdarı, "Bugün Hindistan'a emredersem yarın onu karşınızda bulursunuz!" dediği an "üzerine güneşin batmadığı imparatorluk" adıyla anılan koca bir devlet hemen hizaya gelmiştir; işte ancak öyle bir millet, zulümler karşısında "Yeter artık!" diyerek sesini yükseltebilir ve gaddarları hizaya getirebilir.

Denge Unsuru Bir Millet

Şayet, zulüm karşısındaki öyle bir notanız ve kötülüğe mani olmaya matuf ültimatomunuz –bağışlayın– havada kalacaksa, onu seslendirmenizin de bir anlamı yoktur. O vazife, güçlü ve kuvvetli bir devlet hâline geleceğiniz ana kadar başvurmamanız gereken bir yoldur. Hem onun bir vakt-i merhûnu vardır ve o vakit geleceği âna kadar o mevzuda bir şey yapmanız mümkün değildir. Fakat, kadınıyla erkeğiyle, genciyle ihtiyarıyla, idare edeni ve edileniyle milletin her ferdi kendi ülkesinin bir gün dünyadaki dengeler açısından hak ettiği konumu elde edecek, devletler muvazenesinde ibrelere yön verecek ve hakkın sesi soluğu olacak bir devlet hâline gelebilmesi için çalışıp çabalamalıdır. Bu hedef her inanmış insanın mefkûresi olmalıdır. Yanlış anlamalara ve garezli yorumlara meydan vermemek için şunu da ifade etmeliyim ki; bu sözlerimle idareden, rejimden, bir sistemi bir başka nizamla değiştirmekten bahsetmiyorum; devletimizin ve milletimizin büyüklüğe sıçramasını, diğer toplumlar nezdindeki tarihî itibar kredisine yaraşır bir hal almasını kastediyorum.

Gerçi, bu çok büyük bir iş, çok büyük bir proje ve gerçekleşmesi uzun zaman isteyen bir plândır; çünkü, insana müteveccih bir iştir ve Batılı bir düşünürün ifade ettiği gibi, insana yapılan yatırımlarda yüz seneyi nazar-ı itibara almak gerekmektedir. Şayet, sizin bu mevzudaki gayretleriniz inkıtasız, sistemli, çağa göre mâkul ve aynı zamanda çevreniz tarafından da destekleniyorsa, Allah'ın izni ve inayetiyle hak ve adaletin temsilcisi bir millet olmanız için yüz seneye ihtiyaç vardır. Belki, küreselleşen dünya ve gelişen telekomünikasyon şartları bunu biraz daha hızlandırabilir ve bir elli senede ülkeniz dünyada sözü

dinlenen bir devlet hâline gelebilir. Ne var ki, siz iki–üç neslin geçmesini göze almalı ve iki–üç nesil boyu dünyaya kendinizi anlatmalısınız. Anlatmalısınız ki, gerçekten sevgi ve barıştan başka bir şey düşünmediğinize dünya inansın; sizin kendi çıkarlarınız için yaşamadığınızı ve topyekün insanlığın saadetini düşündüğünüzü cümle âlem görsün, bilsin; onlarca yıl geçmesine rağmen bu çizginizde bir değişiklik olmadığına bütün insanlar şahit olsun ve herkes tereddüt etmeden size sırtını dönebilsin. İşte, ancak öyle bir konumda ve güven ortamında sözünüzü dinletebilir; ancak öyle bir denge unsuru olarak akan kanı durdurabilir ve ancak o zaman güç, kuvvet ve itibarınızı mazlumun âhını dindirmek için bir vesile kılarak ağlayanları güldürebilirsiniz.

Felâket Mağduru Çocuklar ve Onlara Uzanan Eller

Ayrıca, gücünüzün yettiği kadarıyla muhtaçların imdadına koşmanız ve onların ihtiyaçlarını karşılamanız da el ile ıslah demektir. Meselâ, gönüllü kuruluşlar aracılığıyla Açe'ye gönderdiğiniz yardımlar hem bölge halkının bir ölçüde de olsa yaralarının sarılmasını sağlamış hem de onların gönüllerini bir kere daha fethetmiştir. Açe halkı sizden uzanan eli, Osmanlı döneminde yapılan yardımlara vesilelik eden ellerle yan yana koymuş; bugün sizin yaptığınız yardımla tarihte ecdâdınız tarafından yapılan yardımı birbirine katıp karıştırmış ve ikisini aynı kaynaktan beslenen iki cereyanın bir araya gelişi olarak değerlendirmiştir; sizin bağışlarınızın çehresinde Osmanlı'nın bir dönemde gönderdiği iâneyi de görüp yadetmiştir. Yine, Pakistan'daki deprem sonrasında Anadolu insanı adına imdada koşan gönüllü kuruluşlar, milletler arasında eşine az rastlanır bir sevgi ve dostluk havasında karşılanmış; fedakâr insanımızın dillere destan civanmertliği kardeş ülke halkına önemli bir inşirah vesilesi olmuştur. Öyle ki, her iki ülkenin en üst seviyeden idarecileri Türkiye'ye hususî minnet ve şükranlarını ifade etmişlerdir. Özellikle de oralarda açılan okullar insanlar için yeni bir ümit olmuştur ve çok ciddi bir ihtiyacı karşılamıştır.

Fiilî yardımın bir diğer yanı da şudur: Tsunami ve deprem gibi felâketlere maruz kalan ya da başka devletler tarafından işgal edilen ülkelerde çoluk çocuk ortada kalıyor. Bazı teşkilatlar, o çocukları toplayıp kendi ülkelerine götürüyor, evlâtlık edinip kendilerine benzetiyorlar. 1992 senesinde yine buradaydım. Bir dostumuz telefon etti; "Saraybosna'da katliam yapılıyor, her yanda soykırımlar cereyan ediyor, her gün yüzlerce insan öldürülüyor. Burada binlerce çocuk sahipsiz ve kimsesiz kaldı; şayet biz sahip çıkmazsak bunları

başkaları alıp götürecek. Bazı çocukları Türkiye'ye getirebilir miyiz?" diyerek bu konudaki fikrimi sordu. O esnadaki halime şahit olan arkadaşlarımın anlattığına göre, bu sözleri duyunca toparlanıp ayağa kalkmak istemişim; fakat kalkamamışım, sandalyeye yığılıp kalmışım. O anki heyecanlarımla, "Yüz mü, bin mi, yüz bin mi, ne kadar bulursanız alıp götürün, Anadolu insanına emanet edin; birer-ikişer dağıtın evlere. Bu millet hem fedakâr hem de vefakârdır; hepsine bakarlar Allah'ın izniyle. Hangi dinden, hangi mezhepten olursa olsun, hiçbir çocuğun zâyî olmasına meydan vermeyin!." dediğimi hatırlıyorum. Böyle bir teşebbüse ne kadar ihtiyaç oldu, kaç çocuk getirildi ve ne ölçüde bakıldı, bu ayrı bir mesele. Demek istediğim şu ki, fiilen yapılabilecek her ne varsa, onu mutlaka yapmalısınız; o çocuklar ülkemizde okutulacaksa okutmalı; kendi ülkelerinde okullar açıp en güzel şekilde yetişmelerini sağlamak mümkün olacaksa, o imkânı temin etmeli ama muhakkak darda kalmış insanlara sahip çıkmalısınız.

Dilsiz de Olmamalı, Üslûpsuz da!..

Şayet, gücünüz bir yere kadar yetti ve imkânlarınız tükendi ise, bu defa da, hiç olmazsa dilinizle kötülüğe ve zulme mani olmaya çalışmalısınız. Bazen bir televizyon ekranında, kimi zaman bir gazete köşesinde, bir başka sefer de bir internet sayfasında duygularınızı, düşüncelerinizi aktarmalı ve fırsatını yakaladığınız her platformda hakikati dile getirmelisiniz. Meselâ, tatlı dille, yumuşak bir üslûpla ve bir art niyetinizin olmadığını bütün samimiyetinizle ortaya koymak suretiyle şöyle seslenmelisiniz:

Acaba bu mesele diplomasi yoluyla çözülemez mi? Problemleri daha insanî bir şekilde halletmek varken neden hep kaba kuvvete müracaat ediyorsunuz! Oysaki, kuvvet çok defa akla, mantığa ve muhâkemeye rağmen işler; şiddet şiddete sebebiyet verir. Bir toplumun üzerine kinle gitmekle onlarda size karşı sevgi hislerini uyaramazsınız. Sevgi duygusunu tetikleme ve canlı tutma ancak sevgiden geçer. Hele bir de sevgiyle yaklaşın; bir kerecik de muhabbetle onların sinelerine akın; işte o zaman sizi nasıl kucaklayacaklarına bir bakın. Siz nefret ettikçe, onlardaki nefret hislerini de körüklüyorsunuz. Bugünkü muvakkat nefret hissi tarihî bir nefret heykeline dönüşüyor ve tarihin sayfalarına öyle aksediyor. Bu gidişle, arkadan gelen nesiller sizi demokrasi ve özgürlük havarileri olarak değil vatanlarını işgal eden zalimler olarak lânetle anacaklar. Lânet, lânet doğurur; nefret nefreti besler, kin kine sebep olur, gayz gayzı netice verir ve bunlar şimdiye kadar dünyanın hiçbir yerinde hiçbir problemi halletmemiştir. Ne olur, bir de insanlık, sevgi ve merhamet yolunu deneyin!

Evet, böyle bir ikazı hem devlet yetkilileri, hem sivil toplum örgütleri hem

de toplumun bütün fertleri yapabilir ve yapmalıdır da.

Mevzumuza esas teşkil eden hadis-i şerifte, *"münkere karşı kalben buğz etmek"*, kötülüğü defetmenin üçüncü yolu ve imanın en zayıf mertebesi olarak nazara verilmektedir. Ne var ki, bunu, insanlara düşmanlık beslemek ve onlardan nefret etmek şeklinde anlamamak gerekir. Çünkü, bir insana kin gütmek onu içine düştüğü fenalıktan vazgeçirmek için faydalı bir yol değildir. Öyleyse, bu sözden anlaşılması gereken husus, kötülüğe taraftar olmamak, ona karşı tavır belirlemek ve hem zulmedeni hem de zulme maruz kalanı ondan kurtarmaya çalışmaktır.

Bâri Dua Edelim!..

Zannediyorum, böyle bir maksadı gerçekleştirmenin en önemli vesilelerinden biri de duadır. Bu itibarla, şayet bir zulme şahit oluyor ve gadre uğrayan kimselere karşı gerçekten alâka duyuyorsanız, o zaman elle ve dille o kötülüğü engellemeye çalışmanın yanı sıra mutlaka Cenâb-ı Hakk'a teveccüh etmeli ve dua dua yalvarmalısınız. Eğer, oluk oluk akan kandan hakikaten müteessir oluyor, işittiğiniz hıçkırıkların gönlünüze bir kor gibi düştüğünü hissediyor ve ölen her insanla beraber siz de bir kez daha ölüyormuş gibi ızdırap çekiyorsanız, o halde kendi acz ve zaafınızın idraki içinde gücü her şeye yeten Kudreti Sonsuz'a yönelmeli ve O'na içinizi dökmelisiniz.

Evet, bir yönüyle, Allah'a sunacağımız ibadetler arasında duadan daha güçlü bir amel yoktur. Çünkü dua, Allah'ın varlığına, birliğine, hâzır ve nâzır olduğuna inanarak sebepler üstü bir taleple Cenâb-ı Hakk'a arz-ı hâlde bulunmaktır. Dua için ellerimizi açtığımızda, biliriz ki, bizim sesimizi işiten, kudret eli her şeye yetişen, bütün ihtiyaçlarımızı yerine getirmeye muktedir ve hadsiz düşmanlarımızı defetmeye kâdir bir Rabbimiz var.

İşte, bu iman ve inançla, Mevlâ-yı Müteâl'e dua etmeliyiz. Rahman u Rahîm'in dergâhında diz çökmeli; toprakları ellerinden alınan, yer üstü ve yer altı zenginliklerine el konulan, ırzları çiğnenen ve namusları pâyimal edilen Müslümanları, her türlü mağduriyet, mazlumiyet ve mahkumiyetten halâs eylemesini O'ndan dilemeliyiz. Aynı zamanda, dünyanın dört bir yanında farklı bahaneler ileri sürerek insanları ezen ve cinayetler işleyen zalimlerin hakkından gelmesini ve tuzaklarını kendi başlarına geçirmesini de yine O'ndan dilenmeliyiz.

Hazreti Nuh'un Duası

Hazreti Nuh, kavmini gece gündüz dine davet etmiş; bazen yüksek sesle kimi

zaman da sessiz sedasız bir davetle onlara seslenmiş ve hidayete ermeleri için her yolu denemişti. Fakat, ne zaman onları hak ve hakikate çağırmışsa, onlar parmaklarıyla kulaklarını tıkamış, elbiseleriyle yüzlerini saklamış ve Seyyidina Nuh'un yüzüne bile bakmamışlardı. Sonunda Hazreti Nuh onlara beddua etmiş; *"Rabbim, yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma! Zira bırakırsan onlar Senin kullarını, Senin yolundan saptırırlar ve sadece kendileri gibi kâfir, ahlâksız çocuklar dünyaya getirip yetiştirirler. Ya Rabbî beni, annemi, babamı ve evime mü'min olarak girenleri, erkek ve kadın bütün inananları affet. O zalimleri ise, daha da beter, daha da perişan eyle!"*[2] demişti. Bu beddua üzerine, Cenâb-ı Hak tufan göndermiş ve o kavmin altını üstüne getirmişti.

Hadis-i şeriflerde zikredildiğine göre, Allah Teâlâ, kıyamet günü öncekileri ve sonrakileri bir alanda toplar. Güneş alçalır, insanları tahammül etmesi çok güç bir gam ve sıkıntı sarar. İnsanlar bir şefaatçi bulma ümidiyle Peygamberlerin kapılarını çalarlar. Nihayet, Hazreti Nuh'un huzuruna varır ve ondan da şefaat dilerler. Hazreti Nuh (aleyhisselâm) ümmeti hakkındaki o bedduasını şefaat etmesine mani bir sütre gibi görür; *"Benim bir tek duam vardı, onu da kavmimin aleyhine kullandım."* der; *"Nefsim, nefsim"*[3] diye iç geçirir ve insanları Hazreti İbrahim'e yönlendirir.

Öyle inanıyorum ki, Hazreti Nuh gibi ulülazm (her türlü zorluğa rağmen vazifesini eksiksiz eda eden en büyük beş peygamberden) birinin Cenâb-ı Hak'tan, küçük dahi olsa bir işaret almadan öyle bir dua yapması mümkün değildir. O, kavminin kat'iyen inanmayacağı hususunda mutlaka ilâhî bir işaret almış ve kalblerinin mühürlendiğinden kat'î emin olduğu o kimseler hakkında bedduada bulunmuştur. Dolayısıyla, onun ümmeti aleyhindeki duasının kendisini şefaat etmekten alıkoyacak bir hata olduğu düşünülemez. Fakat, ulülazm bir peygamberin kendisi hakkında öyle hüküm vermesi ve yaptığı işi kendi ufku itibarıyla hata kabul etmesi de yine mukarrebîne yakışan bir ruh yüceliğinin ifadesidir.

Allahım, Sana Havale Ediyorum!..

İşte, ne zaman zalimlere beddua etmek aklıma gelse, hemen Hazreti Nuh'un inkisarını hatırlıyor, ürperiyor ve onları tel'in etmekten uzak duruyorum. En amansız şekilde düşmanlık yapanlar hakkında bile bedduada bulunmuyorum, kimseye lânet ve kahriye okumuyorum; onları Allah'a havale etmekle yetiniyorum. O havaleyi de yine İnsanlığın En Şefkatlisi'ne ittibâen yapıyorum. Nasıl ki, Allah Resûlü, اَللّٰهُمَّ عَلَيْكَ بِأَبِي جَهْلٍ ، اَللّٰهُمَّ عَلَيْكَ بِعُتْبَةَ ،

اَللّٰهُمَّ عَلَيْكَ بِشَيْبَةَ deyip[4] din düşmanlarını Allah'a havale etmiş ve bununla "Allahım Sen bilirsin, Sen ne dilersen onu yap!" demek istemiştir; ben de, havale etmeyi bile onlar hakkında önce Allah'tan hidayet temenni etme alternatifine bağlayarak dile getiriyorum. Döktükleri kanı, akıttıkları gözyaşlarını, işkence ettikleri insanları düşününce, "Hiç olmazsa mazlumlara bu kadarcık bir vefa!.." mülâhazasıyla kendi üslûbumu korumaya çalışarak şöyle diyorum:

"Allahım, eğer kan düşünen, kan konuşan, kan döken, yurt içinde ve yurt dışında kan seylâpları meydana getiren bu zalimlerin, bu gaddarların ve bu hattarların hidayetlerini murad buyuruyorsan, en yakın zamanda bunların kalblerine hidayetini salıver; gönül kapılarını imana ve İslâm'a aç. Şayet onlar Senin nurundan bütün bütün nasipsiz kimselerse, ey bizi insanlığa çağırmak için kitap indiren Allahım, ey bulutları harekete geçirip semanın bağrından rahmet boşaltarak kupkuru çölleri Cennetlere çeviren Allahım, ey en güçlü orduları hezimete uğratan Allahım, din düşmanlarına bozgun yaşat; altlarını üstlerine getir, onları birbirlerine düşür, birliklerini paramparça eyle ve emellerine ulaştırma; zalimlere karşı bize nusrette bulun, yardımını üzerimizden eksik eyleme!"

Bazen de, "Allahım, bize ve bütün Müslümanlara yardımcı ol; hizlanımızı isteyenleri, rezil rüsvâ ve perişan olmamızı arzu edenleri, bu istikamette komplolar düzenleyenleri hüsrana uğrat! İki ellerini bir araya getirme, onları muvaffak eyleme!" diyorum.. diyorum ama her defasında bu duamı şarta bağlıyor; önce onlar hakkında bile hidayet duasında bulunuyorum. Sonra da, "Allahım, şayet onlar mahrum ve nasipsiz kimselerse, hiç olmazsa bizi onların zulümlerinden muhafaza buyur; üzerlerinde baskını artırdıkça artır; silahlarını başlarında parçala; ellerini ayaklarını birbirine dolaştır; kalemle tecavüz edenlerin kalemlerini kır; Müslümanlara sövüp sayanların dillerini ebkem kıl.. zalimleri gaye-i hayallerine ulaştırma ve onlara karşı bize yardımcı ol!.." şeklinde niyazımı seslendiriyorum.

Gönülden inanıyorum ki, mü'minler Allah Teâlâ'ya yürekten teveccüh etseler ve duaya yönelseler Cenâb-ı Hak şu anki dengeleri alt üst edecek ve her zalime haddini bildirecektir. Ne var ki, bugün O'nun bize yakınlığını ve dualarımıza icabet edeceğini düşünerek, hâzır ve nâzır birinin huzurunda olduğumuz mülâhazasıyla zevk ve temkini aynı anda hissederek Cenâb-ı Hakk'a arzıhâlde bulunduğumuzu ve en sâfiyâne, en hâlisane bir kulluk tavrı olan duanın hakkını verdiğimizi söyleyemeyiz. Hatta, hacca giden insanların, duaların reddedilmediği o mukaddes yerlerde, Arafat'ta, Müzdelife'de,

Mina'da yüreklerini çatlatırcasına, İslâm dünyasının maruz kaldığı şu felâketlerden sıyrılması adına inlediğini iddia edemeyiz. Zannediyorum, yirmi tane içli, duygulu, dertli insan, orada üç-dört gün uykusunu terk etse, başını yere koysa ve yalvarıp yakarsa, hatta birkaçının kalbi dursa, gerçekten yüreği çatlasa, Mevlâ-yı Müteâl o çatlamaya berikilerin başını patlatacak bir bomba tesiri lütfedecek ve inananların mazlumiyetine son verecektir. Fakat, öyle anlaşılıyor ki, Müslümanlarda bu kadarcık olsun yürek yok; o mukaddes beldelerde bile Cenâb-ı Hakk'a tam teveccüh edilmiyor ve O'na gereğince yalvarılmıyor.

Gelin, Allah'a Yalvaralım!..

Bu açıdan, nazım geçse ve gücüm yetseydi, sesimi en ücra yerlere ulaşacak kadar yükseltir ve "Allah aşkına, gelin bir de duanın gücünü kullanalım; gönülden Allah'a yalvaralım!" derdim. Milletimizi ve bütün Müslümanları Hakk'ın kapısında tazarru ve niyazda bulunmaya davet ederdim.

Evet, gelin dişimizi sıkıp her gece teheccüde kalkalım. Kadın-erkek hepimiz önce gecenin zulmetini birkaç rekât namazla aydınlatalım. Sonra da bütün samimiyetimizle dergâh-ı ilâhîye el açalım; büyük-küçük acı ve ızdıraplarımızı, arzu ve isteklerimizi bir bir Cenâb-ı Hakk'a şerhedelim. Bizi gören, soluklarımızı duyan, içimizden geçenleri bilen ve iniltilerimizi değerlendiren her şeye Kâdir, her şeye Hâkim, istediğini istediği gibi yapan, yaptığı her şeyde farklı hikmetler gözeten Mevlâmız'ın varlığını düşünelim; O'nun merhameti, iradesi, meşîeti sayesinde her şeyin üstesinden gelebileceğimiz inancıyla gerilip bir kez daha O'nun kapısının tokmağına dokunarak inleyelim..

Her birimiz önem verdiğimiz ve gönlümüze uygun bulduğumuz bir duayla başlayalım. Şâh-ı Nakşibend'in evrâd-ı kutsiyesi, Ahmed Rufaî Hazretleri'nin tazarruları, Abdülkadir Geylânî'nin kutsî virdleri ya da İmam-ı Rabbânî, Hâce-i Ahrar, Ebu'l-Hasan Harakânî, Mevlâna Hâlid ve Hazreti Bediüzzaman gibi Hak dostlarının hususî niyazları ile Yüce Dergâh'a yönelelim. Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den şerefsudûr olmuş münacâtları ve Cevşen-i Kebîr gibi meşhur duaları kendi arzu ve isteklerimize şefaatçi yapalım. Bu virdleri müteakiben, dertlerimize bir derman göndermesini, yaralarımızı tedavi etmesini ve Müslümanları mazlumiyetten, mağduriyetten, mağlûbiyetten kurtarmasını Cenâb-ı Hak'tan dilenelim. Ve şu mülâhazaları gönlümüzde her an canlı tutalım:

Ey çaresizler çaresi! Sebeplerin sukut ettiği, içtimaî ahvalin boz-bulanık bir hâl aldığı, her yanda zalimlerin "hayhuy"unun duyulduğu, yığınların çaresizlikle

kâh sağa, kâh sola toslayıp durduğu şu karanlık günlerde, zulmet zulmet içinde kıvrananlara nezdinden bir ışık gönder.. sonsuz kudretinle bütün zulüm ve haksızlık ateşlerine bir su serp.. şeytanın ocaklarını söndür ve iblislerin boyunlarına çözemeyecekleri tasmalar geçir. Allahım, Sana ve dinine düşmanca davranmak suretiyle kendilerine yazık edenlerin kalblerini de imana, İslâm'a, ihsana aç; onları da hidayete erdir. Fakat, şayet muradın bu değilse, onların buna liyakat ve istidatları yoksa, bütün bütün gayz, kin, nefret ve düşmanlığa kilitlenmişlerse, onların haklarından gel; şerîrlerin şerlerinden bütün mü'minleri muhafaza eyle!..

1 Müslim, *îmân* 78; Tirmizî, *fiten* 11; Ebû Dâvûd, *salât* 239.

2 Nûh sûresi, 71/26-28.

3 Buhârî, *enbiyâ* 3; Müslim, *îmân* 327; Tirmizî, *kıyâmet* 10.

4 Buhârî, *vudû'* 69; Müslim, *cihâd* 107.

Ciddiyetsizlik: İtibar Törpüsü

Soru: *Özellikle gençler arasında, hemen her şeye gülme, başkalarını hafife alma, birbirine çirkin lakaplar takma, insanlarla alay etme, onları mahcup düşürme ve sürekli lâubalî davranma gibi bir takım kötü huylara çokça rastlanır oldu. Bunun önüne geçerek ahlâk âbidesi insanlar yetiştirebilmemiz için neler tavsiye edersiniz?*

Cevap: İnsan, kendi mahiyetini, özündeki derinlikleri, varlığın hedef ve gayelerini ancak imanı sayesinde sezip kavrayabilir. Nereye ve neye yönlendirildiğini, vazife ve sorumluluklarını bilen bir mü'min, büyük bir ciddiyet içinde ve mesuliyet şuuruyla tevcih edildiği hedefe doğru yürür. İmanda kemal ufkuna uyanamamış ve mahiyetindeki acz u fakr duygusu uyarılamamış bir insan ise, önce bencilliğine yenik düşer, kibre girer; daha sonra çalım, caka ve başkalarını hafife alma türünden komplekslere kapılır; en sonunda da, şahsî hazlarından gayrı bir şey düşünemeyen bir gurur âbidesi ve çeşit çeşit illetlerle mâlûl bir özürlü hâlini alır.

Bu açıdan, bir kimseyi bazı kusurlu ya da eksik yanlarından dolayı küçümseyerek onunla alay etme, onun herhangi bir zayıf noktasını dile dolayarak eğlenme ve her şeyi hoşça vakit geçirmek için bir sebep gibi değerlendirerek hürmetsiz, dikkatsiz ve lâubalî davranma gibi kötü huylar da iman zaafından kaynaklanmaktadır. Her şeye gülmek, sürekli alay etmek ve lâubalî davranmak bizim ahlâk anlayışımızda yoktur; bu tür illetler bize batıdan geçmiştir. Ciddiyetsiz davranma, hep kahkaha atma ve her fırsatta eğlenme batı ahlâkına ait argümanlardır. Maalesef, o toplumlarla münasebete geçtikten sonra onlardaki illetler birer birer bizim insanımıza da sirayet etmeye başlamıştır. Meselâ, birkaç leblebiyi yuvarlasanız, onlardan biri diğerine değse, bir de bakarsınız ki bir kahkaha kopuvermiş. Aslında, gülmenin de bir mantığı olması lâzım. Peki, leblebinin leblebiye değmesi güldürecek bir hâdise midir? Tabiî ki değil. Fakat, bu toplum içerisinde, öyle basit bir şey karşısında gülüp eğlenenleri görmek her zaman mümkündür. Biri çay doldururken, bir damla çay bardağın dışına dökülmüş olabilir. Bir damla çayın dökülmesinden dolayı hemen kahkahayı basmanın âlemi yoktur. Heyhat ki, işte bu kadar basit hâdiselerle eğlenen garip insanlar çoktur bugünün dünyasında. Evet, bu lâubalîliğin arkasında, ona esas teşkil edebilecek bir mantık söz konusu değildir; insanî bir düşünce tarzı yoktur o türlü davranışlarda. Fakat, neylersiniz ki, hiç olmayacak şeylere bile gülme ve lâubalîlik, batı kültürünün temelindeki gaflet duygusundan kaynaklanmakta ve sârî bir hastalık gibi bizim

insanımıza da bulaşmaktadır.

O kültürün insanları, içlerindeki ızdırabı duymamak ve kalblerindeki derin boşluğu muvakkaten de olsa doldurmak ya da unutmak için kendilerini uyutmak zorundadırlar. Dolayısıyla da, bazen alkol ve uyuşturucunun ağında, kimi zaman kumar ve eğlencenin peşinde, bir başka zaman da spor adına yapsalar bile spor sayılması mümkün olmayan gereksiz meşguliyetlerin arkasında ömür tüketir; böylece hayatı duymamaya ve içlerindeki ızdırabı bastırmaya çalışırlar. Ne zaman vicdanlarının sesini yeniden işitmeye başlasalar, bir kere daha kendilerini oyuna ve eğlenceye verir, her meseleyi bir lâubalîlik sebebi gibi algılar ve bir müddet daha oyalanırlar.

Gençlik ve Güzel Ahlâk

Aslında, mehâsin-i ahlâkın (ahlâk ve huy güzelliğinin) arkasında güçlü bir iman bulunduğu gibi, mesâvî-i ahlâkın (kötü huyların ve ahlâksızlığın) temelinde de imandaki eksiklik vardır. Zaten hem mehâsin-i ahlâk hem de mesâvi-i ahlâk diyanet içinde mütalâa edilen hususlardır. Diyanet ise, dinin hükümlerini gözetmek ve muktezasınca amel etmek demektir; dinin emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından da kaçınmaktan ibarettir. Dolayısıyla, insan iman esaslarına iyi inanır ve inancının gereğine göre amel ederse, bir yandan güzel ahlâka ulaşmış, diğer taraftan da çirkin huylardan uzak kalmış olacaktır.

Ne var ki, bir mü'minin fert plânında güzel ahlâka sahip olması ve kötülüklerden uzak durması vazifesini tam olarak yaptığı anlamına gelmez. Çünkü, başkalarına da iyiliği emredip onları kötülükten sakındırma mânâsına gelen "emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker" her Müslümanın yapması gerekli olan bir mükellefiyettir. Bu mükellefiyet, *"Ey mü'minler! İçinizden hayra çağıran, iyiliği yayıp kötülükleri önlemeye çalışan bir topluluk bulunsun. İşte selâmet ve felahı bulanlar bunlar olacaklardır."*[1] ve *"Ey Ümmet-i Muhammed! Siz insanların iyiliği için meydana çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz: İyiliği yayar, kötülüğü önlersiniz, çünkü Allah'a imanınız tamdır."*[2] gibi âyet-i kerimelerle teyit edilmiştir. Ayrıca bu konuda Peygamber Efendimiz'den şerefsudur olan pek çok hadis-i şerif de mevcuttur: *"Ya insanlara iyilikleri emredip onları kötülüklerden uzaklaştırırsınız ya da Allah sizin başınıza en şerlilerinizi musallat eder; sonra da ne büyüklerinize saygı gösterilir, ne de küçüklerinize merhamet edilir. O zaman en hayırlılarınız dua eder de kabul edilmez; istiğfar edersiniz de mağfiret olunmazsınız; yardım istersiniz ama size yardım da edilmez."*[3] hadisi bunlardan sadece biridir.

Emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker, sadece söz veya yazıyla bazı şeyler anlatmak demek değildir; o çok daha şümullü bir vazifedir. Allah Resûlü'nün (aleyhi ekmelüttehâyâ) beyanları içerisinde bu vazife, *dinin çirkin saydığı bir münkeri mümkünse elle defedivermek, şayet fiilen müdahale edilemiyorsa, kavl-i leyyin ve va'z u nasihatla, yani dil ile o kötülüğün önüne geçmek; dil ile defetmeye de imkân ve vasat müsait değilse, en azından onu hoş karşılamamak ve ona kalben taraftar olmamak gibi değişik şekillerde eda edilebilmektedir. Söz konusu hadiste, imanın en zayıf mertebesi olarak nazara verilen "münker karşısında kalben buğz etmek"*[4] meselesini de, bir insana düşmanlık beslemek, buğz etmek ve nefret duymak şeklinde anlamamak lâzımdır. Haddizatında, fena işler yapıyor olsa da, bir insana düşmanlık beslemek ve kin gütmek onu içine düştüğü fenalıktan vazgeçirmek için faydalı bir yol değildir. Kanaatimce, bu ikazdan anlaşılması gereken husus, fenalığa karşı tavır belirlemenin lüzumudur. Meselâ, kendini ciddiyetsizliğe ve lâubalîliğe salmış bir insana, "Bir bilsen, sana karşı ne kadar alâka duyuyordum! Gönlümde derin bir yerin vardı. Fakat, içimde beslediğim o muhabbet ve alâka âbidesini dik tutmaya çalışsam da, elimde değil, onun yıkılmasına mani olamıyorum; çünkü, şu lâubalî tavırların karşısında sarsıntı yaşıyor ve kanaatlerimi koruma hususunda çok zorlanıyorum." diyerek, içine düştüğü münkeri savmaya çalışmak esas olmalıdır.

İşte, güzel ahlâklı nesiller yetiştirmek ve gençleri mesâvi-i ahlâktan uzak tutmak için de önce dinimizin başkalarını hafife alma, çirkin lakaplar takma, insanlarla alay etme, her fırsatta gülüp durma ve sürekli lâubalî davranma gibi kötü huylara bakışı iyi bilinmeli, hayata hayat kılınmalı ve sonra da bunlar diğer insanlara usûlünce anlatılmalıdır. El, dil ve gönülle müdahale şeklindeki emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker şartlara göre ve üslûbuna uygun olarak yerine getirilmelidir. Özellikle gençlerimizi, lâkaydîlikten ve yılışıklıktan kurtarıp nefisperestlik ve şahsî haz düşüncesinden uzaklaştırarak birer gaye insanı hâline getirmek ve onlardaki gülme ve eğlenme isteğini biraz olsun çile ve ızdırap duygusuyla dengelemek için onlara her şeyden önce öz değerlerimiz ve kendi kültürümüzün esasları öğretilmelidir.

Vay Haline!...

Evet, İslâm, bazılarını güldürmek veya eğlendirmek kastıyla söylense de diğer insanları rencide eden bütün söz ve hareketleri kul hakkını çiğnemek olarak kabul etmiştir. Söz, tavır, davranış, işaret ya da yazı ile insanların kusur ve noksanlarını dile dolayıp onları küçük düşürmeyi haram kılmıştır. Başkalarının onur ve haysiyetine dokunan her türlü alay, gıybet, yalan ve iftira

gibi sözleri men ettiği gibi, muhatabı tahkir etmek maksadıyla yapılan fiilî ve sözlü şakaları da yasaklamıştır. Kur'ân-ı Kerim, peygamberlerle, iman esaslarıyla ve mü'minlerle alay eden kimselerden de bahsetmiş; onların münafik olduklarını bildirmiş, kötü akıbetlerini nazara vermiş ve inançla alay edilemeyeceğini vurgulamıştır. Ayrıca, mal-mülk sahibi olmayı her şey sayarak, imkânlarının bolluğundan dolayı gurura ve kibre kapılan, sonra da kendini iyice büyük görmeye başlayarak diğer insanlara tepeden bakıp onları alaya alan kimseleri ve onları bekleyen ateşin dehşetini tasvir etmiştir: *"Vay hâline her hümeze ve lümeze'nin!.."*[5] buyurmuştur; yani, insanları arkadan çekiştiren, başkalarını tahkir etmeyi âdet hâline getiren, kiminin gıybetini ederek kimini de yüzüne karşı aşağılayarak insanları küçük düşüren ve kaş göz hareketleri yaparak onlarla eğlenenleri kınamış; "Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi âdet edinen kimselerin vay hâline!" dedikten sonra onların dûçar olacağı Cehennem azabını anlatmıştır.

Allah Teâlâ, bir başka âyet-i kerimede de, *"Ey iman edenler! Sizden hiçbir topluluk bir başka toplulukla alay etmesin. Ne mâlum? Belki alay edilenler edenlerden daha hayırlıdır. Kadınlar da başka kadınlarla alay etmesinler. Belki de alay edilenler edenlerden daha hayırlıdır. Birbirinizi, (daha doğrusu kendilerinizi) karalamayın. Birbirinize kötü lakaplar takmayın. İman ettikten sonra insanın adının kötüye çıkması, fâsık damgası yemesi ne fena bir şeydir! Kim tevbe etmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir."*[6] buyurmuştur.

Bu âyetin esbâb-ı nüzuluyla alâkalı olarak bazı hâdiseler nakledilmiştir. Merhum Elmalılı Hamdi Yazır'ın da tefsirinde[7] yer verdiği rivayetlerin birine göre; Hazreti Safiyye binti Huyey, Resûlullah'a gelerek, *"Bazı kadınlar, 'Ey Yahudi kızı Yahudi!' diyerek benimle alay ediyorlar!"* diye şikâyette bulununca, Peygamber Efendimiz ona "Neden babam Harun, amcam Musa, zevcim de Muhammed demedin?"[8] buyurmuş ve bu vaka üzerine âyet nazil olmuştur. Diğer bir rivayete göre ise; Ebû Cehil'in oğlu İkrime Hazretleri Müslüman olduğunda, bazı kimseler ona "Bu ümmetin firavununun oğlu" demişler; o da çok gücüne giden bu sözü Allah Resûlü'ne şikâyet etmiştir; işte bu hâdise üzerine âyet inmiştir.[9] Evet, her ne kadar bu ve benzeri sebepler nakledilse de, kanaatimce, meseleye "iktiran" nazarıyla bakarak, "Cenâb-ı Allah, ezelî hikmetiyle inzâl edeceği bu âyeti belli bir hikmete mebni olarak bu sebeplerle de irtibatlandırmış olabilir" demek ve nüzul sebeplerinden ziyade âyetin muhtevası üzerinde durmak daha isabetli olsa gerektir.

Bu zaviyeden, âyet-i kerimede açıkça ifade edildiği ve kullanılan kelimelerle

işarette bulunulduğu üzere; dinimize göre, bir insanın yaptıklarını veya sözlerini anlatarak ya da imâda bulunarak onun herhangi bir kusuruyla alay edemezsiniz.. sözle veya hareketle onunla eğlenemez, onu incitemezsiniz. Hiçbir mü'mini ayıplayamaz ve kötüleyemezsiniz.. insanları kötülemek kastıyla onlara çirkin lakaplar takamaz, istemedikleri bir şekilde onları çağıramazsınız. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Mü'minin mü'min kardeşi üzerindeki haklarından biri de onu en sevdiği ismiyle çağırmasıdır."*[10] buyurmuştur. Haddizatında, Hazreti Ebû Bekir Efendimiz'in "Atîk"[11] ve "Sıddîk"[12], Hazreti Âişe validemizin "Atîke"[13] ve "Sıddıka"[14]şeklinde anıldıkları, Hazreti Ömer'e "Fâruk"[15], Hazreti Osman'a "Zinnûreyn"[16], Hazreti Ali'ye "Ebû Türâb"[17] lakaplarının verildiği bilinmektedir; fakat, bir insanı razı olmadığı şekilde anmak ve çağırmak dinimizce yasaklanmıştır.

İşte, gençlerimize bu hususların anlatılması lâzımdır. Fakat, anlatanlar ister öğretmen ister anne baba isterse de daha başka büyükler olsun, mesele sadece hakikatleri dille ifade etmekten ibaret değildir. Bu anlatılanların hüsnükabul görmesi, anlatanların samimiyetine ve nazara verdikleri hususları bizzat kendilerinin uygulamalarına bağlıdır.

Yangını Söndürmek İçin

Dolayısıyla, şayet davranışları içinin akisleri, sözleri de gönlünün solukları olan fazilet âbidesi kahramanlar yetiştirmek istiyorsanız, önce kendiniz çok ciddi, hassas ve mesuliyet şuuruyla dopdolu olmalısınız. Âdeta, "Tulumbanı al, yetiş imdâda, yangın var!" diye inleyen ve sizi çağıran nesillere el uzatmayı diliyorsanız, her hareket ve davranışınızı kurtarma cehdine ve irşâd hayatına göre ayarlamalısınız.. bir yere mi gideceksiniz, mutlaka birinin elinden tutma mülâhazasıyla gitmeli ve bunu yaparken de rıza-yı ilâhî düşüncesiyle oturup kalkmalısınız. Ümit nesline rehber olma azmindeyseniz, artık sizin hayatınızda hususî tenezzühe bile yer yoktur; size düşen, fıtrî ihtiyaçlarınızı dahi mefkûreniz istikametinde kanalize etmek ve alıp verdiğiniz her nefesin bir gün mutlaka sorulacağı şuuruyla yaşamaktır. Öyle yaşamaktır, zira, yürüdüğünüz yol nebilerin, sıddîklerin, velilerin ve şehitlerin yoludur; onlar hep yaşadıklarını anlatmış ve anlattıklarını da mutlaka yaşamışlardır.

Kur'ân-ı Kerim, İsrailoğulları'na hitaben doğrudan doğruya bir tehdit, Müslümanlara da dolaylı olarak bir ikaz sadedinde, *"Siz insanlara iyiliği emredip, kendinizi unutuyor musunuz? Hâlbuki kitabı da okuyorsunuz. Hiç akletmiyor musunuz?"*[18] buyurmuştur. Dahası, İsrailoğulları'nın bir kısmı

yaşamadıklarını anlatmaları ve birbirini kötülükten vazgeçirmeye çalışmamaları sebebiyle Hazreti Davut ve Hazreti İsa'nın lisanı ile lânetlenmişler;[19] bu lânetten sonra da (bazı tefsircilere göre tabiatları açısından) maymun ve hınzıra dönüşmüşlerdir.[20] Evet, söylediğini yapmama, bir münafıklık sıfatıdır.[21] Tarih boyunca, hemen bütün münafıklar kendileri yaşamadıkları hâlde anlatmış, anlattıklarını da hep kulak ardı etmişlerdir. Bu kötü fiilleri sebebiyle de bütün bütün özlerini yitirmiş ve haktan uzaklaştıkça uzaklaşmışlardır. Tabiî ki, o kötü âkıbet, sadece geçmiş peygamberlerin ümmetleri ve mazinin münafıkları için söz konusu değildir; aynı mezmum vasıfları üzerinde taşıyan bütün topluluklar için geçerlidir. Bugünün insanının da kendi tabiatının değişmeyeceğine dair bir teminatı yoktur; öyleyse, insanca yaşamak ve iman üzere ötelere gitmek isteyenler yaşadıklarını anlatmalı ve anlattıklarını da yaşama gayreti içinde bulunmalıdırlar.

Diğer taraftan, ısrarla üzerinde durma mecburiyetindeyiz ki, ideal nesli yetiştirmek, her şeyden evvel bir iman mevzuudur.. ve şimdiye kadar bu meseleye sahip çıkanlar da hep imanı kavî insanlar olmuştur. Peygamber Efendimiz'in devrinde, koca bir cemiyet içinde, birkaç samimi ve imanı kavî insanın başlattığı bir tebliğ ve temsil hareketinin, kısa zamanda ma'şerî vicdanda mâkes bularak yüzbinlerin derdi dâvâsı hâline gelmesi de başka şekilde izah edilemez. Allah Resûlü'nün bir güneş gibi doğduğu o karanlık döneme bakılırsa, o günün insanının bugünün lâubalî fertlerinden hiç de farklı olmadığı görülecektir. Onlar da birbirini alaya alıyor, cahiliye şiirlerinde görüleceği üzere sürekli birbirini tahkir eden sözler söylüyorlardı.. onlar da hiç olmayacak meseleleri gülme bahanesi yapıyor, muhataplarını en çirkin lakaplarla çağırıyor ve herkesi küçümsüyorlardı. Fakat, Hazreti Bediüzzaman'ın ifadesiyle, Allah Resûlü (aleyhi ekmelüttehâyâ) son derece vahşî, âdetlerine mutaassıp ve inatçı kavimlerin çirkin âdetlerini ve ahlâk-ı seyyielerini yirmi üç sene gibi çok kısa bir sürede kaldırıp atmış, onları ahlâk-ı hasene ile teçhiz edip bütün âleme muallim ve medenî milletlere üstad eylemişti.[22] Hiç şüphesiz Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ve ashab-ı güzînin öncülük ettiği iç içe inkılaplar niteliğindeki bu hareketin en dikkat çekici ve karakteristik yanı onun şekilcilik ve merasimden uzak olması, kâmil iman sahibi ve sözünün eri kimselerle temsil edilmesiydi. Zira, çile ve ızdıraptan uzak olan, ciddiyetsizliğe ve lâubalîliğe yakın duran bir hareket, şekil ve merasime esir olmaktan kurtulamaz; iman zaafına maruz ve lâkayt fertlerin rehberliğinde uzun mesafeli yollar alınamaz.

Meclislerimizde O Beklenmeli!..

Öyleyse, işe gönüllerdeki iman esaslarını takviye ile başlamalısınız.. meclislerinizi hep sohbet-i Cânân meclisi hâline getirmelisiniz. Sizi Allah'a yaklaştırmayan, Peygamber Efendimiz'le (sallallâhu aleyhi ve sellem) münasebetinizi tetiklemeyen ve O'nu yeniden bütün canlılığıyla içinizdeymiş gibi duymanıza vesile olmayan konulardan yılandan, çıyandan kaçıyor gibi uzak durmalısınız. İman ve Kur'ân hizmetine bir yararı var mı konuştuklarınızın? Sözlerinize mevzu yaptığınız husus, dini anlatmanız adına bir fayda vaad ediyor mu? Bir yerde yeni bir hayır müessesesi oluşturmanız için fikir veriyor mu? Bir ocak daha tüttürme heyecanınızı artırıyor mu? Şayet, bu sorular karşısında cevabınız "evet" ise, her cümlenizde bin bereket var ve Allah'ın rahmeti sizinle beraber demektir. Fakat, öyle değilse, size asıl gayenizi hatırlatmayan duygu, düşünce ve sözlerden fersah fersah uzaklaşmalısınız.. ve bunu bir disiplin hâline getirmelisiniz. Özellikle de arkadaşlarınız arasında sözü-sazı dinlenen biriyseniz, mâlâyânî şeylerin yapılmasına ve konuşulmasına karşı ciddi tavır koymalısınız. Meselâ, bulunduğunuz mecliste birisi "Falan arkadaşın aklı bu meselelere fazla ermiyor." dese, eğer aklınız başınızdaysa, ya orayı terk etmeli ya da üslûbunca o gıybeti sona erdirmelisiniz. Çünkü, bir mü'minin ayıplandığı bir mecliste artık Allah'ın teveccühü yoktur. Bir mü'min hakkında suizanların seslendirildiği bir mekâna rahmet nazarıyla bakılmamaktadır. Ümit nesline rehber olma azmindeki bir insanın da Allah'ın teveccüh etmediği ve rahmet şuâlarının inmediği bir mekânda hiç işi olmamalıdır.

Bu açıdan, bizim atmosferimizde insanları ayıplamanın, en basit şeyleri alay mevzuu yapmanın, ehl-i gaflet gibi lâubalîliğe girmenin ve ehl-i dünyayı hatırlatırcasına gülüp eğlenmenin yeri yoktur. Biraraya gelişimizi hep ciddi rûznâmelere bağlamamız bizim şiarımız olmalıdır. Evet, mütemâdî birer disiplin insanı olarak yaşamalıyız; gelip gitmelerimiz, oturup kalkmalarımız, sohbet mevzularımız, meselelere yaklaşımımız, üslûbumuz ve ses tonumuz itibarıyla bir endâzeden çıkmış gibi imrendirici davranmalıyız. Müzakerelerimizi mutlaka sohbet-i Cânân'a bağlamalı, konuşacağımız meseleleri önceden belirlemeli, okuyacağımız metinleri seçmeli, beraber çözeceğimiz problemleri tayin etmeli ve biraraya geldiğimizde mutlaka hayırlı bir iş için gelmeliyiz.. ve oradan ayrılırken de bir müşkili çözmüş olarak ya da yeni bir projeyi tamamlayarak ayrılmalıyız. Cenâb-ı Hakk'ın o güne kadar yaptırdıklarını şükür hisleriyle dopdolu olarak yâd etmeli; onları ancak tahdis-i nimet çerçevesinde anmalı; anarken de asla meseleyi kendi başarılarımıza bağlamamalı ve böylece Allah'ın o ana kadar yaptırdığı şeylerle daha sonraki lütuflarına davetiye çıkararak daha başka neler yapabileceğimizi plânlamalıyız.

Dünya ve ahiret hesabına bir kıymet ifade etmeyen, faydasız söz ve davranışlara bütün bütün kapanarak, oturup kalkıp sürekli kurbetten ya da bizi vuslata ulaştırabilecek vesilelerden dem vurmalı; rıza-yı ilâhîye açılan en emin ve kısa yol kabul ettiğimiz i'lâ-yı kelimetullah şehrahında yürürken hep öteler mülâhazasıyla dolu olmaya çalışmalıyız.

Evet evet, gerçekten inanıyorsak, gayr-i ciddiliğe hep kapalı kalmalıyız; lâubalîliğe asla adım atmamalıyız. Her meclisimizi bizi O'na yaklaştırabilecek bir Kâbe azizliğinde ve bir Ravza kutsiyetinde bilmeliyiz. Bu meclisimiz dünyanın herhangi bir ülkesinde, yeryüzünün en karanlık bir köşesinde olsa da, ruh ve mânâ itibarıyla onu Ravza-i Tâhire ile yan yana getirmeli; götürüp Kâbe'nin harîmiyle birleştirmeliyiz.. ve öyle bir hâl almalıyız ki, Resûl-i Ekrem Efendimiz'i hep içimizde duymalı, O'nu Ravza kokulu iklimimize çağırmalı ve her an O'nun boyasıyla boyanmalıyız.

Parodi, Komedi ve Meddahlık

Eğer, tebliğ ve temsil mesleğinin gereği bu ise, boş yere gülmenin, başkasıyla alay etmenin ve lâubalîliğin bizim dünyamızda ne işi var!.. Komiklik ve maskaralık yapmanın, insanları güldürüp eğlendirmenin bizim dünyamızda ne işi var! Şayet, bugün bazı insanların parodi, komedi, güldürü ve meddahlık türünden farklı birer sanat alanı gibi kabul edilen bir kısım gösterilere istidat ve temayülleri varsa ve onlar kendi kanaat-ı vicdaniyeleriyle o işleri yapıyorlarsa, onlara bir çeşit ruhsat verilmesindeki asıl maksat da o alanı bir vasıta olarak kullanarak bir de o dille bazı mesajları sunmaktır. Acaba bir kesim tarafından şerre sebep yapılan bir sahada birkaç temiz niyetli insanla o alanın tutkunlarına bazı hakikatler anlatılabilir mi? Acaba o felsefenin takipçilerine kendi dillerinden konuşmak suretiyle bazı mülâhazalar sunulabilir mi? Acaba yabancı kaldıkları ama biraz tanıyınca mutlaka sevecekleri dini değerlerle tanışmaları sağlanabilir mi? Acaba kendilerine hep unutturulan, fakat az hatırlayınca yüreklerini hoplatabilecek olan gerçekler onların ruhlarına da duyurularak içlerinde bir heyecan uyarılabilir mi?

İşte, bu duygu ve düşüncelerle bazı samimi ve hak aşığı insanlar da o sahalarda at oynatabilirler. Fakat, kanaat-i vicdaniyeye havale ettiğimiz böyle bir mevzuda hata etmiş de olabiliriz. Belki de ötede bize derler ki, her zaman söz söyleme hakkı olan Zât öbür tarafta da bize der ki, "Siz zatında güzel olan İslâmiyet'i ve diyaneti herkese doğrudan doğruya neden anlatmadınız? Kendi değerlerinizin cazibesi yeterli olduğu hâlde, niçin başka dünyalara ait bazı argümanlar kullanma yolunu seçtiniz?" İşte bu noktada da hakiki mü'minin yüreği hoplamalı ve çok korkmalıdır. Bu mevzuda objektif fetva

verilemeyeceğini bilmeli, meseleyi kanaat-ı vicdaniyeye havale etmeli ve herkesin kendi vicdanını işletmesi gerektiğini kabullenmelidir. İnsanı lâubalîliğe çeken bazı sahalarda dolaşmak zorunda kalanlar da, dine ve millete hizmet edip etmediklerine bakmalı; yararlı olup olmadıklarına göre karar vermelidirler. Bulundukları atmosferde Allah'ı hatırlama ve hatırlatma imkânı oluyor mu, olmuyor mu? Peygamber Efendimiz'e dair bir husus anlatılabiliyor mu, anlatılamıyor mu? Kur'ân'ın bazı hakikatleri nazara verilebiliyor mu, verilemiyor mu? Belli sınırlar dahilinde fenalıkların yüzünden peçeleri indirip onları kendi çirkinlikleriyle göstermek ve insanları birkaç cümle ya da paragrafla da olsa güzel ahlâkın zümrütten yamaçlarına çağırmak mümkün oluyor mu, olmuyor mu? Vicdanının sesine kulak vermek suretiyle bu soruları müsbet cevaplayanlar müstesna, güldürmenin, kahkaha atmanın, komiklik yapmanın bizim dünyamızda yeri yoktur. Bunlar bütün cazibesiyle, iç okşayıcılığıyla ve gönülleri gıdıklayıcılığıyla kapımızın önüne kadar gelip "... Ey mehlikâ bir gece al bezme beni" dese de biz, "... Beyhude yorulma kapılar sürmelidir!" deyip bir sürme üzerine bir sürme daha çekmeli; her birimiz "Hayır arkadaş, Allah'a dilbeste olduğum ve Peygamber'in yoluna gönül verdiğim günden beri beni ciddiyetten, mesuliyet şuurundan ve öteler mülâhazasından uzaklaştıran her şeye karşı sonuna kadar kapandım." demeliyiz.

Lâubalîlerin İnsanlığa Verebileceği Hiçbir Şey Yoktur

Zannediyorum, bizim davranışlarımızdaki alacalık bu duygu ve düşüncelere kendimizi alıştıramamaktan ve ciddiyeti tabiatımız hâline getirememekten kaynaklanmaktadır. Bazen tam bir mesuliyet insanı gibi olma, bazen de en küçük bir sebeple sululuklara, ciddiyetsizliklere ve lâubalîliklere girme şeklindeki gel-gitler ciddiyet ve vakarı tabiatımızın bir derinliği yapamadığımızı göstermektedir. Bundan dolayıdır ki, bazılarımız itibarıyla, birilerinin yanında –onlardan utanarak– güzel ahlâklı bir insan tavrı sergilesek, sun'iliklere de girerek tam bir dava adamı gibi davransak ve ağırbaşlı görünsek de, sadece riya ve süm'a yapmış oluyor, kendi başımıza kaldığımızda yine her zamanki hâlimize bürünüyor ve kalbinde iman problemi bulunan kimseler gibi yaşıyoruz. Ciddi insanlar arasındayken tuhaf tuhaf ses akortları, davranış ayarlamaları ve hareket tarzlarıyla asıl kimliğimizin çok çok üstünde bir görünüş sergiliyor ve riyakarlık yapıyoruz. Heyhat, yalnız olduğumuz zamanlarda ya da lâubalî insanlar arasında bulunduğumuz anlarda, görenlere "İman bu adamın neresinde?" dedirtecek kadar dini değerlerden kopuk davranıyoruz. Az önce hüzünden yaşaran gözlerimiz daha on dakika bile

geçmeden kahkahadan dolayı sırılsıklam olabiliyor. Bazılarımız itibarıyla, İslâm'a ait güzellikler tabiatımıza tam içirilememiş olduğundan, en basit bir hatırlatıcıyla kendimizi ancak ehl-i dünyanın meclislerinde görülebilecek komikliklere, gülmelere, kahkahalara ve lâubalî tavırlara salabiliyoruz. Salıyor ve en kutsî hakikatleri kendi lâkaytlığımıza kurban ediyoruz...

Oysa, bizim bu çelişkilerden mutlaka kurtulmamız lâzımdır; bunun için de, her şeyden önce iman mevzuundaki problemlerimizi halletmemiz gerekmektedir. "Din" dediğimiz vaz'-ı ilâhî, iman ve İslâm düşüncesinin tamamının unvanıdır; "diyanet" ise bu yüce hakikatin hayata hayat olmasının adıdır. Din, hem nazarisiyle, hem de amelî yanı itibarıyla bizim hayatımıza da hayat olmalıdır. Nabızlarımız onunla atmalı; bakışlarımızda o nümayan olmalı; yüz çizgilerimizde sürekli o belirmeli ve bize bakan bizde onu okumalıdır. Zira, din ancak tabiat hâline geldiği zaman kendinden beklenen fonksiyonu eda etmiş olur. O, tabiatımızın bir derinliği hâline geleceği âna kadar alaca yaşamaktan ve çelişkiler arasında kalmaktan kurtulamayız. Bazen mü'min gibi görünmeyi tuttursak ve bir ciddiyet abidesi gibi hareket etsek de, bu hâlimizi her zaman koruyamayız. Hâlbuki, biz hem ibadetlerimizde hem normal işlerimizde hem de insanlarla münasebetlerimizde öyle bir hassasiyet ortaya koymalı, sözümüzle, sazımızla öyle bir incelik sergilemeliyiz ki, dinimizin güzellikleri çevremize de aksetsin.. söz, tavır ve davranışlarımız o derece gönlün şivesi olmalı ve onların üzerine kalbe ait mânâların rengi, deseni düşmeli ki, başkaları üzerinde de tesir icra etsin.

Uhrevîlik Ahlâkı

Evet, imanda kemâle yürüyen ve Allah'la böyle bir münasebete geçen insanın düşünce ve tavırlarında şaşmayan bir doğruluk, mütemâdî bir samimiyet, sürekli bir ciddiyet ve bir uhrevîlik ahlâkı belirir. O insanın iç fotoğrafı hâline gelen bu ahlâk, diyanet mülâhazasıyla işlene işlene zamanla onun bütün davranışlarına akseder.. eline-ayağına, gözüne-kulağına, diline-dudağına, sesinin tonuna, vurgularına ve hatta mimiklerine bile hükmünü geçirir.. ve nihayet insanın ruhuna kendi mânâsının şeklini veren bu iç resim onun tavırlarında okunan mânevî bir kaside hâline gelir; zaten, "Görüldüğünde Allah hatırlanır."[23] hakikati de bu kıvamdaki bir mü'mini belirtir.

Değişik münasebetlerle yâd ettiğim, büyük hadis alimi Abdullah İbn Mesleme –tarihte binlerce emsali bulunan– bu mü'minlerden biridir. Öyle ki, Ka'nebî diye tanınan bu büyük insan, bir topluluğa uğradığı zaman onun görünüşünde müşâhede ettikleri mehabetten dolayı oradaki insanlar

"Sübhânallah", "Lâ ilâhe illallah" demekten kendilerini alamazlarmış. Kendisini görenlerden birinin *"Ne zaman Ka'nebî'yi ziyarete gitsek onu uçurumun kenarındaymış da neredeyse Cehennem'e düşüverecekmiş gibi bir vaziyette görürdük."*[24] diyerek vasfettiği bu hak dostunun hâli elbette ki çevresindekilere tesir etmiştir. Yine, Abdurrezzak İbn Hemmam, döneminin en büyük alimlerinden birisi olarak bilinen İbn Cüreyc hakkında demiştir ki: *"Onu ilk gördüğüm zaman 'İşte Allah korkusundan yanıp tutuşan bir hak dostu!..' demeden edemedim."*[25] Evet, o hakikat erlerinin uzun boylu sözler söylemelerine gerek yoktur. Hâlleri imanlarına şahittir onların. İnsan, çehrelerine nazar edince alacağını alır; gözlerinin içine bakınca ruh inceliklerini görür ve ürperir.

Hâsılı; şayet çehresinde pırıl pırıl bir hayâ, davranışlarında dupduru bir samimiyet ve vicdanında da köpük köpük bir heyecan bulunan nesiller yetiştirmek istiyorsak, önce kendimiz ilim ufkunun ötesinde hakikat nurlarına ulaşabilmiş, bedene ait arzu ve isteklerini zarûret çerçevesine hapsetmiş ve hep O'nu seslendirme, O'nunla nefes alıp verme azmiyle gerilmiş ciddi, vakur, ağırbaşlı kimseler olmalıyız. Sonra da, maddî-mânevî hiçbir şey beklemeden, dünyevî-uhrevî hiçbir sevdâya kapılmadan, en içten ve şefkat dolu bir edayla neslimize el uzatmalıyız. Tabiî, bunu yaparken de, vakar ve ciddiyeti hiçbir zaman abus çehrelilik, somurtkanlık, sertlik ve huşûnetle karıştırmamalı; şefkatli, içten, candan ve sevimli olmayı da sulu, lâubalî, alaycı ve ciddiyetsiz bir hâle bürünme şeklinde algılamamalıyız.

1 Âl-i İmrân sûresi, 3/104.

2 Âl-i İmrân sûresi, 3/110.

3 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/390; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/460, 530.

4 Bkz.: Müslim, *îmân* 78; Tirmizî, *fiten* 11; Ebû Dâvûd, *salât* 239.

5 Hümeze sûresi, 104/1.

6 Hucurât sûresi, 49/11.

7 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili* 6/4468.

8 Tirmizî, *menâkıb* 63; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 24/75.

9 İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 41/55-56.

10 Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 4/13; *el-Mu'cemü'l-evsat* 8/192.

11 Tirmizî, *menâkıb* 16; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 1/53.

12 Buhârî, *fezâilü eshâb* 7; Tirmizî, *menâkıb* 18; Ebû Dâvûd, *sünnet* 8.

13 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 2/43.

14 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/241; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 2/134.

15 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/270; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 39/51.

16 İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 39/47-51.

17 Buhârî, *edeb* 113; Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 38.

18 Bakara sûresi, 2/44.

19 Bkz.: Mâide sûresi, 5/78-79.

20 ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf* 1/699; Fahruddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb* 12/54.

21 Bkz.: Buhârî, *îmân* 24, *şehâdât* 28, *vesâyâ* 8, *libâs* 69; Müslim, *îmân* 107-110.

22 Bediüzzaman, *Sözler* s.251 (On Dokuzuncu Söz); *Mektubat* s.226 (On Dokuzuncu Mektup); *Mesnevî-i Nuriye* s.21 (Reşhalar, Yedinci Reşha)

23 Bkz.: İbn Mâce, *zühd* 4.

24 ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* 10/263.

25 ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* 10/216.

Kur’ân Bahçesinin Rengârenk Çiçekleri

Soru: *“Tasrif” ne demektir; iman ve Kur’ân hizmetinde ülfete düşmemek için tasrif üslûbu nasıl kullanılabilir?*

Cevap: İman hakikatlerine tercüman olma ve dinî değerleri anlatma gayretindeki insanlar, bu vazifeyi eda ederken kullandıkları üslûbu sürekli gözden geçirmeli; her gün farklı bir doğumun sancılarıyla kıvranıp durarak yeni yeni usuller geliştirmeli ve muhataplarının karşısına her zaman sürpriz argümanlarla çıkmaya çalışmalıdırlar. İşin özündeki safveti korumak şartıyla, meseleleri hâlihazırdaki düşünce ve irfan ufku açısından yorumlamalı ve geçmişten süzülüp gelen değerleri düne göre daha yeni, daha berrak ve daha cazip bir yolla sunmalıdırlar. Hep aynı şeyleri tekrar etmek suretiyle en parlak hakikatleri bile matlaştırma gibi bir yanlışa asla düşmemeli; onlara her an ayrı bir buud ve zenginlik kazandırmalıdırlar. Nasıl ki, güzel güfteler farklı insanlar tarafından türlü türlü bestelenmekte ve farklı farklı icrâ edilmektedir; aynen öyle de, hak ve hakikati ilk günkü tazeliğiyle insanlara sunmanın yolu da, onu ilan ederken her defasında değişik bir nağme tutturmak ve yeni bir besteyle o güfteye ayrı bir mânâ katmaktır.

İçinde çeşit çeşit ağaçlar, renk renk meyveler ve bayıltan kokularıyla desen desen çiçekler bulunan muhteşem bir bahçe düşünün. Öyle heybetli ağaçları, o denli tatlı meyveleri ve o kadar güzel çiçekleri ilk defa gören bir insan o bahçeye girse, elbette ki bir ağaçtan öbürüne koşacak, her daldan başka bir meyve koparacak ve her çiçekten farklı bir koku alacaktır. O, el uzattığı her şeyi yepyeni bulacak, bu orijinalitenin şahlandırması ve coşturmasıyla ruhunda sürekli yeni renk, yeni tat ve yeni kokuların heyecanını duyacaktır. Dolayısıyla da, orada kat’iyen bir ülfete düşmeyecek ve asla bir bıkkınlık yaşamayacaktır.

Nitekim, Cenâb-ı Hakk’ın kudretinin tam tecellî edeceği öbür âlem anlatılırken, onun da insanı daima canlı tutan bir sürprizler diyarı olduğu vurgulanmaktadır. Kur’ân-ı Kerim, mü’minler için hazırlanan Cennetleri tarif ederken, *“Orada ne zaman, kendilerine bir şey ikram edilse, ‘Bu, daha önce de dünyada yediğimiz bir şey!’ diyecekler; fakat o, dünyadakilerin aynısı olmayıp, benzeri olarak kendilerine sunulacak.”*[1] buyurmaktadır. İlâhî beyandaki وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا *“...dünya meyvelerinin aynısı değil, benzerleri verildi”* ifadesi böyle bir yenilenmeyi ve birbirini takip eden sürprizleri nazara vermektedir. Evet, bazı yönleri itibarıyla dünyadakilere benzese bile aslında ilk defa sunulan, tatları önceden bilinmeyen ve tahmin bile edilemeyen o Cennet meyveleri kesintisiz bir surette ehl-i Cennet’in iştahını kabartacaktır.

Derinliğe Açılmak İçin Yenilik ve Duruluk

İşte, o muhteşem bahçede ve mü'minleri bekleyen o Cennetlerde söz konusu olan yenilenme ve tazelenmelere benzer şekilde, hak ve hakikati anlatma hususunda da insanı ülfetten ve bıkkınlıktan uzak tutacak yeniliklere, farklı renk, farklı tat ve farklı şivelere ihtiyaç vardır.. tazeliğini devamlı koruyan değerleri her zaman dikkat çekici şekilde ve kendi cazibedar hâlleriyle sunabilmek için yeni besteler ve farklı üslûplar gerekmektedir.

Evet, tarih boyunca hemen her hareket, mebde'deki tazelik, duruluk ve orijinalliği ile gelişip boy atmış, büyüyüp yayılmış ve nihayet müntehadaki derinliğine ulaşmıştır. İslâm'ın ilk senelerinde ve gönüllere taht kurduğu dönemde Sahabe efendilerimizde görülen coşku, heyecan ve kabına sığmama hâlinde de bu tazeliğin ve yeni oluşun tesiri çok büyüktür. O devirde her gün sürpriz bir ilâhî emirle karşılaşan, yepyeni âyetlerin indiğine şahit olan ve İslâm'ın başka bir esasıyla tanışan ashab-ı kirâm, bunların her biriyle yeni bir derinliğe daha açılmışlardır. Onlar hiçbir zaman yakaza hâlinden uzaklaşmamış ve temkinli tavırlarını bir an bile kaybetmemişlerdir ama gördükleri ilâhî güzellikler karşısında sanki bir nevi mest ü mahmur yaşamışlardır. Mazhar oldukları nimetler sayesinde kendilerini sıra sıra ağaçlar, çeşit çeşit meyveler, renk renk çiçekler, şakır şakır akan ırmaklar, çaylar... arasında dolaşıyor gibi hissetmişlerdir. Âdeta daha dünyadayken Cennet bahçelerine girmiş ve ebedî saadetle dudak dudağa gelmiş gibi bir hâl sergilemişlerdir. Cennet'in izdüşümünde bulunuyormuşçasına bir ömür sürdükleri için de hayatı rahatlıkla istihkâr edebilmiş ve o gölgenin hakikatına ulaşacakları mülâhazasıyla her anlarını değerlendirerek etemmiyete, ekmeliyete ve rıdvana ulaşma hesabına çok güçlü sâikleri arkalarına almışlardır.

Bu açıdan, günümüzde de hak ve hakikati muhtaç sinelere gerektiği ölçüde duyurabilmek için, onları yeni bir sedâ, yeni bir söz, yeni bir eda, yeni bir üslûp ve yeni bir icra ile ortaya koymak gerekmektedir. Şu kadar var ki, bazı mânâ ve muhtevaları yeni bir yolla sunmak, kat'iyen fantezi ve lüks peşine düşmek olarak anlaşılmamalıdır. Zira, temsil ettiğimiz hakikatlerin derinliği ve öz değerlerimizin renkliliği fantezilere ve lükslere ihtiyaç bırakmayacak, bizi her şeyden müstağni kılacak mahiyettedir. Dolayısıyla, yeni bir ses, yeni bir eda ve yeni bir üslûp ortaya konulurken, mesele Kur'ân'dan öğrendiğimiz "tasrif" çerçevesinde ele alınmalıdır.

Tasrif: Evirip Çevirip Yeniden ama Kendi Orijinalliğiyle Anlatma

Tasrif, bir şeyi evirip çevirerek değişik şekillere koymak demektir. Arapça dil bilgisi açısından bir kelimenin veya fiilin farklı zamanlara göre söylenişine ve bazı kaideler çerçevesinde kelimenin şeklinin değiştirilmesine de tasrif denmektedir. Kur'ân-ı Kerim'in bir üslûbu olarak ise; "tasrif", ulvî hakikatlerin ve ilâhî emirlerin türlü türlü vesilelerle farklı zaviyelerden ele alınarak güzelce açıklanması; Merhum Elmalılı'nın ifadesiyle, aynı anlayışın, aynı haberin, aynı müşâhedenin bir bediî sanat ile şekilden şekle, sûretten sûrete, nazımdan nazma, çeşitli ve pek çok âyetlerle anlatılması ve bazen de çok çeşitli âyetlerin bir âyete dökülüp kısa ve özlü bir sözle ifade edilmesi.. mânâsına gelmektedir.

Evet, Kur'ân-ı Kerim, bazen değişik tenbih ve ihtarlarla gönüllere havf ve haşyet duygusu salar; bazen de iltifat ve müjdelerle kalblere reca hissi doldurur; kimi zaman insanı uzayın enginliklerinde gezdirir, kimi zaman da onun nazarını kendi gönlüne ve vicdanına çevirir; akla ve mantığa seslendiği aynı anda kalbe ve hissiyata da hitap eder. Meselâ, Hazreti Musa'nın (aleyhisselâm) hayatına dair bazı hâdiseleri defalarca hatırlatır; fakat, her hâdiseyi hemen her zaman farklı bir üslûpla aktarır; surelerin umumi havasına ve o hâdisenin ele alındığı yerdeki diğer âyetlerin muhtevasına göre değişik bir dil kullanır. Âyetin siyak ve sibakını (öncesini ve sonrasını) nazar-ı itibara alarak meseleleri başka başka kelimelerle dile getirir. Böylece, aynı mânâ ve muhtevaları farklı şekillerde ifade ederek, hem akla hem de kalbe sözünü dinletir; hem mü'mini hem de kâfiri dize getirir; hem çok okumuş bir alime hem de mektep yüzü görmemiş bir kimseye derslerini verir.

Cenâb-ı Allah mealen, *"Biz bu Kur'ân'da, insanlar için her türlü misal ve öğüdü, farklı üslûplarla tekrar tekrar ifade ettik. Fakat pek çoğu bunları anlamadı."*[2] buyurarak böyle bir tasrife dikkat çekmektedir. Yağmurun, değişik mevsimlerde farklı yerlere çeşit çeşit şekillerde yağması; bazen ince ince çiselemesi, bazen de kar ve dolu hâlinde düşmesi, kimi zaman toprağı sulayıp bereket kaynağı olması, kimi zaman da sele dönüşüp her şeyi yıkıp geçmesi gibi, Kur'ân'ın hakikatleri de muhatabın durumuna, yer aldığı surenin genel atmosferine ve öncesine-sonrasına göre farklı şekillerde seslendirilmektedir; bazen bir meltem gibi ruhları okşamakta, bazen de yıldırım ve gök gürültüsü olup kalblere ürperti salmaktadır. Zaten, yağmurun o değişik hâlleri "tasrif" kelimesiyle dile getirildiği gibi, Kur'ân'ın bu farklı üslûbu da aynı kelimeyle ifade edilmiştir.

Evet, Kur'ân, hak ve hakikati farklı şekillerde ve değişik kalıplarda sunarak insanlarda her zaman yeni bir heyecan uyarmaktadır. Beyan-ı ilâhînin bu üslûbuna sık sık vurguda bulunan Merhum Allâme Hamdi Yazır'ın

yaklaşımıyla, Kur'ân'da her mânâ, kâh bir ses olup kulaklarda çınlar, kâh bir nakış olup gözlerde parıldar. Bu ses, bu nakış, kâh geçmişleri çekip getirir, kâh geleceklere alıp götürür; kâh bir nimetin cazibesi ile insanın iştihasını kabartıp iradeleri kamçılar ve kâh bir nikmet endişesiyle onun içine korkular saçarak kötülüklerden uzaklaştırır; bir ses nağmeden nağmeye, duraktan durağa çeşitli keyfiyetler içinde dizilir, kulaklara dökülür; çeşitli şekiller kazanıp göz önüne konulur. Daha sonra bütün bunlar aynı mânâ ile bir şuur, bir idrak, bir nur olup kalblere iner; derken o şuur ve idrak o kalbden yine aynı mânâ ile hareket eder, nefis ve beden tezgâhından geçerek birbirine benzer şekillerde ve çeşitli keyfiyetlerde birer fiil olarak ortaya çıkar. İlm-i ilâhîde mazmun ve mefhum itibarıyla aynı olan hakikatler, yine ilm-i ilâhîde tercihi yapılan kalıplar içinde arz-ı endâm eder. Bu suretle, anlatılan hâdisenin hem siyak ve sibak açısından ifade ettiği mânâ derinlemesine ruhlara duyurulmuş hem de aynı kıssayı bir kere daha okuyan ve dinleyen insanların bıkkınlık hissetmemeleri sağlanmış olur. Böylece Kur'ân, tasrifin hâsıl ettiği tazelik ve yenilik sayesinde muhataplarını her defasında daha farklı iklimlere alır, götürür.

Şahıslara ve Ruh Hâletlerine Göre Farklı Üslûp

Ayrıca, insanlar tabiatları ve istidatları açısından farklı farklı yaratılmışlardır. Tasrif, yaradılış itibarıyla aralarında farklılıklar bulunan insanlara Cenâb-ı Hakk'ın rahmet tecellî dalga boylu bir teveccühüdür. Allah Teâlâ, hâdiseleri, hak ve hakikatleri, emir ve nehiyleri, tembih ve teşvikleri, maruf ve münker çerçevesinde zikrettiği hususları çok çeşitli kıyafetler içerisinde, çok farklı kalıplarda ve değişik hitap tarzlarıyla ifade ederek farklı istidatlardaki bütün insanların istifade etmesine zemin hazırlamıştır. Vahyi alma ve anlama bakımından bir peygamberin özel donanımı ile kendisine anlatılan bir hususu anlamakta zorlanan herhangi bir insanın durumu bir değildir. Fakat, Cenâb-ı Hakk'ın mesajı ikisini de muhatap almaktadır. Şu kadar var ki, belki, bir peygamber her şeyden önce Hazreti Musa'nın, ulûhiyet hakikati karşısındaki saygısını okuyup daha bir haşyetle dolarken, bir çoban da o yüce Peygamber'in asâsına dikkat kesilip onunla meşgul olacaktır. Bir zengin, özellikle Karun'un ve hazinelerinin akıbetini düşünüp Allah'a şükür duygularıyla dolarken, bir fakir de Hakk'ın en sadık kullarının hangi yokluklar içinde yaşadıklarını öğrenip ibret alarak sabra sığınacaktır. İşte, Cenâb-ı Hak, hakikatleri öyle değişik kalıplar içinde anlatmıştır ki, her insan mutlaka onlarda kendine dair bir şey bulabilmektedir. Zira, Kur'ân ins ve cinnin bütün tabakalarını imana davet etmektedir. Bediüzzaman Hazretleri'nin ifadesiyle,

avâmın en ümmîsi ile havassın en ehassı omuz omuza, diz dize verip beraberce Kur'ân dersi dinleyip istifade etmektedir; demek ki, Kur'ân-ı Kerim öyle bir üslûba sahiptir ki, binlerce muhtelif tabakada olan akıl, fikir, kalb ve ruh sahiplerinin hepsi onun sofrasında kendi gıdalarını bulabilmektedir.[3]

Diğer taraftan, insan ruh hâleti itibarıyla her zaman bir değildir. O yirmidört saat içinde hayat-ı nebatiyeden hayat-ı hayvaniyeye, hayat-ı hayvaniyeden hayat-ı insaniyeye, hayat-ı insaniyeden de kâmil insan seviyesine seyahatler edip durmaktadır. İnsan-ı kâmil dediğimiz seviyenin de kendi içinde belki yüz tane izafî mertebesi vardır. İşte, gün boyunca bu mertebeler arası gidip gelen ve bu farklılıkları yaşayan insan, günün her saatinde hak ve hakikate aynı ölçüde yönelemeyebilir. Bu açıdan, bazen şu âyet, bazen de diğeri, kimi zaman şu üslûp bir başka zaman da öbürü onun gönlünde daha büyük tesir bırakabilir. Bugünün diliyle diyecek olursak, günün şu saatinde âyetin şu versiyonu sizin ruh hâletinize daha uygun bir iksir olabilir. Günün bir başka diliminde, değişik tesirler altında kalmış ve farklı mülâhazaların bombardımanına uğramışsanız, o zaman da âyetin diğer versiyonu sizin derdinize tam derman ve yaranıza hakiki panzehir olarak imdadınıza yetişir. Öyle ki, siz duyduğunuz ilâhî mesaj karşısında "Tam bana göre, tam benim durumumu şerh ediyor!" demekten kendinizi alamazsınız.

Kur'ân ile Tefe'ül

Bildiğiniz gibi, bir kitabı gelişigüzel açarak ilk tevafuk eden yeri okuyup ondan bir mesaj çıkarmaya tefe'ül denmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de, inançsızların anlatıldığı ve onların tehdit edildiği pek çok âyet bulunduğu için, tefe'ülünde bu âyetlerden biri çıkınca insanın ümitsizliğe düşme ihtimali olduğundan dolayı ve objektif bir kural olarak kabul edilemeyeceğini göstermek maksadıyla İslâm uleması Kur'ân ile tefe'ülde bulunmaya taraftar olmamışlardır. Bununla beraber, Şah Veliyullah Dihlevî gibi büyükler arasında Kur'ân âyetleriyle tefe'ülde bulunanlar da vardır. Şahsen, objektif bir kural gibi kabul etmesem bile, benim de sıkıntılı anlarımda Kur'ân ile tefe'ül ettiğim olur. Kur'ân'ı açıp O'na sığındığım zaman, "Allahım, bu Senin kelâmın; ben Senin hâlâ konuştuğuna inanıyorum. Sen bir dönemde Peygamber Efendimiz'le konuştun.. sahabe efendilerimizle konuştun.. Sen mekândan, zamandan münezzehsin; mekân da, zaman da Senin tasarrufun altındadır.. Sen her zaman konuşursun, Kur'ân Senin her asra hitap eden beyanın. Bu Kitab-ı Hakîm, Efendimiz'e, ashab-ı güzîne ve selef-i salihîne çok hakikatlerin kapısını açtığı gibi bugünün insanlarına da bazı şeyler fısıldayabilir." der ve bu duygularla bazı âyetlere bakarım.. dikkatimi celb eden âyeti okur ve çok defa üzerimdeki

bütün kasvetleri, bütün hafakanları birden atarım; tırnaklarımın ucuna kadar yeniden hayatiyete döndüğümü hissederim.

Kaldı ki, bir hizb takip etme ve her gün Kur'ân'dan bir bölüm okuyarak belli periyotlarla Kur'ân'ı hatmetme daha farklı olur. Öyle inanıyorum ki, meselâ her gün yarım ya da bir cüz okusanız, okuduğunuz o bölüm içinde, Cenâb-ı Allah sizin o günkü sergüzeşt-i hayatınıza, üzerinize akıp gelen bir kısım hâdiseler karşısındaki teessürlerinize, sevinç ve mutluluklarınıza, keder ve elemlerinize dair bazı şeyleri mutlaka size ifade edecektir. Dertlerinize derman olacak bir hakikatin kapağını kaldırıp onu sizin ruhunuza duyuracaktır. Bugün okuduğunuz bölümde kapağı kaldırılmamış ve sizin için saklı kalmış hakikatler olabilir; fakat, yarın, ertesi gün ya da daha sonraki bir zaman aralığında okurken, tam ihtiyacınız olduğu anda bu defa da o saklı kalan hakikatler size göz kırpacak, onların üzerindeki kapaklar da inayet-i ilâhîye ile kalkacaktır. Ve Kur'ân size her gün bambaşka sırlar vererek vicdanınıza "Evet evet, bu Allah kelâmı!.." dedirtecektir.. İşte, Kur'ân'daki tasrifin bir de şahısların her an değişen ruh hâletlerine hitap eden böyle bir yanı vardır. O her zaman, her müracaat eden insana bir deva lütfeden bir şifa kaynağıdır ve bir iksirdir.

Cenâb-ı Hak'la Konuşmak

Evet, Bediüzzaman'ın ifade ettiği gibi, "Kur'ân, kalblere kût ve kuvvet olup, tekrarı usanç değil, halâvet ve lezzet verir; Kur'ân'ın âyetlerinde de öyle bir kısım vardır ki, o kuvvetin ruhu hükmündedir, tekerrür ettikçe daha ziyade parlar, hak ve hakikat nurlarını saçar."[4] Onun içinde bazı şeyler çok daha önemlidir; fakat bu, diğerlerinin önemsiz olduğu mânâsına gelmemektedir; onun hakikatleri her zaman hepimiz için çok şey ifade eder. Ruhların en yükseği ve şekillerin en mükemmeliyle dünyaya gönderilen insana, saadetin en idealini, yükselmenin en erişilmezini, yaşamanın en insancasını gösteren ve yolların en doğrusuyla "insan-ı kâmil" olma zirveleri vaat eden kitap Kur'ân-ı Hakîm'dir. Bu açıdan, Kur'ân'la sıkı bir münasebet içinde olmamız ve derin bir teveccühle sürekli ona müteveccih bulunmamız iktiza etmektedir.

Maalesef, Kur'ân-ı Kerim'i sürekli okuma alışkanlığımız olmadığı gibi, bir de dil problemimiz var; mukaddes kitabımızın dilini bilmiyoruz, kelam-ı ilâhîyi anlamıyoruz. Fakat, bu hiç aşılamayacak bir engel, asla çözülemeyecek bir problem değil. Kur'ân'la daha fazla meşgul olmak ve ondan istifade etmek için bazı şeyler yapabilirsiniz. Meselâ; Hanefi mezhebince tasvip edilmese bile, farzlarda olmasa da nafile namaz kılarken Kur'ân-ı Kerim'den okuyabilirsiniz. O gün okuyacağınız bölümün mânâsını daha önceden Suat Yıldırım Hoca'nın meali gibi bir kaynaktan öğrenebilir; özellikle geceleyin de Kur'ân'ı yüksekçe

bir yere koyarak yüzünden takip etmek suretiyle nafile namaz kılabilirsiniz. Bir hadis-i şerife dayanarak fukaha-i kiram demişlerdir ki, *"Bir insan Kur'ân okuduğunda, 'ben Allah'la konuştum' dese ve yemin etse, yemininde hânis (yeminini bozan, yalancı) olmaz."* Dolayısıyla, siz de her gece Cenâb-ı Allah'la konuşabilirsiniz.. keşke konuşsanız.. Cenâb-ı Hak da sizin gönlünüze mevhibeler yağdırsa, Kur'ân'ın sırlarını size açsa.. إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ 'in mânâsını tam duysanız.. *"Yalnız Sana kulluk yapar ve sadece Senden yardım dileniriz."*[5] deseniz.. böyle söylerken, Biri tarafından duyulduğunuza tam inansanız, O'ndan medet umsanız. Yardım talebinde bulunurken kendisine yöneldiğiniz Zât'ın ihtiyacınızı giderebileceği itminanı içinde olsanız.. böylece, her gece Kur'ân-ı Kerim'in engin dağ ve ovalarında, bağ ve bahçelerinde, cadde ve sokaklarında, çarşı ve pazarlarında dolaşıp dursanız.. sürekli onun gülünü, reyhanını koklasanız.. keşke..!

Hâsılı, biz de Kur'ân'ın üslûbunu esas alarak dine, millete ve insanlığa hizmet yolunda tasrif düsturunu işletmeliyiz. Yani, Kur'ânî bir üslûp yakalayarak kendi zatında hakikaten engin, derin ve rengarenk olan değerlerimizi kendi enginlik, derinlik ve renkliliğiyle sunmaya çalışmalıyız. Meselelere hep bir yenilik mülâhazasıyla yaklaşıp, mahiyet itibarıyla canlı ve taze olan hakikatleri, küçük bir üslûp kaydırmasıyla ve günümüzün diliyle, onlara yakışır bir eda içinde çok canlı, çok yeni ve çok taze olarak takdim etme gayretinde olmalıyız.

1 Bakara sûresi, 2/25.
2 Kehf sûresi, 18/54.
3 Bediüzzaman, *Sözler* s.420 (Yirmi Beşinci Söz, Birinci Şule, Birinci Şuâ).
4 Bediüzzaman, *İşarâtü'l-İ'câz* s.29.
5 Fâtiha sûresi, 1/5.

Şeytanî Fısıldaşmalar ve Kulis Faaliyetleri

Soru: *İslâm, birkaç insanın bir araya gelerek bazı meseleleri gizlice konuşup görüşmelerine ne ölçüde müsaade etmiştir? Kur'ân-ı Kerim'de "necvâ"*[1] *tabiriyle ifade edilen böyle bir görüşmenin mü'mincesi nasıl olmalıdır?*

Cevap: Kısaca fısıltı ve fiskos demek olan "necvâ" kelimesi, iki ya da daha fazla insanın fısıldaşması, başkalarının duyamayacağı şekilde gizli ve alçak sesle konuşması ve birbirine bazı sırları açması demektir. Kur'ân-ı Kerim'de zikredilen "necvâ" tabiri ile de birkaç insanın bir araya gelerek bazı meseleleri gizlice ve özel mahiyette görüşmeleri kastedilmiştir ki, bu türlü faaliyetler günümüzde "kulis" adı altında sıkça yapılmaktadır. Şimdilerde hem fertler hem kurumlar hem de devletler arası münasebetlerde çok yaygın olan özel çalışmaların, hususî görüşmelerin ve gizli teşebbüslerin hepsi necvânın çerçevesine dahil edilebilir.

Necvâ

Kur'ân-ı Kerim'de, necvâ tabiriyle dile getirilen fısıldaşmalar ve gizli konuşmalar mutlak surette yasaklanmamıştır; ne var ki, bu türlü görüşmeler bazı şartlara bağlanmıştır. Öncelikle, göklerde ve yerde bulunan her şeyi, meydana gelen her hâdiseyi Allah'ın bildiğine, bir araya gelip fısıldaşan, gizlice konuşan üç kişinin dördüncülerinin muhakkak Allah olduğuna ve O'nun, gerek bundan az gerekse daha çok sayıdaki insanın konuşmalarını da mutlaka görüp duyduğuna dikkat çekilmiştir. Böylece, ister açık ister gizli bütün sözlerin işitilip kaydedildiğine ve mü'minlerin bu hakikate bağlı olarak konuşup görüşmeleri gerektiğine imada bulunulmuştur. Daha sonra da, Cenâb-ı Hak yasakladığı hâlde günah, zulüm ve Peygamber'e isyan hususunda kulis yapan ve Müslümanların aleyhinde fısıldaşan münafıklar kınanmış; onların ikiyüzlü oldukları, inanmadıkları şeyleri söyledikleri, iman esaslarıyla alay ettikleri ve işte bu fena tavırlarından, kötü davranışlarından dolayı Cehennem'e atılacakları belirtilmiştir.[2]

Evet, münafıklar asıl duygu ve düşüncelerini sürekli gizliyor ve hep gerçekten inanıyorlarmış gibi davranıyorlardı. Onlar, konuşurken yalan söylüyor; bugün söz verdikleri bir konuda ertesi gün vefasızlık edip sözden dönüyor ve hemen her zaman en haince düşmanlık duygularını dostluk tavırları içinde icra ediyorlardı. Sürekli şartlara göre hareket edip ikiyüzlü davranıyor ve Müslümanlara karşı hep açık kapalı kötülük düşünüyorlardı; içten içe kin,

nefret ve düşmanlık hislerini besliyor ve mevhum hasımları olan mü'minler için türlü türlü komplolar plânlıyorlardı. Diğer dinlerin mensuplarıyla gizli gizli biraraya gelerek Müslümanlar aleyhine çirkin çirkin oyunlar tezgâhlıyor; Peygamber Efendimiz'in tebliğine mani olmak, İslâm'a yakınlaşmakta olanları çeşit çeşit hilelerle inananlardan uzaklaştırmak, samimi Müslümanların aralarını bozmak ve toplumun fertleri arasına düşmanlık tohumları atarak fesat çıkarmak için birtakım karanlık plânlar yapıyorlardı. Müslümanlarla beraber oldukları anlarda onların hoşuna gidecek sözler söyleyen, duygu ve düşüncelerini açıkça ifade etmeyip hep olduklarından farklı görünen ve inananlarla aynı mülâhazaları paylaşıyormuş gibi davranan münafıklar, ancak kendi yandaşlarıyla baş başa kaldıklarında gerçek yüzlerini açığa vuruyor; Allah'a isyan, düşmanlık, haksızlık ve Allah Resûlü'ne karşı husûmet içeren sözler söylerek fısıldaşıp duruyor ve sadece şer etrafında dönen kulisler yapıyorlardı.

"Birr ü Takva"ya Bağlı Gizli Görüşmeler

İşte, Cenâb-ı Allah, onların bu kötü tabiatlarını ve genel tavırlarını anlattıktan sonra, münafıkların yaptıkları şekilde kötülük üzere fısıldaşmamaları hususunda mü'minleri ikaz etmiş; *"Ey iman edenler! Şayet siz gizlice konuşacak olursanız sakın günah, zulüm ve Peygamber'e isyan hususlarında kulis yapmayın. Bunu hayır ve takva hususunda yapın. Dirilip huzurunda toplanacağınız Allah'a karşı gelmekten sakının."*[3] buyurmuştur. Demek ki, günaha girme, suç işleme ya da düşmanlık, haksızlık ve zulüm irtikap etme gibi hususların konuşulduğu, bu türlü meseleler hakkında plânların yapıldığı bir meclis mü'minlere göre değildir. İnananlar ancak iyilik yapmak, salih ameller ortaya koymak ve dinin yasak ettiği şeylerden uzak durmak gibi "birr ü takva" ile alâkalı meselelerde dar dairede istişareler yapabilir, birkaç kişi özel olarak görüşebilirler. Bu görüşmelerin başından sonuna kadar da takva mülâhazasına bağlı kalmaya çalışır ve Cenâb-ı Allah'ın her zaman onlarla beraber olduğunu hep hatırda tutar; Allah'ı görüyormuşçasına ya da en azından O'nun tarafından görülüyor olma duygusuyla temkinli konuşurlar. Dolayısıyla, mü'minlerin gizli konuşmalarında suizanlara, gıybetlere, yalan ve iftiralara yer olmaz. Onlar, hayır düşüncesiyle bir araya geldikleri gibi hayır ve hasenat hesabına kararlar almış olarak ayrılırlar.

Nitekim, Allah Teâlâ bir başka âyet-i kerimede *"Onların kendi aralarında yaptıkları gizli görüşmelerin, fısıldaşmaların çoğunda hayır yoktur. Bu görüşmelerde hayır olması için onların muhtaçlara yardımı, güzel bir davranışı yahut dargın insanların arasını bulmayı gözetmeleri gerekir. Kim*

Allah'ın rızasını arzulayarak bunu yaparsa, Biz de ona çok büyük mükâfat veririz."[4] buyurmuştur. Evet, gıybeti adet hâline getirenlerin, sürekli koğuculuk edenlerin, yalan ve iftiradan çekinmeyen kimselerin meclisi hayır adına kısırdır. Bir araya gelen üç-beş kişinin konuşmalarında bir hayır olabilmesi için, bu insanların, muhtaçların ihtiyaçlarını giderme, dertlilerin derdine derman olma, bazılarına iyilik ve ihsanda bulunma ya da dargınların arasını bulma gibi maksatlar etrafında toplanmaları şarttır. İşte, başka bir maksatla değil, sadece rıza-yı ilâhîyi tahsil etmek kastıyla bu türlü salih ameller için toplantı düzenleyip gizlice konuşmak, insanların problemlerini çözme düşüncesiyle istişare yapmak caizdir, hatta mendubdur (dinin yasaklamadığı veya emretmediği bir iş olmakla beraber yapıldığında sevap kazanılan bir ameldir). Aksine, böyle bir hayra esas teşkil etmeyen bir araya gelmeler, şununla-bununla alâkalı fiskos etmeler ve hele gizli cemiyetler kurup karanlık plânlar yapmalar mü'minlerden fersah fersah uzaktır.

Evet, necvânın hayra vesile olabilmesi için "birr ü takva"ya bağlı olarak gerçekleşmesi gerekmektedir. "Birr" kelimesi, genel itibarıyla iyilik mânâsında kullanılır. Hadis mecmualarında "Kitabu'l-birri ve't-takva" unvanıyla fasıllar yer almaktadır. Kitap müellifleri ve hadis râvîleri bu fasıllarda iyiliğe dair ne kadar mesele varsa hepsini bir bir saymış; anne-babanın haklarını gözetmekten başkalarına iyilikte bulunmaya, çocukların bakımı ve görümünden komşuları koruyup kollamaya, muhtaçlara yardım etmekten güzel ahlâklı olmaya kadar.. imanın şubeleri içinde anlatılan yetmiş küsur iyilikle alâkalı hadisleri zikretmişlerdir. Dolayısıyla, geniş, bol ve sürekli olan her türlü hayırlı iş ve salih amel "birr" kategorisinde mütalâa edilmiştir. Takvaya gelince; o, Cenâb-ı Hakk'ın emirlerine uyup, yasaklarından kaçınmak suretiyle O'nun azabından korunma ve rızasına erme gayretidir. Şeriat-ı fıtriye kanunlarına riâyet etmek, sosyal münasebetlerde dikkat edilmesi gereken esasları gözetmek ve duygu-düşüncede, yeme-içmede, hayat tarzında başkalarına benzemekten sakınmak da takvanın çerçevesine dahil edilmiştir.

İlle de fısıldaşacaksanız...

Öyle ise, ille de bir necvâda bulunacaksanız, bu gizli görüşmenizi mutlaka en geniş mânâsıyla "birr" ve "takva" çerçevesinde yapmalısınız. Biriyle fısıldaşırken, bir arkadaşınızı çekip ona gizli gizli bir şey anlatırken, içtimaî münasebetler açısından bazı kimselerle bir araya gelip görüşürken ya da iman ve Kur'ân hizmeti adına bazı hususî meselelerin istişaresini yaparken sürekli kalbinize bakmalı, Allah'la irtibatınızı kontrol etmeli, meclisinizin "birr ü takva" üzere devam edip etmediğini gözden geçirmeli ve o necvânın sonuna

kadar böyle bir temkinle hareket etmelisiniz. Faydasız fısıltılara girmemeli, mâlâyânî fiskoslara yanaşmamalı ve insanları çekiştirme, gıybet etme, başkalarının kusurlarını sayıp dökme... gibi günahlar işlememe hususunda çok hassas olmalısınız. Dudu nineler gibi, ona laf yetiştiren, öbürünün gıybetini eden, diğeriyle fiskosa giren ve böylece herkesin yanında herkes hakkında konuşup toplum fertlerinin birbirine düşmesine sebep olan insanlara da fırsat vermemelisiniz. Günah etrafında sürüp giden necvâlara katılmamalı, o şekilde fısıldaşıp duranları dinlememeli, onlara iltifat etmemelisiniz. Unutmamalısınız ki, Allah'ın sevmediği şeylere iltifat etmek, O'nun sevdiği şeylere sırt dönmek ve Allah'tan yüz çevirmek demektir. Allah'ın değer verdiği şeylere değer vermek ise, aynı zamanda O'nun sevmediği şeylere sırtını dönmek mânâsına gelir ki, bu da takvanın gereğidir. Allah'ın vaz' ettiği esaslara saygı duymak, kalbdeki takvanın sesi ve soluğudur. Dolayısıyla, fiskos ve gıybet meclislerine iltifat etmeyin ki, Hakk'ın iltifatından mahrum kalmayasınız. Dinlemeyin gıybet ehlini ve koğucuları; yanınızda konuşturmayın insanlar arasında laf götürüp getirenleri.. mü'minleri çekiştiren bir kimse, en azından bir günahkar, bir mücrim, bir fasık ve bir müfsittir; bu itibarla da, onu dinlemeniz ve onun o müfsidâne sözlerine değer vermeniz, ilâhî teveccühlerden nasipsiz kalmanıza sebep olabilir.

Söz gelmişken, mevzuyla alâkalı senelerden beri süregelen bir teessürümü ifade etmek istiyorum: Yıllar önceydi. Bir arkadaşımızın bir günah çukuruna düşmesi, bir şeytanî komploya maruz kalması söz konusuydu. Onun yakınlarından biri gelmiş, muhtemel tehlikeyi haber vermişti. Arkadaşımızın öyle bir musibete uğramaması adına oldukça heyecanlanmış ve o hâdiseden yara almadan kurtulabilmesi için neler yapılabileceği hususunda hemen iki-üç insanla istişare yapma lüzumunu hissetmiştim. Üç kişiyi odama çağırıp, "Bu meseleyi nasıl halletsek; arkadaşımızın haysiyet ve onurunu korumak için neler yapsak?.." dedim. İstişaremiz bitip de onlar odamdan çıkarken içimde derin bir pişmanlık duygusu belirdi, kendi kendime "eyvah" deyiverdim. Çünkü, o meseleyi belki sadece bir insanla görüşerek de çözebilirdim. O insan hakkında kusur gibi algılanacak, suizanna sebebiyet verecek ve onu mahcup edebilecek bir meseleyi neden fazladan iki kişiye söylemiştim ki?.. Sadece bir insana söylemem yeterli olamaz mıydı? Sır tutmasını bilen bir insanla görüşmeli; "Ne yapalım da şu insanın bağrındaki akrebi çıkarıp atalım!" demeli ve problemi en dar dairede çözmeye çalışmalı değil miydim? Emin olun, aradan seneler geçmiş olmasına rağmen, ne zaman o meseleyi hatırlasam hâlâ derin bir pişmanlık hissediyor, üzülüyor ve o konuda kendimi asla affetmiyorum.

İşte, insanların kusurlarını, hatalarını ve günahlarını yaymama, onların onur,

haysiyet ve itibarlarını koruma açısından da necvâ başvurulması gereken çok nazik bir usuldür. Şayet, bir insanın bir inhirafına şahit olunmuşsa, yapılması icap eden şey, o problemin herkes tarafından bilinir olmaması için çok ketum davranmak ve meseleyi sadece o mevzuda selahiyetli olan, sözü dinlenen bir insana kat'iyen gıybete girmeden, mübalağa etmeden anlatmaktır. Eğer bir problemi yalnızca iki kişi ile çözmek mümkünse, onu üçüncü bir insana daha açmak ve bir insanın kusurunun fazladan bir kimse tarafından daha bilinmesine sebep olmak doğru değildir. Bu itibarla da, böyle bir durumda fısıldaşma, olabildiğine mahremce görüşme ve meseleyi ciddi gizlilik içinde halletme mü'mince bir tavırdır. Aksi hâlde, her üç-beş kişi kendi aralarında kulis yapar, herkes diğerleri hakkında rahatça atıp tutar ve meseleler ayağa düşerse, problemlerin halledilmesi bir yana, dertler katlandıkça katlanır ve çok yaralanmalar olur. Bir insan diğeri hakkında konuşur; diğeri bir başkasının hata ve kusurlarını sayıp döker; bir başkası da öbürünün günahlarını ifşâ eder.. böylece, birlik, beraberlik ve kardeşlik mülâhazaları zarar görür. Bu şekilde vahdet-i ruhiye zedelendiğinden dolayı da Cenâb-ı Hak bereketini çekip alır. Bilmelisiniz ki, inancı sağlam olmayan bir insanla bile omuz omuza verseniz, vifak ve ittifak ettiğiniz sürece Allah işinize bereket ihsan eder.. ve yine bilmelisiniz ki, –faraza– Hazreti Cebrail, Hazreti Mikail ya da Hazreti İsrafil ile ortaklık kurup iş yapsanız, fakat sonra aranızdaki münasebette az zedelenme olsa, meselâ, birbirinize karşı hayalleriniz kirlense, iç şetimlere girseniz, suizanda bulunsanız, Allah bereketini alır ve sizin üzerinizden tevfikini keser.

Evet, üç-beş kişi hususî mahiyette bir araya geldiğinizde, tebliğ ve temsil vazifesinin gereklerini konuşursanız, daha fazla iyilik yapmanın yollarını araştırırsanız; muhtaç talebeye burs bulmayı plânlarsanız, kurban himmeti yapıp fakirlerin yardımına koşmanın, meselâ Pakistan'daki depremzedelere el uzatmanın hesaplarıyla meşgul olursanız; bir öğrenci yurdunun yanına bir yenisini, bir okuldan sonra bir başkasını inşa etmenin fizibilitesiyle uğraşırsanız.. ya da elindeki meşalesiyle dünyanın dört bir yanındaki karanlıkları nura garketme sevdasıyla yollara dökülen karasevdalıların adedini çoğaltma hülyalarıyla oturup kalkarsanız.. işte o zaman makbul ve mendup bir necvâ akdetmiş olursunuz. Çünkü, bunların hepsi maruftur, hayra mâtuftur; birr ü takvaya dayalı birer salih ameldir. Aksi takdirde, "birr ü takva"ya bağlı olmayan fısıldaşmalarınız kat'iyen fiskostan öteye geçmez ve o türlü bir necvâda asla hayır bulunmaz. Ayrıca, umumu alâkadar eden meselelerin üç-beş kişi arasında ve hele tenkit nazarıyla fısıldaşılması vahdet-i ruhiyeyi zedeler ve kuvve-i mâneviyeyi kırar. O türlü toplantı ve görüşmeler sadece şeytanı ve avenesini memnun eder. Nitekim, Cenâb-ı Allah, necvâ ile alâkalı âyetlerin

devamında, *"Böyle meşrû olmayan kulisler, mü'minleri üzüntüye boğmak için şeytan tarafından telkin edilir. Ama, Allah dilemedikçe bu onlara asla zarar veremez. Onun için mü'minler de yalnız Allah'a güvenip dayansınlar."*[5] buyurmaktadır.

Şeytanî Fısıldaşmaların En Kahredicileri

Haddizatında, münafıkların gönlünde günah, düşmanlık ve Peygamber Efendimiz'e isyan gibi cürümler üzerine kulis yapma duygusunu tetikleyen şeytandır. Onların bozuk tabiatları şeytandan gelen küçük bir tahrik karşısında hemen harekete geçmiş ve "Nasıl yapsak da şu Müslümanların hakkından gelsek; ne etsek de Peygamberin herhangi bir emrinin, herhangi bir teklifinin yerinde olmadığını dile dolayıp bir isyan cephesi oluşturuversek!" şeklindeki mülâhazaların zihinlerine yerleşmesine zemin hazırlamıştır. Bu mevzuda yaptıkları necvâlar, fiskos ve fısıltılar o kötü duygu ve fena düşüncelerde boğulmalarına yol açmıştır. Bu itibarla da, o türlü meşru olmayan kulisler şeytandandır.

Ayrıca, böyle necvâlar birer psikolojik muharebe unsuru olarak Müslümanların kuvve-i mâneviyelerini kırmaları açısından da şeytandan sayılır. Çünkü, münafıklardan beş-on tanesi gizli gizli toplantılar yapıp fısıldaşırlarsa, bu bazı mü'minler arasında bir kısım tereddüt ve endişeler hâsıl edebilir. "Acaba şu gizli toplantıda ne konuştular; ne türlü karar aldılar; nasıl bir "eylem plânı"nda karar kıldılar?" gibi sorular akıllarına gelebilir. Bu zaviyeden, münafıklar günah, düşmanlık ve Peygamber Efendimiz'e isyan mevzuunda sürekli fiskos yaparlarken belki de bunların duyulacağını biliyorlardı. Fakat, o necvâlarını aynı zamanda bir psikolojik savaş silahı olarak kullanıyorlardı. Meselâ, Uhud'a çıkılırken kuvve-i mâneviyenin takviyesine ve birlik ruhuna çok ihtiyaç vardı. Ne var ki, öyle kritik bir anda on tane insan bir araya geliyor, kafa kafaya veriyor ve gizli gizli bazı şeyler konuşuyorlardı. Onları gören sahabe efendilerimiz ister istemez "Acaba ne konuştular; kim bilir nerede ne yapacaklar? Yoksa, diğerleriyle mi anlaşacaklar?" şeklindeki bazı endişelerle doluyorlardı. Dolayısıyla, münafıkların necvâsı bir psikolojik savaş silahı olarak mü'minler arasında az da olsa sarsıntı meydana getiriyor ve kuvve-i mâneviyelerinin kırılmasına sebep oluyordu. Bu açıdan da öyle bir fısıltı şeytandan demekti.

Şeytan, böyle bir oyunu sadece münafıkların eliyle sahneye sürmez; bazen mü'minleri de kandırıp onlara da değişik roller oynatabilir. Kolektif şuuru zedelemek, inananlar arasına kuşku ve güvensizlik atmak ve böylece mü'minleri üzmek için şeytan türlü türlü tefrika tuzakları ve ayrılık komploları

plânlar. Aslında, salih bir toplumda, samimi birkaç insanın bir araya gelerek hususî mahiyette konuşmasından kimse rahatsız olmaz; çünkü, Allah'tan korkan kimselerin şer üzere ittifak edeceklerinden endişe duyulmaz. Fakat, şeytan gizli gizli konuşanları, hayırda necvâ yapıyor olma düşüncesiyle bir araya gelenleri zamanla aldatarak, onları "birr ü takva" çizgisinden uzaklaştırmak suretiyle gıybet ve tenkitlere sürükleyebilir. Bununla beraber, onların fısıldaşmaları ve gizlice konuşmaları diğerlerinin kalblerine de bir şüphe salabilir. Böylelikle mü'minler arasında bir güvensizlik atmosferi meydana gelir. Dolayısıyla, o türlü necvâlar da netice itibarıyla şeytandan sayılır.

Böyle bir su-i akıbete duçar olmamak için, özel mahiyette konuşan ve gizli görüşen insanlar her zaman niyet ve maksatlarını gözden geçirmeli; konuşma süresince hemen her an makbul bir necvâ için ortaya konan şartlara riayet edip etmediklerinin muhasebesini yapmalı ve deyip ettiklerinde mutlaka Allah rızasını esas hedef edinmelidirler. Ayrıca, olabildiğine şeffaf davranmalı, gizli işler çeviriyormuş gibi bir hâl sergilememeli; görüşme zamanını, yerini ve mevzuunu bilmesi mahzurlu olmayan bazı insanlara da haber vermelidirler. Dahası, Peygamber Efendimiz'in (aleyhi ekmelüttehâyâ) *"İki kişi kendi arasında, üçüncü kişiden izin almadan konuşmasın. Aksi takdirde, o kimse bundan alınır."*[6] hadis-i şerifleri istikametinde davranarak, kendilerini gören insanlardan izin almalı, toplantının muhtevasını anlatmasalar bile mevzuu hakkında kısa malumat vermeli ve o insanların tereddütlerini izale etmelidirler.

Zannediyorum, necvânın en tehlikelisi, en öldürücüsü ve en kahredicisi ise, bir ya da birkaç Müslümanın bir mü'min veya mü'minler grubu hakkındaki fısıldaşmaları ve fiskoslarıdır. Birkaç kişinin arasındayken bir mü'min hakkında "Huyu huyuma uymuyor; şu yanını tasvip etmiyorum!.." diyerek onu tahkir etmek ve gıybetini yapmak günahtır. Ne var ki, gönülden bir pişmanlığın ardından helâllik isteyip istiğfarda bulunmak suretiyle o günahın bağışlanması her zaman ihtimal dahilindedir. Fakat, bir de bir mü'minler grubu aleyhine CD'ler hazırlamak; şeytanın bile aklına gelmeyecek iftiralarla o CD'leri doldurmak; aynı bühtanları gazete, radyo ve televizyon yoluyla da yayarak binlerce lisanla gıybet ve iftira etmek; hatta yalan ve iftira metinlerini dosyalar hâlinde yurt dışına kadar gönderip Müslümanları ehl-i dünyaya ve inancı dahi olmayan kimselere gammazlamak.. ve sırf bu maksada matuf necvâlar yapmak, her mekânı bir fısıltı meclisi olarak kullanmak, sürekli komplolar ve eylem plânları kurgulamak var ki, işte bu türlü şeytanî senaryolarda başrol oynayan kimseler, kutbiyet davasında ve gavsiyet iddiasında bulunan insanlar olsalar bile onların affedilmeleri mümkün değildir. Çünkü, bunlarınki öyle şeytanî necvâlardır ki, yaptıklarının günah olduğu mülâhazası bile yoktur onların

içinde. Şayet, bir günahın günah olduğu kabul edilmiyorsa, ondan pişmanlık duymak ve istiğfar etmek de söz konusu olmaz, o günah devam eder, gider.. onu işleyen mücrimler de hiç vicdan ızdırabı çekmezler; nedamet hissetmezler; dolayısıyla, tevbe duygusuna da asla yanaşmazlar.

Vâkıa, bu türlü zulümlere maruz kalan ve gadre uğrayan mü'minler, gerçekten inanıyorlarsa, zalimlerin komploları karşısında asla yeise düşmezler. Aksine, *"İnkisara kapılmayın, gevşeklik göstermeyin ve tasalanmayın; hiç endişeniz olmasın, inanıyorsanız üstünsünüz!"*[7] muştusuyla sürekli inşirah yaşarlar. Ellerinden gelen tedbirleri alır, sa'ye sarılır ve Allah'a tevekkül ederler.

Büyüklerle Özel Mahiyette Konuşmanın Adabı

Necvâ ile alâkalı olarak hatırlatmak istediğim son bir husus da, Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile baş başa görüşmek isteyenlerden az da olsa bir miktar sadaka vermelerinin istenmesi meselesidir. Bildiğiniz gibi Cenâb-ı Allah, *"Ey iman edenler! Şayet Resûlullah ile baş başa görüşmek isterseniz, bu özel görüşmeden önce bir sadaka verin. Böyle yapmak sizin için daha hayırlı, şaibeden daha uzak, günahlarınızı temizleme yönünden daha uygun bir davranış olur."*[8] buyurmuş ve bu âyet-i kerimeyle özellikle Resûlullah'a fısıltı şeklinde gizlice bir şey arzetmenin adâbını gözetmek gerektiğine dikkat çekmiştir.

Zira, pek çok insan Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gelerek O'nunla özel olarak görüşmek, fısıldaşarak bazı dertlerini arz etmek ve bir kısım taleplerde bulunmak istiyorlardı. O'nun kapısında bekçi de yoktu ve kendisiyle görüşmek isteyenlerin randevu almaları da beklenmezdi. Herkes rahatlıkla O'nun yanına girer ve dilediği her şeyi konuşurdu. Öyle ki, herkes her meselesini sormaya alışmış; insanlar başkalarına açamadıkları en mahrem dertlerini bile Allah Resûlü'ne anlatmaya başlamışlardı. Hatta bazı münafıklar ve ham ruhlular, Resûlullah'ın meclisinde kendilerini göstermek ve önemli bir insan oldukları imajını vermek için her fırsatta O'na yanaşıyor, fısıltı hâlinde bir şeyler arzetmeye kalkışıyorlardı ve bu durum gün geçtikçe daha da altından kalkılmaz bir hâl alıyordu. O müşfiklerden müşfik Allah Resûlü, tevazuu ve hoşgörüsü sebebiyle hiç kimseyi reddetmiyor ve herkesin derdine derman olmaya çalışıyordu. Kendisine kalsa, O asla insanlar ile kendisi arasına sadakadan bir hâil örgülemezdi; ne var ki, Hazreti Rahman u Rahîm Rabbimiz, Hazreti Rahîm ü Raûf Efendimiz'e merhamet ederek *"Şayet Resûlullah ile baş başa görüşmek isterseniz, bu özel görüşmeden önce bir sadaka verin."*[9] demek

suretiyle bir yönüyle o bunaltıcı tehacüme bir filtre koymuştu. Bu ilâhî ikaz sayesinde, insanlar Resûl-i Ekrem Efendimiz'le görüşecekleri meselelerin sadaka vermeye değecek kadar önemli olup olmadığını düşünmeye çağrılmış ve böylesi görüşme taleplerinde aşırılığa girmemelerinin gerektiği ima edilmişti. Zaten, Peygamber Efendimiz'e ve yakın akrabalarına sadaka haramdı; özel görüşmeden önce verilmesi istenen bu sadakanın Allah Resûlü'ne ya da ailesine değil, bizzat muhtaçlara ulaştırılması söz konusuydu.

Hazreti Ali (kerremallahu vechehu) bu âyetle amel ettiğini, yanındaki bir dinarı on dirheme çevirip Peygamber Efendimiz'le (sallallâhu aleyhi ve sellem) özel mahiyette görüşmek istediği zaman evvela bir dirhem sadaka verdiğini ve zaten çok geçmeden de daha sonra nâzil olan âyetle bu âyetin hükmünün yürürlükten kaldırıldığını anlatmaktadır.[10] Haddizatında, âyetin devamındaki *"Eğer buna imkân bulamazsanız Allah sizi muaf tutar, çünkü Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.)"* ifadesinden de anlaşılacağı üzere, bir insan sadaka veremeyecek olsa bile, şayet önemli bir meselesi varsa onu Allah Resûlü'ne mahremce anlatmasına izin verilmişti. "Necvâ âyeti" olarak bilinen bu ilâhî beyan sayesinde ise, mü'minler her arzu ettiklerinde Resûl-i Ekrem ile baş başa görüşmelerinin doğru olmadığını anlamış; görüşecekleri meselelerin mutlaka zaruri olması gerektiğinin farkına varmış; muhakkak bir mesele arz etmeleri icap ediyorsa, bunu en kısa sürede, en öz şekilde ve edebe dikkat etmek şartıyla yapmalarının lüzumunu kavramışlardı ve dolayısıyla onlardaki bu gizli görüşme hevesi, yerini zaruret çerçevesinde istişarede bulunma düşüncesine bırakmıştı.

Hâsılı, birkaç insanın bir araya gelerek bazı meseleleri gizlice ve özel mahiyette görüşmeleri demek olan necvâ mutlak olarak yasaklanmamıştır. Günah, düşmanlık ve ilâhî mesaja isyan etrafında cerayan eden şeytanî necvâlar haram kılınmış; fakat, maruf yörüngeli, ıslah düşüncesine mebnî, sadaka vererek muhtaçların ihtiyaçlarını görme gibi hayır mülâhazalarına dayalı ve "birr ü takva" çerçevesine bağlı istişarelerin caiz hatta mendub ve makbul birer amel olduğu belirtilmiştir. Dinimizde, ferdî, ailevî, içtimaî ve uluslar arası meselelerin kendi hassasiyetlerine uygun olarak belli insanlar tarafından görüşülmesine, çözüm adına ortaya konan plân ve projelerin şûrâ yoluyla daha sağlam bir zemine oturtulmasına ve alınan kararların kolektif şuûra dayandırılmasına fevkalâde önem verilmiştir.

1 Bkz.: Mücadele sûresi, 58/7-10.
2 Bkz.: Mücadele sûresi, 58/7-8.
3 Mücadele sûresi, 58/9.
4 Nisâ sûresi, 4/114.
5 Mücadele sûresi, 58/10.

6 Buhârî, *istîzân* 45; Müslim, *selâm* 39.
7 Âl-i İmrân sûresi, 3/139.
8 Mücadele sûresi, 58/12.
9 Mücadele sûresi, 58/12.
10 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 6/173.

Bir Yiğit Vardı!..

Soru: *Mehmet Özyurt Hocamız için "şehitlerin şahı" buyurduğunuzu duymuştuk. Bu zaviyeden merhumu anlatır mısınız? Onun iman ve Kur'ân hizmetine kurban olduğu söylenebilir mi?*

Cevap: Bu iman ve Kur'ân hizmetine gönül vermiş bahtiyarlar arasında, zühdü, takvası, iffeti, ismeti, halktan istiğnası ve her zaman ötelere müteveccih yaşaması sayesinde sürekli yükselen; mârifet, muhabbet, aşk ve iştiyakıyla kurbet ufkuna her an biraz daha yaklaşan kahramanlar tanıdım. Gönül pencereleri sonsuza karşı hep açık duran; esen yelden, yağan yağmurdan, uçan kuştan, düşen yapraktan ayrı ayrı mesajlar alan ve bu mesajları çevrelerine de duyurmak için "gaye Allah rızası, vesile i'lâ-yı kelimetullah" deyip bir küheylan gibi çatlayıncaya kadar koşan onlarca bahadırla tanıştım.

Her ruhu ebedî varoluşa taşımak ve herkese sonsuzluk iksiri sunmak gibi bir gaye-i hayale dilbeste olmuş bu rabbânîlerin dimağlarında, ızdırap dalgaları birbirini kovalamakta; ruhlarında, ümit ve hüzün meltemleri arka arkaya esip durmakta ve gönül mızraplarından kopan türlü türlü sevinç-keder nağmeleri de çevrelerinde yankılanmaktaydı.

Onların her biri, yüce mefkûresi uğruna nefsanî arzularından, şahsî çıkarlarından ve gelecek endişelerinden bütün bütün sıyrılmış; kendini mensup olduğu toplum için nakış nakış saadet projeleri geliştirmeye adamış ve hafakandan hafakana girerek sürekli dertlerle iç içe yaşama pahasına çevresindeki insanların mutluluğunu sağlama iştiyakıyla şahlanmış nebî gönüllü bir diğergâmdı.

Hasbî İnsan

İşte, merhum Mehmet Özyurt Hoca'yı da bu mefkûre kahramanlarından biri olarak tanımıştım. 1945 doğumlu olan Mehmet Hoca, nezih bir çevrede yetişmiş ve daha yedi yaşında hafızlığını tamamlamıştı. Askere gidene kadar dinî ilimler tahsili yapmış; daha sonra da ilk, orta ve liseyi bir-iki yıl gibi kısa sürede dışarıdan bitirmişti. O, Yüksek İslâm Enstitüsü sınavlarını kazanıp 1976 yılında Bornova'daki Büyük Cami'ye imam olarak tayin edildikten sonra ben de aynı camide vaiz olarak vazifeye başlayınca onunla tanışmak nasip olmuştu.

Mehmet Hoca'da çok farklı kemâlât emareleri gördüm. Öyleki, ondaki kemâlâtı her yâd edişimde Alvar İmamı ismiyle maruf Muhammed Lütfî Hazretleri ile muhterem pederi Hüseyin Efendi'nin Hâcc Muhammed Pîr-i Küfrevî Hazretleri'ni ziyaret edişleri aklıma gelir. Alvar İmamı ve muhterem

pederleri, Pîr-i Küfrevî Hazretleri'nin feyz dolu huzuruna çıkar; onun sohbetleriyle müşerref olurlar. Hazreti Pîr, baba-oğul bu Hak dostlarına çok iltifatta bulunur ve dahası onları kendi halifeleri olarak tayin eder. Hazreti Pîr'in mollaları bu durumdan rahatsız olur; hatta hafif bir kıskançlık tavrına girerler. Gece yarısı birden bire mollaların kaldığı odanın kapısı açılır; Hazret kapının sövelerini yerinden sökecekmiş gibi tutar ve "Mollalar, mollalar! Muhammed Lütfî Efendi'nin ve muhterem pederinin bana ihtiyaçları yoktu, ruhlarındaki kemâlât ve fazilet onları buraya getirdi" der. İşte, Mehmet Hoca da Antakya'dan gelip İzmir'de İlâhiyat okurken fakirin hiçbir dersini kaçırmamıştı; hep halkada bulunmuş, kamilane bir hâl ve edeple dersi dinlemiş, bir kere olsun bilgiçlik tavrı sergilememiş ve varlığını hissettirme çabasına asla girmemişti. Oysaki, ufku itibarıyla o derslere çok ihtiyacı yoktu ama merhum, yüksek karakterinin gereği olarak kitabı elinden hiç düşürmemiş ve senelerce bizimle beraber satır satır ders takip etmişti.

Mehmet Hoca, Bornova'daki caminin yakınında bir ev tutmuştu. Her Cuma günü yemek hazırlar, İzmir dışından vaaz dinlemeye gelen insanları kendi evinde misafir ederdi. Yemek vesilesiyle bir de orada bazı hakikatlerin anlatılmasına zemin hazırlardı. O camide vaaz ettiğim sürece hutbeyi de hep bana bırakırdı. Bir gün, bazı şeylerden rahatsız olup da kürsüden indiğimi ve minbere de çıkmadığımı görünce Cuma hutbesini kendisi okumuş ve sözlerini evirip çevirip benim üzülmeme getirmiş, hissiyatımı tam paylaşarak duygularımı seslendirmiş, cemaate sitem ederek "Üzdünüz Hocamı!" diye inlemişti.

Mehmet Hoca, öyle farklı bir çizgi takip etti ki, kendi kriterlerim açısından, tanıdığım onca insan arasında Allah'a onun kadar yakın pek az kimse gördüm diyebilirim. O, ufku engin bir alimdi; düşünce dünyasıyla aksiyonu atbaşıydı. Aynı zamanda, çok mütevazi ve başkalarını da kabullenen bir insandı. Yanında arkadaşlarının methedilmesinden rahatsızlık duymaz; birinin göklere çıkarılmasını kendisinin aşağıda ve altta kalması şeklinde değerlendirmez; bir arkadaşı hakkındaki takdirkar sözleri kendi methediliyormuş gibi kabul eder ve onun adına sevinirdi.

Mehmet Özyurt Hoca, 1988 yılında elim bir trafik kazasında dâr-ı bekâya irtihal etti. Urfa'dan Gaziantep'e giderken ve bir hizmetten diğerine koşarken yanındaki üç güzel insanla, Bayram Acar, Hasbi Hoca ve Diyarbakırlı bir müteahhitle beraber Allah'a yürüdü.

Şehitlerin Şahı

Malum olduğu üzere, şehitlik mertebesi çok yüksek bir mertebedir; onun

üstünde olsa olsa Hazreti Ebû Bekir Efendimiz'in de pâyesi olan, hâlis ve kâmil sadıkların "sıddıklık" mertebesi vardır. (Tabiî, peygamberliğin diğer mertebelerle kıyaslanamayacağı hakikati mahfuzdur.) Fakat, bazen bir şehit hem şehit hem de sıddık olabilir ya da bir sıddık aynı zamanda şehadet şerbeti de içebilir. Evet, Cenâb-ı Hak, zirvede bulunan ve hakka'l-yakîn mertebesinin temsilcisi olan bir insanı bir de şehitlikle serfiraz kılabilir. Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelüttehâyâ) eğer Hayber'de aldığı zehirle irtihal-i dâr-ı bekâ buyurduysa, Cenâb-ı Hak O'nu aynı zamanda şehitlik pâyesiyle ayrı bir derinlikle daha serfiraz kılmış demektir.[1] O'nun başka bir büyüklüğe ve yeni bir derinleşmeye ihtiyacı var mıydı, denebilir. Oysa, Allah nezdinde terakkî nâmütenâhîdir. Allah Teâlâ, o Zat'a öyle nâmütenâhî dereceler ihsan ediyor ki, artık kendisine, içten gele gele hamd etmekten başka bir mülâhaza ortaya koymama mertebesi demek olan, "Makam-ı Mahmud" veriliyor. Demek ki, oraya kadar terakkinin yolu var; orası ise zirve.. artık orada oturacak hamd edecek, kalkacak hamd edecek; o makamda dudaklardan dökülen sadece Allah'a karşı hamd ü senâ olacak.

İslâm âlimleri, şehitleri, kendilerine uygulanan dünyevî hükümler ve Allah katındaki durumları itibarıyla üç kısma ayırmışlardır. İ'lâ-yı kelimetullah yolunda ve savaş meydanında vefat eden ya da malını, canını ve ırzını korurken haksız yere öldürülen kimseler hem dünya ve hem de ahiret bakımından şehittirler. Bu durumdaki şehitler yıkanmaz, üzerlerindeki elbiseler çıkarılmaz, öylece namazları kılınarak gömülürler. İnanmadığı hâlde Müslüman görünen ve Müslümanların yanında savaşırken öldürülen kimseler de dünyevî kıstaslar açısından şehit sayılırlar, yıkanmadan namazları kılınarak elbiseleriyle gömülürler. Fakat, bunlar, dünya hükümleri bakımından şehit sayılsalar da Allah katında şehit sevabı alamayacaklardır.

Bazıları da vardır ki, Allah katında şehittirler ve şehit mükâfatı alacaklardır; ancak bunlar, diğer ölüler gibi yıkanır, kefenlenir ve namazları kılınarak defnedilirler. Peygamber Efendimiz, şöyle buyurmuştur: "Şehitler beştir: Vebaya tutulanlar, iç hastalıklarına yakalananlar, suda boğulanlar, göçük altında kalanlar ve Allah yolunda canından olanlar."[2] Ayrıca, aile ve çocuklarının geçimini sağlamak için helâl yoldan çalışıp kazanırken ölen kimseler ve ilim yolunda can verenler de ahiret şehidi sayılmışlardır. Doğum esnasında ölen mü'mine kadın ve karın ağrısından ya da apandisit sancısından ölen bir mü'min de şehit kabul edilir.

Biz, ancak zahire göre hüküm verir; insanları dış görünüşleri ve bize yansıyan hâlleri zaviyesinden değerlendirebiliriz. Dolayısıyla, imana ve

Kur'ân'a gönül vermiş, dilbeste olduğu dava çizgisini senelerce hiç değiştirmemiş; dünyevî ve hatta uhrevî hiçbir beklentiye girmemiş, kendinden bahsedilmesini ve methedilmeyi asla hoş karşılamamış, bencilliğin semtine bile uğramamış ve hep bu hâl üzere i'lâ-yı kelimetullah için koşmuş; başka mülâhazalar dile getirilince, "Hayır! Rızâ-yı ilâhî bana yeter. Allah razı olmuşsa benim için her şey var demektir. Önemli olan O'nu bulmaktır. O'nu bulmak dışında kurtuluş yoktur" deyip yola revan olmuş ve hizmete giderken de bir yerde bir trafik kazasıyla ötelere yürümüş bir insan hakkında "O şehittir" hükmünü verebiliriz. Hele bir de o insanı yakînen tanıyorsak, onu duygu ve düşüncelerimiz itibarıyla "Şehitlerin Sultanı" Hazreti Hamzaların peşine takabiliriz. İşte bu duygularla ben de Mehmet Hoca hakkında "Şehitlerin Şahı" demiş olabilirim ki bu söz o büyük insan hakkında hüsnüzannımın ifadesidir.

Ayrıca, yanarak ölme meselesi de çok önemlidir; bir sancıdan ölen ya da yıkık altında kalıp öteye giden kimseler ahiret şehidi kabul edildiğine göre, yanarak ölen de şehitlik mertebesine ulaşmış olabilir. Vakıa, o dört arkadaşımız kaza yaptığı sırada onların ardındaki arabada bulunanlar bana telefon etmişlerdi. Oradaki manzarayı anlatmışlar; hepsinin "Allah, Lâilâhe illallah" diyerek ahiret koridoruna girdiklerini nakletmişlerdi. Vefat ettiğinde Mehmet Hoca'nın ve diğer bir arkadaşın işaret parmağı hâlâ yukarıdaydı, O'nu işaret ediyorlardı.

Evet, şehitlik, mertebe, ilerde olma, Allah'a yakınlık kazanma.. gibi hususların aslını sadece Allah bilebilir; biz hiç kimseyi tezkiye etmeye salahiyetli değiliz. Ne var ki, emarelere bakarak ve hüsnüzanlarımıza sığınarak "Onlar şehit oldular, canlarını hizmet-i diniyeye kurban ettiler" dememizde de bir sakınca olmasa gerektir...

İman Davasının Bir Kurbanı

Diğer taraftan, *"Bir âlimin ölümü âlemin ölümü demektir."*[3] sözü hadis olarak rivayet edilmektedir. Kur'ân-ı Kerim başta olmak üzere Peygamberimizin hadislerini ve bütün sünnetini bilen, diğer İslâmî ilimlerden de haberdar olup ileri seviyede bir bilgi birikimine ulaşan; diğer bir ifadeyle, hakikat bilgisiyle donanmış, mârifete açık ve bilinmesi gerekli olan şeyi olduğu gibi bilen birisine "âlim" denir. Arap dilinde, bildiğiyle amel etmeyene âlim denmez; çok şey biliyor olsa da, o insana câhil denir. İlim, bilim olmadığı gibi, bilgin de, âlim değildir; bunlar birbirinden farklıdır. İşte, hakiki bir âlimin ölümü, âlemin ölümü olarak görülmüştür ve insanlar için büyük bir musibet kabul edilmiştir.

Aslında çok küçük musibetler bile birer ikazdır. Hatta çay içerken düşürüp kırdığınız bir bardak da bir musibettir ve bir sinyaldir. O türlü meselelerde teşe'üme girmemeli; onları ölümcül bir hâdisenin sinyali görerek paniğe kapılmamalı; fakat, hiçbir hâdisenin başıboş olmadığı da hatırdan dur edilmemelidir. Sizi de, sizin davranışlarınızı da yaratan Allah'tır ve her hâdisenin bir sinyal yanı gerçekten vardır. İnsan o ikazı anlayabilir, Allah'a teveccüh eder, bir tasaddukta bulunur ve o belâya keffaret olabilecek bir hayır ortaya koyarsa, bunlar, Allah'ın inayetiyle daha büyük kaza ve belâların def' edilmesine vesile olur. Evet, o türlü musibetler hem birer sinyaldir, hem de aynı zamanda birer keffarettir. Kırılan bir bardak, bir belâ ve musibet zincirini kırmış ve günahları da temizlemiş olabilir. Nitekim, bir hadis-i şerifte, *"Müslümanın başına gelen hiçbir yorgunluk, hastalık, keder, üzüntü, eziyet, gam ve hatta ayağına batan diken yoktur ki Allah onunla günahlarından bir kısmını bağışlamasın."*[4] denmekte; hadis diye meşhur olmuş bir sözde de miktarı az bile olsa sadakanın belâları def' edeceği söylenmektedir.[5]

Bir Hak dostunun ve bir Kur'ân hâdiminin Allah yolunda vefat etmesi meselesi de bu zaviyeden değerlendirilegelmiştir. Öyle ki, bir dönemde hizmet-i imaniye ve Kur'âniye aleyhine plânlanan bir komplo ya da mefkûre kahramanlarının başına gelecek bir büyük musibet vardır.. Cenâb-ı Allah, Hak dostlarından bir tanesini almak suretiyle, hem diğerlerini teyakkuza sevk eder, hem de geride kalanların gönüllerini yumuşatır, gözlerini yaşartır ve Kendisine teveccüh etmelerini temin eder. Geride kalanlar, incelmiş ve yumuşamış gönüller olarak Allah'a teveccüh eder ve yalvarırlar: "Allahım, Sen bütün ihtiyaçları giderme ve belâları defetme kudretine sahip Rabbimizsin; bizim ihtiyaçlarımızı da karşıla ve başımızda dönüp duran belâları def' eyle!" derler. Böylece, çok büyük zararlara sebebiyet verebilecek kocaman musibetleri bir kurban vermekle aşmış olurlar.

Takdir-i ilâhî olarak, bir davaya kurban olacak başyüce insanlar zaten belli seviyenin kahramanlarından seçilir. "Allahım, bu iman ve Kur'ân hizmetine bir tevakkuf gelecekse ve kutsîler bir belâya maruz kalacaksa, öyle bir musibetin def'i için ben kurban olmaya hazırım; canımı al ama Kur'ân davasını ve o davanın temsilcilerini muhafaza buyur" diyerek Hazreti İsmail gibi boynunu uzatan fedakâr ruhlar, canlarını bu uğurda vermeye âmâdedirler. Şu kadar var ki, onlar iradî olarak asla kendi canlarına kıyamayacakları gibi, –değil başka insanların– bir karıncanın bile yaşama hakkına müdahale etmekten de uzaktırlar; onların dünyasında intihar komandoluğuna, canlı bombalığa, toplu infazlara ve kan dökmelere kat'iyen yer yoktur. Fakat, bazen bir vesileyle, Cenâb-ı Allah, "Rabbim, yeter ki davam bakî kalsın; istersen bedel olarak beni

her gün elli defa öldürebilirsin!” diyerek kurbanlık bir koç gibi sırasının gelmesini bekleyen bu hasbîlerden birinin canını alır.. alır ve bir kurban karşılığında Hazreti İsmail’i bağışladığı gibi onu da belâ ve musibetlerin selâmetle savılması için fidye ya da keffaret olarak kabul eder.

İşte, Mehmet Hoca da –Allahu a’lem– böyle bir kurbanlık gibi gitmiştir ötelere.. gidişiyle de pek çok musibete keffaret olmuştur.. hizmet-i imaniye ve Kur’âniye’nin bir kurbanı olarak Allah’a yürümüştür.

Merhum Mehmet Özyurt’un uçup gidişinin ardından çok ağladım. Efendimiz’in Hazreti Hamza’ya ya da Hazreti Cafer’e ağladığı gibi ağladım. O kadar ki, ağlamaktan gözümde yaş kalmadı, desem sezâdır. Onun firkatinin ağırlığından belim kırıldı zannettim, çok acı çektim. Yanılmıyorsam, bir hafta sonraydı; rüyama misafir oldu. Rüyada, onun öbür âlemden geldiğinin farkındaydım. “Seni çok özlüyorum; ara sıra ziyaret etsen olmaz mı?” dedim. “Tamam, yine gelirim.” deyip ayrıldı. Aynı gün, belki de aynı anda yakaza hâlinde kendi evine de gitmiş, ailesini de ziyaret etmişti. Kısa bir süre sonra da, söz verdiği gibi yine rüyama misafir olmuş, hasretime su serpmişti. Belli ki, o büyük bir mertebenin insanıydı; Allah nezdinde bir hususiyeti vardı. O bizim bildiğimiz usullerle değil, fakat başka bir yolla “bekâbillâh maallah” ufkuna ulaşmıştı.

Gelecek nesillerin Mehmet Özyurt Hoca gibi hasbî ruhları tanıması ve onların izinden yürümesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü, onlar, ömürlerinin her anına bir örnek hâl, tavır ve davranış sığdırmış insanlardır. Onların sergüzeşt-i hayatları yarının hasbîlerine yol gösterecek işaret taşlarıyla doludur. Dolayısıyla, hem onları birer yâd-ı cemîl olarak anmak hem haklarında duaya vesile olmak ve hem de geleceğin fedakâr ruhlarına hüsnümisaller göstermek için Mehmet Hoca gibi kahramanların hayat hikâyelerinin yazılması lâzımdır.

1 Bkz.: Buhârî, *meğâzî* 83; Ebû Dâvûd, *diyât* 6; İbn Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 4/309.

2 Buhârî, *cihad* 30; Müslim, *imâret* 164.

3 el-Leknevî, *el-Âsâru’l-merfûa* s. 147.

4 Buhârî, *merdâ* 1; Müslim, *birr* 51; Tirmizî, *cenâiz* 1.

5 es-Sehâvî, *el-Makâsıdü’l-hasene* s.419; Aliyyü’l-Kârî, *el-Esrâru’l-merfûa* s.232; el-Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ* 2/20.

Bu Ne Acele!..

Soru: *“Zamanın çıldırtıcılığına karşı sabır” düsturu açısından, acelecilik gerektiren hususlar ve teennî ile hareket etmeyi lüzumlu kılan meseleler nelerdir? Çoğu zaman, insanı ümitsizliğe ve atâlete sürükleyen acelecilik duygusu nasıl dengelenebilir?*

Cevap: Sabredilen konular itibarıyla sabır çeşit çeşittir; ibadetlere devam hususunda sabır, günahlara girmeme mevzuunda sabır ve musibetlere karşı sabır en çok bilinen sabır çeşitleridir. Dünyanın göz alıcı güzellikleri karşısında duygu ve fikir değişikliğine düşmeme, düşünce kaymaları yaşamama ve hep Kur’ânî çizgide yol alma da farklı bir sabır türüdür. Sürekli öteler iştiyakıyla nefes alıp veren Hak dostlarının, vazifelerini tamamlayana kadar dünya hayatına katlanmaları ve gönüllerindeki vuslat arzusunu mesuliyet duygusuyla bastırmaları ise ancak seçkin kullara özel bir sabırdır. Bunlara ilâveten bir de zaman isteyen ve bir vakte bağlı cereyan eden işlerde, “zamanın çıldırtıcılığına karşı sabır” söz konusudur.

Beklemek, Ateşten Gömlek

Cenâb-ı Allah, kâinâttaki her şeyi “Ol!”[1] deyivermekle en mükemmel şekilde varlığa erdirebileceği hâlde, bütün mekânı ve eşyayı tedricîliğe bağlamış; mahlukâtın yavaş yavaş ve adım adım varlık sahasına çıkıp belli bir zaman içinde olgunlaşmasını sağlamıştır. Evet, varlık âleminde her şey takdîr-i ilâhî ile belirlenen bir süreye bağlı olarak şekilden şekle, tavırdan tavra intikâl ettikten sonra belli bir vaziyete ulaşmaktadır. Zaman, eşyanın üzerinde tesirini icra etmekte ve hâdiseler, zamanın keskin dişleri arasında öğütüle öğütüle meydana gelmektedir.

Meselâ, bir çocuk, ana rahminde “rüşeym” hâline geldikten sonra şekillerin ve kalıpların her çeşidine gire gire geçirdiği tam dokuz ayın ardından dünyaya gözlerini açmaktadır. Bazen yedi aylık doğumlar da sağlıklı olsa bile, genellikle normal bir doğum için dokuz ay beklemek gerekmektedir. Şayet, siz bu süreyi kısaltmak ister ve çocuğun vaktinden önce doğması için değişik mualecelerde bulunursanız, büyük bir ihtimalle maksadınızın aksiyle tokat yer ve o masum yavruya kıymış olursunuz. Hatta bu konudaki aceleciliğinizden dolayı annenin canına da kastetmiş sayılırsınız.

Evet, birinin ya da bir şeyin yolunu gözlemek ve ümit edilen bir neticeye ulaşabilmek için zamanın çabucak geçmesini beklemek çok zor olsa da, hatta bu zorluğu ifade sadedinde “El-intizar eşeddü min’en-nar” dense ve beklemek

ateşe benzetilse de, her şeyin bir vakt-i merhûnu (belirlenmiş bir zamanı) vardır; herkes tayin edilen zaman gelip o şeyin miâdı doluncaya kadar beklemek zorundadır. “Beklemek” bazen insanı çıldırtacak kadar ruha ağır gelse bile, insan, takdîr-i ilâhî ile karara bağlanan bir süreyi daraltamaz, varlığın bağrına konan tedricîlik esasıyla oynayamaz. Öyleyse o, çevresinde bir nizam dahilinde meydana gelen hâdiselerden ders almalı, sebep ve netice münasebetini gözetmeli ve eşyâ arasında bulunan tertibe riayet etmelidir. Fıtratta carî kanunları görmezlikten gelmemeli; sebepleri gözetmeden netice beklememeli; zamana ve mesafelere karşı tahammülsüz davranarak birkaç merdiveni birden atlamaya yeltenmemelidir.

Pek Acelecidir İnsan

Ne var ki, insanın tabiatına konan acûliyet (acelecilik) hissini aşmak herkes için müyesser değildir. Ümitsizlik, üstünlük tutkusu, bencillik ve rahata düşkünlük gibi, acelecilik de insan tabiatında şeytanî tuzaklara açık bir boşluktur. Şayet insan, nefis tezkiyesi ve kalb tasfiyesi ameliyelerinden geçirilmezse, bu acelecilik ve sabırsızlık duygusu onun bütün tavır ve davranışlarına hükmedebilir.

Kur’ân-ı Kerim’de, *“İnsan aceleci (bir tabiatta) yaratılmıştır.”*[2] buyurularak beşerin acûliyet yanına dikkat çekilmiştir. Söz konusu âyette, Arapça’daki “faûl” vezninden ism-i fail olan “acûl” kelimesi kullanılmıştır ki, bu kelime yapısı, dil bilgisi açısından mübalağa ifade etmektedir; yani, insanın mahiyetinde potansiyel olarak acûliyetin var olduğunu, onun çok sabırsız ve pek aceleci bir tabiatla dünyaya gönderildiğini belirtmektedir. Evet, insan peşin ücretleri arzular, zaman ve mekân bakımından yakın olanı tercih eder. Bundan dolayıdır ki, henüz vakti gelmeyen nimete çarçabuk ulaşmayı ve hatta âhiret nimetlerini de daha dünyadayken tatmayı diler. Bir başka âyet-i kerimede, *“İnsan, bazen şerri, tıpkı hayrı istercesine ister. Pek acelecidir bu insan!”*[3] denilmekte ve bazen onun iyiyi-kötüyü birbirinden ayıramayacak kadar sabırsız davrandığı; bu acûliyetinden dolayı da kimi zaman dünyayı âhirete tercih ettiği vurgulanmaktadır.

Haddizatında, insan mahiyetindeki benlik, şehvet, öfke, inat ve hırs gibi boşlukların yüzleri terbiye ile bâkî gerçeklere ve uhrevîliğe döndürülürse, bunların hepsi insanın önemli birer derinliği hâline de gelebilir. Bu duyguları kontrol altına alma kahramanlığını ortaya koyanlar, nefislerine köle olma ve şeytana amelelik yapma zilletinden kurtulurlar. Zaten din, bizdeki iyiliğe açık nüveleri besleyip geliştirmek ve kötülük temayülleri taşıyan fena çekirdekleri

de kurutup bodurlaştırmak için nazil olmuştur.. mahiyetimizde mündemiç bulunan şer meyillerinin önünü kesmek suretiyle kötü hasletlerin boy atıp karaktere dönüşmesine fırsat vermemek ve iyi yanlarımızı inkişaf ettirip bizi hakiki insanlığa ulaştırarak Cennet'e ehil hâle getirmek için vaz' edilmiştir. Dolayısıyla, acelecilik bir yönüyle şeytanın rahatlıkla girip çıktığı nefsanî bir boşluk olsa bile, dinin rehberliğindeki iyi bir terbiye neticesinde, diğer kötü görünümlü hasletler gibi, onun yönünü de hayırlı işlere çevirmek ve onu da dengeli kullanmak her zaman mümkündür. Bu açıdan, mutlaka yavaş ve ihtiyatlı davranılması icap eden yerler ve durumlar olduğu gibi, acele edilmesi gereken meseleler ve şartlar da vardır.

İman Hizmeti Teennî İster

İman ve Kur'ân hizmetinin asla acûliyete tahammülü yoktur. Çünkü bu vazife, insan tabiatına bağlı bir iştir; potansiyel olarak tekâmül ve terakkîye istidadlı şekilde yaratılan insanı hakiki insanlığa yönlendirmeye ve onu insan-ı kâmil ufkuna ulaştırmaya mâtuf bir harekettir. Dolayısıyla, hizmet-i imaniyeden beklenen netice birden bire hâsıl olmaz; vatan, millet, din ve iman adına ortaya konan böyle bir hizmetin semere vermesi ancak birkaç neslin ömrüne vâbestedir. Cenâb-ı Allah, bir yumurtanın civcive dönüşmesini bile haftalara yaymış ve bize bu konudaki ilâhî ahlâkı talim etmiştir. Şayet bu tedricîliği ve zaman faktörünü hesaba katmaz, kuluçkaya yatmış tavuğu yumurtaların üzerinden vakitsiz kaldırırsanız sağlıklı civcivler elde edemezsiniz; dahası, yumurtaların da cılkını çıkartmış olursunuz. Aynen öyle de, bir milletin özüne dönmesi, yığınların insanî değerlere yönelmesi, ideal insanın, ideal neslin ve ideal toplumun yetişmesi birkaç ayda, birkaç senede olabilecek şey değildir. Beşerin En Mükemmeli'nin (aleyhi ekmelüttehâyâ) eliyle şekillenen ve Kur'ân'ın mucizesi olan ısmarlama bir cemaatle bile yeni tip bir insanlığın oluşması ve huzur toplumunun olgunlaşması ancak yirmiüç senede gerçekleşebilmiştir. Eğer böyle bir meselenin doğumu bile yirmiüç senede olmuşsa, onun "ba'sü ba'de'l-mevt"i de bu zaviyeden değerlendirilmeli ve bu mevzuda kat'iyen acûliyete girilmemelidir.

Evet, iman hizmeti vesilesiyle insanlığın imdadına yetişmek, asırlardan beri rahnedâr olmuş, bütün surlarında gedikler açılmış ve burçları yıkılmış bir kaleyi tamir etmek gibi de değildir; ondan daha zordur. Çünkü, bugün Allah'a iman meselesinde pek çok insanın problemi vardır; Peygamberlere iman ve saygı temelden sarsılmıştır. Haşr ü neşre inananların sayısı azlardan az; inananlar arasında da haşr ü neşre göre hayatını tanzim eden insanların adedi çok daha azdır.. ahirete inandığını söyleyen kimseler bile, yapıp ettiklerinin

hesabını verecek gibi davranmamakta; rahatlıkla yalan söylemekte, hırsızlık yapmakta, haram yemekte ve daha bir sürü ahlâksızlık sergilemektedirler. Bu durumdaki insanları vicdanlarındaki güzellik nüvelerine uyarma, onları yeniden özlerine ulaştırma, kalblerini imanla nurlandırıp imanda derinlik kazandırma, hayatlarını dini ihyaya vakfetmelerini sağlama ve hepsini birer hakikat eri, birer adanmış insan hâline getirme... zorlardan zor bir meseledir. Zordur; zira, bu mesele kalble alâkalı bir mevzuudur. Kalbe müteallik konularda delillerin ve aklî-mantıkî argümanların tesiri bir yere kadardır. Siz bütün delilleri bir bir serdetseniz ve akılları hayrette bırakacak mucizeler sergileseniz dahi, muhataplarınızın onları birer "göz bağcılık" ve "illüzyon" olarak algılamaları söz konusudur; nitekim tarih, Peygamberlere –hâşâ– "büyücü" diyen, onların mucizelerini sihir olarak gören ve bu bakış inhirafından dolayı da inanmaya hiç yanaşmayan insanlarla doludur. Ayrıca, Sa'd-ı Teftâzânî'nin anlayışıyla konuya yaklaşacak olursak; iman, Cenâb-ı Hakk'ın, istediği bir kulunun kalbine, onun cüz'î irade ve ihtiyarının hakkını vermesinden sonra, ilka ettiği bir nurdur. Kul, bazı delilleri görse, aklını işletse, enfüsî ve afakî tefekkür neticesinde bir kısım neticelere ulaşsa bile, iman denen hakikatin vicdanda duyulması Allah'ın kalbe atacağı nura bağlıdır. Demek ki, bir insanın gönlünde iman nurunu yaratan ve o büyük nimetin vaktini tayin eden Allah'tır; dolayısıyla, böyle bir hususun asla acûliyete tahammülü yoktur.

İman ve Kur'ân hizmetinde fiîlen acûliyete yer olmadığı gibi, bu vazifeyi eda edenlerin mülâhaza ve söz açısından aceleciliğe düşmeleri de çok mahzurludur. Bir gün bütün insanlık sizinle aynı çizgide birleşebilir; herkes Allah'a inanabilir ve Peygamber Efendimiz'e saygı duymaya başlayabilir; siz de bu neticeyi gönülden isteyebilirsiniz. Fakat, şayet, elâlem sizin böyle masum bir dileği seslendirmenizi bile başka türlü yorumlayacaksa, o zaman sözlerinize çok dikkat etmelisiniz. Meselâ, Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) Habbâb İbn Eret'e hitaben, "Allah'a yemin ederim ki, sizden evvelki ümmetler, daha dehşet verici işkenceler gördüler. Onlardan bazıları hendeklere yatırılır ve demir testerelerle vücutları ikiye bölünürdü de yine dinlerinden dönmezlerdi. Etleri kemiklerinden ayrılırdı da yine gevşeklik göstermezlerdi. Allah, bu dini tamamlayacaktır; ancak siz acele ediyorsunuz. Bir gün gelecek, bir kadın Hîre'den Hadramût'a kadar tek başına yolculuk yapacak da, yolda vahşi hayvanlardan başka hiçbir şeyden endişe etmeyecek."[4] dediğini nakledecek olsanız, eğer muhataplarınız, mü'minleri sabra davet eden bu sözleri, dinin hâkim olacağı günleri intizar şeklinde anlayacaksa, hiç konuşmamalı, yarınlara ait mülâhazaları dillendirmemeli ve hatta o türlü düşüncelere hiç girmemelisiniz. Yarınların nelere gebe olduğu sizi alâkadar

etmez. Bugün vefat etseniz Allah Teâlâ size elli sene sonra nasıl bir dünya düzeninin olacağını sormaz. Hayatta olduğunuz sürece rıza-yı ilâhî için ne yaptığınızı, i'lâ-yı kelimetullah yolunda nasıl bir hizmette bulunduğunuzu, ne kadar samimi ve ne ölçüde ihlâslı olduğunuzu sorar. Siz, hesaba çekileceğiniz meselelerle ve sorumlu bulunduğunuz alanla meşgul olmalısınız. Sorumluluğunuz dışında kalan hususların dedikodusunu yapmamalısınız. Hele hele kat'iyen istikbale ait ahkâm kesip durmamalısınız. Gelecek nesiller kendi dönemlerinin gereklerini yaparlar; siz de bu zamanın gereklerini yapma durumundasınız. Size düşen vazife: Allah'ın rızasına tâlib olmak, onu elde etmek için gaye ölçüsünde bir vesile olan i'lâ-yı kelimetullaha sarılmak ve bunu yaparken de fikrî, kavlî ve fiilî acelecilikten fersah fersah uzak durmaktır.

Acele Edilmesi Gereken Meseleler

Diğer taraftan, acele edilmesi icap eden yerler ve şartlar da vardır: Resûl-u Ekrem Efendimiz, "tesvîf" yapan, yani hayırlı işleri sürekli erteleyen ve bugünün işini yarına bırakan kimselerin kendilerini büyük bir tehlikeye attıklarını belirtmiş; ölüm gelip çatmadan tevbe etmekte, ahiret için azık toplamakta, zekât ve sadaka vermekte ve namazı vaktinde kılmakta acele edilmesi gerektiğini beyan buyurmuştur. Bu konuda, Hazreti Ömer ve koşarak camiye giden bir çocuk arasında geçen konuşma pek ibretâmizdir: Hazreti Ömer Efendimiz, her zamanki gibi namaza giderken, koşarak yanından geçen bir çocuk görür. Ona seslenir; "A be evlât, bu ne acele?" der. Çocuk, "Namaza gidiyorum, cemaate yetişmek istiyorum" cevabını verir. Mü'minlerin emiri, "Sen daha küçüksün.." mukabelesinde bulununca; çocuk, "Efendim, dün komşumuzun oğlu vefat etti; o benden de küçüktü." der ve hızlı adımlarla caminin yoluna koyulur. İşte, ecel kapıyı çalmadan evvel kulluk vazifelerini yerine getirmek konusunda o salih çocuk gibi acele etmek makbul bir acûliyettir.

İslâm alimleri, Peygamber Efendimiz'in söz ve uygulamalarına bakarak özellikle beş hususta ağır ve yavaş davranmamak gerektiğini söylemiş; bu meselelerde "acele" denecek kadar seri hareket etmenin lüzumuna dikkat çekmişlerdir: Misâfir gelir gelmez ona yemek ikram etme, bir günahın ardından hemen tevbe kurnasına koşup af dilenme, özellikle farz namazları vaktinde ikâme etme, çocuklara dinî bilgileri güzelce öğretme, zamanı gelince de onları geciktirmeden evlendirme ve bir de cenaze namazını çabucak kılarak vefat eden insanı bir an önce defnetme konularında acele etmenin makbul ve daha faziletli olduğunu bildirmişlerdir.

İstidradî olarak şu hususu da arz etmek istiyorum: Aslında, bir müstehabı

(sünnet seviyesinde olmamakla beraber yapan kimseye sevap kazandıran bir ameli) işlemek için bir sünnet terk edilemez; fakat, maalesef pek çok yerde, cenaze namazını acele kılmanın müstehap olduğu düşüncesiyle vakit namazından sonraki Âyetü'l-kürsî ve tesbihler okunmadan cenaze namazına geçilmekte ve böylece bir sünnet terk edilmektedir. Ne tuhaftır ki, vefat edenin yakınlarının gelmesi ve cemaatın çok olması için cenaze saatlerce, hatta bir kaç gün bekletilmekte ama sıra Âyetü'l-kürsî'ye ve tesbihlere gelince cenazenin defninde acele davranmak gerektiği hatırlanmaktadır.

Karanlıklara Işık Tutmada Acele Edin!..

Acele edilmesi gereken ameller cümlesinden olarak, Allah'ın yüce adının ve Resûl-i Ekrem'in davasının dünyanın her yanına yayılmasını düşünüyorsanız, elde ettiğiniz fırsatları o istikamette değerlendirme hususunda da âhesterevlik etmemelisiniz. Cenâb-ı Hakk'ın ihsan ettiği imkânlarla yeryüzünün dört bir yanında eğitim müesseseleri açabilecekseniz, daha çok yere giderek daha çok beldeyi diyalog ve dünya barışı adına bir sulh adacığı hâline getirebilecekseniz, bu meselede de kat'iyen yavaş davranmamalı, bilakis acele hareket etmelisiniz.

Şayet, bugün Anadolu'nun bağrından çıkıp cihana yayılan samimi insanların yurtdışında açtığı birkaç yüz okul varsa, keşke bu sayı birkaç bin olsaydı. Olsaydı da, dünyanın dört bir bucağında, bu okullar vesilesiyle aynı eğitimi alan, aynı duyguları paylaşan, aynı düşünceleri taşıyan ve bir araya geldiği zaman aynı dili konuşan on binlerce talebe bulunsaydı.. bulunsaydı ve bu münevver insanların her biri kendi ülkesinde dostluğun, diyaloğun ve evrensel barışın temsilciliğini yapsaydı. İşte, keşke bu mevzuda asla âhesterevlik edilmeseydi.. keşke eğitim gönüllüleri az yese, az uyusa ve az dinlenselerdi ama günde birkaç yere derse gitse, bir sonraki yere yetişmek için acele etse ve ocak tüttürmedikleri hiçbir diyar kalmaması için dur-durak bilmeden koştursalardı.

Evet, diyalog çalışmaları vesilesiyle herkesle münasebete geçmeli ve bazıları sizi çok yanlış bir şekilde anlatmadan insanlara kendinizi tanıtmalısınız. Şimdiye kadar diyalog sahasında yalnız at oynatan ve çoğu zaman bu mülâhazayı istismar eden bir kısım teşkilatlar, bazı organizasyonlar onu bütün bütün kendi inhisarları altına almadan kendi değerlerinizi herkese anlatmalısınız. Bu zamana kadar bazıları diyaloğu kendi güdümlerinde görüyor ve onu kendi emellerine ulaşmaya vasıta olarak kullanıyorlardı. Onlar, samimi diyalog taraftarı değillerdi; fakat, şimdi değişik felsefe ve inançların müntesipleri arasından bunun samimi taraftarları da çıktı. Bir yönüyle, herkes

diyalog ortamını kendi inandığı değerler ve beğendiği kültür birikimi adına serbest dolaşım için önemli bir fırsat saymaya başladı. Dolayısıyla, hemen her düşüncenin temsilcileri belde belde, ülke ülke geziyor ve gezdikleri her yerde kendi güzelliklerini neşrediyorlar. Şayet, sizin de hakikaten kadirşinas olan insan vicdanı tarafından beğenilecek bazı değerleriniz ve hatırı sayılır bir kültür mirasınız varsa, siz de aynı yolu izlemeli; daha çok yere gitmeli, daha çok insanla bir araya gelmeli ve dilbeste olduğunuz hakikatleri daha yaygınca anlatmalısınız.

Meselâ; yeryüzünde bizim ulûhiyet telakkimiz kadar sağlam ve arızasız bir ulûhiyet anlayışı yoktur. Koca bir dünya Yüce Yaratıcı'yı yanlış biliyor; isimsiz, sıfatsız ve şe'n-i Rubûbiyetsiz bir ilâh telakkisi peşinde gidiyor; "God" kelimesinin darlığı içinde ya da "Diyo" yakıştırmasının sığlığına bağlı bir ilâh ve mabud anlayışı takip ediyor. Bu gidişle ulûhiyet hakikatini gerçek mahiyetiyle ve kendi enginliğiyle duyabilecek gibi de görünmüyor. Öyleyse, onu biz duyurmalı ve hakikatler hakikatini biz ilan etmeliyiz. Şayet, bu vazifenin gereğini yerine getiremez ve mefkûremiz hesabına bizi bekleyen böyle bir takdim görevinde âhesterevlik edersek vefasızlık yapmış ve çok büyük bir kusur işlemiş sayılırız. Aynı zamanda, bizim vesilemizle hidayete eren bahtiyar kimselerin "Şimdiye kadar neredeydiniz? Keşke birkaç sene önce gelseydiniz! Gelseydiniz de hayatı boyunca hep bir arayış içinde bulunan ama Allah'ı, Hazreti Muhammed'i ve Kur'ân'ı hiç duyamadan altı ay önce aramızdan ayrılan babama da bu yüce dîni öğretseydiniz!.." çığlıklarına verecek bir cevap bulamayız. Bu itibarla da, bu meselede acûliyete ihtiyaç vardır.

Ne var ki, böyle bir meseledeki acelecilik de şahsî tavırlara ve hissî davranışlara terk edilemez; şahısların kendi idrak ve anlayışlarına bırakılamaz. Bu konu, şahs-ı mânevîye havale edilir; bütün fertler tarafından düşünülür taşınılır, istişarenin hakkı verilir ve mevzu kolektif şuurun takdirine sunulur. Neyin nasıl anlatılacağı, nerede ne yapılacağı, hangi hususta ne şekilde davranılacağı gibi konular ortak akılla belirlenir. Önce, hep kolaylaştırma ve asla zorlaştırmama, sürekli bişarette bulunma ve kat'iyen tenfir etmeme düsturu çerçevesinde genel esaslar tespit edilir. Sonra da, teennî ile hareket etmeyi, yani, ilerisini düşünerek, yavaş ve ihtiyatlı davranmayı gerektiren hususlar ya da daha seri, daha hızlı ve biraz daha acele olunması icap eden mevzular ortaya konur.

Acelecilik Hastalığının Şifası

Bediüzzaman Hazretleri, cehd ü gayret iştiyakını söndüren sebeplerden biri

olarak aceleciliği de saymış; "İlel-i müteselsiledeki tertibi (sebepler zincirindeki sırayı) atlamakla müşevveş eden acûliyet (acelecilik) çıkar, himmetin ayağını kaydırır." dedikten sonra, "Siz [5]اِصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا 'yu siper ediniz."[6] sözüyle acelecilik hastalığının şifasını işaret etmiştir. Evet, yalnızca hizmetle mükellef bulunan insan, vazifesi olmadığı hâlde neticeyi de düşünmeye başlarsa, bir an önce bir yere ulaşması gerekiyormuş gibi sabırsız davranır, acele hareket eder.. basamakları çifter çifter tırmanmaya kalkışır; esbabı tam olarak yerine getirmez ama hayali beklentilerinin hemen gerçekleşmesini ister. Şayet, bir süre geçtikten sonra kendince beklediği semereyi elde edemezse, yavaş yavaş yeise düşer, zamanla vazifeden el çeker ve himmet duygusunu bütünüyle kaybeder. Oysa, netice ve muvaffakiyet, Cenâb-ı Hakk'ın lütuf ve ihsanına bağlı bir iştir; kulların o işe karışmaları asla doğru değildir.

Bu türlü bir aceleciliğe karşı ikazda bulunan Bediüzzaman Hazretleri, acûliyet hastalığının dermanı olarak Âl-i İmrân sûresinin 200. âyetini gösterir. Bu âyet-i kerimede mealen, *"Ey iman edenler! Sabredin, düşmanlarınız karşısında sebat etmek için birbirinize sabır tavsiyesinde bulunun, mücahedeye de daima hazırlıklı olun.. ve Allah'a karşı gelmekten sakınıp takva dairesine girin ki felah bulup başarıya eresiniz."* denmektedir. İlâhî beyan, önce tek tek fertleri muhatap almakta ve اِصْبِرُوا diyerek ferden ferdâ şahısları sabırlı olmaya çağırmaktadır. Daha sonra ise, صَابِرُوا sözüyle düşman karşısında sağlam durmaya, yılgınlık göstermemeye ve onlardan daha sabırlı olmaya davet etmektedir. Ayrıca, صَابِرُوا tabirini, Arapçada müştereklik ifade eden ve iki ya da daha fazla insanın bir işi beraberce yaptığını gösteren "mufâale" babında kullanmak suretiyle, iman edenleri bir araya gelip sabır müzakeresi yapmaya, sabır üzerinde derinleşmeye ve bir yönüyle sabırda bütünleşip birbirine destek olmaya teşvik etmektedir.

Nitekim, Allah Teâla, Asr sûresinde de *"Yemin olsun zamana; insanlar hüsranda.. ancak şunlar müstesna: İman edip makbul ve güzel işler yapanlar.. bir de birbirine hakkı ve sabrı tavsiye edenler."* [7] buyurmuştur. Bu sûrede yer alan وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ifadesi de, yine aynı müşârekete vurguda bulunmakta; mü'minlerin birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye etmeleri kurtuluşlarına bir vesile olarak gösterilmekte; dolayısıyla sürekli kafa kafaya vererek kolektif şuuru harekete geçirmeleri, beyin fırtınaları yaparak ortak kararlar alıp onları uygulamaları ve her zaman birbirlerine hayır ve sabır tavsiyesinde bulunmaları istenmektedir. Onun içindir ki, değişik vesilelerle bir araya gelen ashab-ı kiram efendilerimizin Asr sûresini

okumadan ayrılmadıkları rivayet edilmektedir.[8] Merhum M. Âkif bu rivayeti şöyle şiirleştirmiştir:

"Hani, Ashab-ı Kiram ayrılalım derlerken,
Mutlaka "Sûre-i ve'l-Asr"ı okurmuş, bu neden?
Çünkü meknun o büyük sûrede esrâr-ı felâh,
Başta iman-ı hakikî geliyor, sonra salah,
Sonra hak, sonra sebat: İşte kuzum insanlık
Dördü birleşti mi yoktur sana hüsran artık."

Söz konusu âyet-i kerimede mü'minlere emredilen diğer husus, رَابِطُوا kelimesiyle ifade edilmektedir. "Ribât" tabiri, bir yönüyle, irtibat mânâsına gelmekte ve yine mü'minleri bir hey'et teşkil etmeye, kolektif şuuru işletmeye ve yakın alâka ile birbirine destek olmaya çağırmaktadır. Diğer taraftan, bir hadis-i şerifte[9] anlatıldığı üzere, *kendini tamamen namaza veren, gönlünü camiye rabteden; sabah namazını kıldıktan sonra "Elhamdülillâh bu vazifemi de eda ettim!" deyip hem onun sevincini yaşayan hem de "Öğle vakti gelse de Ruh-u Revân-ı Muhammedî minarelerden bir kere daha yükselse, ben de yine mescide koşup mânevî duygularla dolsam!.." düşüncesiyle evinin yolunu tutan, kalbi mescide bağlı gencin bu tavır ve davranışıdır ribât*. Ayrıca, *dinin ve milletin başına gelmesi muhtemel tehlikelere karşı hudut boylarında nöbet beklemenin ve hasım güçlerin toplum yapısında açtığı gedikleri tıkamak için gayret göstermenin adıdır ribât*. İşte, ribâtın bütün bu mânâları da yine birliği, beraberliği, birbiri için olmayı ve yaşatmak için yaşamayı imâ etmektedir.

Öyleyse, Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şerifte *"Acele şeytandandır; teennî ise Rahman'dan!"*[10] buyurduğu; bir başka defa da, *sabırlı, ağırbaşlı, yumuşak ve olgun davranışın Hak katında makbul bir tavır ve bir kul için büyük bir ihsan olduğunu* vurguladığı daima hatırda tutulmalıdır. Zamanın çıldırtıcılığına ve sebepler zincirindeki sıraya uymanın zorluğuna karşı sabırlı olmak için, Hazreti Üstad'ın işaret ettiği âyet-i kerimede nazara verilen bütün argümanlar kullanılmalı ve himmet-i ricâlin ayağını kaydırabilecek bir tehlike olan acûliyetin üstesinden gelebilmek için mutlaka vifak ve ittifak esası işletilmelidir. Ayrıca, acele edeceğimiz ya da teennî ile yaklaşacağımız konuların tefrik ve tespiti kat'iyen kolektif şuura havale edilmelidir. Bu bahsi de, mevzuyla alâkalı olması açısından Kırık Mızrap'taki "Sabır" şiiri ile bitirelim:

"Sabır bir büyülü derman, arkasında iman,

Sabretmeyenin hâli hicran üstüne hicran!

Her şeyde var bir usûl, sabır da zafere yol,
Sık dişini azıcık, dolabildiğince dol!

Sabırla pişen insan, kemale erer inan!
Tez canlının her işi harmanda sapsız saman.

Teennî eden erer, acele etme sakın!
Vurulup dövünsen de ıraklar olmaz yakın...

Örümcek bekleyerek, ağa ağ ekleyerek,
Gider hedefe varır nice emekleyerek.

Sırattan ince bir iş, koş geçenlere yetiş,
Geçen sabırla geçti, aksi bir sürü teşviş...”[11]

1 Bkz.: Yâsîn sûresi, 36/83.
2 Enbiyâ sûresi, 21/37.
3 İsrâ sûresi, 17/11.
4 Buhârî, *menâkıb* 25; *menâkıbü'l-ensar* 29; *ikrâh* 1; Ebû Dâvûd, *cihad* 97.
5 Âl-i İmrân sûresi, 3/200.
6 Bediüzzaman, *Münazarat* s.133.
7 Asr sûresi, 103/1-3.
8 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 5/215.
9 Bkz.: Buhârî, *zekât* 16; Müslim, *zekât* 91.
10 Tirmizî, *birr* 66; er-Rûyânî, *el-Müsned* 2/227; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 6/122.
11 M. F. Gülen, *Kırık Mızrap* s.274.

Bakanın Oğlu, Komutanın Kızı ve İnternet Sayfaları

Soru: *Özellikle son senelerde, bazı devlet büyükleri ve onların aile fertleri hakkında tenkit, gıybet ve hatta iftira içeren haberlerin oldukça arttığını görüyoruz. Toplum nezdinde önemli bir konumda bulunan kimselerin onurlarını kıran, itibarlarını zedeleyen ve onları küçük düşüren yayınları nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Cevap: Düne kadar, "medya" denilince sadece radyo, televizyon, gazete ve mecmua akla geliyor; bu isim altında beraberce mütalâa edilen ve yaygınca kullanılan kitle iletişim araçları bu dörtlüden oluşuyordu. Günümüzde bunlara "internet" de dahil oldu. Adını uluslararası çalışma ağı mânâsına gelen iki kelimenin kısaltılmasından alan "internet" dünyanın her köşesinden milyonlarca bilgisayarın birbirine bağlanmasıyla meydana geldi ve bambaşka bir haberleşme ağı, çok hızlı bir bilgi alışveriş hattı teşekkül etti.

Her gün biraz daha gelişen ve büyüyen medyanın ve özellikle internetin pek çok hayrı da beraberinde getirdiği inkâr edilemez. Onun sayesinde dünya kadar bilgiye bir anda ulaşabiliyorsunuz. Kendim internet kullanmasam da, arkadaşlarda gördüğüm kadarıyla, ancak koca bir kitabı tarayarak elde edebileceğiniz bir bilgiyi internet aracılığıyla birkaç tuşa basarak öğrenebiliyorsunuz. Bilgisayarınızın başındayken âdeta dünyanın en büyük kütüphanesinde çalışıyormuş gibi, merak ettiğiniz hemen her mevzu ile alâkalı malumâtı rahatlıkla bulabiliyorsunuz. Bir âyet, bir hadis ya da herhangi bir kelime hakkında yüzlerce müellifin mütalâasını çok kısa bir sürede ekranınızda görebiliyorsunuz. Ayrıca, küçük odanızda oturduğunuz aynı anda yeryüzünün her yanıyla kolayca haberleşebiliyor; duygu ve düşüncelerinizi bütün dünyayla paylaşabiliyorsunuz.

İnternetin Çirkin Yüzü

Fakat, maalesef, insan bir işle meşgul olurken her zaman zaruret ya da ihtiyaç sınırları içinde kalamıyor; bazen gereksiz ve faydasız şeylere de bulaşabiliyor. Hususiyle gençler, interneti kullanırken lâubâlîliğe açılabiliyor ve mâlâyânîliğe girebiliyorlar. Harama karşı gözünü kapayacak, kalbini zabt u rabt altına alacak, duygu ve düşüncelerine vize soracak kadar iradeli olamayanlar, seyahatlerini kendi âlemlerinde devam ettiremiyor ve zamanla başkalarının karanlık dünyalarına kayabiliyorlar. Sahilden bir kere ayrılınca da bâtılın

tasvirine iyice dalıyor, sâfî zihinlerini tamamen bulandırıyor ve o bataklıklardan çıkamaz hâle geliyorlar. Heva ve heves peşinde zaman tükettikçe en ulvî insanî hislerini de birer birer kaybediyor ve bir daha geriye dönmemek üzere bataklığa gömülüyorlar. Hem öyle bir gömülüyorlar ki, anne-babalarıyla samimi sohbet etmek, eş ve çocuklarıyla hoş zaman geçirmek, hatta böylece aile hukukunu gözeterek zamanın her anını ibadet yapıyormuş gibi değerlendirmek ve arkadaşlarıyla sohbet-i Cânan'da bulunmak dururken, "chat" adı altında güya "sohbet" etme bahanesiyle olmadık fisk u fücurlara, gıybet ve yalanlara, onca günahlara giriyorlar; hem vakitlerini israf ediyor hem de ailevî münasebetlerin bütün bütün bozulmasına ve yuvaların yıkılmasına bâdî olabilecek cürümler işliyorlar.

Tabiî ki, bu günah ne internete ne de televizyon gibi diğer medya organlarına aittir. Bütün muvâsala ve muhâbere vasıtaları, iletişim araçları birer silah gibidir. Nasıl ki, Çanakkale'de düşmana karşı kullanılan silah öpülüp başa konulsa sezâdır, mukaddestir; fakat, bir mü'minin kanının dökülmesine sebep olan ya da bir kargaşada kullanılan silah uğursuzdur, kötüdür. Aynen öyle de, internet, fuhşa açık birinin elinde, insanları müstehcenliğe ve felâkete götüren bir araç; hakiki bir mü'minin idaresinde ise, Cennet'e adam taşıyan nurdan bir vasıta olur. Dolayısıyla asıl kötülenmesi gerekli olan, internet siteleri, televizyon ekranları ya da gazete sayfaları değil, onları muzır işlerde kullanan fena insanların duygu ve düşünce örgüleridir.

Maalesef bugün, istediğini istediği zaman göklere yükselten ve dilediğini de hemen gayyâlara batıran; bâtılı tasvîr edip sâfî zihinleri şirâzeden çıkaran ve insanları büyüleyip dilediği yana sürükleyen medya, hayırdan çok şerre sebebiyet vermektedir.. şimdilerde genç-ihtiyar, kadın-erkek, okumuş-okumamış hemen herkes televizyondan sonra internet denen devvâr u gaddârın elinde de bir oyuncak ve bu sihirbazın meshûr (büyülenmiş) bir piyonu hâlini almaya başlamıştır. Mevcut durumu itibarıyla o, bedeni ve cismaniyeti, ruhun ve kalbin önüne çıkararak, vicdana kezzâp döküp insan hissiyatını köreltmekte; gıybete ve iftirâya prim vererek dünya kadar bühtân bağımlısı yetiştirmektedir. Dolayısıyla da, onun aracılığıyla herkes, herkesle oynama imkânı bulmakta ve sürekli olumsuz şeyler yazılıp çizilmektedir.

İnternet Haydutları

Dahası, günümüzde şeytanlık mevzuunda dimağlar daha bir inkişaf etmiş gibi.. medyayı şer hesabına kullananlar öyle değişik yollar deniyorlar ki, ne kanun başa çıkabiliyor onlarla ne de kanun uygulayıcıları. Emniyet görevlileri suçluları derdest ediyorlar, adliye memurları mücrimleri içeri atıyorlar; fakat,

onlar mutlaka bir kısım kanunî boşluklar buluyor ve çok geçmeden yeniden dışarı çıkıyorlar. Tabiî, kanunları yapanlar, herkesin hissiyâtını ve oynanması muhtemel oyunların hepsini bilemediklerinden dolayı hiç boşluk bırakmayan hükümler vaz' edemiyorlar. Zaten bu da normaldir; çünkü, kanunlar statiktir, istiâb alanları sınırlıdır ve belirli bir süre değişmezler, sabit kalırlar. Dolayısıyla, mücrimler çoğu zaman kanunî bir boşluk buluyor ve onu kullanıyorlar. Şahsen, kanun yapanları da bu hususta mazur görüyorum. Çünkü, insanların duygu ve düşüncelerini, bazılarının oyun ve hilelerini, arsızların düzenbazlık ve şeytanlıklarını bütünüyle keşfedip hepsine uygun kanun koyacak olsalar kütüphaneler dolusu kitaplar istiâbında hükümler vaz' etmeleri gerekir ki, onun da altından kalkılmaz ve o şekilde hüküm verilemez, kanun yapılamaz.

Bu itibarla, medyada aleyhinize bir haber neşredilse, kalkıp açıklama yapabilir, tavzih ve tashihte bulunabilir; yalan-yanlış haber yapanları tekzip ederek tazminat davası açabilirsiniz. Bazen bu yolla densizlere hadlerini bildirmeniz, haksızlıklarını yüzlerine vurmanız, tazminat kazanmanız ve böylece gıybet ve iftira ihtiva eden yayınların önünü almanız da mümkün olabilir. Fakat, maalesef, özellikle de internette çoğu zaman daha dolambaçlı yollarla, çok farklı argümanlarla karşılaşmanız ve kanun boşluklarından yararlandıkları için tecavüzlerine hiç son vermeyen kimselere muhatap olmanız da muhtemeldir.

Bazıları değişik internet siteleri vasıtasıyla sürekli insanların ırz, haysiyet ve şerefiyle oynarlar; fakat, öyle bir uslûb kullanırlar ki, onun karşısında ne emniyet ne de mahkeme bir şey yapabilir. Meselâ, birkaç fırça darbesiyle kenarından köşesinden hafif değişiklikler yaptıkları bir fotoğrafı neşrederler; fotoğrafın kime ait olduğu bellidir ve herkes daha ilk bakışta resmin sahibini çıkarır ama fotoğrafın altında isim olmadığından dolayı böyle bir saldırıya maruz kalan insan mahkemeye başvuramaz, tazminat davası açamaz. Hak iddia edecek olsa, "Bu resimdekine benzeyen sadece siz misiniz?" karşılığını alır; bu defa da "... yağırı olan gocunur." hakaretine maruz kalır. Herkes bilir ki, o yayında tahkir ve tezyif vardır; fakat, kullanılan üslûb itibarıyla hukuk ona karşı bir şey yapamaz. Dolayısıyla da, "Çamur at, izi kalsın!" mantığıyla hareket edenler, insanların ırz, namus, şeref ve haysiyetlerini ayaklar altına almaya ve onların istikbaliyle oynamaya devam edip dururlar.

Ayrıca, bu meselenin çok vahim bir yanı daha var: Bazıları asıl kimliklerini saklayarak değişik ad ve unvanlarla gizli yayınlar yapıyorlar. İzlerini kaybettirmek ve yakalanmamak için de hep hareket hâlinde bulunuyorlar. Onların zulmüne uğrayan mağdurlar emniyete ihbar etseler de, güvenlik güçleri çoğu zaman onları bulmakta zorlanıyor, bazen de hiç bulamıyor. Nereden yayın

yaptıkları, adres ve telefon numaraları belli değil. Her defasında başka bir yerden, çirkin emellerine alet ettikleri sitelere yükleme yapıyorlar; bugün bir internet kafeyi kullanıyor, yarın da bir üniversiteye tezgâhlarını kuruyorlar. Emniyet görevlileri o kafeye ya da üniversiteye gidene kadar da onlar çoktan başka bir adresin yolunu tutmuş oluyorlar.

İftiraların Hedefi: Ricâl-i Devlet ve Toplum Önderleri

Öyle ya da böyle, maalesef, bugün hemen herkesin haysiyet ve şerefiyle oynuyorlar. Kimi kendilerine ters görüyorlarsa mutlaka onunla meşgul oluyorlar. Meselâ; büyük bir Hak dostunu hedef seçiyor ve onu yerden yere vuruyorlar. Aynı zamanda, onun şahsında dünya kadar insanın, Müslümanlığa ve İslâmî değerlere karşı teveccühlerini kırıyorlar. İtibar kredisi yüksek olan bir insanın onur ve haysiyetine darbe vurmak suretiyle onun da içinde bulunduğu koca bir hareketi bitirmeyi hedefliyorlar. Başka yollarla üstesinden gelemedikleri, esaretleri altına alamadıkları ve arzuları hesabına kullanamadıkları kimseleri akla hayale gelmedik iftiralarla mağlûp etmeye ve bitirmeye çalışıyorlar.

Evet, daha önce de ifade ettiğim gibi şahsen internetle hiç meşgul olmuyorum; bazen arkadaşlardan haberleri dinlerken görüyorum ki; bu karanlık kimseler, bir defasında millete ve millî değerlerimize hizmet eden bir Hak dostunu karalıyor; bir başka defa da ülkeye yararlı olabilecek bir hukuk adamını, emniyet müdürünü, rektörü ya da hâkimi hedef olarak seçiyorlar. Bazen çalışa çalışa, alnının teriyle ve güven kredisiyle bir yere gelmiş milletvekillerine, bakanlara ve hatta bir başbakana saldırıyor; kimi zaman da kendini ülkesine ve ülküsüne adamış, ordusuna hizmet etmiş ve çok önemli yerlere gelmiş bir kuvvet komutanına hücum ediyorlar. Suizanlarını ve gıybetlerini seslendirmekle de yetinmiyor; korkunç isnad ve iftiralarda bulunuyorlar; "çaldı, çırptı" diyor, fuhuş isnad ediyor, hatta vatana ihanetle suçluyorlar. Şayet, bitirmeyi düşündükleri insanın kendisinde bir açık bulamazlarsa, bu kez de onun yakınlarından bazılarını dile doluyor, varsa onların kirli çamaşırlarını açığa vuruyor; "Bakanın oğlu şöyle, generalin kızı böyle!" dedikodularını etrafa yayıyorlar. Bu yalan ve iftiralarını internet üzerinden bir anda milyonlarca insana ulaştırabiliyor ve nazarları o söylentilere çeviriyorlar, zihinleri o türlü kîl ü kâl ile dolduruyorlar. Böylece, insanların o şahıs ya da şahıslar hakkındaki kanaatlerini sarsıyor, güvenlerini zedeliyor ve herkesi herkes hakkında şüpheye düşürüyorlar.

Ayrıca, interneti gizli emelleri için bozgunculuk hesabına kullanan bu fesat ruhlular, devlet meseleleriyle ve vazifelerinin gerekleriyle uğraşması icap eden insanların moralini bozuyor ve onları asılsız isnad ve iftiralarla günlerce meşgul ediyorlar. Böyle bir zulme uğrayan insan, artık yapması gerekli olan işleri bırakıyor; kendini anlatmaya, onur ve haysiyetini temizlemeye ve nefsini tezkiye etmeye duruyor. Aylar boyunca, saldırganları bulup çıkarmaya, onların yalanlarını yüzlerine vurmaya, halk nezdinde kaybettiği itibarını yeniden kazanmaya ve bir kere daha asıl vazifelerine koyulmaya çalışıyor.. ve tabiî bunca dağınıklık, dengesizlik ve muvazenesizlik neticesinde millet zarar görüyor, ülke menfaatleri zarara uğruyor.

Aslında, hiç kimse onur ve haysiyetiyle oynanmasını istemez; izzet ve şerefine leke sürülmesine razı olmaz. Ne var ki, bu konuda bazı insanların durumu çok daha hassastır. Bazılarının kanunlar tarafından belirlenen, millet nezdinde takdir edilen ve toplum fertlerince hüsnükabul gören bir konumları vardır. O konuma göre bir kısım vazife ve sorumluluklar söz konusu olduğu gibi aynı zamanda farklı teveccühler de mevzubahistir. Şayet, sorumluluklarını hakkıyla yerine getirmeye çalışan bu insanlar, bekledikleri teveccühü bulamaz ve aksine incitici, hafife alıcı nazarlarla karşı karşıya kalırlarsa çok rencide olurlar. Bazı kimseler, onlar hakkında sürekli yalan-yanlış haber yapar, günbegün onları biraz daha itibar kaybına uğratırlarsa, o insanlar sabahtan akşama kadar bu meseleyle hafakandan hafakana girer ve artık vazife göremeyecek bir duruma düşerler. Siz kendi vicdanınızda onlara bir yer verin ya da vermeyin, bazı kusurlarından dolayı onları sorgulayın veya sorgulamayın; fakat, bir yönüyle, onlar kanunların vaz' ettiği esaslara göre, basamak basamak yüksele yüksele bir yere gelmiş kimselerdir ve kendilerine bulundukları yer itibarıyla, kendileri için takdir edilen onur seviyesinden bakarlar. Dolayısıyla, size bir iğne ucunun değmesi kadar rahatsızlık veren meseleler onlara çuvaldız saplanmış gibi tesir eder. Bu itibarla, o güne kadar, kaşlarını çatıp da, "Haydi çekilin oradan!.." dediği zaman, bazılarını dize getiren ve şapkalarını alıp gitmeye mecbur eden, iğnenin ucuyla dokunma kadarlık bir tahkir ve tezyifi bağrına zıpkın saplanmış gibi derinden hisseden bu insanları, onların özel konumları ve kendi mülâhazaları itibarıyla değerlendirmek gerekir. Yoksa, o insanlar dengesizliğe itilmiş, hissiliğe sevk edilmiş ve mantık dışı hareketlere zorlanmış olur. Tabiî, ülke yararına çok hayırlı işler yapabilecek bu insanların böyle zor duruma dûçar edilmelerinden dolayı da yine kaybeden devlet olur, millet olur.

Sanık Sandalyesindeki Paşa'nın Teşhîri

Bir röportajda da açıkça ifade ettiğim gibi; Erdil Paşa'yı eşi ve kızıyla birlikte sanık sandalyesinde iki büklüm görünce çok üzüldüm. Keşke, hukukun gereği de ihmal edilmeden daha yumuşak bir yol, daha az rencide edici bir üslûb bulunsaydı.. keşke, medya organları o mahkemeyi haber yaparken daha temkinli davransaydı ve suizanların nerelere kadar gidip dayanabileceğini de hesaba katsaydı. Tabiî ki, hak ve adaletin yerini bulması çok önemlidir ve adalet karşısında herkes eşittir. Fakat, bir de, yargı önüne çıkarılanların insanî durumu söz konusudur. Kanaatimce, birbirine karıştırılmadan bu iki hususun icapları da yerine getirilmelidir.

Evvela, başka hiçbir ülkede olmadığı kadar bizim milletimizde askere karşı bir alâka ve güven vardır. Elbette, böyle bir müessesenin yıpranmaması için, haklarında bazı iddialar bulunan kimselerin araştırılması, sorgulanması ve böylece kurumun aklanması konusunda Genelkurmay'ın göstermiş olduğu hassasiyet pek yerindedir. Ne var ki, meselenin insanî boyutuna gelince; düşmüş bir insanın onurunun tamamen kırılmasını ve rencide edilmesini uygun bulmuyorum. Hele söz konusu kimse, Erdil Paşa gibi belli bir seviyeye gelmiş, toplumumuz için çok önemli olan bir müessesenin zirvesine yükselmiş ve kuvvet komutanı olmuş bir insansa, onun düşmüşlüğü ve mahcubiyeti teşhir edilmemeliydi, daha insanî olunmalıydı diye düşünüyorum.

Bu düşüncemde de bütün bütün hissî olduğumu sanmıyorum; İslâm tarihine şöyle bir baksanız, bu konudaki kanaatlerimi destekleyecek pek çok hâdise göreceğinizi zannediyorum. Meselâ; Hazreti Ömer Efendimiz, bir Hac mevsiminde valileri Kâbe'de toplamış, herkesin huzurunda onları hesaba çekmiş ve halkın şikâyetlerini dinlemişti. Halktan biri kalkıp, "Ey mü'minlerin halifesi! Senin valin bana yüz kırbaç vurdu!" deyince, Hazreti Ömer (radıyallâhu anh) meseleyi tahkik etmiş; valiye kısas uygulanmasına ve vurduğu kırbaç sayısınca ona da vurulmasına karar vermişti. Bunun üzerine Amr İbn Âs Hazretleri, "Eğer böyle yapmaya kalkarsan, şikâyetlerin ardı arkası kesilmez. Arkadan gelenler de senin yaptığını aynıyla uygularlar; böylece idarecilik müessesesinin itibarı gider ve milletin kendi başındaki insanlara güveni kalmaz." demişti. Hazreti Ömer, "Allah Resûlü'nün, bizzat kendisine bile kısas yaptığını gördüğüm hâlde ben kısas yapmayayım mı?" diye sorunca, Hazreti Amr (radıyallâhu anh) "Davacıyı bize bırak, biz kendisini râzı ederiz; davalıya da bir şekilde cezasını ödetiriz." cevabını vermişti. İbn Sa'd'ın rivayetine göre Hazreti Ömer, bu teklifi kabul etmiş ve kısastan vazgeçmişti.[1]

Eşrâfın İtibarını Koruma

Bu cümleden olarak, şu hâdiseyi hatırlatmada da fayda mülâhaza ediyorum:

Cömertliği ile Arapça'da darbımesel hâline gelmiş bulunan Hâtem-i Tâî'nin kabilesi, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı savaş açmış ve mağlûp olmuştu. Harp sonunda onların bir kısmı esir düşmüştü. Esirler arasında, Hâtem'in kızı da vardı. Mağlûbiyetin ezikliğiyle perişan olan kadıncağız, Allah Resûlü'ne kendi nesebini bildirince, Peygamber Efendimiz ona çok şefkatli davranmış, saygı gösterilmesini sağlamış ve babası hürmetine Tâî kabilesi hakkında hükme bağlanan bütün cezaları affetmişti.[2] Sonra da, ashab-ı kiram efendilerimize dönüp, *"Zillete düşmüş olsa da, bir kavmin azizine ikramda bulunun, hürmetkar davranın."*[3] buyurmuş ve böylece hepimize, insanları tahkir etmeme, onlara haysiyet ve onur kırıcı muamelede bulunmama ve özellikle de kendi tâbîleri arasında onların izzetini koruma hususlarında ders vermişti. Rivayetlere göre, bu âlicenaplığı gören Hâtem'in kızı Müslüman olmuş, Medine'de bir müddet misafir olarak kalıp dini öğrenmiş ve Efendimiz'in izniyle yine kendi beldesine dönmüştü.

Evet, insanların onur ve haysiyetlerini koruma, özellikle de toplumun önünde yer alan insanlar hakkında itimat telkin etme ve halkın gönlünde onlara karşı hürmet hissi uyarma çok önemlidir. Bu meselenin ehemmiyetinden dolayıdır ki; Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelüttehâyâ vetteslîmât), kendisi için ayağa kalkanlara *"Acemlerin büyüklerine kalktığı gibi ayağa kalmayın!"*[4] dediği hâlde, Sa'd İbn Muaz meclise girerken *"Efendiniz için ayağa kalkın!"*[5] buyurmuştur.

Yine, bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz'in meclisinde herkes yerini almış otururken Cerîr İbn Abdullah el-Becelî Hazretleri içeri girmişti. Hazreti Cerîr, kavminden 200 kişiyle birlikte Yemen'den Medine'ye gelerek Müslüman olmuş saygıdeğer bir insandı. Genç, heybetli, güzel yüzlü ve imrendirici bir hâli vardı. Peygamberimiz'in huzuruna kim önce gelmiş ve nereye oturmuşsa orası onun hakkı idi; günümüzün nakil vasıtalarındaki numarasız koltuklarda olduğu gibi önce gelen arzu ettiği yere otururdu. Cerîr İbn Abdullah (radıyallâhu anh) içeri girince oturacak yer bulamamıştı ve kendisine yer gösteren de olmamıştı. Bu durumu fark eden Peygamber Efendimiz, hemen cübbesini çıkarmış, künyesiyle ona seslenmiş *"Ey Ebâ Amr, al onu, üzerine otur!"* demişti. Sonra da, çevresindekilere dönerek, *"Bir topluluğun kerem ve şeref sahibi büyüğü yanınıza geldiği zaman, ona ikramda bulunun ve hürmet edin."*[6] buyurmuştu.

Arz ettiğim bu misallerde de görüleceği üzere, herkese saygılı davranmalı, her insanın onur ve haysiyeti korunmalı, hiç kimse tahkir edilmemelidir; ama, milletin önünde bulunan ve özel bir konumu olan insanların izzet ve şerefleri hakkında çok daha hassas olunmalı, onlara karşı çok saygılı davranılmalıdır.

Çünkü, o insanları hafife almak ve onurlarını rencide etmek sadece bir şahsın haysiyetine dokunmakla sınırlı kalmaz; temsil ettikleri müesseselerin de itibarını zedeler. Onlara saygı ise, aynı zamanda temsil ettikleri kurumlara ve topluluklara hürmet mânâsına gelir.

İslâm, İnternet ve Günah Avcılığı

Diğer taraftan, her dönemde suç işleyenler olduğu gibi, günümüzde de ricâl-i devlet arasında suistimaller olmaktadır. Maalesef, bazı iradesiz insanlar fuhşa girmekten milletin malını yemeye kadar pek çok günahı irtikap etmişlerdir/etmektedirler. Son zamanlarda terminolojiye giren "hortumlama" tabirinden de anlaşılacağı üzere ve duyduğumuz kadarıyla koca koca bankalar boşaltılmış ve milletin serveti o hortumlar vasıtasıyla başka kanallara akıtılmıştır. İşte, şayet, millete zarar veren bu türlü cürümlerden bir şekilde haberdar olursanız, onu usulünce salâhiyetli kimselere haber verebilirsiniz; o meseleyi dar dairede, kimsenin namus, haysiyet ve şerefiyle oynamadan ve yargısız infazlara gitmeden yetkili mercilere bildirebilirsiniz. Fakat, temelde bir Müslüman olarak o türlü işlerin arkasına düşmemeli, kimsenin günahının takipçisi olmamalı, başkalarının hatalarını araştırmamalı ve onların –amme hukukuna girmeyen– kusurlarına gözlerinizi yummalısınız.

Zira, İslâm'da insanların ayıplarını fâş etme diye bir vazife yoktur. Hatta, zina gibi büyük bir günaha şahit olan bir insan bile "Ben gördüm!" deyip şahitlik yapmak zorunda değildir. Şayet dört şahit, şehadette ittifak ederlerse, mücrime ceza verilir; fakat bu, şahitlik edenlerin sevap kazanacakları mânâsına da gelmemektedir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu türlü hâdiselerde hep meseleyi gizli tutmak ve elden geldiğince ketmetmek yolunu seçmiştir. Bizim vazifelerimiz arasında ve mehâsin-i ahlâk kuralları içinde insanların kusurlarını araştırma, onları deşifre etme ve mahcup düşürme diye bir madde yoktur. Aksine, hata ve kusur avcılığı yapma, günahları açığa vurma ve insanları tahkir etme dinimizde ahlâksızlık sayılmıştır.

İslâm, canları, yuvaları ve özel hayatları açısından insanlara güvence vermiş; hangi sebeple olursa olsun, şahısların dokunulmazlığını çiğnemeyi ve aile mahremiyetlerini ortadan kaldırıcı davranışlarda bulunmayı yasaklamıştır. Kur'ân-ı Kerim'de, *"Ey inananlar! Zandan kaçınınız, zira zannın çoğu günahtır. Hiç kimsenin noksanını ve ayıbını da araştırmayınız."*[7] buyurulmuştur. Bu âyetle, insanların noksanlarının araştırılması, hatalarının ortaya dökülmesi, günahlarının fâş edilmesi ve şahsî hayata dair sırlarının açığa vurulması yasaklanmıştır. Casusluk yaparcasına eksik, kusur, hata ve günah avcılığına girişmemeleri, başkalarının ayıplarını aramamaları, kesin

olmayan bilgileri mutlak hakikatmiş gibi kabul edip hiç kimseye cürüm isnat etmemeleri ve Allah'ın setrettiğini ille de açığa çıkarma gayretkeşliğine girmemeleri gibi hususlarda mü'minler ikaz edilmiştir. *"Kim bir mü'minin herhangi bir kusurunu gizlerse, Settâr olan Yüce Allah da dünya ve ahirette onun ayıplarını örter."*[8] mealindeki hadis-i şerif de bu konuda inanlar için hem bir müjde hem de bir tembihtir.

Dolayısıyla, dinimize göre, medyada ve özellikle de internet sitelerinde, bazı devlet büyükleri ve onların aile fertleri hakkında yapılan haberler en azından gıybettir ve bu cürümleri işleyenler büyük günahlara girmiş olurlar. Dahası, bu türlü gıybetler, sadece bir-iki insan arasında gizli kalmadığından ve internet aracılığıyla milyonlarca insanın diline düştüğünden dolayı kat kat daha büyük birer günah sayılır. Öyle ki, bir hadis-i şerifte *gıybetin bir çeşidinin yirmi küsur zinadan daha büyük bir günah olduğu* ifade edilmektedir.[9] İşte, bir gıybetin binlerce dille seslendirildiği, küçük bir gıybet gibi başlayan kîl ü kâllerin çok geçmeden medya yoluyla koca koca iftiralara dönüştüğü ve ekran aracılığıyla bir anda binlerce göze, zihne ve kalbe düştüğü hesaba katılırsa, haber adı altında neşredilen o sözlerin nasıl zinadan daha öldürücü günahlara sebebiyet verdiği anlaşılacaktır. Dolayısıyla, bir Müslüman, yazıp çizmek yoluyla bir kimsenin gıybetini ederken öyle büyük bir günaha girmiş olabileceğini düşünmeli ve insanlar hakkında ileri geri konuşmaktan tir tir titremelidir. Gıybet ve iftira etmenin affedilemez günahlar olduğunu bilmeli ve bunlardan uzak durmalıdır. Kendi ayıp ve günahlarıyla meşgul olup onların telafisiyle uğraşmalı; başkalarının kusurlarını ve hatalarını asla araştırmamalıdır. Kendi nefsi hakkında bir müdde-i umumî (savcı) gibi davranmalı, sürekli nefsini hesaba çekerek Allah'ın huzuruna görülmedik bir hesapla gitmemek için çok çalışmalıdır; fakat, başkaları hakkında da samimi bir avukat gibi hareket etmeli ve onlara toz kondurmamak için de elinden gelen her şeyi yapmalıdır.

İnternet sitelerini hazırlayanlar, şayet Allah'a ve iman esaslarına gerçekten inanıyorlarsa, hiç kimsenin kirli çamaşırlarını ortaya çıkarmayı ve gizli kapaklı işlerini fâş etmeyi akıllarından bile geçirmemelidirler. Gammazlığı, laf hamallığı yapmayı, milleti birbirine düşürmeyi, suizanda bulunmayı, gıybet etmeyi ve hele iftira atmayı Allah'ın yasakladığı çirkin amellerden ve insanı felâkete sürükleyen günahlardan saymalıdırlar. Kat'iyen yargısız infazda bulunmamalı ve hiç kimsenin ırzı, şerefi ve namusu ile oynamamalıdırlar. Millet hesabına zarar ihtimali olan meseleleri yetkili mercilere üslûbunca haber verseler dahi, millete zarar vermeyen şahsî mevzularda son derece ketûm olmalıdırlar.

Ahlâksız Neşriyât

Bu açıdan, ister gizli ister açık, ister dolambaçlı yollarla ister doğrudan doğruya, ister düello gibi yüz yüze isterse de arkadan bir kısım fırıldaklar çevirmek, bir dizi komplolar kurmak suretiyle, millete rehberlik yapan, insanların güvenini kazanan ve toplum içinde itibar sahibi olan devlet büyüklerine ya da onların ailelerine karşı yapılan sözlü ya da yazılı saldırıları, medya vasıtasıyla fâş edilen dedikoduları ve internet üzerinden neşredilen iftiraları kat'iyen tasvip etmiyorum. O türlü neşriyatı çok çirkin, pek kaba ve edepsizce davranışlar olarak kabul ediyorum. Milletvekilleri, bakanlar ve başbakan hakkında, Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri'nin veya Jandarma'nın başında bulunan komutanlar aleyhinde ya da bütün bunların hepsini komuta eden bir başkana karşı kaynağı belli olmayan bir kısım internet sitelerinde yapılan yayınları, daha doğrusu saldırıları çok alçaltıcı, onur kırıcı, yakışıksız ve sevimsiz buluyorum. Samimi Müslümanların o türlü çirkinlikleri tasvip edeceklerine ve insanların itibarıyla oynanmasına razı olacaklarına da hiç ihtimal vermiyorum.

Özellikle 1999 Haziran'ında maruz kaldığım kaset fırtınasında ben de akla hayale gelmedik iddia ve ithamlarla karşı karşıya kaldım. En yararlı sözleri sağa sola çekmek, bölüp parçalamak ve montajlarla farklı kalıplara dökmek suretiyle en olumlu gayretleri kundaklayanları görünce çok şaşırdım, çok üzüldüm ve o kötü niyetli insanları Azîz u Kahhâr'a şikâyet etmekten kendimi alamadım. Fakat, ben o isnat ve iftiraları defalarca yalanlasam ve işin aslını onlarca kez anlatsam da, gördüm ki, insanların ağzına fermuar vurulmuyor. Bu açıdan, o türlü saldırılar karşısında kanunlar çerçevesinde bazı şeyler ortaya koymakla beraber sabr-ı cemile sığınmak gerektiği kanaatine vardım.

Evet, her şeye rağmen sabretmek ve hemen hafakanlara girmemek lâzım. Kabul etmek gerekir ki, saldırmak ve ısırmak bazılarının tabiatı olmuş. Değişik münasebetlerle ifade ettiğim gibi; misliyle mukabele etmek, bizim kitabımızda zalimce bir kaidedir; dövene elsiz, sövene dilsiz davranmak ise, vicdanlarımızla aramızdaki mukavelenin gereğidir.. ne yapalım, Cenâb-ı Hak, bize insanları ısırmak için bir diş, parçalamak için de vahşî bir pençe vermemiş! Zaten, insan, yerine ve konumuna göre o kadar çok ısıranla karşılaşır ki, kendisini her ısıranı ısırmaya kalksa ağzında hiç diş kalmaz.

Allah'a ve Peygamberlere de İftira Ettiler

Öyleyse, hususiyle de büyük insanlar, konumlarına göre saygı bekledikleri gibi durdukları yere yakışır şekilde sabretmesini de bilmelidirler.

Unutmamalıdırlar ki, bazı insanlar, Cenâb-ı Hakk'a bile iftira etmiş, –hâşâ– *"Rahman evlât edindi."*[10] demişlerdir. Kur'ân'ın ifadesiyle, bu çirkin iftiradan dolayı neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp çökecek hâle gelmiştir,[11] ama o müfteriler yine de ahlâksızlıklarından dolayı utanıp sıkılmamış, istiğfar etmemiş, –hâşâ– *"Melekler Allah'ın kızlarıdır."*[12] diyerek en iğrenç isnatlarını sürdürmüşlerdir. Fakat, yine de Allah Teâlâ onları hemen helak etmemiş, diğer kullarına gönderdiği erzâktan onları mahrum bırakmamış ve doğruyu bulmaları için mühlet vermiştir. Bir menkıbede anlatıldığı üzere; Hazreti İbrahim (aleyhisselâm) yanına gelenlere inanıp inanmadıklarını sorup inananlara ziyafet sofraları hazırlayınca ve inanmayanları da ikramsız geri yollayınca, Cenâb-ı Hak, Hazreti Halil'e hitaben *"Ey İbrahim, onlar senelerden beri Beni inkâr ediyor ve Zât'ıma yakışmayan değişik isnatlarda bulunuyorlar. Fakat, Ben her şeye rağmen onların rızıklarını kesmedim!"*[13] diyerek bu hakikati hatırlatmıştır.

Bazı edepsiz kimseler de, İnsanlığın İftihar Tablosu'na hücûm etmiş ve O'na saygısız sözler söylemişlerdir. Âlemlerin şeref abidesi olan Peygamber Efendimiz'e –hâşâ ve kellâ– şair, kâhin, sihirbaz gibi en çirkin isnatlarda bulunmuşlardır. Fakat, her şeye rağmen Allah Resûlü sabretmiş, insanların kabalıklarına katlanmış ve kendisine düşmanlık edenlere bile yardım eli uzatmıştır. Bu itibarla, günümüzde de yakışıksız isnatlara ve çok kötü iftiralara maruz kalan kimselerin biraz sabretmeleri lâzımdır; haksızlıklar karşısında hafakanlara girseler bile, nihayet beşlik-onluk bir diyazemle sinirlerini yatıştırmaları, kendilerini yıpratmamaları ve en olumsuz şartlarda dahi mantıkî olmaya çalışmaları icap etmektedir.

Mevlâna Gönüllü ve Geniş Vicdanlı Olmalı!..

Ayrıca, üst makamları ve yüksek pâyeleri temsil eden insanlar, o türlü hücumlara maruz kaldıkları zamanlarda dahi vicdan genişliğine sığınmalı ve her zaman Hazreti Mevlâna gibi davranmaya çalışmalıdırlar. Mevlâna Celâleddîn Rûmî Hazretleri döneminde Yunus'un Molla Kasım'ı gibi insanlar çoktur. Hatta onlardan bazıları ağızlarına ne gelirse söylemekte ve Hazreti Mevlâna'ya hakaret etmektedirler. Bir gün bir tanesi, "Sen Hristiyanlara bile kucak açıyorsun, Yahudilerle bir araya geliyorsun; günah işleyenlere dahi "gel" diyorsun, sarhoşa el uzatıyorsun... Böyle yapmakla İslâm'ın onurunu iki paralık ediyor, dinin izzetine dokunuyorsun." cümlelerinden oluşan ve daha bir düzine hakaretle dolu bir mektup gönderir Hazret'e. O, mektubu açıp okur, tebessümle kâğıdın arka tarafını çevirir ve tek cümle yazıp geri gönderir. Hazreti Mevlâna

o tek cümlede “Sen de gel, sana da bağrımı açıyorum!” der.

Bir başka defa; Hazreti Mevlâna ve müritleri hararetle ve aşkla sema ederken, bir sarhoş da gelip sema’a katılır; fakat ayakta dengesini koruyamayıp sık sık Mevlâna’ya çarpar. Bu duruma şahit olan talebeler, sarhoşu oradan uzaklaştırmak isterler; fakat sarhoş bir türlü gitmeye yanaşmaz, ne yaparlarsa yapsınlar direnir. Sonunda müritler, sarhoşu kaba kuvvetle halkadan ayırmaya yeltenirler. Hazreti Mevlâna bunu görünce dostlarına dönüp, “A kuzum, şarabı o içmiş, ama sarhoşluğu siz yapıyorsunuz.” der. Onlar, “Efendim, bu tersâdır (Hristiyan’dır)” deyince; Hazret, bir mânâsı da korkudan sarhoşa dönen, Allah haşyetiyle tir tir titreyen demek olan “tersâ” kelimesini tekrar ederek, “O tersâ da, siz niye tersâ değilsiniz?” cevabını verir.

İşte, Mevlâna Hazretleri’nin ortaya koyduğu bu vicdan genişliği bütün büyüklerin şe’ni olmalı. Onlar, haklarında çirkin isnatlarda ve şeni’ iftiralarda bulunan kimselere karşı bile aynı vicdan genişliğiyle mukabelede bulunmalı ve belki şöyle seslenmeli, “Ey Allah’ın bir nimeti olan interneti kirli emellerine alet eden şom ağızlı ve meş’ûm elli meçhul insan; tuşlara dokunup hakkımda şu melânetleri döktürüyorsun ama ben sana da bağrımı açıyor, senin de hidayetini diliyorum” demelidirler. Ziya Paşa, Terkib-i Bend’inde ne hoş söyler:

“Nâdanlar eder sohbet-i nâdanla telezzüz
Divanelerin hemdemi divane gerektir...”

Unutulmamalıdır ki, her devirde bir kısım nâdanlar var olmuştur, bundan sonra da olacaktır. Aklı başında kimseler, nâdanların sözlerine kıymet vermemeli, onların kîl ü kâllerini dikkate almamalıdırlar. Divane olup da dîvânelerle uğraşmaya kalkmamalı, dîvâneleri dîvânelikleriyle baş başa bırakmalı ve kendi işlerine bakmalıdırlar.

Gizli Kameralar ve Dinleme Cihazları İş Başında

Şu kadar var ki, milletin önünde bulunan devlet adamları ve belli makamları temsil eden kimseler, kan kokusu almış aç kurtlar ya da denizdeki yırtıcı mahluklar gibi, insanlar arasında da, ağını kurmuş ve gözünü dikmiş avını bekleyen bir kısım yaratıkların mevcudiyetini hesaba katmalıdırlar. Evet, bazıları gizli kameraların, dinleme cihazlarının başında her an hazır beklemekte ve belli siyasî oluşumları, devlet kurumlarını ya da millet için hayatî önemi bulunan müesseseleri temsil eden büyüklerin hata yapmalarını, tökezlemelerini, sürçüp düşmelerini ve bataklığa sürüklenmelerini intizar etmektedirler.

Şayet, siz de bir şahs-ı mânevînin ferdi olarak biliniyorsanız, sizin mesâvînizi de kare kare tespit etmek için fırsat gözetenlerin, bir kötülüğe

bulaşmanızı can ü gönülden arzulayanların ve sabırsızlıkla onlara malzeme olacağınız bir durum kollayanların varlığından emin olabilirsiniz. Eğer onlara, elde etmek istedikleri fırsatları verirseniz, bir gün mutlaka hakkınızda hazırladıkları dosyalarla sizin karşınıza da çıkacaklardır; çıkacak ve sizi öyle felç edeceklerdir ki, yapmanız gerekli olan şeylerden hiçbirini yaptırmayacak ama yapmak istedikleri her şeyi size yaptıracaklardır. Millete hizmet düşüncesiyle yola çıkmış olsanız da, milletin aydınlık geleceğini karartabilecek değişik değişik cinayetlerin altına size de imza attıracaklardır.

Öyleyse, ne olur Allah aşkına azıcık irade!.. Allah aşkına, hiç olmazsa azıcık mensup olduğunuz şahs-ı mânevînin haysiyeti, onuru ve şerefi!.. Sen bir kere belli bir siyasi oluşuma, bir devlet kurumuna, hayatî bir müesseseye ya da bir şahs-ı mânevîye mâl olmuşsan, adın onunla anılıyorsa ve sen onun bir parçası kabul ediliyorsan, artık mensup bulunduğun o kocaman bünyenin haysiyetini, onurunu ve şerefini tek başına taşıyor sayılırsın.. sayılır ve vahdet-i mesele açısından, "Günah benim, kime ne?" diyemezsin. Zira, maşerî vicdanda o günah sadece sana değil, aynı zamanda mümessili olduğun müesseseye fatura edilir. O günah, şahs-ı mânevînin bütün azalarını mahcup eder ve herkesin boynunu büker.

Dolayısıyla, umumun hukukunu nazar-ı itibara alarak çok titiz ve pek hassas olmalısın. Gayrimeşru şeylere ve günahlara karşı oruçlu gibi davranmalı; iffetini her şeyden aziz tutmalı ve sadece kendin için değil aynı zamanda bir parçası olduğun milletin için, mensubu bulunduğun müessese için yaşamalısın. Cahiliye şairi Züheyr İbn Ebî Sülmâ "Herhangi bir kimsenin gizli bir huyu varsa, varsın o, huyunun gizli kalacağını zannededursun, o er geç ortaya çıkar ve bilinir."[14] der. Sen de hiçbir işinin gizli kalmayacağı ve her davranışının kaydedilip bir gün mutlaka karşına çıkarılacağı mülâhazasıyla hareket etmeli ve adım atmalısın. Hiçbir meseleyi çok plânlı yaptığın ve iz bırakmadığın düşüncesine havale etmemeli; aldığın her nefesin bile kendine göre bir izi olduğunu düşünerek, seni dünyada maşerî vicdan nazarında, ahirette de Allah nezdinde rezil rüsvâ edebilecek her şeyden uzak durmalısın.

1 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/293-294.

2 Bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 5/275-278.

3 Bkz.: et-Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn* 1/443; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 40/77.

4 Ebû Dâvûd, *edeb* 152; İbn Mâce, *dua* 2; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/253.

5 Buhârî, *cihâd* 168, *meğâzî* 30, *isti'zan* 26; Müslim, *cihad* 64.

6 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 2/261-262; el-Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb* 1/444.

7 Hucurât sûresi, 49/12.

8 Buhârî, *mezâlim* 3; Müslim, *zikir* 38.

9 Bkz.: Fahruddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb* 15/175; el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 15/68.

10 Meryem sûresi, 19/88.

11 Meryem sûresi, 19/90, 91.
12 Nahl sûresi, 16/57.
13 Meryem sûresi, 19/88, 90; Nahl sûresi, 16/57.
14 Züheyr İbn Ebî Sülmâ, *Dîvân* s.6; el-Bâkıllânî, *İ'câzü'l-Kur'ân* 1/89.

Rahat Düşkünlüğü ve Çalışmadaki Lezzet

Soru: *Üstad Hazretleri hizmet insanı için en büyük tehlikelerden birinin de "meylürrahat" olduğunu belirtiyor; onu, umum meşakkatin anası ve umum rezaletin yuvası olarak vasıflandırıyor. Rahata düşkünlüğün umum meşakkatin anası ve umum rezaletin yuvası olması ne demektir? Bu tehlikeye karşı alınabilecek tedbirler nelerdir?*

Cevap: Bediüzzaman Hazretleri yeis, acelecilik ve bencillik gibi değişik tehlikelere temas ettiği yerde bir de "meylürrahat"a değinmektedir. Soruda da ifade edildiği gibi, "Sonra, umum meşakkatin anası ve umum rezaletin yuvası olan meylürrahat gelir. Himmeti kaydeder, zindan-ı sefalete atar."[1] diyerek, bu felâkete dikkat çekmektedir.

"Meylürrahat", meyil ve rahat kelimelerinden meydana gelen bir tabirdir; bazen, tembellik ve tenperverlik kelimelerinin yerinde de kullanılan bu ifade, çalışmayı sevmeme, iş görmeyi istememe, sıkıntıya katlanmaya hiç yanaşmama ve hep rahat etme, dinlenme, eğlenme peşinde olma mânâlarına gelmektedir. Hazreti Üstad, Risaleler'in pek çok yerinde farklı yanlarıyla hep bu mesele üzerinde durmuş; tasrîf yaparak konuyu değişik vesilelerle farklı zaviyelerden defalarca ele alıp açıklamış, onu şeytanın desiselerinden biri olarak saymış ve ondan kurtulma yollarını göstermiştir.

Rahat Zahmettedir

Rahata düşkünlük de diyebileceğimiz "meylürrahat", aynı zamanda, dünyanın cazibedar ve zahirî güzellikleri karşısında hevesin uyanması ve insanda çalışmaya karşı bir gafletin hâsıl olması demektir. Bu hastalığa yakalanan bir insan, artık cismanî varlığı hesabına hareket etmeye, ömrünü bedenine bağlı olarak sürdürmeye başlar; hayata sadece yeme içme, gezip tozma, eğlenip dinlenme, yatıp uyuma, böylece gününü gün etme, sürekli zevk alma ve hayatın keyfini çıkarma mülâhazasıyla yaklaşır. Aslında bu düşüncedeki bir insan, zamanla öyle bir hayattan da bıkar; bir süre sonra, yapıp ettiği hiçbir şeyin tadı, tuzu kalmaz. Başlangıçta severek yaptığı ve peşinden koştuğu işler bile artık ona zevk vermez ve o ardı arkası kesilmeyen şikâyetlerin, öldüren sıkıntılı hâllerin ağına düşer; sürekli ondan bundan şikâyet eder ve devamlı buhranlar içinde yaşar. Şikâyetler ve bunalımlar kısır döngüsünde kıvranır durur; zira, Risalelerde tafsilâtıyla ifade edildiği gibi, şerlerin ve günahların aslı ve mayası ademdir, yani yokluktur. Adem bizâtihî şerdir, karanlıktır. Yeknesak istirahat, sükûnet ve durgunluk gibi hâletler, ademe, hiçliğe yakın oldukları için

ademdeki karanlığı hissettirip sıkıntı verirler.[2]

Evet, kendilerini sadece zevk ve eğlenceye veren, çalışmaya yanaşmayan ve yararlı işler ortaya koyamayan kimseler, derin bir karamsarlığa ve felç eden bir bedbinliğe yakalanırlar. Hem iş yapamamanın karamsarlığı, hem bir işe yaramıyor olma mülâhazasının karamsarlığı, hem de arkadaşlarından ayrı düşmenin, herkesin ardında kalmanın, çıtayı aşağı düşürüp işi aşağıdan götürmenin karamsarlığı ile iç içe sıkıntılara ve bunalımlara girerler. Her bunalım, içlerindeki çalışma gücünü biraz daha kırar ve onları bütün bütün bedbinliğe sürükler. Onca zevk ü sefaya rağmen rûhen bomboş bir hâle ve kalben de bir tatminsizlik içine gömülürler; bir hayalet gibi kendilerini kovalayan streslerden ve anguazlardan bir türlü kurtulamazlar; kurtulmak bir yana, ruh boşluğundan sıyrılalım derken aldatan bir oyundan öldüren başka bir eğlenceye, cismanî bir çukurdan nefsânî başka bir gayyaya yuvarlanır dururlar. Ömürleri sürekli böyle bir fâsit daire içinde geçip gider de bir türlü bunu fark edemez ve o kötü gidişin önüne geçemezler.

Cenâb-ı Hak, bütün mevcudâtın bağrına hareket etme ve çalışma meyli koymuştur; "sünnetullah" dediğimiz bu sırdan dolayıdır ki, topyekün canlılar hareket hâlinde olduğu gibi, bir bakıma cansız eşya bile, şevkle ve lezzetle kendi vazifelerini yapmaktadır. İşte, Yüce Yaratıcı'nın bu ilâhî âdetini görmezlikten gelerek işsiz, tembel ve rahat döşeğine bağlı yaşayanlar, çoğunlukla çalışanlardan daha ziyade zahmet ve sıkıntı çekerler. Çünkü, onlar bir taraftan ademe yakınlığı itibarıyla işsizliğin ve tembelliğin hâsıl ettiği bunalımlara düşerken, diğer taraftan da çalışarak elde edemediklerine, başka yollarla ve genellikle gayrimeşru vasıtalarla ulaşmaya çalışırlar. Rahat yaşama ve hayattan kâm alma düşüncesinde olan kimseler meşru dairede çalışıp helâl dairesinde geçimlerini sağlayamayınca bin bir türlü gayrimeşruluğa bulaşır ve belki helâl kazanan insanlardan kat kat fazla zahmet ve meşakkati rahatlık aradıkları o çirkin yollarda çekerler. Bu açıdan da, darbımesel hâline gelmiş şu cümle çok doğrudur: "Rahat zahmette, zahmet rahattadır."

Gerçi, bizim ülkemizde hırsızlık, kapkaççılık ve soygunculuk gibi şeytanî işler, ahlâkın tefessüh etmesini ve toplum yapısındaki dejenerasyonu da kullanan bazı güçler tarafından organize ediliyor. O türlü cürümlerin neredeyse yüzde sekseni bir kısım şer şebekeleri tarafından plânlanıp sahneye sürülüyor. Ülke ve millet düşmanı bazı güç odakları, insanları güvende olmadıklarına inandırmak, toplumu kaosa sürüklemek, böylece mevcut iktidarı zor duruma düşürmek ve ülkede istikrar kalmadığını iddia ederek anti-demokratik bir kısım müdahalelere zemin hazırlamak gibi değişik mülâhazalarla bu adi suçları bile büyük plânlarının bir parçası olarak profesyonelce kullanıyorlar. Bazıları da,

onlara bakarak ve nasıl olsa onlara fatura edileceğini düşünerek mafyalaşıyor; kimi masumların kollarını kırıyor, kimilerini elsiz ayaksız bırakıyor ve kendi hesaplarına dilenmeye ya da hırsızlık yapmaya mecbur ediyorlar. İşte, bazı ülkelerdeki belli bir plâna matuf bu türlü gayrimeşru faaliyetleri hususî mahiyette değerlendirmek gerekse de, umumi mânâda bu suçları işleyenlerin de olmadık zahmetlere katlandıkları görülüyor.

Kolay bir şekilde para kazanma ve kısa yoldan zengin olup rahata kavuşma peşinde koşan bu mücrimler de çok büyük meşakkatlere giriyorlar. Meselâ, bankaların paralarını –kendi ifadeleriyle– hortumlayan ve milletin servetini başka kanallara akıtanlar, çok ciddi bir fikir cehd ü gayreti sergiliyorlar; öyle ki, aldatma, kandırma, dolandırma hesabına zonklayan şakaklarını meşru dairede ağrıtacak kadar helâl yolda çalışsalar, belki yine çok kazanacak, herkesten rahat yaşayacak, saygı duyulan insanlar olacak ve kendileri de vicdan huzuru içinde bulunacaklar. Günah arkasında koşturup kendilerini tehlikeye attıkları kadar, meşrû dairede de koştursalar, zannediyorum, başkalarının elde edemeyeceği imkânlara ulaşacaklar. Bu itibarla, hırsızların ve soyguncuların işleri de çok rahat değil; onların yaptıklarında da bir sa'y ve gayret var; fakat, onlarınki yanlış yolda bir sa'y ü gayret. Aslında, Hazreti Üstad'ın ortaya koyduğu, "Helâl dairesi keyfe kafidir; harama girmeye ihtiyaç yoktur."[3] disiplini her alanda geçerlidir. Yeme, içme, dinlenme gibi ihtiyaçların, sair beşerî arzuların ve cismanî iştihaların hepsi Allah'ın meşru kıldığı dairede tatmin edilebilir, kat'iyen harama girmeye gerek yoktur. Haram şeytanın işidir; o insandaki iştihayı kabartır, meşrunun dışında başka şeylere karşı insanın içinde arzu uyarır. Arzularının esiri olan insanlar da maddî gözleri gördüğü hâlde kör gibi yaşarlar; kulakları vardır ama hakikatleri duyamazlar; akıllı gibi görünseler de eşya ve hâdiseleri değerlendiremezler. Dolayısıyla da insanlık onur ve haysiyetiyle asla bağdaşmayacak işler yaparlar.

Bütün Rezilliklerin Yuvası

Bu açıdan, meylürrahat, aynı zamanda umum rezaletin yuvasıdır; bütün utanç verici hâller, maskaralıklar ve rezillikler onun gölgesinde boy atıp gelişirler. Hayırlı faaliyetlerin içinde yer almayan kimseler şeytanın ağına yakalanırlar. Şeytan onları mutlaka bazı şeylerle meşgul eder, nefsanî ve cismanî bir kısım işlere yönlendirir. Meselâ, biraz gezip stres atayım, bir yerde az eğleneyim, internet siteleri arasında dolaşayım, şöyle bir film seyredeyim... mülâhazalarıyla lâubâli ve mâlâyâni şeylere girmelerini fısıldar. Bu fısıltıları takip ederek günah deryasına yelken açan insanlar hem en değerli zamanlarını boş yere tüketirler hem de bazen bir lokma, bir bakma ya da bir tutma ile

olmadık günahlara, rezilliklere ve maskaralıklara girerler.

Kendilerini tembelliğe, tenperverliğe ve lâubâliliğe salmış insanların dünyada başardıkları hiçbir şey yoktur. Nitekim, beşinci asırdan bu yana rahat yaşama sevdasına tutulan ve zevk ü sefaya düşen bizim zavallı ve bahtsız dünyamız ilmî müesseselerini, araştırma aşkını ve yeni keşiflere ulaşma cehdini başkalarına kaptırmıştır; dolayısıyla da ezilmeye, yenilmeye ve mahkum yaşamaya dûçâr olmuştur. Geçmişin oldukça cahil ve her zaman gözümüzün içine bakan toplumları ilmî seviyeleri, araştırma ciddiyetleri, maddî terakkîleri ve teknolojik üstünlükleriyle bizim üzerimizde hakimiyet kurmuşlardır ve bizi dilenci hâline getirmişlerdir. Getirmişlerdir; zira belgesellerde hayranlıkla seyrettiğimiz kâşiflerin her birerleri belki senede ancak bir-iki defa evlerine gitme imkânı bulabilmişlerdir. Bazıları ömürlerinin yirmi senesini kobraların hayatını araştırmaya adamış, bir ormanda yatıp kalkmış ve bugün çoklarının din adına bile katlanmayacakları mahrumiyetlere katlanmışlardır. Dolayısıyla, tembelliğin ve rahata düşkünlüğün, her türlü zillet ve mahrumiyetin en başta gelen sebeplerinden olduğuna en güzel şahit bizim hâlihazırdaki durumumuzdur. Zaten, kendini rahat ve rehavetin kucağına salıveren ölü ruhların, kalkıp laboratuvarlarda uzun süreli çalışmaları, kendilerini o işe vermeleri ve her şeyi didik didik etmeleri düşünülemez. Bu rahat ve rehavete düşkünlüğe bir de aşırı hâneperestlik de eklenince, artık mücahede hattının terk edilmesi ve ferdin ruhta bir felç yaşaması mukadderdir. Bu itibarla, şayet dünyanın en tembel ve araştırma aşkından mahrum insanları bizim dünyamızdaysa, işte bu bizim için bir zillet ve bir ayıptır.

Evet, fert plânında rahata meyletme, toplum plânında da böyle kötü bir tablo meydana getirir; neticede hem fertler hem de o fertlerin oluşturduğu toplum esaret ve zillete mahkum olur. Haddizatında, toplumları mahveden sebeplerin başında, fertlerin kendi rahatlarının ve keyiflerinin peşine düşmeleri, başkalarının sırtından geçinmeyi istemeleri ve kendileri tok olduktan sonra diğer insanların hâlini hiç düşünmemeleri gelmektedir. Ömrünü istirahatte geçiren, başkasının sırtından geçinen, bedavadan yiyen içen ve tufeylîliği hayat felsefesi hâline getiren böyle kimseler hem bu dünyada kronik sarhoş olarak yaşarlar, hem de ötede şeytan tarafından çarpılmış gibi kalkarlar. Merhum Hamdi Yazır, *"Faiz yiyenler tıpkı şeytanın çarptığı kimsenin uykudan kalkışı gibi kalkarlar."*[4] mealindeki âyet-i kerime münasebetiyle onların hâlini çok güzel resmeder: "Bunlar ribâ ile, emek ve iş sahiplerinin çalışmalarının ürününü âdeta gasp edip onunla geçindiklerinden sürekli tembellik içinde yatarlar; kalkma vaktinde de rahat ve hızlı bir şekilde uyanamaz ve hemen doğrulamazlar; pek çoğu şeytan çarpmış gibi saatlerce ağzını, yüzünü

buruşturarak yataklarında sağa sola dönüp durur ve sendeleye sendeleye kalkarlar. Fakat asıl mesele bu değil, bunlar karınlarını riba ile doldurduklarından dolayı bir hadis-i nebevîde de beyan olunduğu üzere kabirlerinden kalkarken umumiyetle saralı veya mecnun hâlinde kalkacaklar ve bu hâl onların alâmet-i fârikaları olacaktır.”[5]

Felâkete Sebep Olan Şımarıklar

Kur’ân-ı Kerim, yemesinde-içmesinde, yatmasında kalkmasında aşırı aristokrat davranan, şan şöhret, makam mansıp, konfor ve iktidardan alabildiğine yararlanan ve sahip olduğu imkânlar sebebiyle zamanla doğru yoldan saparak hayâsızlığa dalan kimseleri “mütrefîn” kelimesiyle anmış ve onları helâke götüren hususları nazara vermiştir. Gazab-ı ilâhî ile helâk edilen beldelerde mütrefînin hakim olduğuna ve dolayısıyla yemeyi-içmeyi, rahatı ve eğlenceyi gaye-i hayal hâline getirmiş bu insanların ilâhî tehdide sebep teşkil ettiğine dikkat çekmiştir. Nitekim, bir âyet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır: وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً *“Herhangi bir beldeyi imha etmek istediğimizde.”;* أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا *“Oranın lüks içinde yaşayan şımarıklarına, kendini zevke, sefaya ve keyfe salmış aristokrat sınıfına iyilikleri emrederiz.”;* فَفَسَقُوا فِيهَا *“Buna rağmen onlar dinlemez, fısk u fücura devam ederler, kulluk adına takdir edilen çerçevenin dışına çıkarlar, kendileri için mukadder olan fıtratın sınırlarını aşarlar.”;* فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ *“Bu sebeple, o belde hakkında ceza hükmü kesinleşir, onlar Allah’ın vereceği o hükme müstehak olurlar”;* فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا *“Biz de orayı yerle bir ederiz, oranın altını üstüne getiririz.”*[6]

Her devirde ve her toplum içinde az da olsa yer alan mütrefîn güruhu, akıl, mantık, muhâkeme ve dinî kurallar yerine cismanî arzular istikametinde hareket ederler; hayatlarını nefsanîliğe bağlı sürdürür ve davranışlarını hayvanî içgüdülere göre belirlerler. Bu densizler, ne edep hissinden haberdardırlar ne de hesap endişesinden; insanî değerlere saygı nedir bilmez, yerinde en rezilane davranışların bile müdafaasını yaparlar; fazilet-rezalet ayrımını, hayır-şer farklılığını bir telâkki ürünü gibi görüp gösterir ve ahlâkî hiçbir endişe taşımazlar. Öyle bir gaflet içindedirler ki, hâlleri Nuh kavmini, Semud rezillerini, Sodom ve Godom sefillerini hatırlatır. Bunlar, cismanî ve nefsânî arzular arkasından koşarken hayattan kâm alma ve kadın-erkek birbirinden yararlanmadan başka bir şey düşünmezler. Her şeyi ve herkesi sadece hayvanî iştihaları hesabına kullanır; yalnızca yaşama tutkusu ve rahat etme arzusu ile

nefes alıp verirler.

Hatta, kendilerini o derece yiyip içmeye, zevk ü sefaya ve eğlenceye kaptırırlar ki, âdeta şehevânî hislerini ve cismanî arzularını tatmin etmek için yaşarlar. Meselâ, Eski Roma'nın aristokratları en leziz içecekleri içer, en nefis yiyecekleri yer, tıka-basa doyarlardı; fakat, hedefleri doymak değil de lezzet almak olduğu için, safrayı ve mideyi boşaltmayı kolaylaştıran bir şurup içer; az rahatlar ve tekrar yiyip içmeye durur, bir kere daha –Üstad'ın ifadesiyle– kapıcıya bahşiş verir, dil ve damak zevkini tatmine çalışırlardı.[7] Evet, Eski Roma'nın mütrefîni, ataları ve torunları gibi, âdeta yemek, içmek, eğlenmek ve dinlenmek için yaşar; ölümü ve ölüm sonrasını hiç düşünmek istemez ve zevk ü sefa ile unutmaya çalışırlardı.

Aynı hayat çizgisini şöyle-böyle varoluşçuluk felsefesi içinde de görmek mümkündür. Onun bazı temsilcileri en kritik anlarda bile zevklerini tatmin etmeyi düşünebilmişlerdir. Meselâ, Fransa âdeta bomba yağmuru altındayken, Almanlar kat'iyen aşılamaz sanılan lejyonları bir gecede aşıp Fransızların cesetleri üzerinde yürürken, bu felsefenin tabilerinden, "Bu adamlar bizi iflâh etmeyecek, nasıl olsa öleceğiz; bari bu gece keyif adına ne varsa hepsini yapalım, bir güzel eğlenelim!" mülâhazalarıyla dolanlar olmuştur. Ne tuhaf bir düşüncedir!. Gece boyunca eğlenecek olsalar bile cenaze evinde düğün alayı oluşturmanın âlemi nedir? İstedikleri kadar yeseler, istedikleri kadar içseler, gönüllerince eğlenip levsiyâta balıklamasına gömülseler de, ne yararı var onlara?.. Hele tadıp, duyup, zevk ettikleri bir geceden sonra o zevk ufkundan yok olma gibi bir acının bağrına düşmeleri acılarını, ızdıraplarını ve eseflerini katlamaz mı? Evet, kat'iyen mantıkî değildir yaptıkları. Fakat o telkin edilmiştir ve buna bazıları "varoluş" demişlerdir. Güya, bu şekilde kendilerini ifade etmiş, herhangi bir kimsenin takyid ettiği bir kayıtla mukayyet olmadıklarını göstermiş, gönüllerince yaşayabileceklerini isbat etmişlerdir. Tabiî, bütün mütrefîn gibi onların âkıbeti de hüsran olmuştur.

Ötede Meşakkat Çekmemek İçin

Rahata düşkünlüğün sebep olduğu en büyük sefalet ve rezalet ise, tembelliğin, insana bu dünyada acı ve ızdırap çektirdikten sonra onu bir de ahirette azaba dûçar etmesidir. Burada "Lâ ilâhe illallâh Muhammedün Resûlullah" hakikatine sığınmayan ve ruhlar âleminden mahşer meydanına, oradan da daha ötesine kadar uzanan yolculuk için azık edinmeyen tembel kimseler zâhiren bazı yüklerden kurtulmuş olacaklar ama her durakta önlerine çıkan tehlikeler karşısında tir tir titreyecek ve sürekli bin bir türlü ihtiyaç içinde kıvranıp duracaklardır. Tembellik ve tenperverlikten dolayı burada

namaz, oruç, zekât gibi ibadetlerden kaçanlar, görünüşte onların yükünden kurtulmuş olacaklar; fakat, daha sonra her köşe başında kendilerini bekleyen şeytanî tuzaklara hazırlıksız yakalanacak ve dünyada razı olmadıkları azıcık meşakkate karşılık her durakta çok büyük zahmetler çekeceklerdir. Allah'a iman eden ve kulluk görevini yerine getiren kimseler ise, dünyadaki az bir meşakkate bedel, hem burada Cenâb-ı Hakk'a tevekkül ederek rahat bir ömür sürecek, hem de hayatta iken biriktirdikleri namaz, oruç, hac gibi sermayeleriyle ötede de yol boyu önlerine çıkabilecek tehlikelere ve ihtiyaçlara karşı azık hazırlamış olacaklardır.

İşte, bunlardan dolayıdır ki, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) zararlı ve istenmeyen şeylerden Allah'a sığınırken tembelliği de zikretmiş *"Rabbim, tembellikten Sana sığınırım."*[8] demiştir. Dahası, huzuruna gelip Müslümanlığını ilân edenlerden Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet edeceklerine dair söz alırken,[9] bazılarından tembellikte bulunmayacakları hususunda da biat etmelerini istemiştir.[10]

Sa'y ü Gayret

Bediüzzaman Hazretleri, "meylürrahat"ın nasıl bir tehlike olduğunu belirttikten sonra, ona karşı alınması lâzım gelen tedbiri de nazara vermiş; "Siz de, *"İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır."*[11] (mealindeki) mücâhid-i âlicenâbı o cellâd-ı sehhâra gönderiniz."[12] buyurmuştur.

Evet, insanın tabiatında yeme, içme ve dinlenme ihtiyacı var olduğu, cismanî istekler ve nefsanî arzular bulunduğu gibi rahat etme isteği de mevcuttur. Rahata düşkünlük de insan tabiatının bir yanını teşkil etmektedir. Fakat, Cenâb-ı Allah insana bir de irade gücü bahşetmiştir. Şayet o, iradesinin hakkını verirse, meşru dairede bütün isteklerine nâil olabileceği ve ihtiyaçlarını giderebileceği gibi, rahat etme duygusunu da dengeleyebilir. Öyleyse, meylürrahat türlü türlü ayak oyunları yapan bir sihirbaz gibi onun ayaklarını kaydıracağı, çalışma aşk u heyecanını kıracağı ve himmet ü gayretini bağlayıp onu sefalete sürükleyeceği zaman, insan hemen iradesiyle kıyam etmeli, bir hamlede ayağa kalkıp üzerindeki tembellik tozunu silkelemeli ve çalışmaya koyulmalıdır. Eğer, kendi iradesi bu şekilde ayağa kalkmasına yeterli olmuyorsa, *"Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Çalışmasının semeresi ise ileride mutlaka görülecektir. Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir."*[13] mealindeki âyet-i kerimeye tutunmalı ve bu müjdeyle iradesini takviye etmelidir.

Beyan-ı ilâhideki, "İnsan sa'yinin karşılığını mutlaka görür."[14] sözünü

sadece öbür âleme ait bir mükâfat müjdesi, bir ahiret semeresi ve Cennet meyvesi şeklinde anlamamak lâzımdır. Cenâb-ı Allah, çalışan insanı daha dünyadayken de ödüllendirir; bazen bir inşirah ve rahatlama, bazen de yeni hizmetlere karşı arzu ve iştiyak şeklinde mükâfat verir. Her çalışma ve gayret aynı zamanda ruhânî bir zevk ve yüksek bir moral olarak geri döner. Nitekim, Bediüzzaman Hazretleri, "Cenâb-ı Hak, kemâl-i kereminden, hizmetin mükâfatını hizmet içinde derc etmiştir. Amelin ücretini nefs-i amel içine koymuştur."[15] der. Evet, sen sa'y ettikçe Allah senin moralini yükseltir, kıvamına kıvam katar, metafizik gerilimini güçlendirir. Seni daha güzel işlere muvaffak eder.

Vâkıa, insan hayr ü hasenâtının listesini tutmamalı, yaptığı işlerle övünmemeli, başarılarından dolayı fahirlenmemelidir. Bununla beraber, her başarı mü'min için iki hayrı daha beraberinde getirebilir. Bir yandan, insan, aczine, fakrına ve kusurlarına rağmen salih kullar arasında bulunuyor ve iman hizmetinin bir ucundan tutmaya çalışıyor olma duygusuyla, kendisini o daireye dahil eden Cenâb-ı Allah'a karşı hamd ü senâ hisleriyle dolar. Diğer taraftan da, her başarının sonunda insan için farklı bir mücadele zemini de oluşur. Muvahhid mü'min, yapılan işleri ve başarıları sahibine verme hususunda çok hassas davranır; nefsine pay çıkarmamaya azami özen gösterir. "Hayır! Şu perişan hâlimle ben bu başarıların binde birini bile elde edemezdim. Şu, şu, şu esaslardan dolayı bunları lütfeden Allah'tır. Başarılar O'ndan, hata ve kusurlar nefsimdendir." der ve bir de o mücadelenin sevabını kazanır. Kâr içinde kâra muvaffak olur; hem sa'yin sevabını alır, hem hamd ü senânın mükâfatını görür ve hem de başarıları asıl sahibine verip Allah'a bağlılığını ifade ederek hasenâtını katlar. Böylece aynı zamanda bir salih daire oluşturmuş olur; hayır, başka bir hayrı tevlid eder; o diğer bir iyiliğe vesile olur; o da başka bir haseneyi doğurur. Böylece, rahat düşüncesine bir anlık karşı koyma ve iradenin hakkını verme neticesinde Allah Teâlâ insana çok şey kazandırır.

Şeytanın Düğümlerini Çözün!..

Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelüttehâyâ) buyurur ki, *"Bir insan (gece) uyuyunca şeytan onun boyun köküne üç düğüm atar. Her düğümle beraber, "Önünde uzun bir gece var, rahat uyu!" der. O kimse gece uyanıp abdest alırsa, bir düğüm çözülür. (Kur'ân okuyarak, tesbih ve tehlîl ederek) Allah'ı anarsa, bir düğüm daha çözülür. Bir de namaz kılarsa, şeytanın düğümlerinin hepsi çözülür. Böylece insan, canlı ve hoş bir hâlet-i ruhiye ile sabaha erer. Aksi hâlde içi kararmış ve uyuşuk bir hâlde sabahlar."*[16]

Evet, bir taraftan nefis diğer yandan da şeytan sürekli insanın kulağına fısıldar dururlar; “Rahat et, hele azıcık daha yat, keyfine bak, biraz daha dinlen!” derler. İnsan, bu nefsî ve şeytanî çağrılara uyup biraz daha uyusa ve dinlenme vaktini uzatıp dursa da, o fısıltıların ardı arkası kesilmez. Tembellik, biraz daha rahat etme duygusunu tetikler ve bütün bütün uyuşukluğa sebep olur. Dolayısıyla, ilk şeytanî fısıltı anında iradenin hakkını verip doğrulmak, kalkıp yataktan uzaklaşmak bir tepeyi aşmak gibidir; o tepeyi aşan insan işin gerisini de yavaş yavaş getirir.

Bazen üzerinize aldığınız bir sorumluluk, altından kalkılmaz gibi olur da çok zorlanırsınız; o işe başlamada biraz çekimser davranır, az sıkılır ve hatta bunalımlar yaşarsınız. Bir vaaz, bir konferans ya da bir yazı vakti gelip kapıya dayanınca dünyanın yükü omuzunuza binmiş gibi olur, mesuliyetin altında ezilirsiniz. Fakat, o meselenin bir köşesinden başlar, projesini yapar, ana noktalarını belirlerseniz, işin temel atkılarını örgülemiş sayılırsınız. Sonra onu güne veya saatlere taksim edersiniz; on saatlik bir işin bir saatliğini bile yaptığınız zaman, içinizde bir rahatlama hissedersiniz, o kadarcık bir sa’y içinize bir miktar inşirah salar. On fasılda bir faslı halletmiş olma düşüncesi, on faslı da halledebilecek duygu ve düşünceyi tutuşturur içinizde. Ondan sonra iğnenizle, tığınızla veya cağınızla yavaş yavaş işlemesi kalır geriye. Bir zaman sonra da karşınıza büyük bir nakış çıkıverir. Hepsini hallettiğiniz zaman ise, öyle bir rahatlarsınız ki, zaferyâb olmuş bir komutan, işini başarıyla noktalamış bir iş adamı ya da irşad ettiği insanların hepsi üzerinde şöyle–böyle müessir olmuş bir mürşid gibi inşirah yaşarsınız. Bu açıdan da, meylürrahat hücum ettiği zaman hemen pes dememek, ona karşı mücadele etmek ve iradenin hakkını vermek zor olsa da, netice itibarıyla onu aşmak insana öyle bir zevk verir ki, rahatta ya da istirahatte o zevki yakalamak mümkün değildir.

İnsanın Rahatı Çalışmadadır

Haddizatında, mü’min her zaman hareket hâlinde olmalıdır. O, çalışırken de dinlenirken de hareketi hayatına esas yapmalıdır. Mesâisini çok iyi tanzim etmeli ve hayatında boşluğa hiç yer bırakmamalıdır. Gerçi, beşerî bir ihtiyaç olarak tabiî ki o da dinlenecektir; ama zarurî uyku haricinde onun dinlenmesi de yine aktif dinlenme şeklinde gerçekleşmeli ve onun istirahati bir işten bir başka işe intikal şeklinde olmalıdır. Meselâ, kitap mütalâa ederken zihni yorulursa, kendini evrâd ü ezkâra vermeli; vakti gelince namazla nefeslenmeli, bir kere de kıyam, kıraat, rüku ve secde lisanıyla Cenâb-ı Hakk’a teveccüh etmeli; sonra sâir işleriyle meşgul olmalı, onları yaparken bedenî yorgunluğa düşerse, o yorgunluğu atmak için hemen kapının önünde hazır bekleyen ikinci bir namaza

kalkmalı.. ve böylece, "çalışarak dinlenme, dinlenirken çalışma" metoduyla dinamik bir hayat tarzı ortaya koymalıdır.

Üstad Hazretleri bu mevzuyu noktalarken, "Evet, size meşakkatte büyük rahat var. Zira, fıtratı müteheyyiç olan insanın rahatı yalnız sa'y ve cidaldedir."[17] der. Üstad'ın bu sözündeki cidal, Kur'ân-ı Kerim'in [18]مِرَاءٌ olarak ele aldığı başkasının sözüne itiraz edip onunla mücadeleye tutuşmak ve galip gelmek için gerekirse içindekinin aksini söylemek demek olan cidalden çok farklıdır. İnsanın başkalarıyla uğraşması, söz kavgası yapması ve galip görünmek için çekişip durması mânâsına gelen cidal, İslâm ahlâkında çirkin bir huy olarak kabul edilmiştir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, *"Bir kavim, içinde bulunduğu hidayetten sonra sapıttı ise bu mutlaka cedel sebebiyle olmuştur."*[19] buyurarak, bir ümmetin içinde mirâ zuhur ederse, o ümmetin vahyin bereketinden mahrum kalacağını belirtmiştir. Dolayısıyla, fıtrat itibarıyla heyecanlı ve coşkulu bir yapıya sahip olan insan için önemli bir huzur bulma ve rahat etme vesilesi olan cidal, çalışıp çabalama, gayret sarfetme ve bir maksadın hâsıl olması için elden geleni yapma mânâsına gelen sa'y ü gayrettir.

Evet, bir ferdin kalbinde öldükten sonra dirilme inancı varsa, o, bu inanç çizgisinde ameller ortaya koyacak; Rabbi uğrunda, dünyada gösterdiği bütün cehd ve gayreti değişik değişik Cennet nimetleri hâlinde ötede mutlaka bulacağını düşünerek sürekli salih ameller işleyecektir. O her an başka hayırlı bir işin peşinde olacak ve ahiret azığı tedarik edebilmek için dur durak bilmeden çalışacaktır.

Böyle bir çalışma, zâhiren dünya için de olabilir; o işe asıl değer kazandıracak olan husus niyettir. Şayet insan, "Cenâb-ı Allah bana versin, ben de onu değişik şekillerde Rabbime iade edeyim. Rabbim sağanak sağanak başımdan yağdırsın, ben onları baraj gibi bir merkezde biriktireyim; sonra da kanallarla kuvve-i inbatiyesi olan arazinin bağrına salayım." düşüncesindeyse, onun dünyalık gibi görünen işleri bile Bâkî'ye müteveccihtir ve beka televvünlüdür. Meselâ, günümüzde, eğitim ve diyalog faaliyetleri adına dünyanın beş yüz yerinde ocak tüttürülüyorsa bu sayıyı bine çıkarma niyetiyle çalışıp didinen insanların gayretleri sadece dünyalık olarak kabul edilemez. Beş yüz yere daha birer meşale ulaştırıp oraları da aydınlatma meselesi imkâna vâbeste bir iştir. Bu iş için, bir taraftan o meşaleleri tutuşturup uzak diyarlara götürebilecek insanlar yetiştirmek gerekirken, beri taraftan da o insanları istihdam edebilecek çalışma alanları hazırlamak icap etmektedir. İşte, bu gayeye matuf olarak hem istihdam alanları oluşturma hem de o alanları dolduracak rehberleri yetiştirme niyetiyle oturup kalkan bir insan dünya

işleriyle meşgul olsa bile, niyeti hâlis kaldığı müddetçe hep ahiret hesabına çalışıyor demektir. O Allah'tan alıp yine Allah'a veren bir dağıtım memuru gibidir.

Alvar İmamı, "Allah'tan al, Allah'a ver!" derdi. Şayet ahiretin varlığına inanıyorsan ve kendini burada bir misafir, bir emanetçi kabul ediyorsan, Allah Teâlâ sana bir nimet verir, sen de onu farklılaştırır, yine Allah'a iade edersin. Cenâb-ı Hak sana varlık verir, vücud verir, insanlık verir, sıhhat verir.. sen de bunları engin bir kulluk şuuruyla karşılar, Allah'a karşı vefa, sadâkat ve ibadet olarak değerlendirir ve O'na iade edersin. Allah sana malî imkânlar verir, çalışma gücü verir, canlılık verir, aşk u iştiyak verir.. sen de bunları O'nun yolunda değerlendirir ve Allah'ın adını i'lâ şeklinde O'na iade edersin.. ve böylece bir emanetçi gibi davranırsın. O'ndan alırsın; fakat bir emanetçi şuuruyla alırsın. Emanette emin bir insan olarak senin uhdene verilen her şeyi tam değerlendirir, hatta geliştirip nemalandırır ve sahibine iade edersin. "Ben bu mevzuda sadece bir hizmetçiyim. Esas mal sahibi Sensin, benim sahibim de Sensin, Mâlikim de Sensin, Melikim de Sensin; ben hem Senin milkinim, hem de mülkünüm." dersin. İşte, bu niyetle ortaya koyacağın bir sa'y ü gayret hangi alanda olursa olsun makbul bir çalışma ve mukaddes bir hareketliliktir.

Sözün özü; –Bediüzzaman Hazretleri'nin ifadeleriyle– bu kâinatta zerreden seyyarata, atomdan galaksilere kadar her şey, her an hareket hâlinde ve alabildiğine bir faaliyet içerisindedir; bütün varlıklar var güçleriyle harıl harıl çalışmakta ve kendileri için takdir edilen tekvinî emirleri yerine getirmek için şevkle ve lezzetle vazifelerini yapmaktadırlar. İnsanın, "sünnetullah" olarak varlığın bağrına konulan bu hareket kanununu görmezlikten gelmesi ve ona muhalif davranması düşünülemez. Çünkü, sürekli istirahat, monotonluk ve yeknesaklık, keyfiyet itibarıyla adem ve yokluğu çağrıştırır. Hatta en büyük bir lezzet yeknesaklık içinde hiçe iner. Bundan dolayıdır ki, tembel ve işsiz adam, en bedbaht, en muzdarip ve en sıkıntılı insandır. Zira, atalet ademin biraderzadesi, yani yokluğun yeğenidir. Dahası, atalet sıkıntıyı, sıkıntı sefaheti, sefahet de fakirliği ve bedbahtlığı doğurur. Hareket ve tahavvül ise, vücuttur ve vücudu ihsas eder. Vücut ise hâlis hayırdır, nurdur. Bu itibarla da, çalışan insan huzur bulur, şikâyet hissiyle değil şükür duygusuyla dolu olur.[20]

1 Bediüzzaman, *Münazarat* s.132-133.

2 Bediüzzaman, *Sözler* s.44 (On İkinci Mektup, Üçüncü Sual).

3 Bediüzzaman, *Sözler* s.29 (Altıncı Söz).

4 Bakara sûresi, 2/275.

5 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili* 2/957.

6 İsrâ sûresi, 17/16.

7 Bkz.: Bediüzzaman, *Lem'alar* s.175 (On Dokuzuncu Lem'a, İkinci Lem'a).

8 Buhârî, *cihâd* 74, *et'ime* 28, *daavât* 36, 40; Müslim, *zikir* 50.
9 Bkz.: Buhârî, *menâkibü'l-ensâr* 43, *ahkâm* 43; Müslim, *hudûd* 41-44.
10 Bkz.: Buhârî, *îmân* 42, *mevâkît* 3, *zekât* 2, *şurût* 1; Müslim, *îmân* 97.
11 Necm sûresi, 53/39.
12 Bediüzzaman, *Münazarat* s.133.
13 Necm sûresi, 53/39-41.
14 Necm sûresi, 53/40.
15 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.153 (On Yedinci Lem'a, Sekizinci Nota).
16 Buhârî, *teheccüd* 12, *bed'ü'l-halk* 11; Müslim, *salâtü'l-müsafirîn*.
17 Bediüzzaman, *Münazarat* s.133.
18 Bkz.: Kehf sûresi, 18/22.
19 Tirmizî, *tefsîru sûre* (43) 1; İbn Mâce, *mukaddime* 7; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/252.
20 Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s.514 (Yirmi Altıncı Söz, Dördüncü Mebhas).

Sevdir Bize Sevdiklerini!..

Soru: *Şahsî dualarımızda en çok zikretmemiz gereken hususlar ve dualarımıza derinlik katan mülâhazalar nelerdir?*

Cevap: Bir insan için rızadan daha üstün bir pâye ve Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak kadar büyük bir bahtiyarlık yoktur. Cenâb-ı Hak, ötelerde mü'min kulların nâil olacağı nimetleri nazara verirken *"Hepsinden âlâsı ise Hakk'ın kendilerinden razı olmasıdır."*[1] buyurarak bu hakikati ifade etmiştir.

Kul açısından rıza, Allah Teâlâ'nın takdirlerini gönül rahatlığıyla karşılamak, zâhiren çirkin görünen acı hâdiselerde bile acele karar vermeyip O'nun icraatından hoşnut olmak, her şeyden önce ve her şeyden artık olarak O'nu sevmek, O'na yönelmek ve beklediklerini de yalnız O'ndan beklemektir.

Cenâb-ı Hakk'a bakan yönüyle ise, rıza, Allah Teâlâ'nın Kendine has münezzehiyet ve mukaddesiyetiyle kulunu sevmesi, ondan hoşnut olması ve sevginin lâzımı olan muamelelerde bulunması demektir.

İmam Kuşeyrî gibi bazı veliler rızayı, başlangıç itibarıyla irâdî ve kulun kesbine bağlı görmüşler; nihayeti itibarıyla da onu, sevdiklerine Hakk'ın irade ve ihtiyar üstü ilâhî bir armağanı olarak kabul etmişlerdir.

Terakkî ve Tedellî Açılarından Rıza

Evet, meseleyi terakkî (kulun Yaratıcı'ya yönelip yükselmesi) açısından ele alırsanız, önce kulun kalbinde Cenâb-ı Hakk'a karşı bir meyil, bir sevgi olması lâzımdır. Şart-ı âdî plânında siz Mevlâ'yı sevince, Mevlâ da sizi sever. Alvar İmamı'nın sözü de bu hususu îma eder:

"Sen Mevlâ'yı seven de Mevlâ seni sevmez mi?
Rızasına iven de Hak rızasın vermez mi?
Sen Hakk'ın kapısında canlar feda eylesen,
Emrince hizmet etsen Allah ecrin vermez mi?"

Demek ki, O'nun rızası peşinde koşturuyorsanız, O da size rızasını yâr eder. Teveccühe teveccühle, nazara nazarla mukabelede bulunur.

"Allah'ı Rab, İslâm'ı din, Hazreti Muhammed'i (aleyhissalâtü vesselâm) nebi kabul edip razı olan, imanın mânevî zevkini tatmış olur."[2] hadisi de, başlangıç itibarıyla rızânın irâdî ve kulun kesbine bağlı bulunduğuna, nihayetinin de Cenâb-ı Allah'ın rahmetine ait bir mevhibe olduğuna işaret etmektedir.

Ehlullahtan bazıları ise meseleye tedellî (en âlâdan başlayıp aşağı doğru

gitme) zaviyesinden yaklaşmış ve “Allah sevmeyince siz sevemezsiniz; O sizden razı olmayınca, siz rıza ufkuna ulaşamazsınız.” demişlerdir. Onlar biraz da eşyanın perde arkasına göre hüküm verdiklerinden dolayı, Cenâb-ı Allah’ın rızasının önce geldiğini, kulun Allah’tan hoşnut olmasının ise onu takip ettiğini söylemişlerdir. Nitekim âyet-i kerimelerde *“Allah onlardan, onlar da Allah’tan râzı olmuşlardır.”*[3] denilmiş ve önce Allah’ın hoşnutluğu zikredilmiştir.

Haddizatında, Allah’ın razı olması çok büyük bir meseledir. Allah’ı sevme, Allah tarafından sevilme, O’ndan hoşnut olma ve O’nun hoşnutluğunu kazanma öyle büyük bir pâyedir ki, Cennet nimetleri bile onunla boy ölçüşemez. Dolayısıyla o, sizin cüz’î iradeniz, temayülleriniz, azminiz, cehdiniz ve gayretinizle elde edemeyeceğiniz çok kıymetli bir semeredir; bütün ömür boyu çalışsanız da, karşılığında dünyalar dolusu altın yığsanız da bedelini ödeyemeyeceğiniz kadar pahalıdır. Bu itibarla da, onu sizin o küçük meylinize, sevginize ve hoşnutluğunuza bağlamanız doğru değildir. Öyleyse, her ne kadar şart-ı âdî plânında sizin meyil ve sevginiz bir ilk gibiyse de, temelde rızanın menşei yine Cenâb-ı Hakk’ın hoşnutluğudur. O razı olunca, sizin içinizde de rıza hissi neşv ü nemâ bulmaktadır. Ne var ki, Allah Teâlâ, şart-ı adi plânında, rızasını sizin meyil ve muhabbetiniz gibi bazı basit vesilelere bağlamıştır. Dünyalar kadar hazineyle sahip olamayacağınız rıza-yı ilâhîye sizin altından kalkabileceğiniz bir bedel biçmiş; onu sizin için alınabilir kılmıştır.

Allah’ın Hoşnutluğunu Kazanmanın Yolları

Cenâb-ı Hakk’ın, rızasına vesile kıldığı hususların başında O’nun emirleri dairesinde hareket etmek ve yasakladığı şeylerden uzak durmak gelmektedir. Şayet, Allah Teâlâ sevmesini ve hoşnut olmasını her şeyden önce farzları yerine getirmeye ve günahlardan kaçınmaya bağlamışsa, o zaman bunları kat’iyen hafife alamazsınız. “İbadetleri eda etmeden ve haramlardan uzak durmadan da rıza-yı ilâhîye ulaşabilirim. Allah’ın rahmeti geniştir; bunlar olmadan da Cenâb-ı Hak beni sevebilir!” diyemezsiniz. Vâkıa, Allah’ın rahmetine her zaman sığınmalı, O’nun hakkında hep hüsnüzan beslemelisiniz. Fakat, Cenâb-ı Hak, sevme ve hoşnut olma hususunda basit bir şart ve bir sebep olarak ibadetlere devam etmeyi ve günahlara girmemeyi vaz’ etmişse, önce bu şartları yerine getirmeli, ondan sonra da O’nun merhametine iltica etmelisiniz. Bu itibarla da, şayet rıza-yı ilâhîye ulaşmak istiyorsanız, önce namaz, oruç, hac, zekât.. gibi memur olduğunuz bütün ibadetleri yerine getirme mevzuunda fevkalâde titiz davranmalı; haram ve günahlardan uzak durma hususunda da son derece hassas olmalısınız.

Peki bunlar, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya yeterli midir? Zannediyorum bazı insanlar, şeklî ve sûrî ibadet yapmayı Allah'ın muhabbetini kazanmaya da, rızasına ermeye de, Cennet'e girmeye ve ebediyete mazhar olmaya da yeterli görüyorlar. Hatta ibadet niyetiyle yaptıkları ama çoğu zaman gereken ciddiyet ve hassasiyeti gösteremedikleri bu amelleri imanda sâbit kadem olma yolunda da bir garanti vesilesi gibi addediyorlar. Nice âbid ve zâhid kulların yolun bir dönemecinde tepetaklak yuvarlanıp gittiklerini ya da yarı yolda kaldıklarını unutuyorlar. Bir kısım fiilî ibadetlere belki şeklî ve sûrî değer verseler bile –maalesef– Cenâb-ı Hakk'a teveccüh etmeye, duaya ve niyaza o kadarcık olsun kıymet vermiyorlar.

Oysa, yolda kalmamanın, düşüp kaymamanın ve sâhil-i selâmete ulaşmanın en önemli dinamiği Cenâb-ı Allah'a teveccüh ve duadır. Bizler âciz, zayıf ve muhtaç birer kuluz; O ise, her şeye hükmeden mutlak bir Hâkim'dir. Bu itibarladır ki, biz hemen her zaman, küçüklüğümüzün şuurunda ve O'nun büyüklüğünü takdir hisleriyle hep iki büklüm yaşamalı ve isteyeceğimiz her şeyi yalnızca fiilî değil aynı zamanda kavlî ve hâlî talep çerçevesinde sadece ve sadece O'ndan istemeliyiz. O'na teveccühlerimizde her zaman ümit ve endişe mülâhazalarımızı beraber götürmeye çalışmalıyız. Bir yandan, O'nun bize çok yakın olduğunu, dualarımıza icabet edeceğini ve rahmetinin genişliğini düşünürken, diğer taraftan da, ululuk ve azametini hatırdan çıkarmamalı, hâzır ve nâzır birinin huzurunda bulunduğumuz mülâhazasıyla zevk ve temkini aynı anda hissedip yaşamalıyız. Zaten, bu esaslara riayet edilerek yapılan dua, Cenâb-ı Hakk'a arzıhâlde bulunmanın sesi soluğu olması itibarıyla en sâfiyâne ve en hâlisane bir kulluk tavrıdır. Haddizatında bütün varlık, istidât, kabiliyet veya fitrî ihtiyaçlarının dilleriyle hep O'na dua etmektedirler. Hâlık-ı Kerim de bunların hepsine, belli bir hikmet çerçevesinde cevap vermekte ve her sesi duyup ona icabet ettiği gibi bizim dualarımıza da mukabelede bulunmaktadır.

Sebepler Üstü Bir Talep

Dua, sebepler üstü bir talebin Cenâb-ı Hakk'a arzı ve Hakk'ın gizli-açık her şeye nigehban bulunduğuna inancın da ilanıdır. Bu itibarla, biz, sebepler dairesinde esbâba riâyet etmekle beraber, ellerimizi O'na açar, içimizi O'na döker, nâçâr kaldığımız yerde "çare" der inler ve dertlerimizin dermanını da yine O'ndan bekleriz. Evet, dua sebepler üstü Allah'a yaklaşmanın ifadesidir; sebepler üstü Cennet talebinin ilanıdır; sebepler üstü dinde sabit kalma dileğinin unvanıdır. Bundan dolayıdır ki, biz, kendi kudret ve irademizle elde edemeyeceğimiz bu neticeleri sebepler üstü bir kudret ve inayete sığınarak, Müsebbibu'l-Esbâb'dan dileriz.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'den öğrendğimiz şu dua kendi aklımıza, mantığımıza, gücümüze, kuvvetimize, irade ve ihtiyarımıza güvenmememiz gerektiğini ve Cenâb-ı Allah'ın himayesini talep etmemizin lüzumunu ne de güzel ifade eder: يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ أَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ وَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ *"Ey her şeyi var eden hayat sahibi Hayy ve ey her şeyin varlık ve bekâsını kudret elinde tutan Kayyûm, rahmetinin vüs'atine itimat ederek Senden merhamet dileniyorum; bütün ahvâlimi ıslah eyle, her türlü tavır ve hareketimi kulluk şuuruyla beze ve göz açıp kapayıncaya kadar olsun, beni nefsimle baş başa bırakma, sürekli kötülükleri emreden nefsimin acımasızlığına terk etme!"*[4] Bazı rivayetlerde وَلَا أَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ ilâvesi de vardır; yani, *"Göz açıp kapayıncaya kadar.."* kaydıyla yetinilmemiş, *"Hayır! O kadar değil, ondan daha az bir zaman da olsa beni nefsimle baş başa bırakma!"*[5] denilmiştir. Siz isterseniz, mülâhazalarınızla bu duayı daha da derinleştirebilir, "Allahım, beni ibadetlerimle, hayır ve hasenâtımla da baş başa bırakma; beni menhiyâttan ictinabımla da baş başa bırakma.. iyiliklerime güvenme duygusunu söküp at gönlümden, içimi sadece Sana itimat hissiyle doldur. Sen özel sıyanetinle koru beni; hususî himayene al, vekilim ol benim!" diyebilirsiniz.

İşte, hep bu mülâhazalar içinde yaşamalısınız. Ellerinizi kaldırıp sürekli Cenâb-ı Hakk'a tazarru ve niyazda bulunmalısınız; amelinize, durduğunuz yere, konumunuza, dünden bugüne müktesebâtınıza ve içinde bulunduğunuz şahs-ı mânevînin kutsiyetine güvenme yerine, Cenâb-ı Allah'a teveccüh ederek O'nun himayesine girmeye çalışmalısınız.. Hem dünün hem de bugünün Bel'am İbn Bâura'ları, Bersisa'ları önünüzde birer ibret tablosu olarak durmaktadır. Allah'ın dinini öğrenen, ilim ve irfan sahibi olan, duası mutlaka kabul gören ve İsm-i A'zam'ı da bilen Bel'am İbn Bâura küçük bir inhirafla açıldığı isyan deryasından bir daha dönememiş; o gün için mazhar olduğu nimetlere güvenip onları birer şımarıklık sebebi gibi algılayınca başaşağı yuvarlanıp gitmiştir. Eski devirlerde yaşamış üsturevî bir ibadet kahramanı olan Bersisa, bir zamanlar âbid ve zâhid bir kul olmasına rağmen, Cenâb-ı Hakk'a tam teveccüh etmeyip hayır ve hasenâtına itimat edince şeytana aldanmış ve bir anlık irâde zaafı neticesinde, elde ettiği her şeyi kaybederek bir şakî olarak vefat etmiştir. Bugün de yeryüzünde yüzlerce Bel'am ve Bersisa mevcuttur. Bunlar, senelerce koşup dururlar. Kıbleyi tam tayin edemediklerinden nereye koştuklarını bilemeden geçirdikleri seneleri her şeye rağmen sermaye kabul eder, onlarla avunurlar. Boşuna koştukları yılları sayar durur ve hep onlardan bahsederler. Fakat, bir şey kazanıp kazanmadıklarını hiç düşünmez ve hayatlarının

muhasebesini yapmaya da asla yanaşmazlar. Dolayısıyla da, az gider, uz gider; dere tepe düz gider ama bir çuvaldız boyu bile yol alamazlar; mesafelere yenik düşerler.

Kalblerimizi Kaydırma...

Evet, bir mü'minin en önemli yanı sürekli Cenâb-ı Hakk'a tazarru ve niyazda bulunması; O'nun himayesine ve inayetine sığınmasıdır. Beyhude midir ki, bütün iman esaslarını hakka'l-yakîn bilen ve mücessem iman kesilen Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelüttehâyâ) اَللّٰهُمَّ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلٰى دِينِكَ *"Ey kalbleri evirip çeviren Allahım! Benim kalbimi de dininde sabitleyip perçinle."*[6] duasını dilinden hiç düşürmemiştir. Başka bir duada da sürekli اَللّٰهُمَّ يَا مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا إِلٰى طَاعَتِكَ *"Ey kalbleri evirip çeviren Rabbim, kalblerimizi ibadet ü taatine yönlendir!"*[7] demiştir. Gerçi, bir rivayette Peygamber Efendimiz'in bir önceki duayı قُلُوبَنَا şeklinde ve cem'î (çoğul) sigasıyla söylediği de belirtilmektedir; fakat, Allah Resûlü genelde اَللّٰهُمَّ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلٰى دِينِكَ diyerek bu talebini nefsi mütekellim (birinci tekil şahıs) sigası ile dile getirmiştir. Söz Sultanı'nın bu lâl ü güherindeki espriye dikkat etmek gerektir. Zira, Resûl-i Ekrem Efendimiz hiç dilinden düşürmediği bu duada *"Benim kalbimi de dininde sâbit eyle!"* demektedir. Endişesi mi vardı onun, hâşâ ve kellâ! Cenâb-ı Allah ona imanı lütfederken aynı zamanda onu Habibi'nin kalbine perçinlemişti. Fakat, isterseniz siz bu sözü de Peygamber Efendimiz'in temkinine ve ne olur ne olmaz mülâhazasına bağlayabilirsiniz. Tabiî ki bu çok önemli meselede ümmetine ders veriyor olması da hatırdan dur edilmemelidir. Onun bu tavrı, "Zinhar, bu hususta kusur etmeyin; Allah'ın korumasına sığının, sürekli O'na teveccüh edip dua dua yalvarın!" mânâsına gelmektedir.

Dolayısıyla, Allah'ın rızasına nâil olma meselesi de ibadet ü taatin yanında, sürekli Cenâb-ı Hak'tan istemeye vâbestedir. Şayet, O'nun hoşnutluğunu kazanmak ve sevgisine mazhar olmak istiyorsanız, seyr ü süluk-i ruhanîde sizi muhabbete ve rızaya götürecek yol ne ise o yolda yürümelisiniz. Kendi anlayış ve idrakinize göre rızaya ulaştıracak bir yol bulup onu takip etmelisiniz. Kalbin zümrüt tepelerinde o hakikate doğru seyahat yapmalısınız. Fakat, o yolda yapıp ettiklerinizi kat'iyen yeterli görmemeli; gece-gündüz, sabah-akşam el açıp tazarru ve niyazla Cenâb-ı Hakk'a sığınmalı, O'na teveccüh edip içinizi dökmeli ve yana yakıla O'ndan rızasını istemelisiniz.

Senin Rızan Allahım!..

Bu açıdan, اَللّٰهُمَّ وَفِّقْنَا إِلٰى مَا تُحِبُّ وَتَرْضٰى *"Allahım bizi nefsin hoşuna giden değil, Senin razı olacağın, rıza ve hoşnutluğunu kazandıracak işlere muvaffak eyle."*[8] niyazı çok sevdiğim bir duadır. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bu duayı çok tekrar etmiş; sürekli rıza talebiyle tazarru ve niyazda bulunmuştur. Siz ister اَللّٰهُمَّ وَفِّقْنَا إِلٰى مَا تُحِبُّ وَتَرْضٰى dersiniz, isterseniz de, fiili hiç söylemeden اَللّٰهُمَّ عَفْوَكَ وَعَافِيَتَكَ وَرِضَاكَ، اَللّٰهُمَّ إِلٰى مَا تُحِبُّ وَتَرْضٰى *"(Benim isteğim) affın, afiyetin ve rızân Allahım; sevip hoşnut olduğun şeylere beni hidayet buyur!"* şeklinde dua edersiniz. Böyle bir dua kendi nefsinizin istekleri peşinde koşma yerine O'nun muradını talep etme mânâsına gelir ve nefsinize rağmen yapılmış bir duadır.

Zaten, bir mü'min Allah'ın hoşnut olacağı ve seveceği şeyleri istemelidir. Çünkü, her şeyden daha önemli olan O'nun hoşnutluğudur. Eğer Cenâb-ı Hak bir kulun bu mevzudaki duasına icabet buyurur ve rızasını ona yâr ederse, artık onun için alacak–verecek bir şey kalmamış sayılır; çünkü o, alınacak en kıymetli semereyi almıştır. Zira, Allah'ın muhabbetine ve rızasına mazhariyet en büyük bahtiyarlıktır.

Evet, rıza-yı ilâhî sadece ibadet ü taate bağlı olmadığı gibi, yalnızca seyr ü süluk-i ruhaniyle ulaşılan bir ufuk da değildir. Ona yürüyen insanın hep tetikte olması ve Allah'a sığınması gerekmektedir. Her adımda bir kere daha gönlünü kontrol etmesi ve "Acaba rıza talebim yerinde duruyor mu?" diyerek temkinli yürümesi icap etmektedir. Elli tane hırsızın bulunması muhtemel olan bir çarşıda dolaşan insanın sık sık ceplerini yoklaması gibi, mü'min de sürekli gönlünü yoklamalıdır. Kolundaki saatin, cebindeki cüzdanın ve belindeki kemerin bile kapkaça gittiği bir dönemde, kapkaççıların çokça dolaştığı bir caddede nasıl yürümesi iktiza ediyorsa, rıza yolunda da öyle yürümelidir.

Unutmamalısınız ki, belki etrafınızda sizi hıfzeden melekler sayısınca şeytanlar imanınıza tuzak kurmuş bekliyorlar. –Hafizanallah– zaaflarınızdan sizi vurmak için intizar ediyorlar. Bir kuytu yerde kapkaç yapmak ve bir köşede sizi kündeye getirmek için fırsat kolluyorlar. Öyleyse, gözleriniz sürekli O'nun kapısında olmalı; diliniz ve gönlünüz de hep O'nu anmalı. Düşünün ki, bir cin taifesi içinden geçiyorsunuz. O bir pençe atıp bir yanınızı koparmak, beriki bir hamle yapıp bir tarafınıza vurmak için sabırsızlıkla bekliyor ve siz biliyorsunuz ki, onların şerlerinden korunmanın yegâne çaresi Cenâb-ı Hakk'a teveccühtür; o esnada dudaklarınızın kıpırdaması durur mu hiç? Tabiî ki durmaz. Sürekli O'na dua ve iltica edersiniz; Âyetü'l-kürsî okuyarak ya da Felak ve Nas'ı tekrarlayarak şerirlerin şerlerinden Allah'a sığınırsınız. İşte, yürüdüğünüz yolun her köşesinde nefis ve şeytan tarafından kandırılabileceğinizi de hesaba

katmalı ve sürekli اَللّٰهُمَّ عَفْوَكَ وَعَافِيَتَكَ وَرِضَاكَ، اَللّٰهُمَّ إِلٰى مَا تُحِبُّ وَتَرْضٰى demelisiniz, Cenâb-ı Hak'tan af ve afiyet istemeli, rızasına uygun işlere muvaffak kılmasını dilemelisiniz. Allah, gizli-açık her hâlimizi bildiğine göre, duâda sözden daha ziyade özün önemli olduğu mülâhazasıyla dudaklarınızdan dökülen her kelimeye gönlünüzden vize almış olma şartını da gözardı etmemelisiniz; yani, Cenâb-ı Hakk'a hep gönlünüzün diliyle seslenmelisiniz.

Bu itibarladır ki, imanın zevkine ermiş ve ibadette hassaslaşmış ruhlar, kat'iyen duada da kusur etmezler. Böyleleri, ibadeti varlıklarının gayesi bildikleri gibi duaya da fevkalâde önem verirler.. maddî-mânevî sebeplere riayetin yanında gönüllerini Rahman u Rahîm'e açıp yalvarmayı, O'na yakınlık arayışının sesi soluğu gibi değerlendirir ve dualarını bir ümit, bir reca nağmesi gibi seslendirirler. Dua ederken, ümit ve beklenti neşvesinin yanında, mehabet ve endişe esintilerini de iç içe yaşarlar. Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve inayet kapılarının ardına kadar herkese açık bulunduğunu düşünür ve gece-gündüz, yüksek sesle ya da fısıltı hâlinde, gizli ya da açıktan dua dua yalvarırlar.

O'nun ve Sevdiklerinin Sevgisi

Peygamber Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğrendiğimiz dualardan biri de اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَحُبَّ عَمَلٍ يُقَرِّبُنِي إِلٰى حُبِّكَ *"Allahım, her şeyden önce Senin sevgini talep ediyorum; sonra bana Seni sevenleri sevdirmeni istiyorum ve bir de Sana yaklaştıracak amelleri benim içim sevimli kılmanı dileniyorum."*[9] şeklindedir.

Bu duada zikredilen ilk talep Allah'ın sevgisidir. Evet, Allah sevgisi her şeyin başı ve bütün sevgilerin de en saf, en duru kaynağıdır. Hakkıyla iman eden kullar, evvelen ve bizzat Allah'ı severler ve başkalarına karşı da O'ndan ötürü alâka duyarlar.

Mü'minler, Cenâb-ı Hakk'ın sevgisinden sonra O'ndan ötürü, başta Resûl-i Ekrem Efendimiz olmak üzere bütün nebileri ve velileri severler. Bu dünyayı da yine, O'nun güzel isimlerinin bir tecellîgâhı ve öteki dünyaların da bir mezraası olması açısından severler ki, bu da Allah'a karşı samimi alâka duymanın bir ifadesidir ve Allah'tan ötürü bir sevgidir.

Peygamber Efendimiz'i, Raşit Halifeleri, diğer sahabe-i kiramı ve onlardan günümüze kadar gelip geçen bütün selef-i salihîni, yani Allah'ın sevdiği insanları sevmek, onlara karşı sıcak bir alâka hissetmek ve onları hayırla anmak bir mânâda onlarla tanışmak, onlara bir bayram tebriği göndermek ve bir

tebrik kartıyla da olsa onların halkasına dahil olmak gibidir.

Ayrıca, seven sevdiğine benzemeye çalışır, ona itaat eder; onun gibi olma gayretine girer. Allah'ın sevdiklerine benzemek de, O'nun memnun ve hoşnut olacağı sıfatlarla mücehhez olmak demektir. Söz konusu duadaki *"Allahım sevdiklerini bana da sevdir:"* niyazında bu hususa da ima vardır. Elmalılı M. Hamdi Yazır, meşhur tefsiri Hak Dini Kur'ân Dili adlı eserinin mukaddimesinde ne hoş söyler:

"İnayetine sığındım, kapına geldim.
Hidayetine sığındım, lütfuna geldim
Kulluk edemedim, affına geldim
Şaşırtma beni, doğruyu söylet
Neş'eni duyur, hakikatı öğret
Sen duyurmazsan ben duyamam
Sen söyletmezsen ben söyleyemem
Sen sevdirmezsen ben sevemem
Sevdir bize hep sevdiklerini
Yerdir bize hep yerdiklerini
Yar et bize erdirdiklerini."[10]

Evet, Allah'ın sevdiği veli kulları sevmek onların defterine kaydedilmek mânâsına da gelir. Meselâ, Cenâb-ı Hak size Hazreti Abdülkadir Geylânî'yi çok sevdirir, içinizde derin bir alâka duyarsınız ona karşı. Onu hiç görmemişsinizdir bile. Fakat, bu Hak dostunu her anışınızda gönlünüzün inşirahla dolduğunu hissedersiniz; bu sevginizi salât ü selâmlara yükler ona gönderirsiniz. Böylece ona bir tebrik kartı atmış olursunuz. Bilmelisiniz ki, onlar vefalı insanlardır; kartınızı asla mukabelesiz bırakmazlar. Onu alır, arşivlerine kaydeder ve mutlaka bir mukabele fırsatı kollarlar.

Ehlullahın Himmeti

Bediüzzaman Hazretleri, kendi muhasebesini yaparken, kendisine çok yakışan büyük bir tevazu ile "İlâhî! Günahlar dilime kilit vurdu, isyanların çokluğu belimi büktü, gafletin dehşeti sesimi kıstı; fakat, yine de Senin kapına geldim. Günahlarla âlûde hâlimle değil, efendim Abdülkadir Geylânî Hazretleri'nin Hak katında makbul ve kapıcı tarafından tanınan sesiyle Senin kapının tokmağına dokunuyorum!"[11] der; Allah nezdinde makbul bildiği bu Hak dostunun sözleriyle Cenâb-ı Hakk'ın dergâhına müracaat eder ve âdeta yazdığı dilekçenin altına o salâhiyetli zata imza attırır.

Varsın, âlemi sadece şu üç buuduyla değerlendirenler ve cismaniyet çeperini yırtamayan kimseler bu türlü hâdiselere inanmasınlar. Ne var ki, bizim inancımıza göre kâinatta hiçbir şey tesadüfî değildir ve her şeyin zimamını yed-i kudretinde tutan Hayy u Kayyûm icraât-ı sübhaniyesine pek çok esbâbı perde yapmaktadır. Ehlullah da Cenâb-ı Hakk'ın bazı icraâtına vesile kullardır.

Evet, Cenâb-ı Allah size Abdülkadir Geylânî, Şâh-ı Nakşibend, İmam Rabbânî, Hâce-i Ahrar, Ebu'l-Hasan el-Harakânî, Ahmed Rufaî, Ahmed Bedevî, Mevlâna Halid ve Hazreti Bediüzzaman gibi Hak dostlarını sevdirir. Onları görmediğiniz gibi belki şemâillerini dahi bilmiyorsunuzdur. Haklarında bir kaç menkıbe duymuşsunuzdur, o kadar. Fakat, Allah onlara karşı kalbinize derin bir alâka koyar, içinize bir sevgi koru atıverir. Artık onlara da dua etmeden ellerinizi indiremez olursunuz; günde birkaç defa onları da zikreder, okuduğunuz Kur'ân'ın ve salavât-ı şerifelerin sevaplarını onların ruhlarına da hediye edersiniz. Hatta sadece kendi şahıslarını yâd etmekle kalmaz; dualarınıza onların annelerini, babalarını ve aile fertlerini de katarsınız. Meselâ; İmam Rabbânî Hazretleri'ne dua ederken, onun hocalarını, talebelerini, annesini, babasını, evlâtlarını, kardeşlerini, torunlarını umumi olarak söylersiniz; şayet biliyorsanız bazılarını ismen zikreder, meselâ "mübarek oğlu Şeyh Muhammed Masum Efendi" dersiniz. İşte, onları bu genişlikte yâd etmeniz muhtevalı bir tebrik yazmak gibi gelir onlara. Cenâb-ı Allah, haberdar eder onların ruhlarını. Hazret alır sizden gelen o muhtevalı kartı; koyar onu arşivine. Darda kaldığınız, bunaldığınız ve bir çıkış yolu aradığınız bir anda ve belki de o sırada o Hazret'e teveccüh etmemenize ve onun adını anmamanıza rağmen, Hak Dostu yönelir herkesin teveccüh etmesi gereken kapıya; "Yâ Rabbi" der, bir vefa borcum var benim bu bîçare kuluna. Yardım et ona!" ve sonra da büker boynunu Müsebbibü'l-Esbab'a saygı şuuruyla. Bir gün o, bir başka sefer de diğeri, ama bir kart gönderme kadarcık tanışıklık kurduğunuz bir hak eri, yardım beklediğiniz bir anda boynunu büker; "Yâ Rabbi, tanışıyoruz biz bununla!.." der ve size referans olur.

Sevgimizdir Sermayemiz

Böyle bir dehâlet, bir sığınma, bir istimdat ve büyükleri hayırla yâd ederek onlarla bir tanışıklık sağlama cehdi şirk işmam eden tavırlardan uzak olduğu gibi, cüret, enaniyet, kibir ve su-i edepten de uzaktır. Çünkü, bu mülâhazanın ardında kendi ameline güvenmeme duygusu vardır. Bu tavır, "İşin doğrusu, biri elimizden tutmazsa biz Münker ve Nekir'e doğru dürüst cevap veremeyiz. Ötede biri imdadımıza koşmazsa mahşeri aşamayız; birinin eteklerine yapışmadan sıratı geçemeyiz!" hislerinin sesi soluğudur. *"Kişi sevdiğiyle*

beraberdir."[12] hadis-i şerifi fehvâsınca, ötede o rehberlerle, hususiyle de Rehberler Rehberi Hazreti Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm) ile beraber olma arzusunun ifadesidir. Ayrıca, elinden geldiğince dine ve diyanete bağlı yaşayan ama ameline asla itimat etmeyip sadece Allah'a ve O'nun makbul kullarına karşı beslediği sevgiyi sermaye olarak kabul eden bir insanın sürpriz bir şekilde maiyyet-i ilâhiyeye mazhar olması da her zaman muhtemeldir.

Arz etmeye çalıştığım duada, Allah Resûlü üçüncü olarak, *"Allahım, Sana yaklaştıracak amelleri bana sevdir!"*[13] diyor. Allah'ın sevdiği kullar hem burada hem de ötede insan için birer hayır vesilesi ve şefaatçi oldukları gibi, Cenâb-ı Hak katında makbul ameller de hem insanın, cismaniyetin darlığından kurtulup Allah Teâlâ'ya yaklaşmasına vesile olur, hem burada bazı belâlara karşı paratoner vazifesi görür, hem de ötede bir burak olup Cennet'e taşıyan bir vasıta hâline gelir. Bu ameller, esaslarına ve şartlarına dikkat edilerek ihlâslıca yerine getirilen namaz, oruç, hac, zekât ve kurban gibi ibadetler olabileceği gibi, ihlâs, ihsan, haşyet ve rıza gibi kalbî ameller de olabilir.

Dolayısıyla, bir mü'min "Allahım, beni öyle bir amele muvaffak kıl ki, ben o amelle Senin sevgine ulaşayım. Rızana muvaffak kıl, amelde ihlâsa muvaffak kıl, yaptığım ibadet ve iyiliklerde temadiye muvaffak kıl! Adın anılınca kalbi tir tir titreyen kullarına nasip ettiğin haşyet hissine muvaffak kıl! Özene bezene yapıp ettiğim hayır ve hasenâttan sonra bile "Acaba ihlâslı oldu mu, Hak katında makbul sayıldı mı?" endişesini taşıyıp temkinli yaşamaya muvafffak kıl!" demelidir. İşte, bütün bunlar muhabbet-i ilâhiyeye açılan birer yol ve rıza-yı ilâhîye götüren birer vesiledir.

Sözün özü; dua halis bir ubudiyetin ve ihlâslı bir kulluğun şiarıdır. Aynı zamanda dua, sebepler üstü bir talebin ve esbabı aşarak Müsebbibü'l-esbâb'la (celle celâluhu) münasebete geçmenin ayrı bir unvanıdır. Nihayetsiz istek ve ihtiyaçları olan insan bütün dileklerini Cenâb-ı Hakk'a arz edip O'ndan isteyebilir. Ne var ki, halis bir mü'minin en başta gelen talebi, Allah'ın rızası ve hoşnutluğu olmalıdır. Allah'ın sevgisi, O'nun sevdiklerinin muhabbeti ve O'na yaklaştıran amellerin insana sevimli gelmesi de dualara icabet eden Rabbimiz'den istenilmesi gereken diğer önemli hususlardandır.

1 *Tevbe* sûresi, 9/72.

2 Müslim, *îmân* 56; Tirmizî, *îmân* 10; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/208.

3 Mâide sûresi, 5/119; Beyyine sûresi, 98/8.

4 el-Bezzâr, *el-Müsned* 13/49; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 4/43.

5 Aliyyülkârî, *Mirkâtü'l-mefâtîh* 5/114.

6 Tirmizî, *kader* 7, *daavât* 89, 124; İbn Mâce, *duâ* 2.

7 Müslim, *kader* 17; Abd İbn Humeyd, *el-Müsned* s.137.

8 el-Îcî, *Kitâbü'l-Mevâkıf* 3/246; İbn Tağrîberdî, *en-Nücûmü'z-zâhira* 16/335.

9 Tirmizî, *daavât* 72; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/243.
10 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili* 1/7.
11 Bediüzzaman, *Mesnevî-i Nuriye* s.186 (Şemme).
12 Buhârî, *edeb* 96; Müslim, *birr* 165.
13 Tirmizî, *daavât* 72; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/243.

Nurlu Bir Ân ve İhsan Üstüne İhsan

Soru: *Cenâb-ı Hakk'ın bir sermaye olarak bize lütuf buyurduğu ilk mevhibeler nelerdir? Bunları güzel değerlendirmek ve daha sonraki nimetlerin davetçileri hâline getirebilmek için hangi hususlara dikkat etmek gerekmektedir?*

Cevap: Mevhibe; ihsan, hediye ve bağış demektir; Hak vergisi nimetler ve ekstra ilâhî lütuflar mânâsına da gelmektedir. Her insana bahşedilen ilk mevhibeler çok gerilere kadar gitmekte ve tâ vücud, hayat, varlık gibi ilâhî ihsanlara varıp dayanmaktadır.

Hakk'ın İlk Hediyeleri

Evet, Hâlık-ı Kerim, bizi vücud, hayat, şuur, idrak, irade ve gönül gibi latîfelerle donatıp bu dünyaya göndermiştir. Nur Müellifi'nin yaklaşımıyla, bize vücud elbisesini giydiren Yüce Yaratıcı, iştihâlı bir mide verdiği gibi, Rezzak ismiyle bütün yiyecekleri ve içecekleri de önümüze sermiştir. Göz, kulak gibi duyguları vermekle beraber onlara hitap eden rızıkları da lütfetmiştir. Dahası mânevî çok rızık ve nimetler isteyen insaniyeti nasip etmenin yanısıra, âlem-i mülk ve melekût gibi geniş bir nimet sofrasını da hazırlamıştır.[1]

Cenâb-ı Hak bizi insan olarak yarattığına göre, evvela kendi adımıza potansiyel insanlığı pratiğe taşıyıp hakikî insanlık ufkuna ulaşmak için gayret göstermemiz gerekmektedir. Evet, değerlendirmemiz için bize verilen bir tohumu ipekten ve kadifeden bohçalara sarsak, hatta altından, zebercetten kutular içine koysak da yapılması lâzım gelen işi yapmış ve onu kıymetine uygun şekilde değerlendirmiş olmayız. Zira, bir tohum için yapılması gerekli olan iş, onu verimli bir toprağın bağrına gömmek ve nemalandırmaya çalışmaktır. Onun havayla ve güneşle temasını sağlamak ve zaman zaman sulayarak gelişip büyümesini temin etmektir. İşte, insanın mahiyetine yerleştirilen beşerî hususiyetler de, aynı o çekirdek misalinde olduğu gibi, kendi özündeki esaslara göre ele alınıp nemalandırılmalıdır. Dolayısıyla, ilk mevhibelere mazhar kılınmış kullar olarak bize düşen vazife de, bu mevhibeleri bilkuvveden bilfiile dönüştürmek, geliştirip büyütmek ve onlar sayesinde insan-ı kâmil ufkuna doğru yürümektir.

Allah Teâlâ, وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ *"Ben cinleri ve insanları sırf Beni tanıyıp yalnız Bana ibadet etsinler diye yarattım."*[2] buyurmaktadır. Hazreti İbn Abbas, âyet-i kerimedeki لِيَعْبُدُونِ ifadesini

لِيَعْرِفُونِ, yani, *"tanısınlar, mârifete ulaşsınlar"*[3] şeklinde tefsir etmiştir. Demek ki, kendisine şuur, idrak ve irade gibi bazı ilk mevhibeler verilen insan, bunları Hâlık-ı kâinatı bilme yolunda kullanmalıdır. İbtidaî bir Allah bilgisi ile de yetinmemeli; onu iyi değerlendirerek sonunda Cenâb-ı Hakk'a vasıl olabileceği bir kulluk yoluna girmeli ve mârifet ufkuna yürümelidir. Evet, insan önce icmâlen bilmeli; sonra da o bilgisini derinleştirmeli ve amel sayesinde onu mârifete dönüştürmelidir. Zaten ibadet, Allah yolunda duyulan, hissedilen, yaşanan ve yapılan şeylerin insan hayatı ve insan tabiatıyla bütünleşmesinden ibarettir.

İşte, o ilk mevhibeleri kıymetlerine uygun şekilde değerlendiren bir insana, Cenâb-ı Allah bambaşka bir nimet daha verir; ona imanı ve İslâmiyet'i lütfeder. Böyle bir insan, hilkatin gayesi olan iman-ı billâh ve mârifetullahtan sonra muhabbetullah ve zevk-i ruhânî gibi ilâhî lütuflara da ulaşabilir. Haddizatında, insan, istidatlarını inkişaf ettirme ve bilkuvve kabiliyetlerini bilfiile çevirme istikametinde her zaman yaratılışına gaye teşkil eden "iman-ı billâh", "mârifetullah", "muhabbetullah", "aşk u şevk", "cezb u incizâb", "zevk-i ruhânî".. gibi dairelerde kendisi için mukadder olan ihsanları yakalamaya ve avlamaya çalışmalıdır. İç enginliğiyle, teveccüh derinliğiyle, mârifet ufkuyla ve ibadet ü taatıyla bütün gönlünü ortaya koymalı ve o noktada varılabilecek son noktaya varmaya gayret göstermelidir.

... Ve Bir de Ziyade

Bütün bu cehd ü gayretler o ilk mevhibelere karşı birinci fasılda yapılması gerekli olan şükür ve hamd ü senâdır. İnsan bu vazifeyi yerine getirince, bir âdet-i ilâhiye olarak, şükrü eda edilen nimetleri ziyade hediye ve bağışlar takip eder. Cenâb-ı Hak, yüce kelâmında bu hususa dikkat çekmiş, *"Eğer şükrederseniz Ben de nimetimi artırırım; şayet nankörlük yaparsanız, biliniz ki azabım çok şiddetlidir."*[4] buyurarak, şükredenlere mükâfat vaadinde bulunmuştur.

Evet, Mün'im-i Hakikî, o ilk mevhibelerini mukabelesiz bırakmayanlara ihsanlarını daha da artırır, onların üzerinden daha başka nimetler yağdırır. O'nun hoşnutluğuna muvafık ve rızasına uygun güzel ameller yapanlara, insanlığının ve iradesinin hakkını verenlere, bir hadis-i şerifin ifadesiyle *"her zaman Allah'ı görüyormuş gibi davranan ya da en azından O'nun tarafından görülüyor olma şuuruyla hareket edenlere"*[5] Allah Teâlâ ekstra lütuflarda bulunur. Nitekim, bu ihsanlarını müjde sadedinde, *"İhsan ruhu ile yatıp kalkanlara, ihsan üstü ihsan ve bir de ziyade vardır."*[6] buyurmuştur.

"İhsanın mükâfatı da başka değil yine ihsandır."[7] ilâhî beyânı da yine bu hakikati hatırlatmaktadır. Nitekim bir gün, Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu âyeti okumuş ve ashabına sormuştur: *"Cenâb-ı Allah'ın bununla ne anlatmak istediğini biliyor musunuz?"* Ashab-ı kiram efendilerimiz, o her zamanki saygı ve edep tavırlarıyla, *"Allah ve Resûlü bilir!"* cevabını verince, Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Yüce Rabbimiz bu âyetle 'Benim kendisine iman ve tevhidi ihsan eylediğim kimsenin mükâfatı başka değil Cennet'tir..!' demektedir."*[8]

İşte, kendilerine sermaye olarak verilen ilk ilâhî hediyeleri, kabiliyetleri ve istidatları güzel işlerde, ibadet ü taatte, hayır ve hasenât yolunda nemalandıran muhsinler için nimetlerin daha fazlası söz konusudur. Onlar, yaptıkları iyiliklerin sevaplarını almakla beraber Allah'ın daha başka lütuflarına ve O'nun sonsuz kereminden gelecek sürpriz hediyelere de davetiye çıkarmış olacaklardır. Hele bir de, amel ve davranışların ötesinde, kalblerdeki hâlis niyetlere terettüp eden ilâhî hediyeler vardır ki, onlar bütün bütün tasavvurlar üstüdür. Âyet-i kerimede zikredilen وَزِيَادَةٌ[9] kaydı da Cenâb-ı Hakk'ın o ekstra lütfuna işaret etmektedir. Vakıa, o âyetteki *"bir de ziyade vardır"* ifadesi Cenâb-ı Allah'ın cemâl-i bâkemâlini müşâhede şeklinde anlaşılabilir. وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ أَكْبَرُ *"Hepsinden âlâsı ise Hakk'ın kendilerinden razı olmasıdır."*[10] gibi bir ziyadeden de söz edilebilir. Bununla beraber, mağfiret, Allah'a mülâkî olma, Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini müşâhede ve rıdvan gibi bütün nimetleriyle umum Cennet hayatı da o ziyade kategorisi içinde mütalâa edilebilir. Bu itibarla, ilk mevhibeler karşısında eda edilen kalbî, kavlî ve fiilî şükür, meselenin kasdî ve iradî yanını ortaya koyma olarak kabul edilmektedir ve onu da Cenâb-ı Hakk'ın diğer lütufları takip etmektedir.

Yolda Kalanlar ya da Dönekler

Diğer taraftan, Allah Teâlâ'nın hususî mevhibeleri de söz konusudur. Meselâ; günümüzde bizden daha zeki, çok donanımlı, oldukça mükemmel ve hemen her meseleye aklı eren insanlar var. Fakat, onların çoğu, sıradan bir mü'min kadar bile iman hakikatlerini kavrayamıyorlar. O kadar akıllı insanlar, âlemde her mevcut mücessem bir kelime olup Hâlık-ı kâinat'ı gösterdiği hâlde, bu kelimelerden hiçbirini okuyamıyor, anlayamıyor ve kendisini binlerce dille ifade eden Zât-ı Ulûhiyet mevzuunda hiçbir hakikî bilgi elde edemiyorlar. Dahası, bazıları ilim kapısından girip mârifete doğru yürüyor gibi görünüyorlar ama irfan ufkuna asla ulaşamıyor, muhabbet şerbetini hiç yudumlayamıyor ve ruhânî zevkler adına da hiçbir şey tadamıyorlar. Öyle ki, onların hâllerini

düşününce, Seyyidinâ Hazreti Musa'nın taaccübü gibi bir hayretle doluyor ve "nasıl olur?" demekten kendimi alamıyorum.

Rivayetlere göre: Hazreti Musa (aleyhisselâm) Tur dağında Hak ile mülâkî olmaya yürüdüğü sırada bazı insanların Allah yolundan döndüklerini görür ve şöyle der: "Rabbim, bu insanlara ne oluyor ki, Sana vardıktan sonra yüz çevirip gerisin geriye dönebiliyorlar? Nasıl oluyor da bunca güzellikleri gördükten sonra, onları terk edip tekrar karanlıklara yönelebiliyorlar!" Hazreti Musa'nın bu istifsarı üzerine, Cenâb-ı Allah ona hikmet lisanıyla cevap veriyor: *"Ey Musa, onlar Bana vâsıl olamamışlardı; henüz yoldaydılar. Hem onlar, Benim yolumun yolcuları da değillerdi, Bana gelmiyorlardı. Başka gayeler için bu yola düşmüşlerdi. Şimdi geri dönüşleri de bu yüzdendir. Yoksa, Benim yolumda bulunup Bana ulaşmaya karar verselerdi ya da Bana vâsıl olsalardı asla geriye dönmezlerdi."*

Evet, bazıları yolun yarısından dönüyor; kimileri de daha yolu bile bulamıyorlar. Demek ki, O'nun yolunda olmak ve O'na ulaşma peşinde bulunmak da Cenâb-ı Hakk'ın hususî bir mevhibesi. Demek ki, O'na karşı kulluk şuuruyla dolmak ve i'lâ-yı kelimetullah uğrunda çeşit çeşit hayırlı faaliyetlere koyulmak da O'nun ekstra bir lütfu. Demek ki, bu konuda, insan iradesi şart-ı âdî plânında bir şey ifade ediyor ama, her şeyi ifade etmiyor.. akıl, kalb ve şuur gibi latîfelerin kısmen tesirleri olsa da, hükmü onlar vermiyor. İlk plânda anlayamayacağımız, belki sonra da tam kavrayamayacağımız çok ince bir vesileden dolayı mıdır, nedir; ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَٓاءُ *"İşte bu, Allah'ın öyle bir lütfudur ki, onu dilediğine verir."*[11] hakikatinin Sahibi, sanki insanın iradesini, cehdini, gayretini hiç nazar-ı itibara almıyormuş gibi ekstra lütuflarda bulunuyor.

Küçük Bir Vesile

Einstein, –hâşâ– "Allah zar atmıyor, buna ikna oldum!" der. Evet, kur'a çekmiyor Cenâb-ı Hak. Fakat, bakıyorsunuz ki, insanlar sokaklarda sel gibi akıyor; siz de o selin içinde bir damla gibi akıntıya kapılmış sürüklenirken, bir yerde sürpriz bir kapının açıldığını görüyorsunuz. Kapının açılması anı tam da sizin geçtiğiniz zamana rastlıyor; o esnada size "buyurabilirsiniz" deniyor. Siz buyuruyorsunuz içeriye.. binlerce, milyonlarca kapı arayan insan, gözleri kapalı o kapının önünden geçip gidiyorlar ve o saraydan içeriye asla giremiyorlar ama siz sürpriz bir şekilde ve bir gaybî inayet eliyle içeri alınıyorsunuz. İşte, bu bir lütuftur, bir ihsandır ve özel bir mevhibedir.

Düşünün; şimdiye kadar okuduğunuz değişik seviyedeki okullarda pek çok

arkadaşlarınız vardı.. onların hiçbiri –affedersiniz– aptal değildi. Üniversite imtihanını kazanıp değişik fakültelerde eğitim görebilecek kadar bilgi sahibi idiler ve hepsi belli ölçüde muhakemeleri gelişmiş kimselerdi. Belki bazıları da size akıl öğretiyorlardı; kendilerince sizi doğru yola çağırıyorlardı. Fakat, görüyorsunuz çokları hak ve hakikatlere ne kadar ırak yaşıyor ve ne kadar uzaklarda dolaşıyorlar. Bugüne kadar hayır ve hasenât adına, i'lâ-yı kelimetullah hesabına, din-i mübin-i İslâm'ı neşir uğrunda da şayan-ı takdir bir iş yaptıkları söylenemez. Demek ki, Cenâb-ı Hak, dine ve millete hizmet vazifesini herkesin omuzuna yüklemiyor; onu bir mevhibe-i ilâhiye olarak bazı kullarına lütfediyor.

İsterseniz, Maturîdî akîdesi zaviyesinden meseleyi şöyle de değerlendirebilirsiniz: Böyle bir mevhibe-i ilâhiye, Cenâb-ı Hakk'ın, onların iradelerinin hakkını vererek ortaya koyacakları yüksek bir performansa önceden bahşettiği bir avans oluyor. Zira Allah Teâlâ onların ne yapacaklarını, nasıl hareket edeceklerini ilm-i ezelîsi ile biliyor. Bu türlü bir tecellî bazen kulun teveccühünün önüne geçiyor; bazen de kulun ciddi bir im'an-ı nazarını ve kararlı bir konsantrasyonunu takip ediyor; ne var ki, her iki durumda da, zihin, his ve şuur üstü bir ekstra teveccüh söz konusu oluyor.

Bununla beraber, bir kutsî hadiste de, *"Bana bir karış yaklaşana Ben bir arşın yaklaşırım."*[12] buyurulduğu gibi, genelde şart-ı âdi plânında kulun cehdi önde gösterilerek, Hak nezdinde insanın irade ve tercihlerinin ne kadar önemli olduğu hatırlatılıyor. Diğer bir ifadeyle, Cenâb-ı Hak kullarına bir akıl ve irade gücü vermiş; onların da bir hikmet-i vücudu var. Dolayısıyla, Allah Teâlâ, kulun teveccühünde, nazarında, niyetinde ya da iradesinin hakkını vermesinde kayda değer bir çizgi veya küçük bir nokta görüyor; onu ilk mevhibeyi değerlendirme ve bir şart-ı âdi kabul ederek sonraki nimetlerini bahşediyor.

Zindandan Kâbe'ye Açılan Pencere

Mevzuyla alâkalı, bildiğiniz bir menkıbeyi hatırlatmak istiyorum: İbrahim Havas Hazretleri gâipten gelen ve kendisini ismiyle çağıran bir ses üzerine Bizans'a gider. Şehre ulaşınca, Rum Kayseri'nin kızının delirmiş olduğunu ve bir türlü derdine derman bulunamadığını işitir. Aslında, prenses bir vesileyle Barnaba İncili'ni okumuş, onda Peygamber Efendimiz'e dair güzel sıfatları ve harika haberleri görünce gözü açılmış ve hidayete ermiştir. Onun, Peygamber Efendimiz'e inanmasını ve Müslüman olmasını kabullenemeyen kimseler, "Bunun ruhuna şeytan girdi!" yâveleriyle prensesin yakılması gerektiğini söylemişlerdir. İbrahim Havas Hazretleri durumdan haberdar olunca, prensesi tedavi edebileceğini söyleyerek onun yanına girer. Bir aralık, Hak dostu,

mağdure kadıncağıza “Keşke bizim diyarları bir görseydin!” der. Prenses, eliyle karşı tarafı işaret edip, “Şuraları mı kastediyorsun?” cevabını verir. İbrahim Havas Hazretleri, bir de bakar ki, Mescid-i Haram ve Kâbe karşılarında.

Evet, karanlık bir yerde ve kapkara insanlar arasında bulunmasına, Kur’ân’dan ve Sünnet’ten uzak kalmasına rağmen Resûl-i Ekrem Efendimiz’i tanıma ve O’nun ümmetine dahil olma bahtiyarlığına eren bu azize kadın kelime-i şehadet getirerek ruhunu Rahman’a teslim edince, İbrahim Havas Hazretleri prensesin nedimelerine sorar; “Nasıl bir insandı, neler yapardı? Ona bu pâyeyi kazandıran hangi ameliydi?” der. Hazret, bir kalb adamı olmanın yanı başında, hikmet-i ilâhiyedeki sırları da kavramış bir insandır; şart-ı âdi plânında da olsa bu bahtiyarlığın bir vesilesinin bulunduğunu düşünür. Nedimeler derler ki, “Hanımımızın iki tane çok güzel hasleti vardı: Her şeyden önce çok mütevazi idi; âlâyiş ve gösterişten hoşlanmaz, kimseyi hakir görmez, hiçbir kulu hafife almazdı; fakir halkla oturup kalkar, herkesin hâl ve hatrını sorardı. Bir de, ne zaman bir fakir kızcağızın gelin olacağını duysa hemen ona yardıma koşar, çeyizler hazırlar ve hediyeler verirdi; çok cömertti.”

İşte, belki onun içindeki tevazu ve cömertlik duyguları Hak katında çok kıymetli bir nokta olmuştu. Öyle ki, o nokta semanın ve semalar ötesinin dikkatine, nazarına ve teveccühüne esas teşkil edebilecek bir mahiyete ulaşmıştı. Ulaşmış ve âdeta çok büyük enginlikleri istiâb edebilecek bir hâl almıştı.

Bir Ân-ı Seyyâle Vücud-u Münevver

Böyle bir hakikate de ışık tutacak şekilde, İmam Rabbânî Hazretleri gibi bazı ehl-i hakikat demişler ki: “Bir ân-ı seyyale vücud-u münevver, milyon sene vücud-u ebtere müreccahtır.” Meselâ, Allah’a iman ederek bir an yaşamak, O’nu tanımaksızın milyon sene yaşamaktan daha iyidir. Evet, bir ân-ı seyyâle öyle bir ruh hâleti yakalarsınız ki, bütün gönlünüzle “Allahım, bir saniyecik Senin maiyyetine erme uğrunda bin defa ölürüm!..” dersiniz. Bu öyle bir hâldir ki, Allah o küçücük çekirdekten kocaman bir şecere-i Tûbâ yaratır. Öbür tarafa gittiğinizde, o minnacık düşüncenin sizin Cennetinizin çekirdeği olduğunu görürsünüz. İman nuruyla aydınlattığınız o bir anlık zaman diliminde zihninizi dolduran o nurlu düşüncenin, ötede sizin için cemalin de, rıdvânın da esası hâline geldiğini müşâhede edersiniz.

Aslında, insanların Hakk’a teveccühlerinde herhangi bir beklentiye girmemeleri, O’na karşı saygılarının gereği ve amelde ihlâslı olmalarının da

iktizasıdır. Ancak, Cenâb-ı Hak, iltifat ve teveccühlerini şöyle veya böyle kullarının kendisine yönelmesine bağlamışsa, o zaman bütün mevhibelerin sihirli anahtarı da işte böyle bir teveccüh olsa gerektir.. aynı zamanda, ilk mevhibeleri iyi değerlendirme de sonraki mevhibeler için bir çağrı mânâsına gelmektedir. Meseleye Maturîdîce yaklaşma ve iradenin hikmet-i vücudunu da nazar-ı itibara alma böyle düşünmeyi iktiza etmektedir.

Evet, madem Cenâb-ı Hak size hususî mevhibeler ihsan etti; sizi hak ve hakikate irşat buyurdu ve ruhunuza ulvî hakikatları duyurdu, öyleyse, size düşen de bu yeni mevhibelere yine kalbî, kavlî ve fiilî şükürle mukabelede bulunmak ve duyduklarınızı başkalarına da duyurmak, tattıklarınızı diğer insanlara da tattırmaktır.

Hak ve hakikati bütün enginliğiyle duyup tattığımızı söyleyemeyiz; doyduğumuzu ise hiç iddia edemeyiz. Fakat, hiçbir şey duyup tatmadığımızı söylememiz de nankörlük olur. Çok şükür, her fırsatta O'nun karşısında secdeye kapanıyor, O'ndan başkasına asla boyun eğmiyoruz. Sonsuz şükürler olsun ki, aradan geçen bunca zamana rağmen hâlâ Resûl-i Ekrem'le beraber bulunduğumuzu hissediyor, "Efendim" deyip O'na sesleniyor, içimizi O'na döküyor ve bütün bütün sahipsiz, kimsesiz olmadığımıza inanıyoruz. Kâinatın zerratı adedince hamd ü senâ olsun ki, onca tökezlememize ve yolda kalacakmış gibi sendelememize rağmen, Rabbimiz bizi kutsî bir dairede tutuyor.. –bizi yalnızlık ve kimsesizlik vadilerine terk etmeyen Rahman u Rahîm'e canlarımız kurban olsun– kayıp gitmemize fırsat vermiyor.. en olumsuz şartlar altında bile önümüze bir vesile çıkarıyor ve bizi nefsimizle, şeytanla başbala bırakmıyor, felâkete atmıyor. Belli ölçüde de olsa, varlığını ruhlarımıza her an duyuruyor; bize Kendini tanıtıyor. Kabiliyetimiz ne kadarına müsaitse, işte o ölçüde de olsa ruhlarımızı mârifet ve muhabbet şuâlarıyla besliyor. Evet, güvercin yumurtasından güvercin çıkar, tâvus çıkmaz. Deve kuşunun yumurtası da, o büyüklüğüne rağmen, tâvusa dönüşmez. Bizim de istidadımız ne kadarsa, bizden de öyle bir netice çıkar. Fakat, bir gerçek var ki, Cenâb-ı Hak kendisine yönelen hiç kimseyi hüsran ve hizlan içinde bırakmıyor; teveccüh edene Zât'ına yaraşır teveccühlerle mukabelede bulunuyor; bize de kendi istidamıza göre mutlaka bazı şeyler tattırıyor.

İşte, bunca lütuf ve ihsanlar karşısında biz de Cenâb-ı Hakk'ın ahlâkıyla ahlâklanmalı; madem bir ölçüde de olsa ballar balını bulup tattık, biz de onu ne yapıp edip başkalarına tattırmalıyız. Bulduğumuzu buldurma, duyduğumuzu duyurma ve erdiğimiz kadar başkalarını da erdirme istikametinde çalışmalıyız.

Hususî Mahiyetteki İlâhî Mevhibeler

Mevzuyla alâkalı son bir husus da şudur: Vücud, hayat, şuur, idrak ve irade nimetleri Hakk'ın ilk ihsanları olduğu gibi, iman, mârifet ve muhabbet de kendi sahalarında birer ilk mevhibedir. Bunların her biri kadr ü kıymeti bilinmesi ve şükrü eda edilmesi nisbetinde –yine şart-ı âdi plânında– sonraki lütuf ve ihsanlara vesiledir. Bununla beraber, her insana özel olarak lütfedilen istidat ve kabiliyetler, makam ve mevkiler, yer ve konumlar da birer ilk mevhibe sayılır. İnsan, bunları Cenâb-ı Hakk'ın rızası istikametinde değerlendirebildiği sürece nimetlerin şükrünü eda ediyor ve konumunun hakkını veriyor demektir.

Meselâ, bir insan, bir yerde konuşma imkânı bulduğunda, kalemi eline aldığında ya da fikrine müracaat edildiğinde makâsıd-ı ilâhîyeye uygun şekilde, duygu ve düşüncelerini kelimelere dökebiliyor, hak ve hakikatlere tercüman olabiliyor ve sesle, sözle, yazıyla gönüllere girebiliyorsa, bunlar Allah'ın ihsanıdır ve birer ilk mevhibedir. Bu ilk mevhibeler kendi nevinden şükür ister; bu şükür de konuşma, anlatma, yazma, ifade etme, seslendirme ve böylece nimetleri sergileme şeklinde olacaktır.

Şu kadar var ki, hakikî bir mü'min kendini sadece insanları Allah'a yönlendiren bir enstrüman gibi kabul etmeli; canını-malını, sesini-soluğunu, dilini-dudağını, kalemini-mızrabını gönlünün emrine vermeli ve gününü gün etme sevdasından, mâlâyânî uğraşlardan, mâneviyattan nasipsiz kuru bilgilerden ve faydasız söz ebeliklerinden her zaman uzak kalmayı yeğlemelidir. Bir ihsan eri edasıyla, O'nu görüyor gibi yaşamanın mehâfet ve mehâbetiyle oturup kalkmalı, sürekli mârifet ve muhabbetle soluklanmalıdır. Gerektiğinde bir aşk u şevk çağlayanı gibi gürlemeli ama ilk fırsatta mihrabına yürüyüp Yaratan'ı karşısında yine iki büklüm olmalıdır. Zira, insan bunları hissedecek, görecek, duyacak ve seslendirecek kıvamda yaratılmıştır.

1 Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s.384 (Yirmi Dördüncü Söz, Beşinci Dal, İkinci Meyve).

2 Zâriyât sûresi, 51/56.

3 el-Beğavî, *Meâlimü't-tenzîl* 4/235; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* 17/55; el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 15/50.

4 İbrahim sûresi, 14/7.

5 Bkz.: Buhârî, *îmân* 37, *tefsîru sûre* (31) 2; Müslim, *îmân* 1.

6 Yûnus sûresi, 10/26.

7 Rahman sûresi, 55/60.

8 el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 1/372; el-Beğavî, *Meâlimü't-tenzîl* 4/276.

9 Yûnus sûresi, 10/26.

10 Tevbe sûresi, 9/72.

11 Mâide sûresi, 5/54.

12 Bkz.: Buhârî, *tevhîd* 15, 50; Müslim, *tevbe* 1, *zikr* 1, 20-22.

Makam Sevdası ve İltifat Tiryakileri

Soru: *Risaleler'de şeytanın en büyük altı hücumundan biri olarak zikredilen "hubb-u câh" ifadesi hangi hususları ihtiva etmektedir? Günümüzün insanları için de büyük bir tehlike olan bu şeytanî tuzağa karşı nelere dikkat edilmelidir?*

Cevap: Nur Müellifi, "Hücumât-ı Sitte" adıyla meşhur risalesinde şeytanların en tehlikeli altı tuzağını nazara vermiş; "hubb-u cah, korku, tama', ırkçılık, enaniyet ve tenperverlik"[1] olarak sıraladığı bu şeytanî hücumlara karşı müdafaa yollarını göstermiştir.

Kalb Hayatının Virüsleri

Aslında, kötü ahlâkın bir şubesi olarak kabul edilen haset, riya, kibir, ucub ve yeis gibi her türlü fenalık ve çirkin huy kalbî hayat için çok tehlikelidir ve bunların hepsi insan bünyesinde hastalığa sebep olan virüslere benzer birer virüstür. Virüslerin bir kısmı öldürücü olduğu gibi, mânevî hayatı felce uğratan bu kötü hasletlerin bazıları da kalb ve ruhu öldürebilir. Bunların bir kısmı küfre çok yakındır; âdeta onunla sınır komşusudur. İnsan onlardan birini işleyince küfrün hududuna kadar yaklaşmış ve onun tesir edici alanına girmiş olur.

Öyle bir noktada bulunan kimseye imana âit bazı güzellikler renksiz ve tatsız gelmeye başlar; küfre ait bazı çirkinlikler ise, –Allah korusun– çok televvünlü ve cazibedâr görünür. Dahası, bu öldürücü virüsler arasında öyle hayret verici bir haber ağı vardır ki, biri bünyeye girip vücudun mukavemetini kırınca, hemen diğer virüslere sinyal gönderir. Birbiriyle çok irtibatlı ve biri diğeri hesabına işleyen bu virüsler bir fâsit daire teşekkül ettirmek suretiyle içine girdikleri bünyeyi zamanla yer bitirirler. Böylece insan anbean mahiyetindeki yücelik ve nezahetten biraz daha uzaklaşıp bütün bütün olumsuzluğa ve bayağılığa açılır; yeryüzüne müsbetin temsilcisi olarak gönderilmiş olmasına rağmen, bir olumsuzluk unsuru hâline gelir; Hâbil olabilecekken, hiç farkına varmadan Kâbil oluverir.

Ayrıca, maddî virüsler için sürekli bir değişim ve yenilik söz konusu olduğu gibi, mânevî hastalıklara sebep olan virüsler de çağa göre değişiklik arz edebilir. Bildiğiniz gibi, doktorlar bazı hastalıklar için her sene biraz daha farklı bir aşı geliştirmek zorundadırlar. Çünkü, önceden tespit edilen virüsleri vücudun tanımasını sağlayan ve o virüslere karşı bünyeyi uyaran bir aşı, bu sene faydalı osa bile, bir sonraki sene, aynı hastalığa yol açan ama gen

yapısında değişiklik meydana geldiğinden dolayı farklı bir şekle bürünen virüse karşı tesirsiz kalmaktadır. Meselâ, bu senenin grip aşısı gelecek sene –çok defa– işe yaramamaktadır; çünkü, gribe neden olan virüsün gen yapısı o sene içerisinde değişmekte ve her sene yeni bir şekle girmektedir. Aynen öyle de, mânevî virüslerin yapısı ve az ya da çok zarar verme açısından sıralaması da zamana, mekâna ve şartlara göre değişebilmektedir.

Bu itibarla, Hazreti Üstad, söz konusu eserinde kendi döneminin en büyük virüslerine dikkat çekmekte ve onlara karşı çağına uygun aşılar tarif etmektedir. Bugün belki başka hastalıklardan ve şeytanın bu asra özel tuzaklarından da bahsetmek mümkündür. Fakat, onun nazara verdiği mânevî hastalıkların günümüzde de tesirlerini sürdürdüğü ve hatta bazı kimseleri tam bir felâkete sürüklediği de şüphesiz bir gerçektir.

Hubb-u Câh

İşte, bugün de çok tehlikeli olan şeytanî tuzaklardan biri "hubb-u câh"tır. Hubb; sevgi, bağlılık, tutku demektir; câh ise, makam, mansıb, pâye, şöhret ve itibar mânâlarına gelmektedir. Dolayısıyla, "hubb-u câh"; makam sevgisi, pâye tutkusu, şöhret düşkünlüğü, rütbe hırsı ve itibar arzusu gibi mânâları çağrıştıran bir terkip olarak dilimize girmiştir ve yaygınca kullanılmaktadır. Bediüzzaman Hazretleri, kendini beğenme, övünmeyi sevme, insanlara görünme, methedilmeyi bekleme ve halk nazarında saygın bir kişi olmayı isteme gibi desiseleri de hubb-u câhın tarifine dahil etmiş ve insanın en zayıf damarı olarak onu göstermiştir.[2]

Evet, hubb-u câh çok tehlikelidir; öyle ki, bazı zayıf karakterli kimseler ondan dolayı pek çok hileye başvurur, haksızlıklar irtikap eder ve zulme girerler. Önce makam-mansıp sahibi olmak sonra da yerlerini ve itibarlarını korumak için olmadık sebeplere tutunur, bir sürü cürümlere bulaşır ve pek çok günah işlerler. Bundan dolayıdır ki, Allah Resûlü bir hadis-i şerifte mealen şöyle buyurmuştur: *"Şöhret ve makam sevgisinin insana verdiği zarar, koyun sürüsüne saldıran bir kurdun o sürüye verdiği zarardan daha çoktur!"*[3]

Özellikle de dünya hayatını her şey sanan kimselerde, yükselme merakı, makam arzusu ve teveccüh tutkusu had safhadadır. Bazıları, siyasî, adlî, mülkî ya da askerî bir makamı elde edebilmek için can atarlar. İnsanlara çok parlak görünen bir kısım pâyelere ulaşmak ve halkın teveccühünü kazanmak için çırpınır dururlar. Bunların çoğu kalblerini itminana erdireceğini zannettikleri bir makama yükselmek için üst üste tavizler verirler. Şayet, o arzularına nâil olurlarsa bu defa da bir yandan diğer beklentilerini gerçekleştirmek, diğer

taraftan da o makamı korumak maksadıyla yeni tavizleri normal karşılarlar.

Nice insanlar vardır ki, gayet ciddî, pek doğru ve çok hâlisane mülâhazalarla yola çıkmışlardır; fakat, Allah'la münasebetleri ve dava düşünceleri, dünyanın göz alıcı güzellikleri karşısında başlarının dönmesini engelleyebilecek kadar kuvvetli olmayınca, bir süre sonra dökülüp yolda kalmışlardır. Meselâ, samimî bir niyetle ve millete hizmet etmeye matuf iyi düşüncelerle idareye tâlip olmuşlardır. Heyhat ki, yeterli bir donanıma sahip olmadıklarından ve Allah'la münasebetlerini kavî tutmadıklarından dolayı, her gün biraz daha asıl gayelerinden uzaklaşmış ve vasıtaları gaye yerine koymuşlardır.

Makam Bağımlılığı, Şöhret Tutkusu

Öyle ki, hubb-u câhı bir kere tadınca, artık onun tiryakisi olmuş ve ne pahasına olursa olsun onsuz bir hayat düşünemez hâle gelmişlerdir. Her şey kabul ettikleri bir mevkiye yükselebilmek için, bir-iki taviz vermekle başladıkları yolun her durağında başka yeni bir tavizle daha karşı karşıya kalmışlardır. Nasıl ki, bazı uyuşturucuları bir defa almak, hatta azıcık tatmak bazı kimseleri bağımlı yapmaktadır; bir kısım uyuşturucular da bir kere de olmasa bile ikinci ya da üçüncü defadan sonra kurbanları tarafından zaruri bir ihtiyaç gibi algılanmaktadır; aynen öyle de, kimi insanlar için belli bir makamı ihraz edip o makamda kalmak bir tiryakiliktir. Daha ileriye gitmek ayrı bir tiryakilik, ondan da üstteki bir rütbeye sıçramak daha dehşetli bir tiryakiliktir. Makam, pâye ve rütbe bağımlısı olan kimselerin, orada uzun zaman kalabilmek ve oradan da başka bir basamağa atlamak için verdikleri tavizler, uyuşturucu bağımlılarının o zehri bulabilmek maksadıyla yaptıkları maskaralıklardan daha aşağı değildir.

Çünkü, makam ve mansıp bağımlısı olan bir insan, aynı zamanda bir teveccüh tiryakisidir; o her yerde takdir edilmeyi bekler, alkışlanmayı ister, beğenilmeyi ve methedilmeyi diler.. evet o, makamla beraber şöhretin, teveccühün, takdirin ve alkışın da bağımlısıdır. Hatta, –ezkaza– bir gün şeytanlara konferans verme ile karşı karşıya kalsa, şeytanlardan bile takdir bekler, onların da alkışlarını almak ister. Oysaki, insaniyet onur ve haysiyetini yitirmemiş birinin "Aman yâ Rabbi, ben hangi cürmü işledim ki İblis'in avenesine onların gönüllerince bir konferans verme derekesine sukut ettim? Nasıl bir günah işledim ki şeytanların takdir ettiği bir insan hâline geldim?" deyip nefsini sorgulaması gerekir. Kendi kendine "Allah, Allah! Acaba bende bir bit yeniği mi var ki bunlar beni takdir ediyorlar?!" demesi icap eder. Vakıa, bir kısım hakperestler kendileri gibi düşünmeyen insanları da takdir edebilirler; fakat, şerde birleşmiş bir topluluğun umum hüsnükabulünde mutlaka

bir bit yeniği vardır.. ve şayet böyle bir takdire maruz kalan –betahsis mazhar olan demedim– kimse "Rabbim, şeytanlar tarafından alkışlanmaktan, onlara alet ve maskara olmaktan Sana sığınırım!" deyip istiğfar etmiyorsa, o işte bir bit yeniği olmakla beraber o insanın kalbinde de bir akrep ısırığı var demektir. Öyledir ama gelin görün ki, bazıları hubb-u câha işte o denli müptelâdır ve alkışlayan şeytan bile olsa onlar için makbuldür.

Gaye ve Vesile

Tabiî ki, bir makama ulaşmayı ve bir pâyeyi elde etmeyi isteyen her insanı aynı kategoride değerlendirmek yanlış olur. Bazı insanlar nisbî pâyelerin geçici olduğunu bilir, elde imkân varken onları Hak yolunda değerlendirir, bulundukları makamları daha anlamlı hâle getirir ve taşıdıkları unvanlara yepyeni bir ruh verirler; kendi zatî değerleri sayesinde makamlarının kıymetini de yükseltirler. Bazıları da vardır ki, pâye ve mansıpların gölgesinde bir kısım arzularını gerçekleştirmeye uğraşır; dolayısıyla, üzerlerinde çok bol bir elbise gibi duran o makamı dolduramadıklarından oldukça gülünç durumlara düşerler; beklentilerinin ve kendilerinden beklenenlerin altında kalır ve ezilirler. İkincilerin durumu hubb-u câh virüsüne yenik düşmüş kimseler için örnek teşkil etse de, birincilerin duygu ve düşüncelerini makam sevdası, şöhret tutkusu ya da kıdem arzusu şeklinde değerlendirmek haksızlık olur.

Evet, vatan ve millet aşığı bir insan da belli bir makama sahip olmayı isteyebilir. Fakat onun bu isteği vazife şuuruna, ülküye ve ülkeye hizmet düşüncesine bağlıdır. O, söz konusu makamın tiryakisi değildir; onu kalıcı olarak da görmüyordur. O makam böyle bir insanın nazarında sadece bir vesiledir; kendi ülkesine ve ülküsüne hizmet etme gayesine yardımcı bir vasıtadır. Bu düşüncedeki bir dava adamı, o makamı gaye kabul etmediği için ona ulaşmak ya da bulunduğu konumu korumak maksadıyla tavizler vermek durumunda da kalmaz. Onu en başta rıza-yı ilâhî adına, sonra da millete hizmet hesabına bir basamak sayar; "Allah bana imkân verirse, ben de Rabbimin rızası için milletim, şanlı tarihim, ülküm ve ülkem hesabına bazı hizmetlerde bulunurum; şayet öyle bir konum nasip olmazsa, o zaman da şimdiki imkânlarımla rıza-yı ilâhîyi tahsile çalışırım." der; ilâhî takdire teslim olur ve hep inşirah içinde o anki konumunun hakkını vermeye koyulur. Eğer on kişiden sorumlu olarak bir vazife eda ediyorsa, o on kişiyle yirmi kişilik işler yapmaya çalışır; bu suretle, o konuma saygısını ve Allah'ın onun hakkındaki takdirine karşı memnuniyetini ortaya koyar.

Şahsı adına bu kadar müstağni ama aynı zamanda hizmet delisi bir insan, nerede ve hangi mevkide olursa olsun çok rahattır; kadr u kıymeti bilinmiş

bilinmemiş, ufkuna göre bir vazife kendisine tevdi edilmiş edilmemiş, şanına yaraşır bir makama getirilmiş ya da getirilmemiş... onun için bunların hepsi müsâvîdir. Çünkü, o her şeyin ve herkesin ötesinde bir hikmet eli müşâhede etmektedir. Her hâdise karşısında,

"Gelir bir bir, gider bir bir, kalır bir.
Gelen gider, giden gelmez, bu bir sır.
Gelirse gelir bir kıl ile eyleme tedbir.
Giderse gider eğlemez bir koca zincir!"

duygularıyla dolar, Cenâb-ı Hakk'a tevekkül eder, ilâhî rahmet ve inayete sığınır. Onu yer yer tasalandıran ve zaman zaman hüzne boğan tek husus vardır; o da o an bulunduğu konumun hakkını verememe endişesidir.

Bir Garip Tiryakilik

Aslında, tanınma, bilinme, meşhur olma ve parmakla gösterilme isteği hakiki mü'minlerin değer ölçüleri açısından çok kıymetsizdir ve basit kimselerin şiarı olan pespaye bir duygudur. Ne var ki, hubb-u câh, iman ve Kur'ân hizmetinde koşturan kimseler için de her zaman teyakkuzda olunması gereken bir felâket sebebidir. Zira, hubb-u câh resmî olabileceği gibi, gayr-i resmî de olabilir; devlet dairelerinden herhangi biriyle ilgili bir makam sevgisi şeklinde insanın gönlüne düşebileceği gibi, bazen kendini herkese beğendirme, başkaları tarafından övülme, hep önde görünme ve aranan, ihtiyaç duyulan bir insan olma isteği şeklinde de tezahür edebilir.

Evet, imana ve Kur'ân'a hizmet eden insanlardan bazıları da hubb-u câh hastalığına tutulabilirler. Tutulur ve bulundukları her yerde kendilerini ifade etme, toplum içinde farklı ve ayırt edilir bir insan görünme, bazen sözle, bazen yazıyla, kimi zaman sesle, kimi zaman da edayla halkın teveccühünü toplama düşüncesiyle değişik tavır ve davranışlar sergileyebilirler. Meselâ, zahiren tesirli konuşan ve görünüşte güzel şeyler yazan bir insan herkesin parmakla gösterdiği biri hâline gelir. Herkes tarafından parmakla gösterilmek de bir çeşit pâyedir. Şayet, bu insan hubb-u câha müptelâ ise, artık hayatını o şan ü şöhrete göre programlamaya başlar. Ondan sonra her fırsatta o istikamette daha başka takdir ve teveccühler koparmaya çalışır.

Hatta, o kadar teveccüh ve nazar tiryakisi olur ki, her konuştuğunda karşısında ağlayıp inleyen, heyecandan bayılan kimseler bir gün aynı hâli sergilemeyecek olsalar onlara karşı ciddi öfke izhar eder. Halka hitap ettiği her yerde, alkış primi alıyor, takdir görüyor ve parsa toplar gibi "Aman ne güzel söyledin!" iltifatları topluyorsa, bu atmosfere öyle tutulur ki, artık o insan bir

uyuşturucu bağımlısı misali takdir ve alkış bağımlısı hâline gelir. Şayet, bir gün falso yapsa, bir kabz hâli yaşasa, anlatmak istediği hususları gönlünce dile getiremese ve her zamanki teveccühleri bulamasa –Allah korusun– her şeye ve herkese gönül koyar. Önce, "Bu insanlar neden bu kadar kalbsizdi bugün; neden beni heyecanlandıracak ve coşturacak bir tavra bürünmediler, neden bakışlarını gözlerimin içine teksif etmediler?" der, muhataplarına darılır ve genel atmosferi sorgular. Daha sonra, "Ya her zaman bu meclise sekine taşıyan melekler neredeydiler? Bugün neden beni teyid etmediler?" düşünceleriyle dolar ve meleklere küser. Hatta haddini bütün bütün aşarak, meseleyi daha da ileri götürme tâli'sizliğine de düşer ve "Neden her zamanki gibi ilham göndermedi?" türünden çirkin mülâhazalarla içten içe Allah'a da küser. Emin olun, pâye tutkunu, şöhret düşkünü ve hubb-u câh müptelâsı böyle bir insanın tahayyül ve tasavvurlarına muttali olsanız, kalbinin ve zihninin bu denli kötü duygularla ve bu kadar kirli mülâhazalarla dolu olduğunu görürsünüz.

Oysa, insan her zaman aynı ölçüde selis ve beliğ konuşamayabilir; her defasında maksadını akıcı, noksansız ve güzel anlatmaya muktedir olamayabilir. Bazen mânevî feyzler birden kesilmiş gibi olur, âdeta dile kilit vurulur ve insanın bütün melekeleri tutulur. Bu durumda, insan irâdesinin nisbî bir tesirinden söz etmek mümkün olsa da, aslında o hâl tamamen Allah'ın elindedir. Semâlardan insanın kalbine kadar her şeyi dilediği zaman evirip-çeviren O olduğu gibi, Peygamber Efendimiz'in ifadesiyle, "Kalb de, Hazreti Rahman'ın parmakları arasındadır; Cenâb-ı Hak hâlden hâle çevirir ve ona istediği şekli verir."[4] Allah Teâlâ, dilediği zaman insanın kalbini öyle sıkar, öyle ihtiyaçlara boğar ki, artık O'ndan gayri kimse ona inşirah veremez. Haddizatında, işte o hâl de Hazreti Rahman'ın bir rahmet tecellîsidir. Yüce Yaratıcı bir mânâda kuluna, "Gördün mü ya, konuşma kabiliyetini bile aldım elinden; dilersem görme, işitme ve düşünme melekelerini de alırım; sağır, kör ve dilsiz gibi kalıverirsin bir anda!" der; onu Kendine döndürür ve "Rabbim! Beni Sensiz etme; Seni söylemeyen dilden, Senin eserlerini görmeyen gözden ve Senin zâkirlerini işitmeyen kulaktan Sana sığınırım!" niyazıyla yönelmesi gereken kapıya yönlendirir. Bu itibarla da, öyle bir tutukluk yaşayan insan onu bile Rabb'in teveccühü bilmeli; konuşması sırasındaki anlık gafletlere karşı dahi tavır almalı, gönül gözünü bir kere daha verâlara tevcîh etmeli ve o hâli istiğfarla savmaya bakmalıdır. Ne var ki, makam sevdasına dûçar olmuş ve alkış peyleme peşine düşmüş kimselerin bunları düşünmeleri ve uygulamaları da zorlardan zordur.

"Ben Düşmem" Deme!..

Evet, hubb-u câh herkesin yakalanması muhtemel olan öldürücü bir hastalıktır. Bu hastalığa yakalanmama hususunda hiç kimsenin teminatı yoktur. Bu sebeple insan, her gün kalbini defaatle cilalamalı; iç dünyasını, tıpkı bir kandili lebrîz ediyor gibi, tekrar ber tekrar parlatmalı ve gönül kıblesinin nereyi gösterdiğini sürekli kontrol etmelidir. Yoksa –hafizanallah– “Ben doğru inanıyorum, Allah yolundayım, istikamet üzere yürüyorum; bundan sonra aldanmak benim için söz konusu değildir.” şeklinde düşünen biri bütün bütün kaybetmeyle karşı karşıyadır. Bir insanın, kendini bu derece güvende hissetmesi ve aldanmanın onun için mevzubahis olmadığını düşünmesi, zaten aldanmış olduğunun delilidir; bir gün mutlaka onun sırtı da yere gelecektir ama o zaman meselenin hakikatini anlasa bile iş işten geçmiş olacaktır.

Nitekim, “nice servi revân canlar, nice gülyüzlü sultanlar, nice Hüsrev gibi hanlar ve nice tâcdarlar” hubb-u câh denen o kandan irinden deryada boğulup gitmişlerdir de, o gayyaya nasıl düştüklerinin farkına bile varamamışlardır. Öyle ki, İslâm ulemasının üzerinde hassasiyetle durduğu ve Risaleler’de de ele alındığı üzere, bir süre seyr ü sülûk-i ruhanîde yol alıp Hızır’ın (aleyhisselâm) ya da kutb-u a’zamın gölgesini bir an da olsa üzerinde hisseden kimselerden bazıları kendilerini o ulvi kâmetler yerine koymuş, hubb-u câh tuzağına düşerek enaniyete mağlûp olmuş; şükrü bırakıp fahre girmiş, fahirden gurur çukuruna sukut etmiş ve nihayet ya divane olmuş ya da hak yoldan sapmışlardır.[5]

Bu itibarla da, insan teveccühler karşısında eğilmemeli ve kulluk düşüncesinden asla taviz vermemelidir. Belki halkın takdir ve hüsnükabulü karşısında şöyle demelidir: “Allahım, bu insanların onca teveccühüne ben lâyık ve ehil değilim. Onlar, hakkımda hüsnüzan edip yanılıyorlar, bir içtihad hatası içindeler; onları bu hatalarından dolayı affet, beni de hubb-u câha düşme gibi bir kaymadan muhafaza buyur.” Evet, mü’mince duruş, tavır ve davranış böyle düşünüp, böyle söylemeyi gerektirir; işin mü’mincesi budur. Başka mülâhazaların kâfirce olduğunu söylemeyeceğim ama mü’mince olmadıkları da muhakkaktır. Muhakkaktır; zira, hubb-u câh, ihlâsı kıran ve riyaya yol açan pek çok sebepten biridir. Riya ise, “şirk-i hafî”dir ve küfürle hemhudut olan bir günahtır. Makam sevgisi ve itibar tutkusu, şöhretperestliğe sebep olur; insanı halkın nazarlarını çekmeye zorlar ve böylece onu riyaya, süm’aya sevk eder; görsünler, desinler, bilsinler... duygusuyla hareket etmeye sürükler.

Gönüllerin Fatihi O’dur!..

İşte, böyle riyakârca ortaya konan tavır ve davranışlar, mü’mince değildir; değildir çünkü, insanların teveccühünü kazanma niyetiyle yapılan bir işte bir bölüştürme söz konusudur; sadece Allah için yapılması gereken o işe

başkalarını da ortak koşma bahiş mevzuudur. Oysa, Cenâb-ı Hak, daha Kur'ân'ın başında اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ[6] buyurarak, çok önemli bir hususa dikkatlerimizi çekmiştir. لِلّٰهِ ifadesinde yer alan ل harfi, ihtisas ve istihkak bildirir; yani, bütün hamd ü senaların, her çeşit şükür ve minnet duygularının Allah'a mahsus ve Allah'ın hakkı olduğunu belirtir. Her şekliyle hamd ü sena O'nun hakkı olduğu gibi, teveccüh de yalnızca Cenâb-ı Hakk'a aittir, O'na mahsustur, sadece O'nun hakkıdır. Dolayısıyla, bir mü'min için, her amelde Cenâb-ı Hakk'ın teveccühü ve rıza-yı ilâhî esas olmalıdır. Şayet, bir kimse, bu esası görmezlikten gelir de halktan teveccüh beklentisine girerse, o zaman Allah'ın hakkını insanlara ve kendi nefsine taksim etmiş olur. Ameline şürekânın nazarını da bulaştırmış sayılır ve farkında olmadan şirk-i hafîye yuvarlanır.

Bu itibarla, muvahhid mü'min, Cenâb-ı Hakk'ın teveccühüne başka ortaklar koşmaz ve O'nun rızasını her türlü mükâfatın üstünde tutar. O, sadece Allah'ın teveccühünü ve rızasını tahsile çalışır; insanların teveccühüne ve istihsânına zerre kadar kıymet vermez. Halkın nazarını ve kabulünü, ancak Cenâb-ı Hakk'ın kabulünün ve teveccühünün bir yansıması ve gölgesi ise makbul sayar. Fakat, teveccüh-ü nâsın bir istidraç olabileceğini de hiç hatırdan çıkarmaz ve bu konuda da hep temkinli davranır. Halk tarafından alkışlanmayı ve onların takdirini almayı esas maksat yapmaz. O, Hazreti Rahman'a hasr-ı nazar eder; teveccühünü bütünüyle asıl hak sahibi Rabb-i Rahîm'e yönlendirir ve sadece O'nun hoşnutluğunu kazanmaya çalışır. Bilir ve inanır ki, Cenâb-ı Hak isterse ve hikmeti öyle gerektirirse onu halka da sevdirir, hakkında hüsnükabul ve sevgi vaz' eder.

Evet, gönül kapılarının açılması Allah Teâlâ'nın meşîetine bağlıdır; o dilemeyince hiç kimse insanların nazarını celb edemez, kendini onlara sevdiremez. Gördüğünüz gibi, bazıları insanlar nezdinde inanılan, güvenilen ve sevilen kimseler olabilmek için ölüp ölüp diriliyor, her fırsatı o istikamette değerlendirmeye çalışıyorlar. Güç-kuvvet ellerinde, dayatma ve sindirme imkânlarının hepsine sahipler; beyin yıkama mekânizması da diyebileceğimiz medya onların emrine amâde... Fakat, onca imkâna rağmen, bir türlü kendi toplumlarının ve umum insanların sevgisine ve kabulüne mazhar olamıyorlar. Şeytanı bile hayrette bırakan çok büyük kötülüklerini saklıyor; ama –bağışlayın– şov türünden şeylere girerek ve en ufak iyiliklerinin günlerce reklamını yaparak dikkatleri kendi üzerlerine çekmeye çalışıyorlar. Değişik illüzyonlarla minnacık bir akıntıyı şelale gibi göstermeye gayret ediyor ve halkın teveccühünü kazanmak için her yola başvuruyorlar. Ne var ki, gönül

kapılarını bir türlü açamıyor, milletin takdirini asla kazanamıyor ve istedikleri teveccühe mazhar olamıyorlar; hatta maksatlarının tam aksiyle tokat yiyorlar. Beri tarafta ise, güç ve kaba kuvvet temsilcilerinin karınca kadar bile görmedikleri insanlar, hiç öyle bir beklentileri olmadığı hâlde halkın teveccühünü ve hüsnükabulünü tahsil ediyorlar. Onlar, sadece teveccüh-ü ilâhî peşinde koşuyorlar, Cenâb-ı Hak da onlara teveccüh-ü nâsı da yâr ediyor.

Bu meselede değinilmesi gereken bir husus da şudur ki; halkın teveccühü, ilâhî teveccühün bir gölgesi olması itibarıyla makbul kabul edilse bile, kanaatimce, biz öyle bir mülâhazaya bağlı kalmak şartıyla da olsa teveccüh-ü nâsa kıymet vermemeli; böyle masumâne görünen bir düşüncenin dahi Allah'a teveccühümüze ve O'nun bize teveccühüne gölge yapabileceğinden korkmalıyız. Korkmalı ve enbiyâ-i izâmın hulusuna tâlip olmalıyız. Cenâb-ı Hak, her peygamberi peygamberliğe has bir donanım ve mahiyette yaratmıştır; canlarımız onlara kurban, biz onların hiçbirinin kıtmiri olamayız. Fakat, peygamberlik isteme başkadır; peygamberlerin vasıflarıyla muttasıf olmayı dileme daha başkadır. Artık hiç kimse için peygamberlik söz konusu değildir ama her mü'min, peygamberlerle temsil edilen güzel ahlâka sahip olmayı gönülden istemelidir. İşte, bu teveccüh-ü nâs konusunda da bize yakışan tavır, peygamberâne bir ihlâs talebidir.

Evet, bu mevzûda, Allah Resûlü'nün şu beyanı ne kadar mânidardır: "Öyle peygamberler gördüm ki arkalarında tek bir ümmet dahi yoktu."[7] Bir peygamber düşünün ki, bir ömür boyu çalışıp didiniyor da, kendisini anlayacak tek aşina sîmâ bulamadan vefat ediyor. Senelerce tebliğ ve temsil vazifesinde bulunduğu ve hem de muhataplarına Allah'ın elçisine yaraşır bir edayla hitap ettiği hâlde, sözünü dinleyen çıkmıyor, üç-beş kişi bile onu takip etmiyor. Fakat, o ne sabır, nasıl bir ihlâs ve ne büyük bir vazife şuurudur ki, insanların teveccühünü kazanamamış olmadan dolayı yeise düşmüyor, tavır değişikliğine girmiyor ve vazifeden el çekmiyor. Ötelere giderken zahiren yalnız ve kimsesiz olarak yürüyor ve görünüşte eli boş gidiyor; ama aslında Cenâb-ı Hakk'ı kazanmış ve O'nun rızasına ulaşmış olarak Cennet'e uçuyor.

Bu açıdan, yapılan hizmetleri ve salih amelleri insanların teveccühüne göre değerlendirmemeli. Unutmamalı ki, –Üstad'ın ifadesiyle– Cenâb-ı Hakk'ın rızası ihlâs ile kazanılır, kesret-i etbâ ile ve fazla muvaffakiyetle değil.[8] Dahası, teveccüh-ü nâs ve şöhret, insana kabir kapısına kadar arkadaşlık etse de, kabir ve sonrasında başa belâ olabilir; dolayısıyla onu arzu etmek değil, belki ondan ürkmek ve kaçmak gerektir. Ayrıca, inanan insanlar, kendilerinden önce yaşayıp gitmiş olan makam-mansıp sahiplerinin akıbetlerini düşünmeli ve dünyalık bakımından en debdebeli bir hayat süren kimselerin bile sonunda

mezar denen iki metrelik makamla yetinmek zorunda kaldıklarını hatırdan dûr etmemelidirler. Etmemeli ve henüz vakit varken hubb-u câhtan kurtulup ihlâs tiryakisi olmanın, rıza-yı ilâhîye bağlanmanın ve maddî-mânevî füyuzât hislerinden fedakârlıkta bulunarak Allah'a ulaşmanın peşine düşmelidirler.

1 Bkz.: Bediüzzaman, *Mektubat* s. 465-481 (Yirmi Dokuzuncu Mektup, Altıncı Risale Olan Altıncı Söz).

2 Bkz.: Bediüzzaman, *Mektubat* s.465 (Yirmi Dokuzuncu Mektup, Altıncı Kısım).

3 Tirmizî, *zühd* 43; Dârimî, *rekâik* 21; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/456.

4 Müslim, *kader* 17; İbn Mâce, *mukaddime* 13, *duâ* 2.

5 Bkz.: Bediüzzaman, *Mektubat* s.503-504.

6 Fâtiha sûresi, 1/2.

7 Buhârî, *tıb* 17; Müslim, *îmân* 374.

8 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.190 (Yirminci Lem'a, Birinci Nokta, Üçüncü Sebep).

Ne Korkunç Bir Cinayet!..

Soru: *Cenâb-ı Hak, bir mazlumu haksız yere öldürenin bütün insanları öldürmüş gibi kabul edileceğini belirtmiş; bir kişinin hayatını kurtaranın da bütün insanları kurtarmış gibi sayılacağını ifade etmiştir. Bu ilâhî hükmün izahını lütfeder misiniz?*

Cevap: Allah Teâlâ, bu soruya esas teşkil eden âyet-i kerimeden hemen önce, Peygamber Efendimiz'e *"Onlara Âdem'in iki oğlunun hikâyesini hakkıyla (aslına uygun olarak) anlat."*[1] buyurarak, Hazreti Âdem'in iki oğlu arasında cereyan eden hâdiseyi nazara vermiş ve yeryüzünde işlenen ilk cinayete dikkat çekmiştir.

İlk Cinayet ve Kâtillerin Pîri

Tefsircilerin çoğu Hazreti Âdem'in oğullarının Hâbil ile Kâbil olduğunu söylemiş ve bu iki kardeşin hayat sergüzeştlerine dair oldukça geniş malumat vermişlerdir. Aslında, Kur'ân-ı Kerim'de onların isimleri zikredilmemiştir; fakat, bazı eski kitaplarda ve bir kısım üsturelerde Hazreti Âdem'in (aleyhisselâm) oğullarının isimleri Hâbil ve Kâbil olarak anılınca, İslâm alimleri de o ibretlik hâdiseyi aynı isimlere bağlı kalarak resmetmekte bir beis görmemişlerdir. Bununla beraber, *"Âdem'in iki oğlu"* ifadesini İsrailoğulları'ndan herhangi iki şahıs şeklinde anlayanlar da olmuştur. İşin doğrusu, bu kıssadan ibret almak için şahısların adlarını bilmek şart değildir; önemli olan öyle bir vak'anın meydana gelmiş olmasıdır ve âyette yer alan " بِالْحَقّ – hakkıyla, gerçeğe uygun olarak" kaydı da meselenin aslının efsanelere değil, bir hakikate dayandığını göstermektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de anlatıldığı üzere, bu iki kardeş Cenâb-ı Hakk'a birer kurban takdim etmişlerdi; fakat, onlardan yalnızca birininki kabul edilmişti. Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, diğerine, *"Seni öldüreceğim!"* demişti. İnsan öldürmek, hele hele öz kardeşinin canına kıymak büyük bir zulüm olsa da, bir kere gözü dönen câni, sırf bir hasetten dolayı hem de kendine karşı elini bile kaldırmayan ve iyi bir kardeş, samimi bir hayırhah olmaktan başka bir şey düşünmeyen bir masumun kanına girmişti.

Evet, *"Nefsi, onu kardeşini öldürmeye çağırdı, (o da nefsine uyarak) onu öldürdü ve kaybedenlerden oldu."*[2] mealindeki ilâhî beyanla kötü akıbetine dikkat çekilen yeryüzünün ilk kâtili, böylece ebedî ateşe varıp ulaşan korkunç bir yolun öncüsü olmuş ve âdeta bir barajı delip büyük bir sele kapı aralamıştı. Bu sebepledir ki, Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu acı

hâdiseyi naklederken şöyle buyurmuştu: *“Zulüm ile öldürülen her insanın kanından (onun kanını dökme günahından) bir pay da mutlaka Âdem’in ilk oğluna yazılır; çünkü, adam öldürme çığırını ilk açan odur.”*[3]

İşte, Cenâb-ı Hak, bu elîm hâdiseyi anlattıktan ve ilk cinayeti hatırlattıktan sonra söz konusu hükmünü ortaya koymuş; adam öldürmenin ne büyük bir cürüm olduğunu ve insan hayatına verilen ehemmiyeti ifade sadedinde mealen şöyle buyurmuştur: *“Bundan dolayıdır ki, İsrailoğullarına kitapta şunu bildirdik: Kim kâtil olmayan ve yeryüzünde fesat çıkarmayan bir kişiyi öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir adamın hayatını kurtarırsa sanki bütün insanların hayatını kurtarmış olur.”*[4]

Haksız Yere Adam Öldürme ve Kısas

Bu âyet-i kerimede, bütün insanları öldürmekle müsavi tutulan cinayet, *“hiç kimsenin canına kıymamış ve yeryüzünde fesat çıkarmamış bir insanı öldürme”* şeklinde beyan edilerek, o müthiş cürüm bir şarta bağlanmış ve takyid edilmiştir. Demek ki, bu suçları işleyen kimselere kısas yapılabilir; bir insan masumların kanını dökerse, o da aynı cinsten bir cezaya çarptırılabilir. Şayet, yeryüzünde fesat çıkarırsa ve o fesattan dolayı insanlar öldürülürse, günümüzde bazı coğrafyalarda olduğu gibi, öldüren niye öldürdüğünü hiç düşünmeden, ölen de neden öldürüldüğünü bilmeden cinayetler cinayetleri takip edip durursa, böyle bir anarşiye sebebiyet veren bir mücrim ya da mücrimler güruhu idam edilebilir. Allah’a ve Resûlüne savaş açan, yeryüzünde sürekli bozgunculuk yapan, insanların canlarına, mallarına ve ırzlarına saldırmayı itiyad hâline getiren ve böylece halkın asayişini bozan, neslin ifsadına sebep olan kimseler suçlarının derecelerine göre öldürülür, asılır veya sürgüne gönderilirler.

Ancak, bu suçları işlemiş olsalar bile, eğer suçlular tevbe ederlerse, bu cezaların hiçbiri tatbik edilmez. Onlar hakkındaki dava, şahsî hukuk davasına dönüşür. Yani, yakını öldürülen ya da mallarına zarar verilen insanlar, isterlerse onları affedebilir ya da cânilere kısas uygulanması ve zararlarının tazmin edilmesi talebinde bulunabilirler. Günümüzün hukuk tabiriyle, şikâyette bulunabilir ya da şikâyetlerini geri alabilirler. Diğer bir ifadeyle, kasden adam öldürmenin dünyadaki cezası kısastır. Öldürülenin vârisleri kısastan vazgeçip diyet almakla iktifa edebilirler; dilerlerse bunu da bağışlayabilirler. Fakat, böyle büyük bir cürmün ahiretteki cezası, –şayet kâtil daha sonra tevbe edip ilâhî rahmete ve Allah’ın fazlına nâil olamazsa– ebedî Cehennem’dir.

Böyle bir cinayetten dolayı ebedî azap çekmek zâhiren çok büyük bir ceza

gibi görünüyorsa da, aslında işlenen günah da çok büyüktür. Zira, yeryüzünde fesat çıkarmayan, haksız yere kan dökmeyen ve kendi kanını heder edecek bir bozgunculuk yapmayan bir insanı öldüren kimse, bütün insanları öldürmüş gibi kabul edilir. Çünkü böyle bir kâtil, Cenâb-ı Hak tarafından bahşedilen yaşama hakkını gasbetmiş, suçsuz insanların kanlarının haramlığı kaidesini çiğnemiş ve böylece çirkin bir işe ön ayak olmuş, bu konuda başkalarına da yol açmış ve cesaret vermiş olur.

Ayrıca, bir câni, sadece bir insanı bile suçsuz yere öldürse, bu cinayet onun karakterini ortaya koyar; onun kan dökebilir ve adam öldürebilir bir yapıda olduğunu gösterir. Pratikte bir kere cinayet işleyen bir insan, potansiyel olarak bütün insanları öldürebilecek bir karakter taşıyor demektir ve artık o, umumi hüviyeti itibarıyla bir câni ve bir kâtildir. Dolayısıyla, bir kere o öldürücü günaha girdikten sonra, bir başka insanı öldürmek onun için ilkinden zor değildir; hele böyle birkaç cinayetin akabinde adam öldürmek ona sıradan bir iş gibi gelecektir. İşte bu mülâhazayla, suçsuz bir adamın canına kıyan mücrime bütün insanları öldüren bir kâtil ve bir câni nazarıyla bakılabilir.

Bir Kişinin Hayatını Kurtarmak...

Her kim de bir insanı ihya ederse, yani cinayetten el çekmek, affetmek ve kısas hakkından vazgeçmek suretiyle onun öldürülmesine engel olursa ya da boğulma ve yanma gibi bir helak sebebinden kurtararak hayatının devam etmesine vesilelik ederse, o da sanki insanların hepsine hayat vermiş ve o iyiliği topyekün insanlığa yapmış gibi olur. Evet, âyetteki ihya, kısastan vazgeçme, öldürmeme, felâketten kurtarma demektir; zira, hayatın asıl ve yegâne sahibi Hayy u Kayyûm'dür; O'ndan gayrı hiçkimse hakiki mânâda öldürmeye ve diriltmeye muktedir değildir. İnsanların yaşatması sadece vesile olmaları itibarıyladır. Nitekim, Kur'ân-ı Kerim, Nemrud'un *"Ben de yaşatır ve öldürürüm."*[5] deyişini ihya kelimesiyle ifade etmiştir ki, onun ihyası, öldürmeme ve cinayetten vazgeçme mânâsına gelmektedir.

İşte, bu mânâda, bir insanın hayatını kurtaran kimse de karakter ve ruh yapısı açısından –elinden gelse– bütün insanlığın hayatını kurtarmaya açık ve istekli demektir. Bu itibarla da, o nerede bir haksızlıkla karşılaşsa, hemen o haksızlığın önüne geçip –Necip Fazıl'ın tabiriyle– kollarını makas gibi açacak, "Burası çıkmaz sokak!" diyecek ve öyle bir zulme asla meydan vermeyecektir.

Belki bahis mevzuu olan âyette ilk plânda mânevî kurtarma kast edilmemektedir; fakat, Allah'a, Resûl-i Ekrem'e ve ahirete inanan bir mü'min, bildiklerini bildirmek, duyduklarını duyurmak ve tattıklarını tattırmak gayesiyle

bir insana Allah'ı tanıtıyor, Peygamber Efendimiz'i anlatıyor ve dinimizi öğretiyorsa, onun bu ameli de bir nevi ihya sayılır. Nitekim, Hazreti Rahman, *"Ey iman edenler! Allah ve Resûlü sizi ihya edecek, size hayat verecek hakikatlere dâvet ettiğinde ona icabet edin."*[6] mealindeki âyet gibi ilâhî beyanlarında insanın hayvaniyetten çıkıp cismaniyeti bırakmasını, kalbî ve ruhî hayat seviyesine yükselmesini de ihya tabiriyle ifade etmiştir. Dolayısıyla, bir dava adamı, bedeninin esiri bir insanı nefisten rûha, cismanî hayattan kalb ufkuna ve oradan da ebedî hayata yürütür ve yükseltirse onu ihya etmiş sayılır. Bu zaviyeden, bir kişinin kalb hayatı adına dirilişine vesile olmak için sabah akşam gayret eden ve dur durak bilmeden çalışan o mü'min de, karakter itibarıyla herkesin kurtuluşunu arzulayan ve bütün insanlığın ebedî saadetini dileyen, dolayısıyla topyekün beşeri ihyaya amâde bulunan bir insan demektir.

Gıybetin En Kahredicisi

Diğer taraftan, Esmâ-i Hüsnâ arasında İsm-i A'zam, Cuma gününde "vakt-i icâbe", vakit namazları içerisinde "Salât-ı vustâ", insanlar arasında veli kullar, Ramazan'ın son on gününde Kadir Gecesi, bütün taat ve ibadetler içerisinde Allah'ın hoşnutluğu, kâinatın ömründe kıyamet ve ferdin hayatında da ölüm anı gizli olduğu gibi, günahlar ve şerler arasında da öyle cürümler gizlidir ki, onlar bir anda insanı tepetaklak hâle getirebilir ve onun felâketine sebebiyet verebilirler. Mü'minlerin sürekli uyanık olmalarına, hep dikkatli davranmalarına ve devamlı Allah'a sığınmalarına vesilelik eden bu gizliliğin bir neticesi olarak, aynı isimle anılan günahların bile öyle bir çeşidi ya da gayret-i ilâhiyeye dokunan öyle bir derecesi vardır ki, o âdeta zehirli bir yılan gibi avını bir anda sokup öldürür.

Bildiğiniz gibi; bir insanı, onun gıyabında, duyduğu zaman hoşuna gitmeyecek şekilde anmaya "gıybet" denir. Eğer, söylenen söz doğru ise, o gıybettir; fakat, yalan ise, hem gıybet, hem de iftiradır ve kat kat çirkin bir günahtır. Bununla beraber, gıybetin de çeşitleri ve derekeleri (aşağı doğru inen basamakları) vardır. Hak dostları olumsuz duygu ve düşünceleri bile bu kategoride mütalâa etmiş ve onlara "kalbin gıybeti" demişlerdir. Bir insanı, hafife alır şekilde elle göstermek ve kaş-göz işaretleriyle onu tahkir etmek de bir nevi gıybettir. "Falanın boyu kısa" ya da "Filânın ceketi münasebetsiz duruyor" türünden sözlerin gıybet olduğunda da şüphe yoktur. Bütün bu gıybet çeşitleri birer günahtır ve burada hayatın bereketini götürdükleri gibi ötede de insanı rezil rüsvâ ederler.

Fakat, gıybetin öyle bir çeşidi vardır ki, o, diğerleriyle kıyaslanmayacak kadar tehlikeli ve kahredici bir günahtır. Öyle ki, bir hadis-i şerifte gıybetin bu

türünün yirmi küsur zinadan daha büyük bir vebal olduğu ifade edilmiştir.[7] Meselâ, bir topluluğu, bir hareketi ya da bir cemaati temsil eden bir zatın gıybetini yapmak bu türden bir cürümdür. Çünkü, o insanın kaderi temsil ettiği cemaatle bütünleşmiştir; dolayısıyla onun hakkında yapılan bir gıybet bütün cemaatin gıybetini yapmak gibi sayılır.

Dahası, şayet böyle bir gıybet, herhangi bir insanla alâkalı değil de, diyelim ki, Şâh-ı Geylânî gibi bir Hak dostu hakkında, ya da herhangi bir hareket veya sıradan bir cemaat değil de, meselâ, Muhammed Bahauddin Nakşibendî Hazretleri'nin temsil ettiği bir daire etrafında yapılmışsa, bir de küçük bir gıybet gibi başlayan bu kîl u kâller medya yoluyla ve ekran aracılığıyla çok geçmeden koca koca iftiralara dönüşmüş ve her yana yayılmışsa, işte bu öyle korkunç bir cinayettir ki, –Allah korusun– o günahta küfre açılan sadece bir değil pek çok yol vardır ve insanın imansız gitmesine bâdî olabilir. Evet, bu öyle öldürücü bir cürümdür ki, onun içinde Nakşibendî Hazretleri'nin hakkı olduğu gibi, onun altın silsilesinde bulunan Ubeydullah Ahrâr, Muhammed Zahid, İmam Rabbânî, Abdullah Dihlevî, Mevlâna Halid Bağdâdî gibi Hak erlerinin ve onların takipçilerinin de hakları vardır. Çünkü bu zatlar, Üstadlarından aldıkları ışıkla kendi dönemlerinden bugüne kadar yeryüzünü aydınlatmış ve nurlarını sürekli neşretmişlerdir; belki farklı versiyonlarıyla halkalar oluşturmuş ve hep irşada vesile olmuşlardır.

Bir de, bu cürmü işleyen kimse, "cı" ve "cu" ekleriyle o kötü fiilini biraz daha çirkinleştirirse, o zaman, o sözle işaret ettiği dairedeki bütün fertlerden teker teker helâllik almadıktan sonra Cennet'e girmesi çok zordur. Zira, Peygamber Efendimiz, *"Gıybetten sakının; çünkü gıybet zinadan daha şiddetlidir. Kişi zina edip tevbe eder de (bir daha yapmazsa), Allah Teâlâ onun tevbesini kabul eder. Fakat, gıybet eden, gıybet edilen tarafından affedilmedikçe, o günahı bağışlanmaz."*[8] buyurmuştur. Gerçi, Hazreti Rahman, ekstradan bir lütufta bulunup mahşerde o mücrimi gıybetini ettiği kimselerle karşılaştırarak, "Benim şu kuluma hakkınızı helâl edin" diyebilir. Fakat, böyle bir tâli'lilik sürpriz bir lütfa, ziyade bir ihsana vâbestedir ve unutmamak lâzımdır ki, ubudiyete dair meseleler ekstra lütuflar üzerine bina edilmez.

Bundan dolayıdır ki, mü'minler öyle kötü bir akıbete düşmemek için gıybetin her türlüsünden uzak kalmaya bakmalı ve dillerini o çirkin sözlerden arındırdıkları gibi zihinlerini de kötü duygu ve düşüncelerden temiz tutmaya çalışmalıdırlar. Zinadan daha beter bir felâket olan gıybet çeşidinden korunmak için kîl ü kâlin en küçüğünden bile kaçınmalıdırlar; farkına varmadan en büyüğüne maruz kalmamak için en küçüğünden de içtinap etmelidirler. Allah'ın belâsı olan o Cehennem zakkumunun kendi hisselerine düşmemesi için sürekli

Cenâb-ı Hakk'a sığınmalı ve dil afetlerinin hepsine karşı tetikte olmalıdırlar.

Fitnenin Böylesi

Aynı hususu, konumuzla çok alâkalı olan fitne hakkında da düşünebilirsiniz. Aslında, fitne; sapıklık, fikir karışıklığı, iftirak, bir şeye gönül kaptırmak, günah, küfür, göz alıcı güzellik, mal ve evlât, imtihan, işkence, musibet ve belâ gibi mânâlara gelmektedir. Kur'ân-ı Kerim'in altmış kadar âyetinde bu kelime ya da menşei ona dayanan başka bir ifade bulunmaktadır. İki kişi arasındaki uyuşmazlığa fitne dendiği gibi dinsizliği yaymak, insanları hak yoldan döndürmek ve içtimaî bünyede terör estirmek gibi kötülükler de fitne kategorisinde mütalâa edilmektedir. Evet, iki insanı birbirine düşürmek de bir fitnedir ve çirkin bir günahtır. Fakat, fitnenin de öyle müthiş bir türü ve gazab-ı ilâhîyi celbeden öyle bir derekesi vardır ki, onu diğer fitne çeşitleriyle müsavi tutmak mümkün değildir; zira o, insanı bir anda derin bir ateş çukuruna itip dünya-ahiret saadetini bitirebilir. Dolayısıyla, öyle kötü bir akıbete uğramamak için fitnenin en küçüğünden bile uzak durmak ve fitne temayülü gösteren söz ve fiiller daha küçükken onları boğarak büyük bir cürüme dönüşmelerine meydan vermemek gerekmektedir.

Nitekim, Kur'ân-ı Kerim, *"Fitne, adam öldürmekten daha beter bir günahtır."*[9] buyurmaktadır. Yani, her fitne adam öldürmek gibi olmasa bile, fitnenin öyle bir nev'i vardır ki, o, katilden daha şiddetlidir. Meselâ, kaba kuvvet kullanarak baskı ve zulüm yoluyla dinsizliği yaymak, Müslümanları öz değerlerinden uzaklaştırmaya kalkışmak ve nesilleri kendi mânâ köklerinden kopararak onları hem dünyada hem de ukbâda elim bir azabın içine atmak, öyle ağır bir suçtur ki; o, adam öldürmekten, bir mazlumun kanını dökmekten ve hayatını yok etmekten daha tehlikeli bir cürümdür.

Hele bir de öyle cinayetler vardır ki, onlarda fitne ile katil birbirine karışır. Meselâ; biri kalkar büyük bir insanı öldürür ve ortadan kaybolur. Sonra fâili meçhul olan bu cinayet masum bir insana ya da bir zümreye fatura edilir. Dolayısıyla, bir kan davası baş gösterir. Hem maktulün tarafında olanlar hem de kendilerine suç isnad edilenler karşılıklı eza ve cefaya maruz kalırlar. Böylece, o cinayet, mukabil atf-ı cürümlerle büyür, genişler ve kocaman bir fitne hâlini alır. Hâdise, sadece bir adam öldürme veya bir fitne çıkarmadan ibaret kalmaz; önü alınamaz iç içe fitnelere ve binlerce cinayetin işlendiği bir anarşiye dönüşür.

Maalesef, İslâm tarihinde bu türden fitneler de meydana gelmiştir ve bunlar bir adam öldürmekten çok daha fecî cinayetlere sebebiyet vermiştir. Meselâ;

Hazreti Ömer Efendimiz'in (radıyallâhu anh) şehit edilişini sıradan bir cinayet gibi görmek mümkün değildir. Değildir; zira, Huzeyfe İbn Yemân'ın ifadesine göre, Hazreti Ömer fitnelere karşı kilitli bir kapıdır; onun şehadetiyle o kapı açılmış ve hatta kırılmıştır. Evet, bir gün Hazreti Ömer, Peygamber Efendimiz'in *"denizin dalgalanıp kabardığı gibi kabaran ve kuduran fitne"* hakkındaki sözlerini sorunca, Hazreti Huzeyfe, *"Ey mü'minlerin emiri, bu fitneden sana bir zarar yoktur. Çünkü seninle onun arasında kilitli bir kapı vardır."* der. Ömer Efendimiz *"Kapı kırılacak mı, yoksa açılacak mı?"* diye sorar. *"Kırılacak!"* cevabını alınca, *"Demek ki, kıyamete kadar bir daha da kilitlenemeyecek!"* der. Bir dostu, Hazreti Huzeyfe'ye *"O kapı kimdir?"* sualini tevcih edince, onun verdiği cevap *"O kapı, Ömer'in kendisidir."*[10] şeklinde olmuştur. Bu itibarla, Hazreti Ömer'i öldürme sıradan bir cinayet olarak kabul edilemez; o, fitne kapısını kırma ve bir mânâda kıyamete kadar cereyan edecek fitnelerin önünü açma mânâsına gelir. Kur'ân-ı Kerim'in, haksız yere birini öldüren insanın ebedî Cehennem'de kalacağını vurgularken[11] işaret ettiği câniler de İkinci Halife'nin kanına giren Ebû Lü'lüe Firuz gibi kimseler olsa gerektir.[12]

Ne Kötü Bir Akıbet!..

Evet, *"Kim bir mü'mini kasden öldürürse onun cezası, içinde ebedî kalmak üzere gireceği Cehennem'dir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."*[13] mealindeki âyet-i kerimeden hareketle İbn Abbas (radıyallâhu anhüma)[14] ve ondan sonra gelen Tabiîn imamlarından[15] bazıları, adam öldüren bir kâtilin ebedî azaba müstahak olacağını söylemişlerdir. Bazı müfessirler de, bu hükümden yola çıkarak, meseleye şöyle bir yorum getirmişlerdir: Nasıl ki, bir insanı öldüren kâtile dünyevî ceza itibarıyla kısas gerektiği gibi, o bütün insanları öldürse de yine aynı kısas gerekir; aynen öyle de, tek masumu öldürenin cezası ebedî Cehennem olduğu gibi bütün insanları öldürenin cezası da sonsuz ateştir. Bu itibarla da, bir kişiyi öldüren sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur.

Vakıa, *"Şu muhakkak ki, Allah Kendisine şirk koşulmasını affetmez, ama bunun altındaki diğer günahları dilediği kimse hakkında affeder."*[16] ilâhî beyanı, Allah Teâla'nın, şirk dışındaki günahları dilediği takdirde affedeceğini bildirerek bir önceki âyeti takyid etmiştir. Fakat, küllî bir nazarla meseleye bakıldığında görülecektir ki, her kâtil için ebedi Cehennem'de kalmak söz konusu olmasa bile, cinayetin de öyle bir çeşidi vardır ki, onu işleyenin dûçar olacağı akıbet sonu gelmeyen bir azaptır.

Demek ki, gıybet ve fitne gibi günahların derekeleri ve çeşitleri olduğu gibi, maktulün kimliğine, konumuna ve cinayetin sebep olabileceği neticelere göre adam öldürmenin de farklı türleri ve suç bakımından değişik dereceleri vardır. Öldürülen kim olursa olsun, cinayet cinayettir ama bir ordu komutanını ya da devlet başkanını katletmekle sıradan bir vatandaşı öldürmek, bunların sebebiyet verecekleri hâdiseler zinciri açısından eşit değildir. Yine, herhangi bir mekânda işlenen cinayet ile haşerenin bile canına kıyılmasına müsaade edilmeyen, ağaç yapraklarının koparılması dahi yasak kılınan Harem-i Şerif'te adam öldürmek aynı kefeye konulamaz. Hele insan öldürmenin öyle bir çeşidi vardır ki, işleme keyfiyeti, neticeleri ve kapı araladığı hâdiseler bakımından o cinayeti işleyen kimse bütün insanları katletmiş gibi olabilir. Onun içindir ki, İbn Abbas Hazretleri, ancak bir peygamberin ya da mü'minlerin idarecilerinin kanını dökmeyi bütün insanları öldürmeye denk tutmuştur.[17] Dolayısıyla, kaderi milletinin kaderi olmuş bir insana idam sehpasını gösterenler topyekün bir milletin ölümüne ferman çıkarmış olurlar; kendini insanlığın kurtuluşuna adamış bir dava erini zehirleyenler, bütün milletin aşına, hatta Hazreti Muhammed Mustafa'nın (aleyhi ekmelüttehâyâ) çorbasına ve ashabın yemeğine zehir katmış sayılırlar. Bu da öyle büyük bir cinayettir ki, onu işleyenler mü'min bile olsalar, bütün insanlıktan helâllik almayınca asla Cennet'in yolunu bulamazlar.

İşte insan bu denli büyük bir cürme girmemek için katlin en küçük görüneninden bile uzak durmalıdır. Zira, benzer tehlikeler ve aynı hüküm bugünün insanları için de söz konusudur. Nitekim, Hasan Basrî Hazretleri'ne "Bu âyet bizim için de geçerli midir?" denince, o şöyle cevap vermiştir: *"Kendisinden gayrı ilâh olmayan Allah Teâlâ'ya yemin ederim ki, evet geçerlidir; çünkü, İsrailoğullarının kanı bizim kanımızdan daha aziz ve değerli değildir!"*[18]

Hâsılı, haksız yere adam öldürmenin her türlüsü büyük bir günahtır; fakat, onun içinde zamana, mekâna, öldürülenin kimliğine ve konumuna göre farklı derekelerden bahsetmek mümkündür. Kan dökmenin haram oluşuna muhalif davrandığı, cinayet yasağını çiğnediği, öldürme işine ön ayak olduğu, diğer insanları da bu günahı işlemeye karşı cesaretlendirdiği ve böylece toplum düzeninin bozulmasına yol açtığı için bir kişiyi öldüren bir mânâda bütün insanları öldürmüş sayılır. Yine, Cenâb-ı Hakk'ın gazabını ve lânetini çekmesi, Cehennem ateşine sebebiyet vermesi açısından bir kişiyi öldürmekle herkesi öldürmek birdir. Kısas hakkından vazgeçmek, cinayetten el çekmek ya da bir felâkete düşmesine mani olmak suretiyle bir insanın hayatını kurtaran kimse de bütün insanları kurtarmış gibidir.

1 Mâide sûresi, 5/27.
2 Mâide sûresi, 5/30.
3 Buhârî, *i'tisâm* 15; Müslim, *kasâme* 27.
4 Mâide sûresi, 5/32.
5 Bakara sûresi, 2/258.
6 Enfâl sûresi, 8/24.
7 Bkz.: Fahruddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb* 15/175; el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 15/68.
8 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/348; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 5/306.
9 Bakara sûresi, 2/191.
10 Buhârî, *fiten* 17; Müslim, *îmân* 231.
11 Bkz.: Nisâ sûresi, 4/93.
12 Abdurrezzak, *el-Musannef* 5/474-480; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 6/180, 7/438-440.
13 Nisâ sûresi, 4/93.
14 Buhârî, *tefsîru sûre* (24) 5; Müslim, tefsîr 16.
15 et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 6/202-204; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 1/537-538.
16 Nisâ sûresi, 4/48.
17 et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 6/200.
18 et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 6/204.

İslâm'da İşçi Hakları ve İşçi-İşveren Münasebetleri[1]

1. Hak Mefhumu ve İslâm'da Haklar

a. İslâm ve Hak Anlayışı

İslâm; sulh, selâmet ve huzur bulma, Allah ve Resûlü'nün bildirdiklerine tâbi ve teslim olma, salim ve emin bir yola girerek selâmete yürüme, herkese hatta her şeye güven vaad etme ve hiç kimseye hiçbir şekilde rahatsızlık vermeme mânâlarına gelir.

Esasları Allah'ın mesajlarına dayanan ve Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından tebliğ ve temsil edilip yaşanan ve yaşatılan İslâm semavî bir dindir.. ve bu dini inanarak hayatına hayat kılan da mü'min ve müslimdir. Onun özünde iman, iz'an ve teslim; zâhirinde de itaat, inkıyat ve salih amel vardır. Selef, bu dini, "insanları kendi irade ve ihtiyarlarıyla bizzat hayra sevk eden ilâhî kanunlar mecmuası" şeklinde tarif etmişlerdir ki, işte böyle dinamik bir sistem hayata hayat kılınıp temsil edildiği ölçüde onun dünyevî-uhrevî semerelerinden söz edilebilir.

Çok geniş kullanım alanı olan "hak" kelimesi ise, doğru, gerçek ve adalet mânâlarına gelmekle beraber insanın bir şey üzerindeki mâlikiyetini ve iktidarını da ifade etmektedir. Bâtılın zıddına hak dendiği gibi ferdî plânda herkesin nasip ve hissesine de hak adı verilmektedir. Mevzumuza esas teşkil eden yanı itibarıyla da hak, meşrû nizam tarafından şahıslara tanınan menfaatleri celb etme ve helâl dairede nimetlerden faydalanma salâhiyeti ve maddî-mânevî ihtiyaçları ve zaruretleri karşılayıp giderme yetkisidir.

Bu haklar, zâhiren fertlere veya tüzel kişilere aittir; ama aslında bütün hukukun hakiki sahibi Cenâb-ı Hak'tır. Ne var ki O, bu hakları, bir kısım yetkili makamlar vasıtasıyla bazı kimselere menfaat, bazılarına salâhiyet, bazılarına da o menfaatlerden yararlanma ve o salâhiyeti kullanma hakkı olarak bahşetmiştir. Kulluk vazifelerini ve âmme hukukunu da ihtiva eden "Allah hakları"; mülkiyeti, tasarrufu, nemalandırılması, menfaatleri fertlere ait olan "insan hakları" ve menfaat, fayda, çıkar, tasarruf bakımından hem ferdi hem de toplumu ilgilendiren "müşterek haklar" dediğimiz şeyler ise, bu hakların hükümleri itibarıyladır ve fıkıh alimleri arasında ıstılah olarak kullanılan birer tabirdir.

İslâm dinine göre; insanlar hür doğmuşlardır. Hak ve kıymet açısından hepsi birbirine eşittir. Düşünce hürriyeti, ifade hürriyeti, vicdan hürriyeti

vazgeçilmez haklardandır.. ve yine Müslümanlığa göre; ırk, cins, renk, dil, din ayrımı yapılmaksızın herkes aynı hak ve aynı imkânlara sahiptir. Ayrıca, bu haklar, insanın ruh ve beden gibi iki ayrı yanıyla alâkalı büyük-küçük her türlü hukukunu ve bugün oluşmuş bulunan, yarınlarda da oluşacak olan her çeşit haklarını içine alır.

Kur'ân-ı Kerim, kendine mahsus üslûbuyla insan hakları diyeceğimiz konuların hemen hepsine temas etmiş, bunların korunmasıyla alâkalı ciddi tahşidatta bulunmuş ve hakların durumuna göre hususî müeyyideler vaz' etmiştir; Allah Resûlü de, uygulamalarıyla her şeyi açık ve net olarak ortaya koymuş ve bunların aynı zamanda birer Allah hakkı olduğunu ihtar ederek bunlara mutlaka riayet edilmesi lâzım geldiğini ısrarla vurgulamıştır.

Evet, İslâmî terminolojide bütün haklar, temelde Allah'ın iradesinden gelen ve O'nun tarafından insanoğluna emanet edilen birer ihsandır. Armağan türünden bu emanetler, daha insanın ilk yaratılışıyla ona bahşedilmiş, alınıp satılmaz, azaltılıp çoğaltılmaz, tebdil edilmez, bir mal karşılığı bedel olarak ödenmez, tayin ve takdiri hâkim güçlerin belirlemesine bırakılmaz ve kat'iyen emtia (ticarî mal) muamelesi görmez/göremez bir hususiyeti haizdir. Bunun en sağlam teminatı da toplumu teşkil eden fertlerin ve hususiyle bugüne kadar onlar arasındaki muteber ve karakterli yetkililerin bu hususu içlerine sindirerek tabiatlarının bir yanı hâline getirip canları gibi aziz bilmeleri ve koruyup kollama cehtleridir.

b. Allah Resûlü'nün İnsan Hakları Konusundaki Hassasiyeti

Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelüttehâyâ) hicretle Medine'yi şereflendirdiğinde, değişik inanç, çeşitli düşünce ve farklı etnik gruplarla yaptığı sözleşmeye (Medine Vesikası) milimi milimine riayet edilmiş; dini, ırkı, sosyal seviyesi ne olursa olsun, fevkalâde bir hassasiyetle herkesin hukuku gözetilmiş ve uzak-yakın çevreye göre "Medine-i Münevvere" bir "dârü'l-emân" hâlini almıştı.

Aslında, ne bildiğimiz sözleşme yalnızca Medine Sözleşmesi'nden ibaretti, ne de olup bitenler sadece üç-beş örneğe münhasırdı. Allah Resûlü (aleyhi ekmelüttehâyâ), hayat-ı seniyyeleri boyunca, sürekli insan hakları üzerinde durmuş; bunların büyüğünün önemini ihtar etmiş, küçüğünün de hakir görülmemesini hatırlatmıştı; O *"Küçük, küçük görüldüğü sürece küçük değildir."*[2] diyor, büyüklerin çiğnenmesini de Allah mehafet ve mehabetinin serhatleriyle engellemeye çalışıyordu.

Rabbine yürümeden az önce, menâsik-i hac esnasında, onbinleri aşan ruhânîleşmiş mübarek bir topluma, veda edalı hutbeleriyle o güne kadar

kendinden şerefsudûr olmuş bütün hususları son bir kere daha, dinleyenlerin şahsında kıyamete kadar gelecek ümmetine özetliyordu ki, aslında bu nuranî beyanların her biri başlı başına insan hakları adına önemli birer belge mahiyetindeydi.

Söz Sultanı o gün Allah haklarından aile hukukuna kadar her konuya temas etmiş ve âdeta risaletinin özünü, usâresini ortaya koymuştu. En büyük hak Allah hakkıydı; O da bununla başlıyor, sonra da derecesine göre hemen her hakka temas ediyor; hiç olmazsa bir îma, bir işaretle her hususu seslendirmeye çalışıyordu. İlk sözü: *“Allah’tan korkun, O’na karşı gelmekten sakının!”*[3] oluyordu.. ve arkasından da O’na itaat etmelerini tavsiye ediyordu.[4] Aslında, Allah’a iman, O’na itaat ve saygıda bulunmak bütün insanî haklara da saygılı olmanın bir teminatı ve müeyyidesiydi. Aksine, bu esaslar kabul edilmediği takdirde diğer haklara karşı saygılı olmak da oldukça zor, hatta imkânsızdı.

Sonra dönüp bütün samimiyet ve içtenliğiyle, eşlerin birbirlerine karşı vazife ve sorumluluklarını hatırlatıyor; kadınların birer emanet oldukları üzerinde ısrarla duruyor; toplumun bir rükn-ü rekîni olan aile ahengiyle alâkalı esasları Allah korkusuna bağlayarak bir kere daha ihtar ediyor ve yerleşik bütün cahiliye teâmüllerini ayakları altına alıyordu.

Malın, canın, aklın, dinin ve neslin korunması etrafında son sözlerini söylüyor; bu hususlarda tahşidat üstüne tahşidatta bulunuyordu. Vâkıa, söylenenlerin bir kısmı daha önce de söylenmiş olmaları itibarıyla bilinen şeylerdi; ama sunma tarzı, sunulan yer ve sunmadaki veda üslûbu konulara ayrı bir renk, ayrı bir desen, ayrı bir şive kazandırıyor ve gönüllerde o güne kadar duyulduğundan çok farklı bir mehafet ve ürperti hâsıl ediyordu. *“İnsanlar! Rabbiniz birdir, hepiniz Âdem’densiniz, Âdem de topraktandır.”* [5] sözleriyle sesini yükselttiğinde, çağımızın da problemi olan bir vebaya dikkatlerimizi çekiyor ve kadrini bilen basiret insanlarına da bu problemi çözmek için bir altın anahtar sunuyordu.

Çağdaş dünyanın büyük bir bölümü, insan haklarıyla alâkalı bir kısım konularda hâlâ emekleyedursun, İslâm, asırlarca evvel, suç ve ceza mevzuunda kanunîlik ilkesini vaz’ ediyor; kesinleşmiş bir suç olmadığı takdirde kimsenin suçlu sayılamayacağını, maznunun da diğer insanlar gibi bir kısım haklarının bulunduğunu ve bunların kat’iyen onun elinden alınamayacağını; ihtimallere binaen insanların cezalandırılamayacağını; kimseye işkence edilemeyeceğini; her hakkın muhterem olduğunu; insan haklarıyla alâkalı hiçbir şeyin küçümsenemeyeceğini; kuvvetin hakkın emrine tâbi olması lâzım geldiğini ve hiçbir zaman hakkın kuvvete feda edilemeyeceğini kemal-i ciddiyetle

hatırlatıyor, herkesi hakka saygılı olmaya çağırıyor, her zaman hakkın hâmîsi olduğunu bir kere daha gösteriyordu.

İşte, Allah Resûlü'nün hassasiyetle üzerinde durduğu bütün bu hususların yanısıra, İslâm, işçilere de bazı haklar tanıyor ve işçi-işveren münasebetlerini âdilâne düzenleyecek bazı kurallar koyuyordu.

2. İslâm'da İşçi Hakları

Bir hukuk terimi olarak işçi; başkasına ait bir işi veya hizmeti bir ücret karşılığında yapmayı üstlenen ve belli bir bedele mukabil meşrû olan o işi yapmak üzere emeğini kiraya veren kişi anlamına gelmektedir.

a. Kur'ân'da İş ve İşçi

Ücret karşılığı işçi çalıştırmanın ya da işçi olarak çalışmanın meşrûluğu Kitap, Sünnet ve icmâ delillerine dayanır. Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet-i Sahiha'da, bazen İslâm'dan önceki semavî dinlerin ücretle çalışma ve çalıştırma uygulamalarından misaller verilerek bazen de doğrudan hükümler serdedilerek bu husus üzerinde durulmuştur.

Kur'ân-ı Kerim'de, Hazreti Musa'nın, kendisine peygamberlik verilmeden önce Mısır'dan ayrılarak Medyen yöresine gittiği, orada davarlarını suvarmaya çalışan iki kızkardeş gördüğü, onlara yardım ettiği ve kızlardan birinin *"Babacığım! Bunu işçi olarak tut! Zira senin çalıştıracağın en iyi adam, böyle kuvvetli ve güvenli biri olmalıdır."*[6] diyerek babasından Musa'yı (aleyhisselâm) işçi olarak almasını istediği hikâye edilir. Bunun üzerine, Hazreti Musa, bu iki kardeşin babaları olan –muhtemelen– Hazreti Şuayb'ın (aleyhisselâm) yanında on sene çalışır; aslında bu kutlu peygamber, o ailenin koyunlarını güderken aynı zamanda bir nebinin rahle-i tedrisinde nübüvvet mesleğinin sırlarını da öğrenir. Diğer taraftan, Musa'nın (aleyhisselâm) işe alınmasını isteyen ve daha sonra da bu nebiye eş olmakla şereflenen firasetli kızcağızın vurguda bulunduğu iki vasıf bir işçide aranan şartlar adına çok önemli olsa gerektir: Bunların birincisi, o işi yapabilecek güç ve kuvvet; diğeri de, güvenilir ve emin bir insan olmaktır.

Musa (aleyhisselâm) ile Hızır'ın yolculuğu anlatılırken de ücret karşılığı iş yapmaya bir işarette bulunulur. Onların yolları bir köye uğrar; bu sırada Hızır (aleyhisselâm) orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar görür ve onu düzeltiverir ama buna karşılık herhangi bir ücret talep etmez. Bunun üzerine, Hazreti Musa, *"İsteseydin, elbette buna karşı iyi bir ücret alabilirdin."* der.[7]

İslâm alimleri, bu ve benzeri âyetleri, bir insanın, diğer bir insan tarafından ücret karşılığında çalıştırılmasının meşrû olduğunu gösteren misaller olarak

zikredegelmişlerdir.

Ayrıca, *“Artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların haklarını ve ücretlerini eksiltmeyin, halka haksızlık etmeyin!”*[8]; *“Sonra boşadığınız eşlerle ilginiz kesilince sizin hesabınıza çocuklarınızı emzirirlerse, ücretlerini verin! Aranızda ücret işini meşrû çerçevede, örfe uygun olarak güzellikle görüşüp sonuçlandırın. Eğer annesinin çocuğu emzirmemesi sebebiyle sıkıntıya düşerseniz, bu takdirde baba, ücret vererek bir başka emziren kadı n bulacaktır.”*[9] gibi ilâhî beyanlarla ücret hususunda da bazı hükümler konmuştur. Bu arada, mealini verdiğim bu âyet-i kerimede, konumuz olmadığı için üzerinde durmayacağım ama zikretmeden de geçemeyeceğim önemli bir hususa da işaret etmek istiyorum: Çocuğun beslenmesi, bakımı ve görümü öncelikle babanın vazifesi olduğu için boşanma durumunda anneye emzirme ücreti vermesi gerektiğinin belirtilmesi insan hakları (özellikle de kadın hakları) ile ilgili bilhassa üzerinde düşünülmesi icap eden İslâmî bir inceliktir.

Başka bir âyet-i kerimede ise, Cenâb-ı Hak, bütün kullarını hem bu dünya hem de ahiret için çalışmaya davet etmekte ve *“İnsan, emek ve gayretinin neticesinden başka şey elde edemez.”*[10] diyerek, insanın ancak çalıştığının karşılığını alacağını anlatmaktadır.

b. Resûl-i Ekrem’in Beyanlarında Çalışma ve İşçi

Öte yandan, İslâm’da Yüce Yaratıcı’ya karşı vazifelerini de yerine getiren bir insanın çalışması ibadet kabul edilmiştir. Dolayısıyla, işçinin emeği kutsaldır, değerlidir. Nitekim, Peygamber Efendimiz, *“Hiç kimse kendi elinin emeğinden daha temiz bir kazanç elde edemez.”* buyurmuş ve bu konuda Allah’ın elçisi olmasına rağmen kendi alın teriyle geçimini sağlayan Hazreti Davud’u hüsnümisal göstermiştir.[11] Dahası, Resûl-i Ekrem Efendimiz, çocuklarının rızkını sağlamak veya anne ve babasının ihtiyaçlarını karşılamak ya da kendi ekmeğini kazanmak için evinden çıkan bir insanın evine döneceği ana kadar Allah yolunda olduğunu söylemiştir.[12] Ayrıca, kimseye muhtaç olmamak ve anne babasını, çoluk çocuğunu da başkalarına el açtırmamak için işe giden bir insanın her adımda ibadet sevabı alacağını müjdelemiştir.[13]

Bir gün, Allah Resûlü, sahabe efendilerimizden Hazreti Muaz ile musafaha edince buyurur ki: *“Muaz, ellerin nasırlaşmış!”* O cevap verir: *“Evet, yâ Resûlallah, kazma elimde toprakla meşgul oluyor ve bu sayede çoluk çocuğumun nafakasını kazanıyorum.”* Fahr-i Kâinat Efendimiz, –edep ve haysiyetiyle çalışan bütün işçilerin alnını öpercesine– Hazreti Muaz’ı öpüp buyurur ki: *“Bu eli Cehennem yakmaz.”*[14]

Bir başka gün de, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)

Medine'de ashabı ile birlikte otururken genç yaşta dilenen bir fakir çıkagelir. Fakir, kendisinin ve âilesinin aç olduğunu söyler ve yardım ister. Allah Resûlü tarafından genç adamın evine gönderilen Hazreti Ali, adamın evinde çocuklar üzerine örtülmüş bir kilim ve bir tencereden başka bir şey olmadığını görür. Bunun üzerine, Resûlullah Hazreti Ali'ye o kilim ve tencereyi pazarda satarak parasıyla ip almasını emreder. Hazreti Ali söyleneni yapar. Peygamber Efendimiz ipi fakir adama uzatarak, *"Bunu al, dağlara git, odun toplayıp satarak para kazanmaya çalış. Kırk gün evine hiç uğrama. Bu süre zarfında evin bütün ihtiyaçlarını biz göreceğiz!"*[15] buyurur. Adam kırk gün sonra kazandığı paralarla Resûlullah'ın huzuruna gelir. Allah Resûlü, ona Medine'de bir ticarethane açtırır ve adam böylece geçimini sağlamaya başlar. Bu hâdise üzerine Peygamber Efendimiz şöyle buyurur: *"... Sizden birinizin urganını omuzuna alarak dağdan odun toplaması, sonra da onu sırtlanarak pazara götürüp satmak suretiyle geçinmesi, herhangi bir kimseye gidip de ondan bir şey istemesinden daha hayırlıdır."*[16]

Ayrıca, Allah Resûlü, işçilerin haklarının korunması, ücretlerinin eksiksiz ve zamanında verilmesi, onlara güzel davranılması hususlarında da pek çok tavsiyede bulunmuştur. Bu nebevî tavsiyeleri, yeri geldikçe zikredeceğimi belirterek, burada iki hadis-i şerifi hatırlatmakla yetineceğim: Resûl-i Ekrem Efendimiz, bir keresinde, *"Allah Teâlâ, çalıştırdığı işçiden a'zamî verim aldığı hâlde, onun ücretini tam ödemeyenin öteki hayatta hasmı olacaktır!"*[17] buyurmuş; bir kutsî hadiste de şu ilâhî tehdidi seslendirmiştir: *"Üç kimse, kıyamet gününde Beni karşısında bulacaktır: Benim adımı kullanarak haksızlık eden; hür bir insanı satıp parasını yiyen; bir işçiyi çalıştırıp da ona ücretini vermeyen!"*[18]

c. İşçilerle Alâkalı Genel Hükümler

İslâm alimleri, genel olarak, işçileri özel (hâs) ve ortak (müşterek) olmak üzere iki kısımda ele almışlardır:

1. Özel işçi (ecîr-i hâs); bir anlaşma ile belirlenen süre içerisinde ve tayin edilen bir ücret karşılığında sadece bir işveren için çalışan kişidir. Bu işçi, o süre zarfında sadece kendi işverenine bağlıdır; başka bir işte çalışamaz. Bununla beraber, iş verildiği taktirde hemen o işe koyulmak üzere işyerinde hazır bulunduğu sürece –o süre içerisinde hiç iş olmasa da– ücretini alır. Bir aylığına tutulan hizmetçi, mevsimlik ziraat işçisi ya da gündelikli inşaat ustası gibi kimseler ve devlet memurları bu kategoriye dahildir.

2. Ortak işçi (ecîr-i müşterek) ise; doktor, muhasebeci, terzi ve marangoz gibi, sadece bir kişiye ya da bir kuruma değil de herkese iş yapan serbest

meslek sahibi kimsedir. Bu gruba dahil olanlar, sadece bir işverene bağlı çalışmazlar; bir anda pek çok kişiden iş kabul edebilir ama üzerlerine aldıkları o işi yapmadıkça ücrete hak kazanamazlar; diğer bir ifadeyle, onlar yaptıkları iş başına ücret alırlar.

İslâm'a göre; bir işçiye, onun gücünü aşan bir iş yüklememek gerekir. *"Allah hiçbir kimseyi güç yetiremeyeceği bir şekilde yükümlü tutmaz."*[19] âyet-i kerimesi, mü'minlere bu ilâhî ahlâkı öğretmekte ve –diğer mânâlarının yanında– insanlara ancak altından kalkabilecekleri işleri tahmil etmek gerektiğini de vurgulamaktadır. Peygamber Efendimiz, bu hususu da içeren bir hadis-i şerifte, Müslümanların işçilere nasıl bakması lâzım geldiğini şu sözlerle ifade etmiştir: *"İşçi kardeşleriniz sizin işlerinizi yapan kimselerdir. Allah onları ellerinizin altına verdi; dileseydi sizi onların elleri altına sokabilirdi. Öyleyse, yanınızda işçi çalıştırıyorsanız, yediğinizden onlara da yedirin, giydiğinden giydirin. Onlara güçlerini aşan bir iş teklif etmeyin; eğer zor bir işi yapmalarını isterseniz, siz de onlara yardım edin!"*[20]

İnsanları ancak yapabilecekleri işlerden sorumlu tutan ve herkesin durumunu, konumunu gözeten İslâm, bu prensibini çocuklar hakkında da öne çıkarmış ve onların çalıştırılamayacağı hükmünü koymuştur. Onların önce eğitimlerini tamamlamaları gerektiğini belirtmiş ve bu gayeye matuf bir iş olacaksa ona "evet" demiştir. Bu itibarla da, Müslümanlığa göre, çocuklar ancak velilerin ve idarecilerin izniyle bir sanatı öğrenmek için çalıştırılabilirler. Bu hususta İslâm'ın bir inceliğini daha görmek mümkündür; ona göre, anne-baba ücret mukabilinde kendi evlâdını kendi işyerinde çalıştırabilir; fakat, çocukların kendi anne-babalarını ücretle çalıştırmalarına izin yoktur; çünkü, İslâm reşit ve imkân sahibi çocuklara anne-babalarına bakma mükellefiyeti yüklemiştir.

Diğer taraftan, işçinin sağlığı ile oynayan hiçbir iş kolu, İslâm'da tecviz edilmemiştir. Zira, bir insanın hayatı, Allah katında bütün insanların hayatı kadar değer ve kıymete sahiptir.[21] Durum böyle olunca, yüzde yüz emniyet ve yüzde yüz sıhhat kazandırılmadıkça, İslâm bir işçiyi yerin derinliklerine salıp oralarda çalıştırmaya asla razı olamaz. Zaten şuurlu hiçbir Müslüman işveren, böyle bir vebâli göze alamaz. Haddizatında, böyle bir durumda bu mesele hiçbir zaman ferdin şahsî inisiyatifine de bırakılamaz. Bu gibi iş yerlerini denetim ve kontrol altında tutmak devletin vazifesidir.

Ayrıca, işçiler, namaz ve oruç gibi farz ibadetleri yerine getirme hakkına sahiptiler. Fukaha'dan İbn Âbidîn'e göre, işverenin, işin yoğun olması sebebiyle vakit namazlarında işçiyi camiye göndermeyip işyerinde ibadet etmesini istemeye hakkı vardır; fakat, cemaatle eda edilmesi gereken cum'a ve

bayram namazları bundan müstesnadır.[22] Meselenin özü; işveren, vakit kaybı oluyor gibi bahanelerle işçisinin ibadetlerine mani olmamalı ve dinî görevlerini yapabilmesi hususunda ona imkân tanımalı; işçi de bu hoşgörüyü istismar etmeden hem kulluğunun hem de işçiliğinin hakkını vermelidir.

Büyük sermaye sahiplerinin ve kabile büyüklerinin kibir, açgözlülük ve hırsla işçileri ve köleleri sömürdükleri câhiliye döneminde onların zulme dayalı düzenlerini altüst ederek yeryüzünde Allah'ın emirleriyle şekillenen bir sosyal adalet sistemi oluşturan İslâm, zenginliği, fakirliği bir imtihan olarak kabul etmiş, işçilerin sömürülmesini önlemiş ve bir mânâda sınıfsız bir toplum anlayışı geliştirmiştir. Bu itibarla da, Müslümanlar arasında işverenler, içtimaî hayatta işçilerden daha aziz ve değerli değildir; işçiler de işverenlere nazaran kıymetsiz ve değersiz kabul edilmemektedir. Çünkü, İslâm'da üstünlük takva iledir; ilim ve amel bakımından ilerde bulunan ve Allah'a karşı saygı hisleriyle dopdolu olan bir kimse daha üstündür.

İslâm fıkıhçıları, fertler çalışacak iş bulamazlarsa, devletin onlara iş bulmak ve geçimlerini sağlayabilecekleri imkânlar hazırlamak zorunda olduğunu belirtirler. Devlet, bir taraftan dilenmeyi, rüşveti, fâizi ve kumarı yasaklayıp bunlara mani olmalı; diğer yandan da çalışmayı emrederek herkese uygun iş sahaları açmalıdır. Hastaların, yaşlıların, kimsesizlerin ve yoksulların geçimini garanti altına almak da devletin vazifeleri arasındadır.

3. Ücret

Ücret, Arapça bir kelime olup, "Bir iş veya hizmet mukabili verilen hak, o iş ya da hizmet için belirlenen bedel, sa'y ve gayretin karşılığı" demektir. Ücret, çalışmanın hedefi ve tabiî bir netîcesidir.

a. Ücret Teorileri

Ücretin neye göre belirleneceği, nasıl verileceği ve ne zaman ödeneceği meselesi, bugüne kadar iktisatçıları en çok meşgûl eden konulardan biri olagelmiştir ve bu mevzuda çok sayıda ücret teorileri ortaya konmuştur.

"Emek talebi, sermaye arzına bağlıdır" diyerek yola çıkan Adam Smith; emeği bir meta gibi değerlendirip, ücreti emeğin arzı esasına dayandıran Ricardo; "belli bir dönemde millî sermayeden işçi ücretlerine ayrılan fonun işçi sayısına bölünmesi ücret seviyesini belirler" kaidesi üzerine "ücret fonu teorisi"ni kuran John Stuart Mill; "kâr, işçinin ücretinden çalınmış bir haktır ve ücret tamamen emeğe dayalıdır; dolayısıyla elde edilen mâmûlün hepsinde, eş bir ücret standardı olmalıdır" diyen Marks, Batı'da kalabalık taraftar bulan ilk ücret teorilerinin fikir babaları olmuşlardır.

Batı dünyasında en çok kabul gören ücret teorilerinden biri "marjinal verimlilik teorisi"dir. Bu teoriye göre; ücret seviyesi, üretime katılan sonuncu işçinin marjinal verimliliğine göre belirlenir. Yani marjinal (genel işleyişe ayak uyduramayan, sonuncu) işçinin sağladığı hâsıla artışı ücret seviyesini belirler. Buna göre, emeğin verimliliği arttıkça üretim, üretim arttıkça da ücret artacaktır. Ne var ki, işçiye verilen ücretin, bu teoride ileri sürüldüğü şekilde işçi lehine doğru sarktığı pratikte hiç görülmemiştir ve işçi, ekseriyet itibarıyla hep asgarî ücret üzerinden muâmele görmüştür. Hatta bazen, asgarî ücret çok aşağıya çekilmiş ve verilen ücretler yüksek gibi gösterilmiştir; fakat, neticede işçinin aldığı ücret onun için hep boğaz tokluğu ölçüsünde kalmıştır.

Batıda geliştirilen bir diğer iyimser ücret teorisi de "pazarlık gücü teorisi"dir. Bu teori, işçinin teşkilâtlanmasını ve işverene karşı bir güç olarak çıkıp onunla pazarlık yapmasını savunur ve ücret seviyesinin belirlenmesinde bu gücü esas kabul eder.

Bu iyimser ücret teorileri suistimale uğramadıkları ölçüde zahiren işçi adına faydalı gibi olmuştur. Ancak, bunlardan marjinal verimlilik teorisinde ücretin seviyesi emeğin verimliliğine bağlandığından ve bunun tesbîti de tamamen işverene bırakıldığından kötüye kullanma yolu açıktır. Buna karşılık, pazarlık gücü teorisinin tatbik görmesi de, istismar edilmesi hâlinde belli ölçüde işverenin mağduriyetine yol açabilir.

Günümüzde durum biraz daha farklıdır. Bilhassa ileri ülkelerde, işçiye eskisine göre daha insanca bir muâmele yapılmaktadır. Tabiî ki, en kötü yollarda ve bâtıl mezheplerde bile bir hakikat tanesi bulunabileceği gibi, zikrettiğim ya da hiç değinmediğim teorilerde de akla, mantığa ve insanî fazilete uygun hususlar bulunabilir. Fakat, rahatlıkla söyleyebilirim ki, İslâm'ın teklif ettiği ücret sistemine ve ücret seviyesine henüz hiçbir beşerî sistem ulaşabilmiş değildir.

b. İslâm'da Ücret

İşçi, bugüne kadar ne kapitalist ve liberal sistemlerde, ne de komünist ve kolektivist düzenlerde aradığını bulabilmiştir. Her ne kadar Batı'da işçinin hayat standardı eskiye nispetle biraz yükseltilmiş olsa da, yine de o, çarşı ve pazardaki arz-talep unsurlarının belirlediği seviyede bir ücret alamamaktadır. Bu sistemlerin çoğunda arz-talep bütünüyle devlet tekelinde ya da büyük sermaye sahiplerinin güdümünde olduğundan, işçinin, kendi ücret standardını belirleme hususunda hiçbir tercih şansı yoktur. Bütünüyle mukâyese esaslarının ortadan kaldırıldığı bu dünyada işçi, eline verileni öpüp başına koymak zorundadır. Bu sistemlerin tek ortak yanı, hepsinde de işçinin istismar

edilmesidir. Birisinde bu istismar makyajlı iken, diğerinde bütün çirkinliği ile ortadadır.

Evet, tekrar etmeliyim ki; İslâm'ın teklif ettiği ücret sistemine henüz hiçbir beşerî teori ulaşabilmiş değildir. Ne var ki, bu sistemi iyi anlayabilmek ve onun üstünlüğünü görebilmek için İslâm'ın bir bütün olarak ele alınıp değerlendirilmesi ve ona küllî (bütüncül) bir nazarla bakılması gerekmektedir. Çünkü, ücret konusu, işçi ile işveren arasındaki münâsebetlerden sâdece biridir. Bu itibarla, onu müstakil olarak ele almak, istenilen sonucu vermez; dolayısıyla, ücretle birlikte diğer karşılıklı hak ve sorumluluklar da nazara alınmalı ve ücret, bu münâsebetler zincirini meydana getiren halkalardan sadece biri olarak değerlendirilmelidir. Hatta bu mesele, İslâm'ın içtimâî ve iktisadî diğer prensip ve müeyyideleri arasındaki yer ve durumuna göre de ele alınıp incelenmelidir.

İslâm'a göre işçi ücretlerini miktar olarak belirleyen doğrudan bir âyet veya hadis yoktur; zaten, zamanın ve şartların sürekli değişmesi de bunun böyle olmasını gerektirir. Ancak âyet ve hadislerde adaletli bir ücretin belirlenmesi için bazı ölçüler verilmiştir. Çünkü işin çeşidi, çalışma süresi, beldenin ekonomik şartları ve işçinin becerisi ücretin miktarı üzerinde etkili olan unsurlardır. İslâm bütün bu unsurların gözetilmesini gerektiren kaideler vaz' etmiştir. *"Artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların haklarını ve ücretlerini eksiltmeyin, halka haksızlık etmeyin!"*[23] mealindeki âyet-i kerimeden tutun da, insanın bu dünyada yaptığı zerre kadar bir iyiliğin mükâfatını ahirette göreceği gibi yine zerre kadar bir kötülükten dolayı da mutlaka cezalandırılacağı hususundaki ikazlara kadar İslâm ahlâkının çerçevesini belirleyen bütün dinî emirler işçi haklarına da aynıyla yansımıştır. İşte, Müslümanların ücret anlayışı bu zaviyeden değerlendirilmelidir.

İslâm'da çeşitli iş ve meslekler için genel ücret miktarları belirlenmemekle beraber, bunun, iş akdi yapılırken tespit edilmesi istenmiştir. Aksi hâlde iş anlaşmasının geçersiz olacağı ve işçinin çalıştığı günler için emsal ücrete hak kazanacağı belirtilmiştir. Diğer bir ifadeyle, ücret, işçi ile işveren arasındaki pazarlığa bağlıdır; ancak önceden bir pazarlık yapılmadıysa ecr-i misil (emsal ücret) verilir; yani, ücret, bilirkişiler tarafından o gün aynı işi yapan kimselerin aldığı ortalama ücrete ve örfe göre belirlenir. Aslında, böyle bir uygulama işçinin lehinedir ama işverenin herhangi bir haksızlığa uğramasına da müsaade edilmemektedir.

Ücret miktarı tespit edilirken, işçinin kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin barınma, yeme-içme, giyim-kuşam ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde olmasına dikkat edilmelidir. Bu hususlara

vurguda bulunan Resûl-i Ekrem Efendimiz, *“Şayet, bir kimse bizim işçimiz olarak vazifelendirilirse, barınacak yeri yoksa kendisine bir ev edinsin; bekarsa evlensin; hizmetçiye ihtiyacı varsa o iş için birini tutsun ve eğer biniti yoksa bir binit edinsin. Kim, bunlarla yetinmez de daha fazlasını isterse, o, ya emanete hıyânet edecek veya hırsızlığa düşebilecek birisidir.”*[24] buyurmuştur.

Bu hadis, ücretlerin, işçilere sağlaması gereken hayat seviyesine işaret etmektedir. Buna göre, bir işçi ücretinden yapacağı tasarruflarla makul süre içinde ev edinebilmeli; bekârsa evlenebilmeli ve arabası yoksa, bir araç satın alabilmelidir. Günümüzün bir kısım fıkıhçılarının yaklaşımına göre, ücretin tespitinde, işçinin, bu aracı rahat kullanabileceği mali imkânlara sahip olması da hedeflenmelidir ki, aslında, işçinin ürettiği ekonomik değerlerin bedelleri içinde, bu sayılanları karşılayacak ölçüde emek bedeli vardır.

Ayrıca, alışverişlerde eşya fiyatlarını uzun süre sabit tutmak mümkün olmadığı gibi, emeğin değerini de dondurmak mümkün olmaz. Dolayısıyla, arz etmeye çalıştığım ölçüler içinde ve temel ihtiyaçlara göre, çeşitli meslekler için belirlenecek ücret, eşya fiyatlarında meydana gelebilecek artışlar oranında zaman zaman yeniden tespit edilmelidir. Temel ölçüler içinde adaletli ücret belirlendikten sonra, paranın değerinin düşmesi ve eşya fiyatlarının yükselmesi nispetinde ücretler de artırılmalıdır.

c. Ücretlerde Farklılık

Ücret mevzuunda üzerinde durulması gereken bir diğer husus da ücretin çeşitliliği meselesidir. Cenâb-ı Hak, insanları ayrı ayrı istidât ve kabiliyette yaratmıştır. Kabiliyetlerdeki bu ayrılığın, görülen işe aksetmesi ne derece normal ise, yapılan işlerdeki ayrılığın da ücrete aynı şekilde aksetmesi o derece tabiîdir. Bütün iş ve meslekler eşit emek, eşit yetenek gerektirmediği gibi iş riskleri de farklı farklıdır; dolayısıyla bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda işçilerin eşit ücret almasının gerekmediği anlaşılır. Meselâ; bir inşaat işçisi özel bir eğitim ve yeteneğe gerek olmaksızın çalışabilir. Fakat aynı inşaatın mühendisi, fayans, mermer veya parke döşeyicisi ise ancak özel eğitim ve beceri ile işini yapabilir.

Dünya, insan için duygu ve kabiliyetlerini inkişaf ettirme yeridir. Onun için de İslâm’da, duygu ve kabiliyetlerin inkişaf ettirilmesine göre mükâfat verme prensibi vardır. Kur’ân-ı Kerim’in, *“İnsana sa’yinin semeresinden başka bir şey yoktur.”*[25] mealindeki âyeti fevkalâde istidât ve kabiliyetin, fevkalâde muâmeleyi gerektirdiğine de işaret etmektedir ki, bu, İslâm’ın ücret ve mükâfat mevzûunda değişmeyen bir prensibidir.

Evet, bu ilâhî sistem, beyin gücüyle çalışana da, beden ameliyesinde bulunana da emekleri nispetinde karşılık verme ölçüsünü getirmiştir. Dolayısıyla omuzları üzerinde Hazreti Ömer'in kafasını taşıyana verilecek olan mükâfat ile, hiçbir fikir cehdinde bulunmadan sadece bedenî bir iş yapana verilecek mükâfat her hâlde aynı olmayacaktır ve olmamalıdır da. Gece-gündüz durmadan işini düşünen ve âdeta yirmidört saat mesai yapan bir insanla, birkaç saatlik çalışmadan sonra yan gelip yatan insanı birlikte değerlendirmek elbette âdilâne değildir. Onun için, eşit ücret teorisi dünyanın büyük bölümünde, uzun zaman tamamen beşerin tabiatına, fıtratına ters bir istikâmette işlemiş ve asla her zaman kabul edilebilir bir tatbikat olma özelliği gösterememiştir.

Öyle ise istidat ve kabiliyetler, kâmet-i kıymetlerine göre ücret almalıdırlar. Ancak, en aşağı seviyedeki insana verilen ücret de, mutlaka onun insanca yaşamasına yetecek ölçüde olmalı; fazlalıklar ise, insanların o mevzûdaki maharet ve tecrübelerine göre tespit edilmelidir.

4. İşçi-İşveren Münasebetleri

Başkasına ait bir işi veya hizmeti bir ücret karşılığında yapmayı üstlenen kimseye "işçi" adı verildiği gibi, bir işin sahipliğini ve sermaye gücünü elinde tutan, bir ücret karşılığında başkalarını çalıştıran ve onların çalışma düzenini belirleyen kimseye de "işveren" denmektedir. İşveren bir şahıs olabileceği gibi, vakıf, şirket ya da devlet gibi tüzel kişiler de olabilir.

İşveren ve işçi ayırımının birer sınıf olarak ortaya çıkışı, iktisadî faaliyetlerin büyük çapta yapılmaya başlandığı dönemlere has bir durumdur ve özellikle de Batı'ya ait bir hâdisedir. Çalışma hayatında emeğin kiraya verilmesi ve kiralanması açısından işçi ve işveren tabirleri İslâm toplumunda da vardır; ama bu ayrım işçi sınıfı, proletarya, patron ve burjuvazi kavramlarının çağrıştırdığı uygulamalardan tamamen farklıdır.

Müslümanların içtimâî hayatında sınıflar arası bir ayrışma, çatışma ve mücadele asla söz konusu değildir. Çünkü İslâm toplumu, din kardeşliği esasına, herkesin güttüğünden sorumlu bir çoban olduğu kaidesine ve zerre kadar iyilik ya da kötülüğün mutlaka ötede karşılık bulacağı inancına bağlı bir ahlâk üzerine inşa edilmiştir. Bu sebeple Müslümanlar için işçi tabiri, ferdî bir kavramdır; zira, bu âdil düzende insanlar daimî surette işçi veya işveren olarak kalmayabilirler; dün emekçi iken bugün mülk sahibi olabilirler. Bugün emeğiyle geçinen bir işçi yarın emek-sermaye iştiraki (müdârabe) ya da ziraat ortaklığı (müzâraa) gibi bir beraberlik vesilesiyle işveren sıfatını kazanabilir.

a. Emek-Sermaye Mücadelesi

Amel ve ücret, sa'y ve sermaye konusu, sosyal ihtilâller tarihine girmiş çok önemli bir meseledir. Nitekim; Bediüzzaman Hazretleri, *"Şu âlemin ihtilâli nedir?"* sorusuna *"Sa'yin sermaye ile mücadelesidir."*[26] diye cevap vermiştir. Zenginlerin, az bir ücret mukâbilinde fakirleri kendilerine hizmetçi yapmalarının, yani, sermaye sahiplerinin ehl-i sa'yi ve ameleyi küçük bir ücrete mukâbil istihdam etmelerinin büyük ihtilâllere sebebiyet verdiğine dikkat çekmiştir. Evet, Sosyalistlik ve Bolşeviklik sûretinde, önce Rusya'yı perişan eden, sonra da bütün dünyaya yayılan emek-sermaye kavgası zengin-fakir arasına öyle bir kin ve nefret sokmuştur ki, sabahtan akşama kadar on kuruşluk bir ücret için çalışıp didinen fakir insanların kalbine, bankalar vasıtasıyla bir günde bir milyon kazanan sermaye sahiplerine karşı kin duygusu yerleşmiş, her yerde halk ayaklanmaları baş göstermiş ve bu şekilde başlayıp devam eden sınıf kavgaları senelerce sürmüştür.

Aslında, kavgaya esas teşkil eden konu gayet basittir: "Sermaye mi asıldır, yoksa emek mi?" İşte dünden bugüne bütün söylenilenler bu basit sorunun etrafında örgülenmiştir. Ne var ki, işin başında bir fâsit dâireye girilmiş ve oradan bir türlü çıkılamamıştır.

İktisadî sistemlerin bazıları, sermayeyi esas kabul ederek onu her şey saymış ve "Sermaye olmadan hiçbir şey yapılamaz" görüşünü savunarak insanın terine ve emeğine hiçbir kıymet vermemişlerdir. Onlara göre; işçi ister yeraltı madenlerinde çalışsın, ister dehlizlerde nefes tüketsin, ister tarlalarda orak sallasın ve isterse sırtında taş taşısın emeğin değeri sınırlıdır. İşçiye verilen ücret de, sermayeyi kullanmaya vesile olmasına binaendir ve sadaka kabilinden bir şeydir. Görüldüğü gibi, bu anlayışta sermaye âdeta putlaştırılıp mâbud hâline getirilmek istenmektedir ki; eski dünyanın huzurunu bu telakki bozduğu gibi günümüzdeki pek çok millet ve devleti de yine bu anlayış yutmuştur/yutmaktadır.

Buna reaksiyon olarak ortaya çıkan diğer bir kısım sistem ve anlayışlara gelince; onlar da emeği totemleştirip, "her şey emekten ibarettir" diyerek yeni bir put teklif etmişlerdir. Bunlara göre sermaye sadece bir sömürü vasıtasıdır. Sermayedâr ise, emekçinin kanını emen bir parazitten ibârettir.

Her iki zihniyet ve düşünce arasındaki bu sert kutuplaşma, belli dönemlerde çok büyük boyutlara ulaşan kargaşaya ve anarşiye yol açmıştır. Öyle ki, bu tâlihsiz dönem, kitlelerin sokaklara döküldüğü, çalkantıların çalkantıları takip ettiği ve dünya çapında sınıf çatışmalarının yaşandığı bir karanlık zaman dilimi olmuştur. Tabiî bu arada toplu sözleşmeler, grevler ve lokavtlarla sürekli çözümler aranmıştır ama acaba bütün bunlar açılan onca yarayı tedaviye yetmiş

midir, yoksa büsbütün onu azdırıp kangren hâline mi getirmiştir, bunu zaman gösterecektir!..

b. İslâmî Perspektiften Emek ve Sermaye

Mevzuya İslâmî perspektiften bakıldığında, emek ile sermayenin ruh ve ceset gibi bir bütün olduğu görülür. Ruh, yani emek asıldır; ceset, yani sermaye ise, ona bağlıdır. Sermayedeki düzen, sistem, âhenk, canlılık ve cevvâliyet, emekle yakından alâkalıdır.

"Bugünkü sermaye, dünkü emeğin karşılığıdır" diyen Marks, emek-sermaye münâsebetinin bir yönünü ifade etmiştir. "Bir yönünü" diyorum, zira behemehal her sermayenin bir emeğe dayalı olduğu doğru değildir. Çünkü, kendi mahiyetimiz ve içinde yaşadığımız dünya inceden inceye tetkik edildiğinde, sayısız ilk mevhibelere hiçbir emek sarfetmeden, meccanen mazhar olduğumuz ve hayat boyu da her an lütuflar sağanağı içinde bulunduğumuz daha iyi görülecektir.

Meseleye değişik bir zaviyeden bakacak olursak, Marks'n bu yaklaşımında bir doğruluk payı da yok değildir. Çünkü, Allah (celle celâluhu), *"İnsan, emek ve gayretinin neticesinden başka şey elde edemez. Gayretinin semeresi ise ileride mutlaka ortaya çıkar; emeğinin karşılığı kendisine tam tamına ödenir."*[27] buyurmaktadır. Öyle ki, Kur'ân-ı Mûcizü'l-Beyân'ın bu ifadesine im'ân-ı nazar edince, sermayenin altında emeğin bulunduğu hakikati de görülecektir. Bu noktadan hareketle diyebiliriz ki, yine esas olan emektir; sermaye ise, ona tâbidir. Fakat, bu yaklaşımda sermayeyi bütün bütün değersiz sayma mevzubahis olmadığı gibi, emeği putlaştırıp mihrap hâline getirme de söz konusu değildir.

Başkaları meseleyi ne şekilde ele alırsa alsın, İslâm sa'y (emek) ile sermayeyi yan yana getirip, her hak sahibine hakkını hem de vakit fevt etmeden vermiştir. Zira, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bir işçi tutan kimse, daha işin başında ona vereceği ücretin miktarını bildirsin!"*[28] ve *"Çalıştırdığınız kimsenin ücretini henüz teri kurumadan veriniz!"*[29] buyurarak, bir yandan çalışmayı alkışlamış; diğer taraftan da sermaye sâhibini gözeterek, işverenin herhangi bir hakkının zimmete geçirilmesini ve iş hukukunun çiğnenmesini haram saymıştır.

Diğer taraftan, Resûl-i Ekrem Efendimiz ara sıra ümmetinin dikkatini çekmek üzere anlattığı kıssaların birinde, mü'min işverenleri işçinin emeğini nemalandırarak onu da sermaye sahibi yapmaya teşvik etmiştir. *"Mağara hadisi"* olarak da bilinen bu hadis-i şerifte şu hâdise anlatılmaktadır:

Gecelemek için bir mağaraya sığınan üç kişi, dağdan kopan büyük bir

kaya parçası yuvarlanıp çıkışı kapayınca bir türlü oradan çıkamazlar. Bunun üzerine, sırayla Hak katında makbul olduğuna inandıkları bir ameli vesile kılarak Cenâb-ı Hak'tan kayanın yuvarlanıp gitmesini dilerler. Onlardan birincisi, anne-babasına karşı ihsanla davranışını vesile edinerek onunla niyazda bulunur; ikincisi, tam harama girip, iffetini kirleteceği bir anda, sırf Allah korkusu sebebiyle böyle bir günaha girmekten vazgeçişini duasına mevzû yapar. Her iki duada da taş biraz kımıldar, ancak yine de çıkabilecekleri kadar bir boşluk meydana gelmez.

Üçüncü şahıs ise şöyle dua eder:

"Rabbim, yanımda bir işçi çalıştırdım. Diğer işçilerin ücretini verdiğim gibi, onun ücretini de ödemek istedim. Hâlbuki o, teklif ettiğim ücreti azımsadı ve 'Ben bunu almam' deyip gitti. Onunla bir koyuna anlaşmıştık. O gidince ben de koyunun ayrı üremesine zemin hazırladım. Seneler geçti ve bu bir tek koyun büyük bir sürü hâline geldi. Derken, bir gün bu adam kapımı çaldı ve benden hakkını istedi. Ben de o sürüyü göstererek, 'İşte bunlar senin hakkındır' dedim. 'Ben fakir bir insanım, benimle alay etme' deyince; 'Vallâhi, alay etmiyorum, alıp da götürmediğin o koyun işte bu hâle geldi. Şimdi al götür' dedim. Sevine sevine bütün sürüyü alıp götürdü. Rabbim, bunu ben Senin için yaptım. Eğer bu amelimden razıysan mağaranın ağzını aç."

Bu duadan sonra, o koca taş yuvarlanıp gider, mağaranın ağzı açılır ve hep beraber dışarıya çıkarlar.[30]

İşte, Peygamber Efendimiz, bu hâdiseyi anlatarak toplum hayatında huzur ve güvenin teminatı olabilecek üç önemli meseleyi nazara vermiş; yaşlılara hürmet edip anne-babanın hukukunu korumanın, hem iffetli yaşayıp hem de insanların iffetlerine dokunmama ahlâkının ve bir de işçi haklarını gözetmenin, hatta işçiyi bir ortak gibi kabul edip onun da sermaye sahibi olması için gayret göstermenin önemine vurguda bulunmuştur.

Sözün özü; İslâm, sermayenin de, emeğin de varlığını tanımış ve bu konuda şu temel ilkeyi ortaya koymuştur: Emekçi, işini bağlılıkla ve tüm kabiliyetlerini harcayarak yapacaktır; işveren ise, işçiye hizmetinin karşılığını zamanında ve tam olarak ödeyecektir. İslâm'a göre; işveren işçiye zulüm yapsa dahi, işçi ona zulümle mukabelede bulunmamalıdır; aynı mesele aksi durum için de söz konusudur. Zira başkasının zulmü, insanı zulüm işlemekte mâzur hâle getirmez: *"Ey iman edenler! Haktan yana olup vargücünüzle ve bütün işlerinizde adaleti gerçekleştirin ve adalet numunesi şahitler olun! Bir topluluğa karşı, içinizde beslediğiniz kin ve öfke, sizi adaletsizliğe sürüklemesin. Âdil*

davranın, takvaya en uygun hareket budur. Allah'a karşı gelmekten sakının! Çünkü Allah yaptığınız her şeyden haberdardır." [31] âyeti karşısında, ister işçi olsun ister işveren, her mü'min tir tir titremelidir. Evet, İslâm, müntesiplerine kazandırdığı bu bakış açısıyla meseleye mânevî bir yön vererek, sermaye ile emek arasında kopmaz bir bağ kurmaktadır.

c. İslâm Toplumunda Pratik Olarak İşçi ve İşveren Münasebetleri

İslâm'ın çizdiği motif içinde işçi ve işveren, aynı cesedin uzuvları gibidir. Aralarında nefret, adavet, kin ve şekâvet yoktur. Çünkü, işçi de, işveren de meslek ahlâkına riâyet eder ve birbirinin hukukunu gözetirler.

Evet, işçi hakkını teri kurumadan alır; alır ama, aynı zamanda başında bulunduğu tezgâhı çalıştırıp, işini itkan üzere (hakkını vererek) tamamlar ve işverenin hakkını da gözetir. Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanları içinde en iyi kazanç, hassasiyetle işin üzerinde durularak ve işverene saygı gösterilerek elde edilen kazançtır.[32] Müslüman işçi, yaptığı işi Allah'a, Resûlü'ne ve bütün mü'minlere arz edecek şekilde yapar. Böyle birinin işverenin hakkına tecavüzü imkânsızdır. Bu anlayışta olan biri, ne vakit zayi eder ne de harcaması gereken emeği esirger. Çünkü o, yapacağı her şeyin teker teker hesabının sorulacağı bir güne inanmaktadır.

Müslüman işverene gelince; emri altında çalıştırdıkları onun kardeşleridir. Yediğinden yedirir, giydiğinden giydirir ve onlara gücünün üstünde yük yüklemez. O, işçi kardeşlerinin haklarını Allah'ın hakları olarak görür ve Allah'ın hakkını ayırmadan ağzına götüreceği her lokmanın kendisine haram olduğu şuurundadır. İşverenin, evvelâ işçinin hakkını belirlemesi, takvime bağlaması şarttır. Dolayısıyla, şayet işveren, işçisine kendi hayat standardına uygun bir ücret ödeyemiyorsa, onu belli nisbetlerde işine ortak eder.

İslâm'da, emeğe daha iyi şartlar sağlamak amacıyla işi durdurmak demek olan "grev" ve işçilerin alacakları kararlara baskı yapmak için, işveren tarafından işyerinin kapatılması mânâsına gelen "lokavt" teşvik edilmez. Çünkü, grev yalnız üretici ve tüketiciyi değil, işçileri de etkilemektedir; grevden ötürü işi durdurmakla işçinin kendisi de kayba uğramaktadır. Bir mânâda grevin zıttı olan lokavtta da, üretim durmakta ve işsizlik sorunu baş göstermektedir. Böylece grev ve lokavt sonucu, karşılıklı menfaatler zedelenmekte ve bu durum, önü alınamayan sosyo-ekonomik tepkilerin ve hatta kavgaların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Elbette beşerî münâsebetler içinde bazı uyuşmazlıklar olacaktır. Dolayısıyla, kendilerini mağdur kabul eden insanların müracaat edecekleri bir mercî

mutlaka bulunmalıdır. İşte, İslâm'da bu gayeye mâtuf hizmet amacıyla kurulan Hisbe teşkilâtı vardır. İslâm dünyasında, Peygamber Efendimiz devrinden itibaren varlığı bilinen hisbe, umumi mânâda “iyiliği emir ve kötülüğü nehiy” müessesesidir. Hisbe, İkinci Halife Hazreti Ömer zamanında tam teşkilatlı bir müessese hâline gelmiş ve cemiyet huzurunun sağlanmasında son derece önemli rol oynayan bir kurum olmuştur. Genel asayişi temin etmenin yanısıra, zarurî ihtiyaç maddelerinin halkın eline uygun ve ucuz bir şekilde geçmesini sağlamak maksadıyla esnaf ve diğer ticaret erbabını kontrol altında tutma ve işçi-işveren arasındaki meseleleri çözme de onun vazifeleri arasındadır.

Evet, bazı sistemlerin, ortaya bir kısım “güçler” çıkarıp bu güçlerin çarpışma usûl ve vasıtalarını tanzim ile meşgul olmasına karşılık, İslâm dini taraflar arasında denge ve uyum sağlayarak müntesiplerinin menfaatlerini birleştirmeye çalışır. İktisadî hayatta işsizliğe mani olmayı ve üretimin devamını sağlamayı esas hedef yapar; insanları bu hedefe yönlendirirken, muhtemel anlaşmazlıklara karşı, taraflara mutlaka bir çözüm yolu sunar ve bir tarafın diğerini ezmesine, toplum yapısının zarar görmesine asla izin vermez. Dahası, getirdiği esaslarda efendi-köle, memur-işçi, zengin-fakir ayırımı yapmaz ve böylece toplum fertleri arasında bir kaynaşma ve yakınlaşma sağlar.

Öyle ki, Müslüman toplumda halk, devleti ve ricâl-i devleti omuzlarında taşır. Devlet ve ricâl-i devlet de, tebaanın fahrî hizmetçiliğini yapar; merhametli bir çoban ya da şefkatli bir baba gibi, saadet ve hazlarını, güttüğü ve yeddiğinin saadet ve huzurunda bulur.

Böyle bir toplulukta bütün müesseseleriyle maarif, fazilet duygusunu geliştirir; sevgi ve mürüvvet kapılarını açar; insanlığa şefkati ve herkesle anlaşıp uzlaşmayı öğretir. Onu, merhametsiz emellerden, süflî duygulardan, insanlık için yüzkarası olmaktan ve her türlü hoyratlıktan korur; bilhassa mukaddes mefhumlarına karşı saygılı yetiştirir.

Dahası bu aydınlık insanlar, toplum içinde kendini güçsüz gören gayr-i müslim azınlıkların, çocukların, alîllerin, yolda kalmışların, işsizlerin görülüp gözetilmesi konusunda köklü ve kalıcı tedbirler alır, değişik yardım fonları oluşturur ve bunlarla herkesin elinden tutmaya çalışırlar.

Zengin-fakir dengesi açısından da İslâm'ın getirmiş olduğu, içtimâî hayatı düzenleyici pek çok esas vardır. Zekât, sadaka, kurban, kefâret, hibe, karz-ı hasen bu cümleden sayılabilecek akla gelen ilk esaslardır. Tarihin şehadetiyle sabittir ki, bunlar hayata hayat olduğu dönemde, günümüzde olduğu gibi ne içtimaî tabakalar arasında uçurumlar vardır, ne de bu tabakaların birbirlerine beslemiş oldukları kin ve nefret. Çünkü, Müslümanlar kendi aralarında âdeta –

tabir caizse– Allah’ın tevzî memurları gibi davranırlar; hakkıyla zekâtlarını ve gerektiğinde de sadakalarını muhtaç olan kişilere oluk oluk akıtırlar. Bu itibarla da, İslâm toplumunda, bir zümrenin alabildiğine zengin ve müreffeh, diğer bir zümrenin de fakir ve aç olması söz konusu değildir. Zira, bu sistemin sâlikleri, Peygamber Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) isnat edilen, *“Komşusu aç iken kendisi tok olan bizden değildir.”*[33] esprisini çok iyi idrak etmiş ve pratik hayatta da bunu büyük ölçüde uygulamışlardır.

Evet, İslâm’da sadece haklara riayetle yetinilmez; Müslümanlara ait mal-mülk gibi şeylerde başkalarının da hakkı olduğu mülâhazasıyla hareket edilir; kibir ve çalım duygusuna, minnet ve başa kakma düşüncesine girilmeden bu haklardan bütün muhtaçların istifade etmesi sağlanır.

Bu ilâhî sistemde, işverenlerin mütekebbir (kibirli zorba) olmaları, servet ve mal yığmaları, sadece kendi saadetlerini düşünmeleri hoş görülmemiştir. Bütün bir millet olarak, elemleri de lezzetleri de paylaşma anlayışı geliştirilmiştir. Onun içindir ki, Hazreti Ebû Bekir bütün servetini milletin saadeti için harcamış, –ilk halife olmasına rağmen– vefat ettiğinde geriye kalan tek elbisesiyle gömülmüştür.[34] Hazreti Ömer, kıtlık olduğu zaman, –ki o gün bir devlet reisidir– ekmeğini sirkeye batırıp yiyerek hayatını devam ettirmeye çalışmıştır.[35] O, halife ile hizmetçisinin bir tek bineği nöbetleşe kullanıp, deveye sıra ile binmelerini hiç de fevkalâdeden bir hâdise olarak görmemiş ve öyle mütevaziâne davranmıştır. Ebû Ubeyde İbn Cerrah, ordusu açlığa mârûz kaldığı bir dönemde, kendisi de, askerleri gibi bir-iki hurma ile iktifâ etmiştir. Hazreti Ebû Zerr, bir gün eline geçirdiği elbiselik kumaşı ikiye bölmüş, bir parçasını kendisine, diğer parçasını da eli altındaki işçiye parçalı olarak elbise yaptırmıştır. Bu davranışının nedenini soranlara o, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in hadisi ile cevap vermiştir: *“Onlar, sizin himayenize verilmiş kardeşlerinizdir; yediğinizden yedirin, giydiğinizden giydirin, tâkatlerinin üstünde iş yüklemeyin, zor bir iş tahmil ederseniz onlara yardımcı olun.”*[36]

Anlatmaya çalıştığım bu hakikatler, ütopik bir hayatın destanlaştırılmasından ibaret değildir; aksine, asırlarca gaddar bir dünyanın en acımasız darbeleri karşısında dahi sarsılmayan ilâhî bir sistemin resmidir. Evet, Farabî, Medinetü’l-Fâzıla’sında ütopiktir. Eflatun bir ütopya yazarıdır. Fakat, Medine’de yaşananlar bir vakıadır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) çok kısa bir zaman içinde, işte böyle fazîlet atmosferi hâline gelen bir site devleti kurmuştur. Şayet, bugün umumi mânâda Müslümanların hâli bu tablodaki fotoğrafa uymuyorsa, bu meseledeki kusur İslâm’a değil, dinini bilmeyen ve onu hayata hayat kılmayan Müslümanlara aittir.

Hâsılı, İslâm'a göre; düşüncede, tasavvurda ve akîdede istikâmet kazanmadıktan sonra, iktisadî meselelerin sağlam bir zemine oturması ve ahenk içinde yürütülmesi mümkün değildir. Emek ve sermaye ilişkisinde de durum aynıdır. İşveren ve işçi, biri ücreti verirken, diğeri çalışırken hep Allah'ın murâkabesi altında oldukları şuurunu bir an bile akıllarından çıkarmamalı ve yaptıklarını hep bu şuur içinde yapmalıdırlar. O zaman sermaye ve emeğin her ikisi de kutsîleşir, sömüren-sömürülen çatışma ve çelişkisi de tamamen ortadan kalkar. Böyle bir toplulukta, işveren işçinin yanındadır; ona ailenin bir ferdi gibi davranır; yemesinde, giymesinde ve meşru bütün isteklerinde yardımcı olur. İşçi ise, işin ve işverenin yanındadır; servet ve patron düşmanlığından uzaktır; sa'yin ve gayretin misali olma yolundadır. İşin en iyisini ortaya koyarken ve kan-ter içinde cehdedip boğuşurken, yüceler âleminde kendisine alkış tutulduğunun ve Hak katında takdir edildiğinin farkındadır, dolayısıyla da, yaptığı her şeyi gönül hoşnutluğu içinde ve ibadet neşvesiyle yapmaktadır.

1 Bu yazı, Muhterem Müellifin, –Alman Sendikalar Birliği'nin sorduğu bir soruya cevap sadedinde– İslâm'da işçi haklarıyla alâkalı yaptığı konuşmalardan derlenmiştir.

2 Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 6/165.

3 Bkz.: Buhârî, *fiten* 8; Müslim, *hac* 147.

4 Bkz.: Tirmizî, *ilim* 16; Ebû Dâvûd, *sünnet* 5; İbn Mâce, *mukaddime* 6.

5 Bkz.: Tirmizî, *tefsîru sûre* (49) 5; Ebû Dâvûd, *edeb* 110; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/411.

6 Kasas sûresi, 28/27.

7 Kehf sûresi, 18/77.

8 A'râf sûresi, 7/85.

9 Talâk sûresi, 65/6.

10 Necm sûresi, 53/39.

11 Buhârî, *buyû'* 15; İbn Mâce, *ticârât* 1; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/131.

12 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 2/40; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 7/479.

13 ed-Deylemî, *el-Müsned* 1/292.

14 Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 7/342.

15 Bkz.: Ebû Davûd, *zekât* 26; İbn Mâce, *ticârât* 25.

16 Bkz.: Buhârî, *zekât* 50; Nesâî, *zekât* 85.

17 İbn Mâce, *rühûn* 4; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/358.

18 Buhârî, *icâre* 10.

19 Bakara sûresi, 2/286.

20 Buhârî, *îmân* 22; Müslim, *eymân* 38, 40.

21 Mâide sûresi, 5/32.

22 Bkz.: İbn Âbidîn, *Hâşiye* 6/70.

23 A'râf sûresi, 7/85.

24 Ebû Dâvûd, *harâc* 9; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/229.

25 Necm sûresi, 53/39.

26 Bediüzzaman, *Âsâr-ı Bedîiyye* (Rumûz) s.80.

27 Necm sûresi, 53/39-41.

28 Nesâî, *eymân* 44.

29 İbn Mâce, *rühûn* 4; et-Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağîr* 1/43.

30 Buhârî, *büyû* 98, *hars* 13, *icâre* 12, *enbiyâ* 53, *edeb* 5; Müslim, *zikir* 100.
31 Mâide sûresi, 5/8.
32 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/334; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 2/87.
33 İbnü'l-Mübârek, *ez-Zühd* s.270; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 1/259.
34 Bkz.: Muvatta, *cenâiz* 6; Abdurrezzak, *el-Musannef* 3/423-424.
35 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/9; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 1/337.
36 Abdurrezzak, *el-Musannef* 9/448.

Ya Fişleyenleri de Fişlerlerse!..

Soru: *Son günlerde, bazı illerimizde, vali, vali yardımcısı ve kaymakam gibi mülkî idare amirlerine kadar hemen her kesimden insanın Jandarma tarafından fişlendiği haberleri medyada sıkça yer alıyor. Genelkurmay Başkanlığı bu iddialar üzerine bir açıklama yapsa ve fişlemelere sahip çıkmasa da, fişleme metinleri ve bu çirkin işin belgeleri ortalıkta dolaşıyor. Bu iddiaları ve böyle bir meseleyi nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Cevap: Eskiden "fişlemek" denince, akademik çalışma yapan bazı kimseler aklıma gelirdi. Çünkü, bir profesör arkadaşımız kariyer yapanların çoğunun durumunu anlatırken meseleyi esprili bir şekilde ele alır; "Kitapların fihristlerine bakarlar, konularına göre onları tasnif ederler, sonra birer birer fişlerler, sonra alt alta getirip işlerler ve nihayet bu fişleyip işlemelerinden kitaplar meydana getirirler." derdi. Fakat, üzerinde çalıştıkları mevzuyu elli defa hallaç etmemiş, içlerine sindirememiş ve bilgi havuzlarına yerleştirememiş bu insanların, hafızalarında bir şey olmadığından ve bilgiler sadece o fişlerde kaldığından dolayı tezlerini savunacakları jüri önünde bile takılıp kaldıklarını söylerdi. İşte, fiş ve fişleme dendiğinde, daha ziyade, o arkadaşımızın "mütefeşfişûn" (!) diye adlandırdığı fişlemeyi meslek edinen bir kısım sözde ehl-i ihtisası hatırlardım.

Sizin sorduğunuz fişlemeye gelince; onu düşününce daha ziyade aklıma despotlar, tiranlar ve firavunlar geliyordu. Çünkü, kendileri gibi düşünmeyen ve kendilerine benzemeyen kimseler hakkında dosyalar oluşturanlar, onları tespit edip haklarında idam fermanı imzalayanlar ve "karşı cephe" gördükleri bu insanlara asla hayat hakkı tanımayanlar Stalin gibi, Lenin gibi zorbalardı. Fişlemek Nazi liderinin işiydi, Mussolini'nin işiydi. Eski devirlerde de Ramsesler, Amnofisler, İbn Şemsler insanları fişliyorlardı. Zira, onlar herkesi kendilerine benzetmek istiyor ve kendilerine benzemeyen kimseleri de önce fişliyor, sonra da onların haklarından geliyorlardı. Evet, tarih boyunca, fişlemek hep tiranların şiarı olagelmişti; dolayısıyla, bu mânâda fiş ve fişleme denince hep zorbaları ve firavunları hatırlar olmuştum.

Şahsen, böyle çirkin bir işin bizim nezih toplumumuzda da yapılacağına asla ihtimal vermezdim. Fişleme sistemini elinde bulunduran, şahıslar hakkında dosyalar tutmak için bir kısım gizli elemanlardan bir grup oluşturan, sonra da âlemi kendine benzetmek, kendine benzemeyen herkesi "öteki" ilân ederek dışlamak ve dolayısıyla toplumu parçalamak, bölmek, kutuplara ayırmak için uğraşan zamâne zorbalarının bizim toplumumuz gibi nezih bir toplum içinde de

var olabileceğine asla inanmazdım.

Toy Delikanlılar

Gerçi belli bir dönemde, aynı fişlemeyi bazı İttihatçılar da yapmışlardı. Fakat onlar, devlet idaresinden anlamayan cahil kimselerdi. Balkanlarda bir kaç eşkiya güruhunu bastırınca o gün devlet idaresinde söz sahibi olan bazı insanların gözüne girmiş; palazlanıp güçlenmiş ve sonra da gelip kendi hükümdarlarını alaşağı etmişlerdi. Kendileri gibi düşünmeyenlere hiç müsamaha göstermeyen bu toy delikanlılar kimsenin sözlerine kulak vermemiş ve koskocaman devleti bir macera uğruna savaşa sürüklemişlerdi. Onlar bir çürük ipliğe hülya dizmiş ve "Eski ihtişamımızı istirdat edeceğiz." hayaliyle, Almanlarla birlikte macerâvârî dünya savaşının içine atarak koca bir devletin payimâl olmasına sebebiyet vermişlerdi. Birbirini takip eden hatalar neticesinde, Osmanlı paramparça olup gitmiş ve devletler muvazenesinde denge bozulmuştu. O bir muvazene unsuruydu ve geniş bir coğrafyada huzurun teminatıydı. Onun gölgesinde hiç kimse kavgaya tutuşmaya ve kan dökmeye cesaret edemiyordu; o, bölgede hâkimken, insanlar canavarlar gibi birbirlerini yemiyordu ve etrafta kan seylapları görünmüyordu. Evet, bugün Yahudi'nin de Hristiyan'ın da, İsrailli'nin de Filistinli'nin de itiraf ettikleri bir gerçek var ki, o güçlü devlet yıkıldığı günden beri bu bölge bir daha huzuru göremedi. O gün İttihatçıların dümen suyunda giden birisi, Abdülhamid Han'ın tahttan indirilmesinden kısa bir müddet sonra, Devlet-i Âliye'ye tâbi toplumların, imamesi kopmuş tesbih taneleri gibi darmadağınık olduğunu görüp bin pişmanlık içinde, "Abdülhamit'in Rûhâniyetinden İstimdat" dilenmiş ve pişmanlığını şöyle ifade etmişti:

"Nerdesin şevketli Abdülhamid Han?
Feryadım varır mı bârigahına?
Ölüm uykusundan bir lâhza uyan,
Şu nankör milletin bak günahına.

Tarihler ismini andığı zaman
Sana hak verecek ey koca sultan!
Bizdik utanmadan iftira atan.
Asrın en siyasî padişahına.

'Padişah hem zalim, hem deli' dedik,
Ihtilâle kıyam etmeli dedik,
Şeytan ne dediyse biz 'belî' dedik,

Çalıştık fitnenin intibahına!.
Divane sen değil, meğer bizmişiz.
Bir çürük ipliğe hülya dizmişiz
Sade deli değil, edepsizmişiz!
Tükürdük atalar kıblegâhına!"

İşte, filozof ünvanıyla o gün ihtilâlin ideologluğunu yapan şair, iş işten geçtikten sonra bunları söylüyordu. Merhum Ahmet Kabaklı, bu türlü hâdiseleri naklederken بَعْدَ خَرَابُ الْبَصْرَةِ derdi. Bunu söylerken Arapça dil kaidelerine uymaz, bu sözdeki terkibi خَرَابِ değil de خَرَابُ şeklinde telaffuz ederdi. Zannediyorum, onun iğrab hatasında ayrı bir espri vardı; ona göre mesele o kadar tersti ki, orada izafet bile ismi cer etmiyordu. Evet, iş işten geçtikten sonra yapılanların yanlışlığı anlaşılmıştı ama maalesef o devirde de benzeri fişlemeler yapılmış; millet fertleri grup grup işlenmiş, fitne uyarılmış ve toplum içinde kamplar oluşmasına zemin hazırlanmıştı.

Medyaya Düşen Fişler

O gün bugündür zannediyorduk ki, bu türlü fişlemeler tarihin o karanlık dönemine gömüldü ve tamamen unutulup gitti. Heyhat ki, son zamanlarda bazı illerde en yüksek idarî amirlerden hâkim ve savcılara, milli eğitim müdürlerinden nüfus memurlarına kadar hemen herkes hakkında fişler tutulduğunu ve dosyalar hazırlandığını medyadan öğrendik. Bu insanların sadece kendileri hakkındaki değil aile ve akraba çevresiyle alâkalı bilgilerin de kayda geçirildiğini ve "dinî görüşe sahip", "sol fikirli", "nurcu", "çocuğunu falan okula yazdırmış", "eşinin başı kapalı" ya da "eşi dirseklerine kadar eldiven takar" gibi notlar düşüldüğünü okuyup dinledik. Bu notların pek çoğunun gerçeği yansıtmaktan çok uzak ve çelişkilerle dolu olduğunu, meselâ, iki sene önce "radikal İslâmcı" (ne demekse) diye işaretlenen kimseye iki sene sonra "Maocu" dendiğini gördük. Meselenin daha da vahim tarafı, gazete ve televizyonlarda bu fişlemelerin Jandarma tarafından yapıldığına dair haberlerin yer aldığına şahit olduk.

Bu fişlemeler, bana Lenin'i hatırlatıyor, Stalin'i hatırlatıyor. Fiş ve fişleme dendiği zaman mecnun Hitler aklıma geliyor, despot Mussolini'nin resmi hayalimde beliriyor. Dahası, zihnime hücum eden bu fotoğraflar delilik gibi ortak bir sıfatta birleşiyor. Evet, bir yönüyle bunların hepsi deliydi; hatta –bağışlayın– sadece deli değil hem edepsiz idi. Keşke böyle bir delilik sadece onlara bağlı kalsaydı; akıllı gibi gördüğümüz bir milletin bazı fertleri için bu meselelerin sözü hiç edilmeseydi. Hele hele toplumun değer atfettiği bir

kurumun temsilcileri, o türlü iddialara hiç mevzu olmasaydı.

Ben, insanlar hakkında çeşit çeşit fişlemelerin yapılmasına “evet” diyebilecek bir vatansever ve milletperver olabileceğine inanmıyorum. Özellikle de, bu milletin içinde yetişmiş, hakkını vere vere belli bir noktaya gelmiş, feleğin çemberinden elli defa geçmiş ve hak ederek belli bir seviyenin kahramanı olmuş bir insanın kendi valisini, kendi kaymakamını ve kendi hâkimini fişleme gibi bir bönlüğe girebileceğine ihtimal vermiyorum. Onca okumuş, okumasını hayattan elde ettiği tecrübelerle değerlendirerek belli makamlara gelmiş, bir sürü akıllı insan içinde belli bir yeri, belli bir konumu ihraz etmiş ve toplumun teveccühünü kazanmış bir kimsenin, bunca avantajlı yanlarını birden bire sıfırlayabilecek böyle büyük bir aptallığa düşeceğine inanmıyorum. Bu çirkin işin bu vasıfları haiz bir ya da birkaç kişi tarafından yapılabileceğine inanmamaya da kararlıyım. Genelkurmay Başkanlığı’nın, iddialar üzerine yazılı açıklama yaptığını ve fişlere sahip çıkmadığını duydum. Fakat, bu sözlerimi Genelkurmay’ın bu konudaki tekzip, tavzih ve tashihini tasdik mânâsına da almamanızı dilerim. Ben, bu milletin bir ferdi olarak, belli konumun insanlarına öyle bir pespâyeliği kendi vicdanımda yakıştıramadığımdan dolayı bunları ifade ediyor ve bu çirkin işin millete güven vermesi gereken bir kesim tarafından yapılabileceğini bir türlü kabul etmek istemiyorum. Dilerim, düpedüz aptallık saydığım bu işin içinde bir yanlışlık olsun.

“Pespâyelik” ve “Aptallık” Değilse ya Nedir?

Sizin şu nezih atmosferinize de kendi üslûbuma da yakışmaz ama bu fişleme işine “aptallık” ve “pespâyelik” dedim ve bunlardan daha uygun bir söz bulamadım. Neden? Çünkü, içinde yaşadığınız toplumun bazı fertlerini fişlemeniz kendi ayağınızın altını kazmanız demektir. Siz kalkar bu toplumu belli kamplara ve belli gruplara ayırır, değişik isimler altında böler parçalarsanız; falana “ırkçı”, filâna “ülkücü” derseniz; falanı “nurcu”, filânı “tarikatçı” diye adlandırırsanız milletin birlik ve bütünlüğünü paramparça etmiş ve cepheler oluşturmuş olursunuz. Dahası, eğer kulaktan duyma kuru bilgilerle, dedi-kodularla ve delilsiz iddialarla insanları mahkum etmeye kalkarsanız, dünyada mahkum edilmeyecek insan kalmaz; hatta gün gelir siz de boynunuza bir mücrim yaftası geçirilmekle karşı karşıya kalırsınız.

Ayrıca, çarşaf çarşaf ortaya serilen fişlerden anlaşılıyor ki, kimini babasının külahından, takkesinden, tesbihinden dolayı fişliyorlar; kimisini hanımının başörtüsü sebebiyle kayda geçiriyorlar; hatta “dedesinin babası şöyleydi, dayısının oğlu böyleydi” türünden iddialarla insanları karalıyorlar. Her şeyin

ötesinde, bu türlü suçlamalar hukukun mantığına terstir. Hukuka göre; suçta da cezada da şahsîlik esastır. Bütün dünyada, hukuka saygılı sistemler nezdinde, "Hiç kimse bir başkasının suçundan dolayı cezalandırılamaz." Şayet siz, dedesinden dolayı torununu, annesi sebebiyle kızını cezalandırırsanız, gayr-i hukukî hareket etmiş ve hukuk karşısında bir âsî durumuna düşmüş olursunuz. Kaldı ki, medyaya yansıyan fişlerde bir suç şeklinde kayda düşülen hususların çoğu hiçbir hukuk sisteminde suç sayılamayacak cinsten isnatlardır. Dolayısıyla da, böyle mantıksız bir işe "aptallık" demek en yumuşak bir tavsif olsa gerektir. Çünkü, belli bir seviyeyi temsil eden ve aklı başında olan insanların bunu yapmaları mümkün değildir.

Ya Sizi de Fişlerler ve Kütüklerinizi Ortaya Dökerlerse!..

Diğer taraftan, şayet siz, ona "ırkçı", buna "ülkücü", diğerine "turancı", öbürüne "nurcu" ve bir başkasına da "tarikatçı" deyip bu yakıştırmaları insanları karalamak için kullanırsanız, bu defa bazıları da kalkıp sizin kütüklerinizi araştırmaya girişmezler mi? Yarın bir yerde, bir kitapta, bir mecmuada ya da bir internet sitesinde, "Falan yerdeki adam Nastûriymiş!" derlerse ne dersiniz? "Filân adam Süryâniymiş!" deyip her yere yayarlarsa ne yaparsınız? Milletin teveccüh ettiği makamları tutanlar hakkında "şu Nusayrî", "bu Sabataycı", "o dönme", "öbürü Ermeni", "diğeri Rum" şeklinde alternatif fişler oluşturulur, iddialar ortaya atılır ve bunlar kulaktan kulağa yayılırsa, ne eder ve ne cevap verirsiniz? Tekrar milletin güven ve itimadını sağlamak için elinizden ne gelir? Acaba ağzınızla kuş tutsanız o güveni yeniden elde edebilir misiniz?

Bu fitnenin kapısını bir kez aralarsanız, Türkiye'de herkes birbirine bir kulp takar; bugün siz falanı-filânı bazı yanlarıyla karalarsınız; elinizdeki imkânları fişlemede kullanırsınız.. fakat, "Keser döner, sap döner, gün olur hesap döner"; bir gün gelir, fırsatlar başkalarının ellerine geçer. İşte o zaman da, onlar sizi Nastûrîliğinizle karalar mı karalamaz mı?! Süryânîliğinizi dile dolar mı dolamaz mı?! Yakın geçmişte kendi döneminin millî eğitim bakanı, devlet büyüklerinden bir tanesi için "O Süryânî'dir" demişti ve bu söz tekzip edilmemişti. Şayet, siz bu tür fişlemelere müsaade ederseniz, gün gelir herkes birbirine bakarken "Acaba bu Nastûrî mi?" "Bu Süryânî mi?" "Bu Ermeni mi?" "Bu Rum mu?" kuşkusuyla bakmaya başlar. Neticede, bu güzel ülkede birlik ve beraberlikten eser kalmaz.

Öyleyse, özellikle de çok kritik bir dönemden geçtiğimiz şu günlerde,

milletimizi “şu”, “bu” gibi kamplara ayırmak vatana, millete ihanet olur. Hayır, bu ülkede “şu”, “bu” yoktur; bu vatanın insanları vardır. Türkiye, kıtaların kesiştiği bir noktadadır; değişik değişik kavimlerin uğrayıp geçtiği ve birbiriyle karışıp kaynaştığı bir mevkidedir. Bu gerçeği göz önünde bulundurarak, Cumhuriyet’in kurulduğu yıllarda Atatürk, “Kim kendini Türk hissediyorsa o Türk’tür; o bu ülkenin vatandaşıdır.” demiş ve bir beraberlik mülâhazası ortaya koymuştur. Kendi şahsî görüşleriyle o mülâhazayı delmeye kalkanlar, saygı duyduklarını söyledikleri bir insanın sözünü delmiş sayılırlar ki, bu başta –bağışlayın– ona karşı küstahlık ve terbiyesizlik olur.

Bu açıdan, meseleye bakarken sadece bazı insanların fişlenmesi zaviyesinden bakmamalı. Bunu, herkesin birbirini fişlemesine ve milletin bölünmesine zemin hazırlama gibi değerlendirmeli ve böyle çirkin bir işe asla rıza gösterilmemeli. Aksi hâlde, nüfus kütükleri ortada.. nüfus kayıtlarına sıra gelirse, kimin soyunun ne olduğu ve nereye dayandığı iki dede sonra meydana çıkar; kimin Ermeni, kimin Süryânî ve kimin Nastûrî olduğu belli olur. Peki belli olsa ne olur? Bir dönemde kavga vesilesi yapılan hususlar bir kere daha ortaya dökülür ve fitne ateşi yeniden alevlenir. Şayet, dün ayrılıklara ve ihtilâflara sebep teşkil eden duyguları bugün tekrar tahrik eder, hortlatır ve onlara reenkarnasyon yaşatırsanız, ülkeyi sonu gelmez kavga ve kargaşaların içine atmış olursunuz.

Öyleyse, geçmişte kavgaya vesile olmuş bütün mülâhazaları maziye gömüp, çatışmalara sevk eden bütün düşünceleri elden geldiğince baskı altına alıp birlik ve beraberliğimizi korumalıyız. Evet, biz, çoluk-çocuğuyla, kadını-erkeğiyle hepimiz tek milletiz ve –Başbakan’ın yüksek sesle ifade ettiği gibi– birbirimizi seviyoruz. Ülkenin her bucağı aynı kıymette bizim gönlümüzde; bu vatanın her yanına âşığız. Odamda, bu ülkenin her tarafından gelen yetmiş çeşit toprak var; ben Kâbe’den gelmiş gibi onları alıp gözüme sürüyor ve öpüyorum. Hiçbir ilin toprağını ayırmadığım gibi hiçbir yörenin insanını da ayırmadan hepsinin ayağına yüz sürerim. Vatanımın her karış toprağını aziz bildiğim gibi onun her ferdini de bir parçam kabul eder, herkese saygı duyarım. Kanaatimce, şayet meseleye bu mülâhazalarla yaklaşmazsak ve bir kısım toy insanların acemice, cahilce, muhakemesizce oynadıkları oyunlara aldanırsak, –hafizanallah– zaten bir parça kalmış ülkemizi iftiraka ve fitneye kurban vermiş ve halkımızı da birbirine düşürmüş oluruz.

Kışkırtan da Kışkırtmalara Şiddetle Karşı Koyan da Aynı Ekipten

İşte görüyorsunuz, zaten bazıları halkı sürekli tahrik ediyor, provokasyon peşinde koşuyor ve her yanda kan gövdeyi götürsün diye uğraşıyorlar. Aylarca evvel, "Bazı şer güçler kirli oyunlar peşinde; haince plânlar yapıyorlar ve plânlarını gerçekleştirmek için milislerini de hazır bekletiyorlar. Bir anda ülkenin dört bir yanında halkı kışkırtanlar, galeyana gelmiş görünenler ve onlara karşı koyanlar hep aynı ekipten. Büyük provokasyonlarla Türkiye'yi kan gölüne çevirmek istiyorlar." dediğim zaman, kendini bilmez ve işgüzar bir tâli'siz Meclis'te benim hakkımda soru önergesi vermek istedi.. "Bu iddialarını isbat etsin" dedi. İşte, hâdiseler isbat ediyor. Görünen köy kılavuz istemez. Türkiye'nin gelişmesini, ilerlemesini, güçlenmesini, Avrupa Birliği'ne girmesini ve devletler muvazenesinde kaybettiği yerini ihraz etmesini istemeyenler, halkı ırkî mülâhazalarla birbirine düşürmeye çalışıyorlar; hoşgörüyü, diyaloğu, konuma saygıyı ve barış atmosferini dinamitliyorlar.. ve maalesef, toplum içindeki değişik güç ve kuvvetler tearuzların ve tesakutların ağında, zıtlaşmaların ve karşılıklı çelmeleşmelerin arasında birbirlerini yiyor ve başkalarına karşı koyacak tâkat bulamıyorlar. Bu açıdan, ülkeyi iç içe kısır döngülerin ortasına atabilecek böylesi teşebbüslere karşı asla müsamahalı olmamalısınız. Gerekirse bu uğurda ölmeye rıza göstermeli, iftiraklara karşı göğsünüzü germeli ve –birinin dediği gibi– "İlle de kan dökmek istiyorsanız, gelin beni öldürün. Ama ne olur birbirinize el kaldırmayın!" demelisiniz. Ne adliyeyi askeriyeyle, ne askeriyeyi hükümetle ve ne de devletin idarecisini, valisini, kaymakamını, hâkimini başka müesseselerin temsilcileriyle karşı karşıya getirmemeli, bu konuda çok hassas davranmalısınız.

Eşkiyayı Fişleyen Var mı?

Mevzuyla alâkalı son bir hususu daha arz etmek istiyorum: Medyanın eline düşen fişlere bakılırsa, herkes için çok ciddi bir takip söz konusu. İnsanların en mahrem hâlleri bile mercek altında. Takip etme ve fişleme çerçevesi şahısları aşarak aile fertlerine ve hatta bir iki kuşak aşağı ya da yukarı soy kütüklerine kadar uzanmış. Meselâ, dedesinin külahı bahane edilerek torunun önü kesiliyor. Annesinin başörtüsünden dolayı kaymakamlığa giden yolda oğlun önüne engel konuyor. Buzdolabında ya da çöp kutusunda içki şişesi olup olmadığına bile bakılıp, şayet varsa bu bir modernlik emaresi, yoksa irtica işareti kabul ediliyor. Bütün bu kareleri yan yana getirince görüyorsunuz ki, herkes –emniyet ifadesiyle– yakın takibe alınmış. Demek ki, evlerin içi böceklerle doldurulmuş, kameralar ve vericiler işbaşında; herkesin annesinin başının örtüsüyle, eşinin giydiği elbiseyle meşgul olunuyor.. yediği-içtiği bile kayda geçiriliyor.

İşte, bu noktada insan sormadan edemiyor: Allah aşkına, onca takip

imkânınız ve bu konuda teknolojiyi sonuna kadar kullanma gücünüz varsa, hemen her gün bir delikten çıkıp gelerek Mehmetçiğin kanını döken eşkiyayı niçin takip etmiyorsunuz? Neden bu imkânlarınızı, gözünüzün içine baka baka şehirlerinizin ortasına kadar inen ve onca askerimizi şehit eden haydutları izlemek ve haklarından gelmek için kullanmıyorsunuz? Niye ülkenin dört bucağında provokasyonlar çıkaran, halkı kışkırtıp kaos ortamı hazırlayan ve anarşiye sebep olan hainleri tespit etmek ve cezalandırmak için uğraşmıyorsunuz?

Şayet, öyle bir gücünüz varsa, Kuzey Irak'ı kontrol altında tutun. Eğer denetlemeniz icap ediyorsa, Suriye'yi denetleyin. Bütün kapıları çok sıkı kontrol edin, giriş noktalarını yakın takibe alın; ülkenize tek şakinin sızmasına dahi meydan vermeyin; içeriye kamyon kamyon silah sokan, uyuşturucu taşıyan mücrimlere göz açtırmayın. Televizyon haberlerine göre, her gün tonlarca eroin, morfin ve daha bilmem hangi uyuşturucu çeşidi tırlarla Türkiye'ye akıtılıyor. Sonra onlar ne oluyor belli değil; yakalananlar kaçırılanların ne kadarı kimse bilmiyor. O kadar kanlı kâtil, bugüne dek hiç görmediğimiz silahları ülkemize sokuyorlar; onlar nereye gidiyor, kimin eline geçiyor ve onlarla hangi cinayetler işleniyor bu da belli değil.

Şimdi eğer sizin fişleme kabiliyetiniz varsa, suçluyu tespit edebilme imkânları elinizdeyse ve azıcık insafınız, bir nebze iz'anınız da kalmışsa, madem Cumhuriyet'e ve Demokrasi'ye zarar verebilecek insanları belirleme istidadına sahipsiniz, o zaman masum vatan evlâdını izlemekten vazgeçip bu ülkenin temeline dinamit yerleştiren zalimleri takip etmeniz gerekmez mi?! "Dedesinin dedesi falan yere mensupmuş" bahanesiyle özbeöz Anadolu insanının peşine hafiyeler takacağınıza, sırf geçmişiyle ve ruh köküyle alâkası olduğu için onu fişleyeceğinize ve dedesinden dolayı torunun yoluna engeller koyacağınıza, bu milletin temel dinamiklerinin dibine bomba koyan uğursuzları takip etmeli ve fişleyecekseniz onları fişlemeli değil misiniz?!

Sorumlular Mutlaka Hesaba Çekilmeli

İşte bütün bu hususları düşününce, belli bir noktayı ihraz etmiş bir insanın ya da bazı insanların böyle bir cinnete ve hezeyana girmesine ihtimal vermiyorum. Bu işin içinde bir yanlışlık olduğunu zannediyorum. Belki, kendi başına buyruk bir kaç insan böyle şeni' bir suçu işlemiş ve belli bir kesime isnad etmişlerdir diye düşünüyorum. Çünkü, öyle bir aptallığı toplum için hayatî ehemmiyeti olan bir kurumun bünyesindeki bir insana yakıştıramıyor ve mantıklı bir mahmil arıyorum. Bu ülkede, durumdan vazife çıkaran kimselerin hiç de az olmadığı herkesin malumu. Fakat, bir iki memur yapmışsa bile, bu bir skandaldır; onların

amirlerinin mutlaka bu meseleye el atmaları, işin üzerine gitmeleri ve sorumlular hakkında kanunî muamele başlatmaları gerekmektedir. Her hukuk devletinde, fişleme bir suçtur; bizim tâbi bulunduğumuz idari sistem de böyle bir işe cevaz vermez. Bu itibarla da, aklı başında olan insanlara düşen vazife, bu işin sorumlularını bulup hukuka teslim etmek ve kendi müesseselerini aklamaktır, temsil ettikleri kurumun ak olduğunu ortaya koymaktır.

Bunları söylemek bana düşer miydi düşmez miydi, bilemeyeceğim. Ne var ki, ben bir Türk vatandaşıyım ve bu milletin bir ferdiyim; onunla alâkalı her mesele beni de çok alâkadar ediyor. Türkiye'nin bir avuç toprağının birileri tarafından çalınacağının hayali bile yüreğimi ağzıma getiriyor. Kimsenin vatanseverliğini ve milletperverliğini sorgulama gibi bir niyetim yok; fakat, kendi açımdan rahatlıkla diyebilirim ki, Türkiye'yi çoklarının sevemeyeceği kadar çok seviyorum. Çünkü, benim dünyada başka bir şeyim yok; bir Türkiyem var gözümde tüten; dağıyla taşıyla, insanlarıyla hatıralarıyla ve bir de yetmiş yerinden gelen, odamın her yanını süsleyen ve bana okyanus ötesinden vatan kokuları sunan toprağıyla...

Hiç garazım yok bu sözlerimde; kimseye karşı nefretim de yok. Otuz seneden beri aleyhimde yazı yazan bir insan bile öbür âlemde karşıma çıksa, zannediyorum, orada kendi mutluluğumu unutur, elinden tutup onun için bir iyilik yapmak isterim. Otuz sene boyunca hilaf-ı vakî beyanlarını köşesine taşımaktan hiç sıkılmayan ve belki bin defa tekzip edilmesine, tashih ve tazminat davalarında suçlu bulunmasına rağmen yine de karalama kampanyasını sürdüren, hatta iftiralarıyla başkalarını da idlâl eden bir insan hakkındaki mülâhazam bile bu istikamettedir ve bu benim ruh hâletimin gereğidir. Sun'î Mevlânalık yapmıyorum; içime Allah'ın koyduğu şefkati seslendiriyorum. Ben insanım; bu düşüncemi de insanlığımın icabı sayıyor ve öbür türlüsünü karakter bozukluğu, cinnet ve hezeyan olarak kabul ediyorum.

Allah inayetini ülkemizin ve milletimizin üzerinden eksik etmesin; yanlış iş yapanlara akıl ve fikir ihsan eylesin. Yanlış hiçbir iş yapmadıkları hâlde ciddi töhmet altında bulunanları da Cenâb-ı Hak en yakın zamanda aklasın, her iki dünyada da yüzlerini ak etsin!..

Kostümlerin En Güzeli

Soru: *Namazı daha derince duyabilme mevzuunda abdestin rolü nedir? Hangi mülâhazalarla alınan abdestin kalbe ve ruha tesir etmesi beklenir?*

Cevap: İbadetlere mânen ve ruhen hazırlanmaya vesile olan ve onlardan azamî istifadeyi sağlayan abdest, özellikle namaz yolunda ilk tembih ve birinci hazırlıktır. Abdest her amel ve ibadet için değil, başta namaz olmak üzere bazı ibadetler için farz kılınmıştır. Namaz kılmak, tilâvet secdesi yapmak veya Kur'ân-ı Kerim'i elle tutmak için abdestli olmak farzdır; Kâbe'yi tavaf etmek için alınan abdest vacip; ezan okumak, kâmet getirmek ve din ilimlerini okuyup okutmak gibi maksatlarla abdest almak ise menduptur; yani, din kat'î olarak emretmese de yapıldığında sevap kazanılan bir ameldir. Ayrıca, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) her zaman abdestli olmaya özen gösterdiği ve abdest almadan hiçbir iş yapmadığı malumdur; bu itibarla da, Müslümanın sürekli abdestli bulunması sünnettir.

Hadesten Tahâret

Abdest tabiri, su mânâsına gelen "âb" ile el demek olan "dest" kelimelerinden teşekkül etmiş Farsça bir isimdir. Bu kelimenin Arapçadaki karşılığı ise "vudû"dur. Güzellik ve temizlik mânâlarını ihtiva eden vudû kelimesi, ibâdete niyetlenen insanın, kalbini mâsivâ düşüncesinden kurtarıp mânevî duygularla donatmasını ve el-ayak gibi azalarını yıkayıp iyice temizlemesini, böylece hem ruh hem de beden itibarıyla arınıp güzelleşerek dergâh-ı ilâhîye çıkmaya hazır hâle gelmesini ifade etmektedir.

Bildiğiniz gibi, namazın şartlarından biri de "hadesten tahâret"tir. Hadesten tahâret, hükmî kirlilik sayılan abdestsizlik hâlindeki bir kimsenin abdest alması ve guslü gerektiren bir durumdaki insanın da gusül etmesi (boy abdesti alması) demektir. Abdest ve gusül, maddî kirleri giderme ve beden sağlığını koruma gibi pek çok zâhirî faydayı içinde bulundursa da esas itibarıyla "taabbüdî"dir; yani, sırf Allah emrettiği için yerine getirilen ve bilemeyeceğimiz başka hikmetlere de mebnî olan dinî muhtevalı ve ibadet niyetine bağlı bir temizliktir.

Allah Teâlâ, *"Ey iman edenler! Namaza kalkmak istediğinizde, yüzlerinizi ve ellerinizden dirseklerinize kadar kollarınızı yıkayın. Başınızı meshedip, topuklarınızla birlikte ayaklarınızı da yıkayın.."*[1] mealindeki âyetle abdesti teşrî kılmıştır. Kulluğun en önemli şiarı sayılan namazdan önce abdest almanın farz olduğunu bildiren bu âyetin devamında Cenâb-ı Hak, şayet insan cünüb ise ilk fırsatta gusletmesini, yani tastamam yıkanıp boy abdesti almasını, su

bulamadığı takdirdeyse toprakla teyemmüm yapmasını emretmiş ve ancak ondan sonra namaza durabileceğini belirtmiştir.

Amelleri Mülâhazalar Derinleştirir

Evet abdest, namaz yolunda ilk ikaz ve birinci hazırlıktır. Ne var ki, onun istenilen semereyi verebilmesi insanın mülâhazalarındaki derinliğe bağlıdır. Aslında insan, duygu ve düşüncelerindeki samimiyet ölçüsünde, yaptığı bütün işleri derinleştirebilir ve başından geçen her hâdiseye bambaşka bir mahiyet kazandırabilir. Meselâ, maruz kaldığınız bir belâya öyle ya da böyle katlanırsınız. Fakat, o belâyı mecburen tahammül etmeniz gereken, sıradan bir musibet olarak görürseniz, o esnada çektiğiniz acıları ve yaşadığınız sıkıntıları o yanlış telakkinizin darlığına hapsetmiş olursunuz. Şayet, o musibetin dış yüzüne takılır kalır ve arka plânına dair bazı meseleleri hiç düşünmezseniz, hem o hâdiseyi içinde bulunduğunuz zamana sıkıştırmış ve böylece hayatınızı daraltmış, hem de bin bir ızdırabı boşu boşuna çekmiş sayılırsınız.

Oysa, daha musibetle karşı karşıya geldiğiniz ilk andan itibaren onu bir arınma vesilesi ve sevap kazanma fırsatı olarak değerlendirmeniz de mümkündür. Şayet, belânın ötesinde onu vereni görebilir ve kainâtta meydana gelen hiçbir hâdisenin başıboş ve mânâsız olmadığını düşünürseniz, içinizde rıza yörüngeli bir sabır duygusu hâsıl olur. Hemen Cenâb-ı Hakk'a teveccüh eder ve dergâh-ı ulûhiyetle irtibata geçersiniz. O'nun her şeyi duyup bildiği ve her işinde binlerce hikmet bulunduğu mülâhazasıyla "Hoştur bana Senden gelen / Ya hıl'atü yahut kefen / Ya taze gül, yahut diken / Lütfun da hoş, kahrın da hoş." dersiniz. Karşı karşıya kaldığınız o belâ beyninize bir balyoz gibi inse ve belinizi bükse de, "Demek ki günah ve hatalarımdan arınmam ve ciddi bir metafizik gerilime ulaşmam için bu sıkıntıları çekmem lâzımmış; zaten benim kusurlarıma da ancak böyle bir dert keffaret olurdu; Rabbim, Senden gelen bu musibete de razıyım; yeter ki beni affet!" der ve mecbur olduğunuz için değil Cenâb-ı Allah'tan geldiğine inandığınız için gönül hoşnutluğuyla sabredersiniz. Bu sayede, öyle bir musibeti bile çok iyi değerlendirmiş ve engin mülâhazalarınızla onu da derinleştirmiş olursunuz. Hatta, bu hislerinizi açığa vurmasanız ve hiç dile getirmeseniz de, gayet yumuşak bir tavır ortaya koymanız ve sabrınızı hâlinizle ifade etmeniz bile içinizde bir huzur esintisinin hâsıl olmasına zemin hazırlar ve o çirkin yüzlü hâdise bir musibet olmaktan daha ziyade bir mağfiret vesilesine dönüşür.

Kostümlerin En Güzeli

İşte, namazı daha derince duyabilmek için de henüz abdeste teşebbüs

ederken aynı gönülden mülâhazalarla dolu olmak gerekir. “Allahım, Senin huzuruna dünyevîliklerden arınmış bir insan olarak çıkmam için bana abdest kurnasını işaret ettin; bu işaret ve emrine binâen abdest alıyorum. Şayet, ‘Namaza durmadan önce yedi defa deryaya dalman lâzım’ demiş olsaydın, ben onu da yapardım.” deyip abdesti Cenâb-ı Hakk’ın emri olan bir vazife bilmek ve onu Allah Teâlâ’nın tayin ve tespit ettiği bir nevî ibadet kostümü şeklinde değerlendirmek icap eder. Çünkü, abdestin ne ifade ettiğini, nasıl bir temizliğe vesile olduğunu ve bizi misal âlemi itibarıyla hangi hüviyete büründürüp nasıl güzelleştirdiğini sadece O bilir ve O görür. Bir de, O’nun izniyle mele-i âlânın sakinleri ve hafeze melekleri görürler. Dolayısıyla, Hazreti Rahman, “matlûp keyfiyet şudur” deyip bize emir buyurduğu temizlenme tarzı ne ise ve bizi nasıl görmek istiyorsa, onu o şekilde kabul edip uygulamak mü’min olmanın gereğidir. Abdestin vaad ettiklerine ulaşabilmenin ilk şartı da, ona her şeyden önce sırf Allah emrettiği için değer vermek ve maddî-mânevî temizleyiciliğine inanıp onu dinin belirlediği esaslar çerçevesinde ele almaktır.

Abdestin mânevî kir ve lekeleri de yuyup yıkayan bir temizleyici olduğunu vurgulayan Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz şöyle buyurmuştur: *“Bir mü’min abdest alırken yüzünü yıkayınca, gözüyle işlediği bütün günahlar yanaklarından damlayan o su ile –veya suyun son damlasıyla– dökülür gider; ellerini yıkayınca elleriyle yaptığı hataların vebali abdest suyuyla beraber düşer kaybolur; ayaklarını yıkayınca da harama yürümek suretiyle ayaklarının sebep olduğu bütün günahlar parmaklarının ucundan süzülen en son damlayla akıp tükenir. Böylece, eksiksiz abdest alan bir kul, günahlarından bütün bütün arınmış ve temizlenmiş olur.”*[2] Demek ki, sağdan-soldan üzerine bulaşan maddî kirleri temizleyen insan, abdest sayesinde, mânevî lekelerden de arınmış, huzur-u Kibriyâ’ya en uygun ibadet kisvesine bürünmüş ve Hazreti Sultan’ın yüce dergâhına çıkmaya tam hazırlanmış olur.

Evet, abdest âdeta huzura çıkmak için giyilmesi gereken en uygun kostümdür. Âdâbına riayet edilerek tastamam alınan bir abdest o kostümü eksiksiz, arızasız ve en şık bir şekilde giyinmek, namaz isimli kabul salonuna girmek için hazır hâle gelmek demektir. Kim bilir, abdestin kare kare misal âlemine aksedişine şahit olsak, mülâhazaların enginliğine ya da sığlığına göre ötelere ne kadar farklı kılık kıyafetlerin yansıdığını görürüz; belki de, bir yandan, onu ibadet neşvesi içinde ele alan insanın abdestinin ne güzel bir kaftana dönüştüğünü, diğer taraftan da, abdesti, ibadet maksadıyla yapılsa da sıradan bir el-ayak yıkama gibi gören kimsenin elbisesinin yırtık pırtık bir vaziyette olduğunu müşâhede ederiz.

Kalb Huzuruyla İbadet Etmek İçin

Diğer taraftan, namaza duracak insanın önce abdest kostümünü giyinmesi gerektiği gibi, kalbini ibadetin ruhundan uzaklaştırabilecek bütün meşgalelerden de âzâde olması icap eder. Onun içindir ki, insanın sıkıştığı bir durumda namaza durması çirkin görülmüştür. İnsan, evvelâ, atması gerekli olan şeyleri atmalı, ibadet turnikesine sadece ibadet duygusuyla girmeli ve kendisini meşgul edebilecek bütün menfi tesirlerden kurtularak namaza öyle durmalıdır. Zaten, fıkıh kitaplarında bu mesele ele alınırken hüküm kalbin meşgul olup olmamasına bağlanmış ve şayet insan tuvalete gitme ihtiyacı içinde ise onun namaza durması mekruh sayılmıştır. Çünkü, kalb ve zihin bir işle meşgulken diğer bir işe konsantre olamaz. Zihni bir ihtiyaca yoğunlaşan insanın ikinci bir meseleye teksîf-i himmet etmesi çok zor, hatta imkânsızdır. Dolayısıyla, böyle bir ihtiyaçla meşgul olan kimsenin namazı şuurluca kılması, onun hakkını vermesi ve ibadetini derince duyması mümkün değildir. Dahası, öyle bir vaziyette namaza durmada, namaza hakaret de söz konusudur; zira o, hemen geçiştiriliverecek kadar basit bir iş değildir. Namaz, hemen aradan çıkarılıversin diye değil, hem o anı nurlandırsın hem de bütün hayatı aydınlatsın diye vardır. Bütün bu hususlardan dolayıdır ki, Vehbe Zühaylî gibi bazı fıkıhçılar, abdeste niyetin daha ıtrahâta gidilirken yapılmasını uygun bulmuşlardır. Çünkü, böyle bir niyet sayesinde, huzur-u kalble namaz kılmak için yapılan bütün ön hazırlıklar ibadet kategorisinde değerlendirilir; abdest öncesi hazırlıklardan başlayıp namaza durma anına kadar geçen her merhale insana sevap kazandırır.

İbadet havasına bürünme ve namaza konsantre olma açısından da abdest çok önemlidir. Ne havanın soğukluğu ne de sıcaklığı, bir mü'minin tastamam abdest almasına mani değildir. Şartlar nasıl olursa olsun, o bir yolunu bulur ve miraca yükselecek bir yolcu edasıyla maddî-mânevî temizliğe koyulur. Daha ellerini suyun altına götürürken, çoktan Rabbin mehafet ve mehabeti altında bir ibadeti eda ediyor olma havasına girer ve dünyaya ait fuzûlî sözleri terk eder. Sonra da, her uzvunu yıkayışıyla biraz daha mesafe alır, farklı bir aydınlık idrak eder ve daha ayrı bir canlılığa erer.. abdest esnasında okunan duâları bilir ve zikrederse ya da onların ihtiva ettiği mânâları zihninden geçirip bir de o yüce duygularla Cenâb-ı Hakk'a yönelirse, işte o zaman bütün bütün ruhânîleşir ve bambaşka bir metafizik gerilim içine girer.

Abdest Dualarının Öteleri İkazı

Abdest dualarını okumak, abdestin âdâbına (edeplerine) dahildir. Fıkıh

ıstılahında edep; işlenmesine sevap terettüp eden ve dînen matlup kabul edilen ama terkine zemm taalluk etmeyen bir amel demektir. Yani, yapılması sevap olan, fakat, yapılmaması da günah sayılmayan amele "edep" denir. Aslında, abdest duaları, bizzat Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den rivayet edilen dualar değildir ama öz itibarıyla O'nun mübarek sözlerine varıp dayanmaktadır. Bunlar, selef-i salihînin bazen ilâvelerde bulunarak bazen de biraz kısaltarak, zaman zaman daha farklı ifadelerle seslendirdikleri dualardır. Fakat, şu muhakkaktır ki, Hak dostlarının dilinden dökülen ve onların engin mülâhazalarının seslendirilmesinden ibaret olan bu içli niyazlar, okuyan kimseleri çok farklı iklimlere çeker götürür, gönüllerini en samimi hislerle doldurur ve içlerini ibadet aşk u şevkiyle donatır.

Samimi bir kul, abdeste başlarken, dergâh-ı ilâhîden kovulmuş ve sonsuz rahmetten nasipsiz kalmış şeytandan Allah'a sığınır; her zaman olduğu gibi abdeste de, engin rahmet sahibi ve yegâne merhametli Rahman u Rahîm'in adıyla başlar. Sonra, suya temas ederken, İslâm nimetinin büyüklüğünü düşünür, onu bir ışık kaynağı ve mânevî lekelerden kurtulma vesilesi kılan ve suyu da maddî kirlerden arınmak için tertemiz bir nezafet vasıtası yapan Allah'a şükreder. Mazmaza (ağza su verme) anında, "Allahım, Kur'ân-ı Kerim'i okuma, Seni her zaman gönülden anma, Sana lâyıkıyla hamd ü senâda bulunma ve en güzel şekilde kulluk yapma hususlarında yardımını istirham ederim. Allahım, bana Resûl-i Ekrem'in havzından kana kana içmek nasip eyle; öyle içeyim ki bir daha da ebediyen susamayayım." der, avuç avuç Kevser yudumlayacağı bir güne erişme ümidiyle dolar. İstinşak (buruna su verme) sırasında, daha dünyadayken ötelerin râyihâsını duymayı diler, ahirette de Cennet'in kokusunu koklamak ve onun nimetlerinden rızıklanmak için dua eder. Yüzünü yıkarken, "Allahım, dostlarının yüzlerini ağartıp nurlandırdığın, hasımlarının çehrelerinin ise kapkara olduğu gün yüzümü ağart, beni de nurlandır." diyerek bir kere daha nazarlarını Cuma yamaçlarına diker.

Ondan sonra yıkadığı ya da meshettiği her uzuvla beraber ayrı bir isteğini daha dile getirir: Hesap gününde muhasebesinin kolaylaştırılmasını, amel defterinin sağ taraftan verilmesini, saçının ve cildinin ateşten korunmasını, Cenâb-ı Hakk'ın arşının gölgesinden başka sığınılacak bir yer bulunmayan mahşer gününde Arş-ı A'lâ'nın himayesine alınmayı, hayat boyunca sadece faydalı sözleri dinleyip en güzeline uyanlardan olmayı, Cehennem ateşinden âzâde kılınmayı, ayakların kaydığı o gün Sırat köprüsünde ayaklarının kaymamasını ve Cennet'e yürürken yolda kalmamayı talep eder. Abdesti tamamlarken, "Allahım, sa'y ü gayretimi bol bol ihsanlarla mükâfatlandır; günahlarımı mağfur eyle, beni bağışla; amellerimi makbul kıl, bana kârlı bir

ticaret lütuf buyur ve hiç zarar ettirme." der; sürekli tevbe eden ve temizliği tabiatının bir yanı hâline getirip günahlarından arınan kullardan olmayı diler.. ve böylece, abdestin her safhasında bu mülâhazalara bağlı kalan bir insan adım adım tam bir konsantrasyona yürür.

Metafizik Gerilimde Zirveye Doğru

Abdest suyuyla beraber günahlarının da döküldüğüne inanan mü'min, abdestle kazandığı metafizik gerilimi ezân-ı Muhammedî'yi dinlerken de devam ettirir, hatta daha da artırır.. ezanı müteakiben bir de sünnet namaz kılarak derinlik içre derinliğe ulaşır. Madem, sünnet ve nafile namazlar "cebren linnoksan"dır; yani, farz namazlardaki noksanları tamamlar, eksiği gediği giderir.. ve madem Cenâb-ı Hak nafileleri edâya ekstradan bir yakınlık vaadinde bulunmuş; *"Kulum Bana, kendisine farz kıldığım ibadetlerden daha sevgili olan bir amelle yaklaşamaz. Farzları eda eden kulum nâfilelerle Bana yaklaşmaya devam eder. Öyle ki, nihayet Ben onu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli... olurum."*[3] demiş.. işte o, bunları düşünerek ve sürpriz bir yakınlık talebini hâliyle seslendirerek sünnet namazı tamamlar. Böylece, konsantrasyon adına çok önemli bir adım daha atmış, namazla bütünleşme yolunda son mesafeyi de katetmiş ve farzı kılmaya hazır hâle gelmiş olur.

Böyle dikkatli ve hassas bir kul için, namazı bekletme hiç söz konusu değildir, her zaman namazı bekleme esastır. O, namazdan, hatta ezandan evvel abdestini alıp "Tam tekmil hazırım Allahım! Sen bana teveccüh buyurduğun an, nazarlarımın Sana müteveccih olduğunu göreceksin." duygusuyla gerilmiş olarak "Haydi, şimdi huzuruma çıkabilirsin." komutunu bekler; bekler ve bir dizi hazırlıktan sonra iyice heyecana gelmiş vicdanıyla âdeta "Seccadem neredesin!" der. Zaten, abdest öncesinden başlayıp ezan ve sünnet namaza kadar sürüp giden hazırlıklar silsilesinde insan böyle bir metafizik gerilimi yakalayamamışsa, o işte bir eksiklik var demektir. Fakat öyle olsa da, farzdan önce kâmet getiren müezzin, insanı ibadet düşüncesinden alıkoyup mâsivâullaha çeken her şeye son darbeyi indirir ve böylece konsantrasyonunu tamamlayan kul, en derin mülâhazalarla "Allahü Ekber" deyip namaza durur.

Konsantrasyonu Yakalamada İradenin Rolü

Meselenin bir diğer yanı şudur: Asr-ı saadette, yüce dinimiz İslâm'ın emirleri birer semavî mâide (sofra) gibi ter ü tâze iniyordu. Sahabe efendilerimiz her gün farklı farklı ibadetlerle tanışıyorlardı. Meselâ, bir gün

namazı öğreniyor, ertesi gün ezanı duyuyorlardı. Ezan kulaklarında tın tın edip içlerine bambaşka bir ürperti ve heyecan salınca, namazı da işte o huzurla kılıyorlardı. O dönemin Müslümanları, duyup öğrendikleri her meseleyi böyle orijinal, çok süslü ve pek câzip buluyor; bu göz alıcı güzelliklerin cazibesine kapılıyor ve âdeta büyüleniyorlardı. Onlar, her an gökler ötesinden haber alıyor, her gün yeni bir sürprizle karşılaşıyor ve bir nevi kesintisiz sürprizler kuşağında yaşıyorlardı. Sürekli yeni bir sûre ya da âyet duyuyor, dinliyor; onunla yunuyor, yıkanıyor ve böylece ulvî hislerle donanıyorlardı. İşte, o semavî ve ilâhî donanımla da Allah'ın huzuruna çıkıyorlardı. Dolayısıyla, onlar, metafizik gerilim elde etmek, gereken konsantrasyonu yakalamak ve ibadete hazır hâle gelmek için ziyade bir cehd ve gayrete ihtiyaç duymuyorlardı. Sürekli maiyyet solukladıkları için farkına varmasalar da gayr-i iradî olarak sürekli öteler düşüncesiyle ve mânevî duygularla dolu bulunuyorlardı; "Şimdi huzura varma zamanı!" dedikleri an bütün hislerini ve latîfelerini ibadet üzerine yoğunlaştırabiliyorlardı. Bundan dolayıdır ki, daha abdeste yönelirken Hazreti Ali Efendimiz'de bet beniz kalmıyor, yüzü sapsarı kesiliyordu. Kendisine "Yâ İmam! Bu ne hâl?" diye soranlara *"Daha ne olsun ki, biraz sonra Rabbim'in huzuruna çıkacağım!"*[4] cevabını veriyordu.

Fakat bize gelince; semânın sağanak sağanak vahiy boşalttığı asr-ı saadetten uzak bulunduğumuzdan dolayı, o konsantrasyonu ve mânevî donanımı gayr-i iradî olarak elde edemeyiz. Bu itibarla da biz, o asırla aramızda bulunan uzaklığı, cehdimizle, gayretimizle ve iradedeki zirekliğimizle (uyanık ve kararlı durmamızla) aşmak zorundayız. Dinin özündeki orijinalliği iradî olarak mülâhazalarımızı canlandırmamız ve tetiklememiz sayesinde duymaya çalışmalıyız. Sahabe ve selef-i salihîn efendilerimizin yaptığı gibi en ulvî duygularla ve engin mülâhazalarla namaz kılmak istiyorsak, bu konuda da irademizin hakkını vermek mecburiyetindeyiz. Evet, biz, her zaman temiz duygu ve düşüncelerle dolu olmaya bakmalıyız; namaza yürürken de, abdest öncesinden başlamak suretiyle hep bu nezih mülâhazalar istikametinde yol almalıyız. Meselâ, namaza durmadan önceki son sözlerimizi mutlaka sohbet-i Cânan etrafında örgülemeliyiz; yürekleri şahlandırmaya mâtuf, O'nunla alâkalı bir mevzu hakkında konuşmalıyız. Allah dostlarının namazla alâkalı dile getirdikleri hususları düşünmeli ve böylece, iradî olarak his ve fikirlerimizi namaza kilitlemeliyiz.

Bu zaviyeden, bizim masivâdan uzaklaşmamız ve güzelce hazırlanarak namaza yoğunlaşmamız oldukça zor görünüyor. Fakat, unutmamak lâzımdır ki, bir işte ne kadar çok meşakkat bulunursa ve o şey ne kadar zor tahsil edilirse, onda o kadar çok sevap vardır. Bundan dolayı, بِقَدَرِ الْكَدِّ تُكْتَسَبُ الْمَعَالِي

“Meşakkat ölçüsünde mükâfat elde edilir.”[5] sözü darb-ı mesel olmuştur. Evet, ne kadar zorlu işlerle meşgul olursak, ne kadar aşılmaz, sarp tepelere tırmanırsak, mükâfatımız da o kadar büyük olur. Dolayısıyla, güzel hislerle dolma ve ibadetleri tam duyma yolunda, iradî olarak zorluklarına katlanıp tastamam alacağımız bir abdestin mükâfatı da o ölçüde büyük olacaktır.

Şadırvan Başındaki Rûhânîler

Nitekim, Resûl-i Ekrem (aleyhi ekmelüttehâyâ) ashab-ı kirama *“Allah’ın, hatalarınızı silip temizlemeye ve sizi derece derece yükseltmeye vesile kıldığı şeyleri söyleyeyim mi?”* dedikten sonra şunları saymıştır: *(Şartların alabildiğine ağırlaştığı ve) abdestin zorlaştığı durumlarda, zahmetine rağmen eksiksiz abdest almak, mescidle (ev arasında gelip) gidip çok yol yürümek ve bir namazdan sonra diğer bir namazı beklemeye koyulmak...* Peygamber Efendimiz, bunları saydıktan sonra da şu ilâvede bulunmuştur: *“İşte (ribat) sınır boylarında nöbet tutma seviyesinde kendini Hak’la irtibatlandırma budur.”*[6] Bu hadis-i şerifte abdest almayı إِسْبَاغُ kelimesiyle ifade etmiştir ki, bu kelime, abdestin gereklerini eksiksiz ve tastamam yerine getirmek, ağıza ve buruna dolu dolu su vermek, elleri ve ayakları iyice yıkamak demektir. Hadiste kullanılan diğer bir ifade de عَلَى الْمَكَارِهِ sözüdür; bu da, bütün zorluklarına rağmen, soğuk-sıcak demeden suyun başına koşup tastamam abdest almak mânâsını ihtiva etmektedir.

Şartlar ne olursa olsun abdest alma meselesi ve arz ettiğim bu nebevî söz bana hep Erzurum’un kışında, her yanı donmuş şadırvanın başında, buz tutmuş kurnalardan akan sopsoğuk suyla abdest alan insanları hatırlatır. O namaz yolcularının, insanın içine işleyen uhrevî hâlleri bugünkü gibi gözümün önüne gelir. Her tavır ve davranışlarından Cenâb-ı Hakk’a tam inanmışlık dökülen ve O’na ait gizli bir kısım fısıltılar duyulan bu samimi kulların iç çekişlerinin su çağıltılarına karışıp Allah’a yükselişi hatıralarımda hâlâ capcanlıdır: Bambaşka uhrevî bir edayla kollarını sıvayıp, paçalarını katlar ve muslukların başına geçerler. O esnada hava o kadar soğuktur ki, parmaklarına değen su dirseklerine gelene kadar neredeyse buz bağlar. Dışarının soğuğu suyun sertliğiyle birleşince, daha ellerini yıkarken bütün hücreleriyle tir tir titrerler. Hele bir de o titremeye iç titreme de inzimam edince ötelerle irtibatın sesi soluğu olduğuna şeksiz şüphesiz inanacağınız bir ses yükselir semaya: اَللّٰهُمَّ أَعْطِنِي كِتَابِي بِيَمِينِي وَحَاسِبْنِي حِسَابًا يَسِيرًا *“Allahım, hayatımın hesabını soracağın gün muhasebemi kolaylaştır ve amel defterimi sağ tarafımdan ver!”*[7] diye inlerler. Biraz soğuk bağırtır onları; zira, عَلَى

الْمَكَارِهِ sözüyle ifade edilen zorluk işte bu türlü meşakkatlerdir; fakat, o soğuktan başka onları inleten bir sebep daha vardır ki o da olabildiğine mahrem bir kısım hislerle ebedî mihrablarına kilitlenmeleridir.

Evet, mü'minler her şeyle imtihan oldukları gibi böyle bir mekârihle de imtihan olduklarının farkındadırlar. Kulluk karnelerindeki bir kısım boşlukları o konsantrasyon cehdiyle ve tamamıyla O'na yönelme gayretiyle dolduracaklarına inançları tamdır. İşte, bu iman ve inançla abdeste de bambaşka bir kıymet verir ve onu yedi hatta yetmiş veren bir tohum gibi değerlendirirler. Amel defterlerine bir abdest yazdırırlar ama –bazen toprağın bağrına atılan tek tohumdan yediyüz başak çıkması gibi– kat kat fazlasıyla mükâfat görecekleri ümidini taşırlar. Neden olmasın ki, ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ *"Bu Allah'ın bir lütfudur, onu dilediğine ihsan eder."*[8]

Cennet Kapılarının Anahtarı

Nitekim, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Âdâp ve erkânına uymak suretiyle abdest alıp kıbleye dönerek,* أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ *diyen bir kul için Cennet'in kapıları açılır; o, Cennet kapılarının dilediğinden içeri girer."*[9] buyurmuştur. Belki, böyle büyük bir mükâfatı abdest alan herkesin elde etmesi pratik itibarıyla söz konusu değildir; çünkü, her mü'minin, namaz yolunda aynı derin mülâhazalarla dolması ve abdesti kendi enginliğiyle duyması mümkün olmayabilir. Fakat, abdest sayesinde böyle bir mükâfata nâil olmak potansiyel olarak hemen herkes için mevzubahistir ve kendilerine Cennet'in bütün kapıları açılacak olan bu tâli'lilerin abdestin hakkını veren kimseler arasından seçileceği muhakkaktır.

Baştan bu yana arz etmeye çalıştığım hususlardan dolayıdır ki, Resûl-i Ekrem, her vakit namaz için ayrı ayrı abdest almıştır.[10] Hatta, Mekke fethine kadar bir abdestle iki vakit namaz kılmamıştır. Sahabe efendilerimiz de, kıyamet gününde ak alınlı, aydın bakışlı, eli yüzü tertemiz ve vicdanı göktekilerin iç âlemleri kadar nezih olmanın yolunun namaz ve namaz öncesi amellerden geçtiğine inanmış ve hep bu inanç üzere yaşamışlardır. Meselâ, Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) abdest alırken ellerini neredeyse omuzuna kadar, ayaklarını da dizlerine kadar yıkamayı itiyat edinmiştir. Kendisine bunun sebebi sorulunca da, *"Ben Resûlullah'ın, 'Ümmetim kıyamet günü çağrıldıkları vakit, azalarındaki abdest izinden dolayı nur gibi parlar hâlde gelirler. Öyleyse kimin imkânı varsa nurunu artırsın.' dediğini duydum."*[11]

cevabını vermiştir. Diğer bir rivayete göre de, Peygamber Efendimiz'in *"Mü'minin zineti, abdest suyunun ulaştığı yere kadar yükselir."* buyurduğunu nakletmiştir.

Peygamber Kardeşlerinin Alnındaki Nur

Secde ve abdest uzuvlarındaki emarelerle öndekilerden de önde olma ve ötede Peygamber Efendimiz tarafından tanınma meselesi bir başka hadis-i şerifte şöyle bir müjdeyle anlatılmaktadır: Bir gün, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Cennet koridoru diyebileceğimiz Bakî' kabristanına gidip orada medfun bulunan kutlu insanları ziyaret etmiş; *"Selâm size ey mü'minler diyarının sakinleri! İnşaallah bir gün biz de size katılacağız."* buyurmuştu. Daha sonra da "Kardeşlerimi görmeyi çok arzu ederdim." demişti. Bunun üzerine ashab-ı kiram, *"Yâ Resûlallah, biz, Senin kardeşlerin değil miyiz?"* diye sorunca, Resûl-i Ekrem Efendimiz, *"Siz benim ashabımsınız; kardeşlerim ise henüz gelmediler; onlar sonra gelecekler."* cevabını vermişti. Bunun üzerine sahabe efendilerimiz *"Ümmetinden henüz gelmeyenleri ötede nasıl tanıyacaksın ya Resûlallah?"* dediklerinde, o Şefkat Peygamberi şunları söylemişti: *"Düşünsenize; bir adamın alnı ak ve ayağı sekili atları olsa ve onlar yağız ve doru atların arasında bulunsa, o adam kendi atlarını tanıyamaz mı? İşte benim kardeşlerim abdestten dolayı yüzleri nurlu, el ve ayakları parlak olarak gelecekler. Ben havzın başına onlardan önce varacak ve tanıdıklarımı tutup yanıma alacağım."*[12] buyurmuştu.

İşte, abdest hem bu dünya hem de öteler hesabına çok büyük mükâfatlar vaad etmektedir. Fakat, onun vaad ettiklerine ulaşmak için aşılması gerekli olan bir sarp yokuş vardır. O yokuşun geçilmesi ise insanın iradesine bağlanmıştır. Demek ki, bu mevzuda kullara düşen vazife, ibadet konsantrasyonunu yakalama adına irâdî bir cehd ve gayret göstermektir. Başlangıç itibarıyla zor ve ağır gelmesine, beraberinde bir kerâhet bulunmasına ve bazen şartların çok elverişsiz bir hâl almasına rağmen dişinizi sıkıp sabretmeniz sayesinde zamanla abdestten öyle bir lezzet alırsınız ki artık onu gözünüzün nuru sayar ve hiçbir şeye değişmezsiniz. "Bismillah" deyip yola çıktıktan ve sabırla o sarp yokuşu aştıktan sonra onun öyle bir tadı, öyle bir lezzeti ve öyle bir şivesi ile karşı karşıya gelirsiniz ki, abdest ve namaz arası dokuduğunuz mekiğin hiç bitmemesini dilersiniz. Şahsen, hata ve kusurlarımdan dolayı olsa gerek, abdesti ve namazı derinlemesine duyduğumu söyleyemem. Fakat, bazen bunlar sayesinde içime esip gelen ve meltem gibi bütün benliğimi saran öyle bir ruh hâleti oluyor ki tariften acizim. Benim öyle bir hâlet-i ruhiyeye liyakatim olduğunu hiç zannetmiyorum; herhalde Rabbim "duyup ifade edeyim,

dolayısıyla başkalarını da şevklendireyim" diye nasip ediyor. Size kasemle teminat veririm; bazen başımı secdeye koyduğum zaman içimden diyorum ki, "Keşke bu secde hiç bitmese, alnımı yerden hiç kaldırmasam!" Rabbimin huzurunda yüzümü yere sürdüğüm o dakikalarda o hâl üzere altmış sene durabileceğimi düşünüyor ve bütün rûh u cânımla o ânın hiç bitmemesini istiyorum.

Evet, abdest, kulun diğer ibadetlere mânen ve rûhen hazırlanmasına ve bu ibadetlerden azamî verim elde etmesine yardımcı olan kıymetli bir vesiledir. Abdest almak isteyen kimse daha hazırlığa başlarken ona niyet ederse, hem abdestten hem de ona hazırlık için yaptığı bütün fiillerden dolayı sevap kazanır; çünkü, bunların her biri ibadete vesile olması cihetiyle bir çeşit ibadet olur. Diğer taraftan, abdestin, vücuttaki kinetik enerjiyi dengeleme ve insana streslerini yenme imkânı sağlama gibi bizim için mahfuz ve müsellem olan daha pek çok talî faydası da vardır ama mevzunun çerçevesini aştığı için onları başka bir fasla bırakmak herhalde daha uygun olsa gerektir.

1 Mâide sûresi, 5/6.
2 Müslim, *tahâret* 32; Tirmizî, *tahâret* 2; Ebû Dâvûd, *tahâret* 51.
3 Bkz.: Buhârî, *rikak* 38; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/256.
4 el-Gazzâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 1/151.
5 eş-Şâfiî, *Dîvân* s.90.
6 Müslim, *tahâret* 41; Tirmizî, *tahâret* 39.
7 el-Gazzâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 1/134; ed-Deylemî, *el-Müsned* 5/326.
8 Hadîd sûresi, 57/21.
9 Müslim, *tahâret* 17; Tirmizî, *tahâret* 39.
10 Bkz.:Tirmizî, *tahâret* 45; Ebû Dâvûd, *tahâret* 65.
11 Buhârî, *vudû'* 3; Müslim, *tahâret* 34-37.
12 Müslim, *tahâret* 39; Nesâî, *tahâret* 150.

Daha Yok mu?

Soru: *Kendini yeterli görme hususunda mü'mince düşünce tarzı nasıl olmalıdır?*

Cevap: Hakiki mü'min, Allah'ın rahmet ve inayeti sayesinde her türlü zorluğun altından kalkabileceğine inanmakla beraber fıtrat itibarıyla diğer insanlara muhtaç olduğunu ve insanî yanlarının ancak çevresinin desteğiyle ortaya çıkacağını daha baştan kabul eder ve hiçbir zaman, hiçbir açıdan kendisini yeterli görmez. O, bir iş ya da makam teklif edildiğinde hemen ileri atılmaz, o yere kendisinden daha ehil kimselerin olup olmadığına bakar ve şayet böyle birini görürse bir adım geriye çekilip onu işaret eder. Bulunduğu konumun hakkını verdiğine hiç inanmaz; sürekli daha verimli olabilmenin yollarını araştırır. Mevcut bilgi birikimiyle yetinmez; okuyup öğrenmeyi mezara kadar sürecek olan bir vazife bilir ve yeni mârifet ufuklarına ulaşma gayretinden asla dûr olmaz. Özellikle de, Allah'a yaklaşma mevzuunda durumunu kat'iyen yeterli saymaz, kurb (yakınlık) adına kat'ettiği mesafeleri kâfi görmez ve her zaman dergâh-ı ilâhîye daha yakın olma cehdinde bulunur. Evet, mü'min kendini yeterli görmeyen ve *"Hel min mezîd – Daha yok mu?"* deyip her meselede daha iyiyi, daha güzeli arayan bir kuldur.

"İlle de Ben!" Deme Faziletsizliği

Bu açıdan, meselâ, hayatî bir müessesenin, bir bakanlığın ya da devletin başına aday gösterilen bir insan, eğer karakterli, samimi ve millete vefalı biri ise, hemen etrafına bakınıp alternatiflerinin olup olmadığını araştırır. Şayet, o vazifeye kendisinden daha ehil birini görürse, gönül rahatlığıyla "Her işi ehline teslim etmek lâzım; bu işin ehli de falandır; gidin ve bu makamı ona teklif edin!" der. İşte, mü'mince tavır ve davranış budur ve bu, o insandaki faziletin ifadesidir.

Karakterli insan "İlle de ben!" diyerek şeytanî hırıltılar çıkarmaktan uzaktır. O, zirveye çıkmak için lobi faaliyetleri yapmayı, başkalarının ayağını kaydırmayı, türlü türlü entrikalara başvurmayı aklından bile geçirmez. Makam ve mevki teklif edildiğinde önce kendisini düşünmeyi dahi bir faziletsizlik sayar; hemen irkilir, kendine gelir ve çevresinde liyakat sahibi insan arar. Hatta, kendi zaaflarını masaya yatırır; bazen aniden sinirlendiğini, fevrî hareketler sergilediğini, zaman zaman içinde bulunduğu heyete ters düştüğünü ve bu türlü tavırlarından dolayı bazılarını rahatsız edebileceğini düşünür; düşünür ve kendisine göre, daha sakin davranan, daha aklî ve mantıkî hareket

eden, hislerinin esiri olmayan ve genel tavırları açısından beraber çalıştığı kimselere hep huzur bahşeden bir insan araştırır; hem ufku, hem bilgisi, hem zamanı iyi okuması ve dünyayı tanıması itibarıyla daha liyakatli gördüğü o insanın önünü açmaya ve onu zirveye taşımaya uğraşır.

Bu faziletli davranış, iman ve Kur'ân hizmetinde bulunanlar için de vazgeçilmez bir esastır. Bugün, dar dairede bile olsa değişik pâyelerle ve farklı farklı makamlarla karşı karşıya kalan insanların da, Ihlâs Risalesi'nde dile getirilen "Kardeşlerinizin nefislerini nefsinize; şerefte, makamda, teveccühte, hatta menfaat-ı maddîye gibi nefsin hoşuna giden şeylerde tercih ediniz!" düsturuna göre hareket etmeleri lâzımdır. Hatta, imana dair bir hakikati muhtaç bir mü'mine bildirmek gibi en zararsız bir işi bile "Bu benden daha ihlâslı ve daha liyakatlidir; söz hakkı onundur." deyip başkasına bırakmak Kur'ân talebesinin şiarı olmalıdır.[1] O ancak, vazife sahipsiz kalmışsa ortaya çıkıp işte o zaman o işi üstlenmeli ve mesuliyetinin gereğini yapmalıdır.

Hüsrana Uğramamanın Şartı

Diğer taraftan; Allah Teâlâ insanı –eskilerin ifadesiyle– medeni-i bittab' olarak yaratmıştır; yani insan, yaratılış itibarıyla sosyal bir varlıktır; onun tabiatı beraber yaşamaya, iyi huylu, kibar ve faziletli olmaya açıktır. İnsanın, insanî yanlarının ve derinliklerinin ortaya çıkması ancak çevresinin desteğiyle olur; o başka insanlarla el ele verdiği ve onların faziletlerinden de istifade ettiği sürece kendi kemalât ufkuna yürür. İnsan, kendisini çadırın orta direği görse bile, bilmelidir ki, kenarlardaki kazıklar olmadıktan sonra o çadırı yerinde tutmak mümkün değildir. Bu itibarla da, onun, belli ölçüde de olsa, çevresindeki kimselerin kabiliyetlerine, istidatlarına, onların üretecekleri fikirlere ve onlarla beraber yaşayacağı beyin fırtınalarına ihtiyacı vardır.

Kendisini çevresinden müstağni gören, "Ben kendime yeterim; benim kimseye ihtiyacım yok!" diyen bir insan boşlukta yürüyor demektir. Halkın onun hakkında takdir ettiği izâfî bir karizmaya takılıp kendisine bambaşka bir pâye biçen, kimsenin fikrine ihtiyaç hissetmeyen ve kendi kendine kararlar vererek asıp kesen biri faziletsizin ta kendisidir. İş ve plânlarında kendi fikirleriyle yetinen ve hatta onları zorla diğer insanlara da kabul ettirmeye çalışan böyle kimseler, önemli bir dinamizmi elden kaçırdıkları gibi, çevrelerinden de sürekli nefret ve istiskal görürler; dahası onlar, üst üste fiyaskolar yaşayıp her meselede kaybetmeye mahkumdurlar.

En akıllı insan, başkalarının düşüncelerine en çok saygılı olan, onlardan en çok yararlanan ve herhangi bir konuda doğruya ulaşmak için mutlaka bir

başkasının görüşüne de başvuran insandır. Aslında, bugüne kadar bu hususu görmezlikten gelen veya gözardı eden hiçbir toplum iflah olmamıştır. Zaten Peygamber Efendimiz de ümmetin kurtuluşunu ve geleceğe yürümesini, *"İstişarede bulunan asla kaybetmez."*[2] sözüyle meşverete (fikir alışverişine) bağlamıştır. Ayrıca, akıl ve zekâ yönüyle insanların en mükemmeli olan ve aslında başkasına danışmaya ihtiyâcı bulunmayan Resûl-i Ekrem (aleyhi ekmelüttehâyâ) Efendimiz, hayatını vahyin aydınlığında sürdürüyor olmasına rağmen, meşveretle memur olduğunu her vesileyle ortaya koymuş ve her meseleyi istişareye sunmuştur. Demek ki, herhangi bir müessesenin başındaki insan, Allah tarafından müeyyed olup sürekli ilhamla beslense de, yine istişâre etme mecburiyetindedir.

İnsanlığın İftihar Tablosu bir hadis-i şerifte, *"Allah Teâlâ bir idareciye merhamet buyurursa, ona, kendisini eğrilikten alıkoyacak, doğruluğa sevkedebilecek iyi vezirler (danışmanlar) ihsan eder."*[3] demiştir. Evet, baştaki insan, ister devlet reisi, ister meclis başkanı, ister hükümet lideri, ister ordu komutanı, isterse de adliye ya da mülkiyenin herhangi bir biriminin başındaki idareci olsun –ne seviyede olursa olsun– şayet Allah ona merhamet buyurmuşsa, kendisini muhtemel yanlışlar karşısında uyaracak ve doğrulara yönlendirecek hiç olmazsa iki tane müsteşarla lütuflandırır, hasbî iki danışmanla te'yit eder. Bir idareciye, Allah'ın en büyük ihsanı, yanlış yola meylettiği zaman tıpkı bir kıblenümâ gibi kendisine doğruyu gösterecek iki yâr-ı vefâdar lütuf buyurmasıdır. Herhangi bir şahsî çıkar gözetmeyen, kendi adına gizli hesaplar peşine düşmeyen, beklentilerinin tutsağı olmayan ve durduğu yerde sadece milletin menfaatleri hesabına duran danışmanlardan mahrum bir idareci bedbahttır ve onun hüsrandan, hizlandan kurtulması kat'iyen mümkün değildir.

İçtihad ve Kolektif Şuur

Aslında, sadece idare ile alâkalı meselelerde değil, bütün problemlerin çözümünde istişare ve kolektif şuur çok önemlidir. Meselâ, içtihad mevzuu değişik münasebetlerle gündeme gelen bir meseledir ve bana göre içtihad kapısı –Nur Müellifi'nin de ifade ettiği gibi– her zaman açıktır; fakat, o kapıdan içeri girebilmenin belli dönemlerde belli manileri söz konusudur.[4] Evet, o kapıyı kimse kapatmamıştır; ehliyetsiz kimselerin, hevalarını hüda göstermelerini engellemek ve dini kendi heveslerine göre yorumlamalarına meydan vermemek için bazı alimler bu meseleye temkinli yaklaşmış olsalar da, aslında o kapı açıktır ve sadece nâehillerin yüzüne kapanmıştır.

Günümüzde insanlar oldukça lâubâlîdir ve dinin zaruriyatı ayaklar altındadır; fikirler ve kalbler bir hayli dağınık, zihinler de mâneviyata yabancıdır. İnsanların çoğunun, hayatı İslâmî çerçevede sürdürme konusunda herhangi bir cehd ü gayreti yoktur. Artık, –maalesef– din ve diyanet, insanların birinci meselesi değildir; "olsa da olur, olmasa da" şeklinde ele alınmaktadır. İşte, içtihad kapısı açık olsa bile, böyle bir atmosferde, hakkını vererek o dinamiği kullanacak kimselerin çıkması oldukça zordur.

Dolayısıyla, bugün içtihada ihtiyaç duyulan meselelerin halledilmesi de ancak kolektif şuurla mümkün olacaktır. Sahasının uzmanı şahıslardan meydana gelecek olan bir heyet böyle bir içtihadı –Allah'ın izni ve inayetiyle– gerçekleştirmiş ve böylelikle bir kişinin üstesinden gelemeyeceği bu ağır yük cemaatin omuzlarına yüklenmiş olacaktır. Evet, bundan sonra, istihraçlar, istinbatlar ve içtihadlar hep o işin uzmanı insanların bir araya gelmeleri neticesinde kolektif şuurla yapılacaktır.

Bu açıdan da, ilim ve bilgi birikimi itibarıyla da bir mü'minin kendini yeterli görmesi ve "Artık ben kendime yeterim" şeklinde düşünmesi mümkün değildir. Hatta, dinî ilimlerle uğraşan kimselerin, "Şu kitapları okuduk, şimdi de bunları mütalâa ediyoruz; bu atmosferin bize ilham ettiği şeyler istikametinde fikir alışverişinde bulunuyoruz." deyip sadece o birkaç saatlik ve birkaç senelik okumayı yeterli görmeleri onlar adına büyük bir aldanmışlık sayılır. Zira, ilim tâlibi de "hel min mezîd" kahramanı olmalı, kendisini asla yeterli görmemeli; okuma ve başkalarının yüksek fikirlerinden istifade etme kulvarında bir ömür boyu sürekli koşmalıdır.

Dahası, ilim, insanı salih amele sevk etmelidir; çünkü, öğrenmek ve bilmek, insanı Allah'a yaklaştırdığı ölçüde bir kıymet ifade etmektedir. İnsan, öğrendiği her meseleyi elden geldiğince pratiğe dökmeli ve onunla Allah'a bir adım daha yaklaşmanın yollarını aramalıdır. Nitekim, Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kim ilim bakımından ilerledikçe zühd hayatı açısından da mesafe kat'etmezse, onun sadece Allah'tan uzaklığı artar."*[5]; yani, öğrendiği onca hakikate rağmen, dünyaya rağbet etmekten ve nefsâni arzularına göre yaşamaktan vazgeçmeyen bir insan Allah'tan uzaklaştıkça uzaklaşır, buyurmuştur.

Koşarken Ölmeli!...

Evet, kendini yeterli görmeyen bir mü'min, Allah'ın bahşettiği imkânları yine O'nun yolunda kullanıp ebedîleştirmek için gecesi-gündüzüyle hayatının her anını en iyi şekilde değerlendirmeye çalışır.. rıza-yı ilâhî için koştururken

bazen evinin yolunu unutur; kimi zaman çocuklarının simasını zor hatırlayacak hâle gelir.. gelir ve sürekli salih bir amel peşinde koşar. Benim hayallerimi süsleyen Kur'ân talebesi de hizmete giderken solukları tükenen, koşarken kalbi duran ve yatakta değil yolda ölen bahtiyardır. Böyle birinin vefat haberini duysam, gözlerim dolar, hicranla gözyaşı dökerim onun ardından; fakat, aynı zamanda o gözyaşları benim takdir hislerimin de ifadesi olur. Çünkü, hakikî Kur'ân talebesi, kalbinin durduğunun farkına varamayacak şekilde bir küheylan gibi koşan ve kendini adadığı dava uğrunda bir vazifeye giderken yolda son nefesini veren insandır.

İşte, böyle bahtiyar bir ruh, yapıp ettikleriyle asla yetinmez; o güne kadarki koşuşunu, hareketlerini, yaptığı işleri ve vesile olduğu onca güzellikleri kâfi saymaz. Allah'ın bahşettiği imkânları tam olarak değerlendirememiş olmanın endişelerini taşır. Yaptıklarını unutup yapabileceklerine yönelir ve "Daha yok mu?" deyip yeni vazifelerin altına girmeye âmâde bulunur. Samimiyet ve faziletin remzi böyle bir insan, ne kabiliyetleriyle, ne aklıyla, ne mantığıyla, ne ortaya koyduğu eserleriyle ve ne fütühatlarıyla... kendisini asla yeterli görmez.

Şunu da unutmamak lâzımdır ki, iradenin mevcudiyetini kabul etmek, onun hakkını verme azmi, cehdi ve gayreti içinde bulunmak ve Allah'ın verdiği o temayülü sonuna kadar kullanmak başka bir meseledir; insanın kendine güvenmesi, kendini her şeye yeterli görmesi ve Allah'a ait bir vasıfla kendisini vasfetmesi daha başka bir meseledir.

Hakiki mü'min, bir yandan, Cenâb-ı Hakk'ın verdiği iradeyi en iyi şekilde kullanır; diğer taraftan da, *"Allahım beni göz açıp kapayıncaya kadar bile nefsimle baş başa bırakma!"*[6] der. Nefsine değil, Cenâb-ı Hakk'a güvenir. Nefsini ve nefsânî duygularını en azılı düşman sayar; en güzel vekil, yegâne dost ve yardımcı olarak ise yalnızca Allah'ı bilir. Onun güven ve itimâdı sadece Allah'adır.

Gerçekten inanan insan, رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ der; *"Ey Yüce Rabbimiz! Yalnız Sana güvenip dayandık, Sana yöneldik ve sonunda da Senin huzuruna varacağız."*[7] hakikatini seslendirir; –hâşâ– tavır ve davranışlarıyla da olsa, عَلَيَّ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيَّ أَنَبْتُ deme ve "Kendi kendime güvenip dayandım, zâtî güç ve kuvvetime yöneldim!..." şeklinde Firavunca bir iddiada bulunma gaflet ve dalâletine düşmez. Çünkü, böyle bir iddia ve kendini yeterli görme, bir yönüyle Allah'a karşı muarazanın ifadesidir.

1 Bkz.: Bediüzzaman, *Lem'alar* s.203 (Yirmi Birinci Lem'a, Üçüncü Düstur).

2 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 6/365; el-Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb* 2/7.

3 Ebû Dâvûd, *harâc* 4 (2932); Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/70.

4 Bediüzzaman, *Sözler* s.522 (Yirmi Yedinci Söz).

5 el-Gazzâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 1/59; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/304.
6 Ebû Dâvûd, *edeb* 101; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/42.
7 Mümtahine sûresi, 60/4.

İrtica Küfrün Takıyyesidir!..

Soru: *Türkiye'nin içte ve dışta çok ciddi problemlerle karşı karşıya kaldığı bir dönemde, bazı kimselerin yine irtica çığırtkanlığına başlamalarını ve en büyük tehlike olarak irticayı göstermelerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Aslı ve mesnedi bulunmayan böyle bir iddiayı zaman zaman tekrar gündeme taşıyanlar neyi hedefliyor olabilirler?*

Cevap: "İrtica" tabiri Arapçadan dilimize geçmiştir; menşei, "dönüş, geriye dönme" mânâlarına gelen rücu' kelimesine dayanmaktadır. Fıkıh ıstılahında, geriye dönülebilen ve vazgeçme ihtimali bulunan boşanmaya "rıc'î talak" adı verildiği gibi, belâ zamanında veya acı bir haber duyunca إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ "*Biz Allah'a aidiz ve vakti geldiğinde elbette O'na döneceğiz!*"[1] âyet-i kerimesini okuyarak Allah'a teveccüh edip O'na sığınmaya da "istircâ" denmiştir. İrtica ifadesi de, temelde "geri dönmek" mânâsını çağrıştırdığından dolayı, gericilik, muhafazakarlık, tutuculuk, eskiyi koruma, yeniye karşı tavır alma, medeniyeti kabul etmeme, moderniteye karşı çıkma ve tarihin tekerleğini geriye döndürerek eski olanı canlandırmaya çalışma gibi mânâların hepsini birden ihtiva eden bir tabir olarak kullanılır hâle gelmiştir.

Hangisi İrtica?..

Ne var ki, öteden beri belli bir kesim, irtica sözünü sıradan bir kelime olarak istimal etmekten daha ziyade, onu siyasî ve ideolojik bir suçlama ve sindirme aracı olarak kullanmaktadır. Bu tâli'siz kimseler, bazen kolay anlaşılması için "gericilik" ifadesini dillerine dolamakta, çoğu zaman da, meseleyi daha korkunç göstermek maksadıyla mânâsı daha az bilinen "irtica" tabirini tercih etmekte ve kötü şekilde algıladıkları, kötü bir mazmunun karşılığı olarak kullandıkları, toplum nazarında da bir heyula hâline getirdikleri bu laflarla her fırsatta Müslümanları karalamaya çalışmaktadırlar.

Yıllar var ki bu ülkede fuhuş, edepsizlik ve soysuzlaşma peşinde koşarak cahiliye devrindekinden daha beter bir cehalete geri dönenler hoşgörüldüğü ve ilerici addedildiği hâlde, kendi değerlerine, diline, tarihine, kültür ve medeniyetine sahip çıkan, özünü yitirmeden ve yabancılaşmadan muâsırlaşmak isteyen ve dinine bağlılığını ifade eden insanlara "mürtecî", "fundamentalist" damgası vurulmaktadır. Esefle müşâhede etmekteyiz ki, akla hayale gelmedik çeşit çeşit ahlâksızlığı irtikap edenler "modern" sayılmakta ve müsamahayla karşılanmakta; fakat, Müslümanlar çağ dışı gibi gösterilmekte ve "gerici, yobaz, teokratik düzen yanlısı" türünden yaftalarla kötülenmektedir.

Evet, bazı müfsitler, ağızlarını her açışlarında ıslahtan, imardan, kendini ifadeden, iradenin hakkını eda etmekten ve insan haklarından dem vurmaktadırlar; fakat, böyle konuştukları aynı anda vicdanlara baskı yapmakta, başkalarının haklarını çiğnemekte, zulmün en hunharcasını irtikap etmekte, insanlar arasındaki münasebetleri kırıp dökmekte ve azgınlıktan azgınlığa koşarak herkesi sindirmeye çalışmaktadırlar. Dahası, bunca fezayi ve fecâyii mazur göstermek için sürekli paranoyalar icat etmekte; "yeşil sermaye" deyip birine saldırmakta; "gerici yapılanma" bahanesiyle diğerini ortadan kaldırmakta; "irtica" çığırtkanlığıyla tiranlar döneminde bile eşine rastlanmayan kanunlar çıkarmaktadırlar. Kanunlara göre hareket edeceklerine, heva ve heves edalı hareketlerine göre kanunlar hazırlamakta ve bütün bunları yaparken irtica maskesinin ardına saklanmaktadırlar. Bu itibarla, şüphe götürmeyen bir gerçek vardır ki; irtica küfrün takıyyesidir; gericilik yaygaraları dinsizliğin ve ilhadın maskesidir.

Modern Takıyyeciler

Bildiğiniz gibi; takıyye, kendini gizlemek, olduğundan farklı görünmek, inandığının aksini söylemek ve tehlikelerden korunmak için hileli yola başvurmak demektir. Bazıları, takıyyeyi Müslümanlığa mal etmek isteseler de, İslâm'da takıyye yoktur. Dinimizde, bir Müslümanın savaş anında düşmanın zülmünden kurtulmak ve canını kurtarmak maksadıyla imanını gizleyerek müdarâtta bulunması şeklinde ifade edebileceğimiz, إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً *"Ancak onlar tarafından gelebilecek bir tehlike olursa başka!"*[2] hakikatına bağlı bir disiplin var ise de, Şiilikte söz konusu olan takıyyenin Müslümanlıkta yeri yoktur. Takıyye, Şii anlayışında, özellikle de İran Şiiliğinde bir esastır; dolayısıyla, Anadolu'daki saf Alevî vatandaşlarımız da takıyye bilmezler.

Fakat, Fars Şiiliğinde, "Sizden olmayanları ve sizin çizginizde bulunmayanları aldatmadıktan sonra hakikî Müslüman olamazsınız."[3] mânâsında bir takıyye mevcuttur ki, onun menşeini de Sünnî bir atmosferde yetişmiş olan İmam Cafer-i Sadık Hazretlerine isnat ederler. Doğrusu, İmam Cafer gibi müstakim bir insanın, böyle çarpık bir düşünce ifade edeceğine inanmak mümkün değildir. Kaldı ki, Hazreti İmam böyle bir cümle söylese bile, Allah Resûlü *"Aldatan bizden değildir."*[4] buyurmuştur.

Bu itibarla, İslâm'da böyle bir takıyye yoktur; yoktur ama günümüzde takıyyenin katmerlisi yapılmaktadır. Camideki Müslümana "müslim" yerine "mürtecî" diyen, Cenâb-ı Hakk'ın kemale erdirdiği ve insanlar için yegâne din olarak seçtiği İslâm'ı ya da onun bazı emirlerini "fundamentalizm" ve

“gericilik” şeklinde karalamak isteyen kimseler bu çağın en sinsi takıyyecileridir. Evet, bir kere daha ifade etmeliyim ki, “mürtecî, gerici, yobaz” türünden isnatlar belli bir kesimin takıyyesidir; bu çirkin yakıştırmalar, hileli bir oyunun maskesidir.

İrtica Paranoyası

Peki, bazıları neden şimdilerde bir kere daha böyle bir takıyyeye ve hileli oyuna başvuruyorlar?

Evvela; Türkiye’de istikrar havasının hâkim olmasını istemiyor; emareleri görülen huzur ve güven atmosferini çekemiyor; bu istikametteki olumlu bazı gelişmeleri ve yararlı icraatı hazmedemiyor; gelişme hesabına katedilen mesafelerden rahatsızlık duyuyor ve demokratikleşme adına atılan adımların önünün alınması gerektiğini düşünüyorlar. Çünkü, millet için çok müsbet sayılan bu türlü ilerlemeleri kendi ikballeri açısından birer tehlike olarak görüyor; makam ve mevkilerinden ayrılma ve çıkarlarından olma telaşı yaşıyor, kaybettikleri koltukları tekrar elde edememe endişesiyle doluyorlar. Bunların hepsini aynı çizgide mütalâa etmek doğru olmasa bile, çoğu itibarıyla bohemce bir yaşayışa ve serâzat bir hayat tarzına alışmışlar. Yapıp ettiklerini çirkin bulacak kimselerin çoğalmasını rahatça davranmalarına ve keyiflerince yaşamalarına mâni kabul ediyorlar. Daha sonra da bu nefsânî ve şeytânî hislerine fikir libası giydirerek “İrtica tehlikesi var; mürtecîler bizi çağlar ötesine götürecekler. Bunlar, lâik sistemi devirecek, toplumun hayat tarzını değiştirecek, çarşı-pazara müdahale edecek ve ülkeyi bizim için yaşanmaz hâle getirecekler!” türünden yâvelerle bağırıp duruyorlar. Bu asılsız iddiaları o kadar çok dile getiriyor ve tekrarlıyorlar ki, kendi hilaf-ı vâkî sözlerine zamanla kendileri de inanmaya başlıyor, sonunda tam bir irtica paranoyasına tutuluyor ve kendilerinden başka herkesi rejim düşmanı görme ruh hastalığına dûçar oluyorlar.

Diğer taraftan, bu asılsız düşünceler sürekli empoze edildiğinden ve bazı medya organları âdeta mürtecî avcılığı yaptığından dolayı, bir kesim “irtica var” dediği zaman, bu iddia hemen başkalarını da harekete geçiyor. Çünkü, irtica adlı heyula mesnetsiz isnatlarla zihinlerde her gün biraz daha şişirile şişirile öyle bir hâl alıyor ki, bir kesimin okumuşu da, aydını da, batıya açık olanı ve kendi değerlerini korumak şartıyla dünyayla entegrasyona sıcak bakanı da onu büyük bir tehlike görmeye başlıyor. Maalesef, toplumda onca bilgi birikimine ve okumuşluğuna rağmen bu türlü iddiaların perde arkasını anlayamayacak, hatta işin içinde başka hesapların varlığını düşünemeyecek çok kimse var. İşte, pek kurnaz ve gizli hesaplar peşinde olan bazı kimseler,

onlardaki bu zaafı kendi çıkarları istikametinde değerlendiriyor; işler aleyhlerine sarpa saracağı anlarda ya da bir kısım plânları uygulayacakları her zaman diliminde bir kere daha "İrtica kapıda, sistem tehlike altında; ülke elden gidiyor!" diyerek yaygara koparıyor; bu entrikadan habersiz yığınları aldatıyor, korku sâikini kullanarak onları tetikliyor, bir cephe oluşturuyor ve karşı tarafı sürekli psikolojik baskı altında tutuyorlar.

28 Şubat'ın Mürtecîleri

Hatırlayacağınız üzere; Şubat soğuğuna denk gelen son post-modern darbe (!) evvelindeki hâdiseler sırasında da bir kısım şaşkınlar zuhur etti. Giyim-kuşamdan zikir ve ibadet tavırlarına kadar pek çok hâl ve hareketleriyle tam bir aykırılık sergileyen bazı kimseler figüre edildi. Onlara bir kısım roller verildi; kimisi tarikat şeyhi kisvesine bürünüp medyada boy gösterdi, kimisi teokratik düzeni hâkim kılma sevdalısı bir gerici numarası yaptı, kimisi mürtecîlerin ağına düşürülüp kandırılmış bir kurban rolü oynadı ve kimisi de karanlık güçler tarafından kiralanan bir tetikçi, silaha sarılıp elini kana bulayan bir kanlı kâtil olmasına rağmen, irtica piyesinde "Allah'ın ordusu"nun sadık bir eriymiş gibi sahne aldı. Bütün figüranlar rollerini öyle gerçekçi ortaya koydular ki, hemen herkes oynananın bir oyun olduğunu unutup sahiden ülkenin elden gittiği zehabına kapıldı.

Sonrası malum.. masum dindarların üzerindeki baskılar artırıldı.. batı stilinde çalışma sistemleri oluşturuldu; günahsız vatandaşlar fişlendi, en tabiî haklarından edildi. Müslümanlığını doğru dürüst, samîmâne ve en güzel biçimde yaşamaya gayret gösteren insanlar potansiyel birer terörist gibi gösterildi. Dahası, bu yapılanların bütün faturaları sürekli bazı kimseler adına kesildi ve toplum yapısını ayakta tutan esasları sıyanet vazifesiyle muvazzaf kesim manipüle edildi. Millet, onları Demokles'in kılıcı gibi hep tepesinde hissetti, ürktü, korktu, sindi ve evrensel haklarından bile vazgeçti.

Gerçi, sayıları çok az da olsa, bazen toplum fertleri arasında her şeyi reddeden ve herkese "canı Cehennem'e" diyen kimseler de bulunabilir. Bunlar, ilim, fen ve teknolojiyi gereksiz, hatta zararlı görmeleri itibarıyla bir mânâda gerici de sayılabilirler. Bazı varoluşçuların "İlim de teknoloji de yerin dibine batsın!" dedikleri gibi, bunlar da ilim ve teknolojinin, fen ve felsefenin karşısında olabilirler. Fakat, bu türlü insanlar, hem sayıları itibarıyla çok azdır, hem heyet-i umumiyeye karşı çıkacak ve genel âhenge tesir edecek güçte değillerdir; hem de samimi Müslümanlar tarafından da dışlanmış ve umumi tablonun haricinde kalmış kimselerdir. Heyhat ki, o karanlık dönemde bu gerçek gözardı edildi; birkaç aykırı misal ard arda sıralanınca ve toplumun

genel hâlini asla yansıtmayan birkaç kare yan yana getirilince sahiden bir irtica tehlikesi varmış gibi gösterildi ve bu mevhum tehlike bir psikolojik harp silahı olarak istimal edildi.

Evet, işin bir psikolojik savaş olma yanı var ve irtica yaygaracıları 28 Şubat'tan önce yaptıkları gibi, hemen her zaman onu büyük ölçüde tehdit, şantaj ve yıldırma malzemesi olarak kullanıyorlar. Millet adına hayırlı faaliyetlerde bulunacak insanları gericilikle suçlayıp sindiriyor ve önlerini kesiyorlar. Mürtecîlikle itham edilen taraf pusunca, onlar bu fırsatı ganimet biliyor; ya ezici bir kanun çıkarıyorlar veya karşı tarafı bütün bütün felç ediyorlar.

Mü'mine "Dinci" Diyenler "Dinsiz" mi?

Saniyen; ben, iyi bir mü'min olduğum iddiasında değilim; fakat, Allah'ın varlığından ve ahiretin mevcudiyetinden hiç şüphe etmedim. Bir gün hesap vereceğim hususunda asla şüpheye düşmedim. İşte şimdi, öyle bir şüphesizlik mülâhazasına bağlı olarak, kalbim gibi bilerek ve eğer farklı mülâhazalarla bir şey ifade ediyorsam Allah'a hesap vereceğime çok iyi inanarak diyorum ki; vallahi, billâhi, tallahi, bunlar irtica tehlikesinden bahsediyorlar ve irticaya bağladıkları insanlara da mürtecî diyorlar.. ama aslında Müslümanlığı kastediyorlar. "Radikal Müslüman" derken de, "aşırı dinci" diyerek sadece bir kesimden söz edermiş gibi yaparken de aslında bizzat İslâm'ı hedef alıyorlar. Çünkü, İslâm'ın aşırılığı olmaz.. Müslümanlık bütün aşırılıklara karşı orta yolu tutan ilâhî bir sistemin adıdır.. İslâm, sevdirme ve kolaylaştırma esaslarıyla gelmiş, ifrat ve tefritin kökünü kesmiş ve bütün insanlara güçlerinin yeteceği sorumlulukları yüklemiş fıtrata en uygun Allah'la münasebet sisteminin adıdır.

İslâm dinini kabul edip onun emirlerini uygulamaya çalışan herkes –kalbleri sadece Allah bilir– Kitap ve Sünnet açısından mü'min, Müslüman ve dindardır. Onları, bundan başka herhangi bir isimle ya da unvanla anmak ise, en hafif ifadesiyle saygısızlıktır. Bizim terminolojimizde, "İslâm", "Müslüman", "dindar" tabirleri vardır; ama, dine hasım kimseler tarafından kasıtlı olarak dilimize sokuşturulan ve cahillerin kullandığı "İslâmcı" ve "dinci" gibi ifadeler yoktur. Dine göre, günah işleyen bir Müslüman günahkâr olsa da yine mü'mindir; İslâm esaslarını inkâr etmemek şartıyla, onlardan bazılarını terk etse de yine müslimdir. Bu itibarla, bazı dinî vecibelerini yerine getirmeyen kimselere "küfürcü", "dalâletçi", "fiskçı"... demek münasebetsiz olduğu gibi, dini bütünüyle yaşamak isteyene "İslâmcı" veya "dinci" demek de en az o kadar saygısızca bir ifadedir.

İrtica'nın Hedefi İslâm ve Müslümanlar

Bu açıdan, irtica çığırtkanlığı yapan kimseler, şayet cahil, bilgisiz ve manipüle edilmiş insanlar değillerse, demek ki, irticanın gölgesine sığınarak bizzat Müslümanlığı hedef alıyorlar. Bunlar, İslâm'a açıktan açığa saldırmak ve Müslümanlığa karşı düşmanlıklarını izhar etmek istemiyorlar. Çünkü, halkın yüzde doksanı Ramazan-ı şerifte oruç tutuyor; milletin yüzde sekseni en azından Cuma namazı kılıyor; insanımızın yüzde elliden fazlası günde beş vakit namazını eda ediyor. Eline birazcık imkân geçen hemen herkes Hac vazifesini yerine getirmek için yollara düşüyor. Hatta şimdilerde aristokrat sınıftan bazıları ayrı olarak ve aristokrasi mülâhazasını koruyarak gidiyorlar, yol boyunca başkalarına karışmıyorlar. Fakat, gidişlerine nazaran çok farklı bir ruh hâletiyle dönüyorlar; "Gönlümüz fetholdu, ruhumuz doydu!" diyorlar. Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in vilâdeti münasebetiyle salonlar şenleniyor, hatta stadyumlar doluyor; mevlitler okutuluyor ve binlerce gül dağıtılıyor. Gayet masum ve gayet yumuşak programlar yapılıyor; oldukça derin ve pek samimi hisler dile getiriliyor ve âdeta dağıtılan o güllerin kokusuyla beraber Müslümanlık da herkesin ruhuna siniyor. İslâm kendi güzeliğiyle ve o yenilmez gücüyle gönüllere giriyor.

Dahası, Hristiyanından Yahudisine, Budistinden Brahmanistine kadar yabancı ilim adamlarından ve ilâhiyatçı temsilcilerden yüzlercesi "Müslümanlık çok farklı.. hayatın her alanıyla alâkalı bütün ihtiyaçlara cevap veriyor. İnsanın arzuları, istekleri ve beklentileri adına hiçbir boşluk bırakmıyor. Bundan dolayı, İslâm'ı yok saymak, Hazreti Muhammed'i görmezlikten gelmek ve Kur'ân'a karşı lâkayt kalmak bir insan için çok büyük bir nakîsedir." diyorlar.. diyor ve aklı başında bu insanların kimisi İslâm'la şerefleniyor, kimisi ona karşı derin alâka duyuyor, kimisi onun fahrî müdafii oluyor ve onunla şöyle-böyle tanışan herkes hiç olmazsa önyargılarından kurtulup dostlar arasına giriyor. Onlardan biri Kur'ân'la azıcık meşgul olunca, "Allah Allah, biz şimdiye kadar Müslümanlığı böyle bilmiyorduk; demek ki, yanlış tanımışız, şartlanmışlıklarımıza takılmışız. Meğer, İbrahim'in başına Halîlullah tacını konduran, Musa'yı Kelîmullah olarak tanıtan, Süleyman'ı asıl peygamberlik tahtına oturtan ve İsa'yı Kelimetullah diye anlatan bizim elimizdeki metinlerden daha çok Kur'ân'mış!.." diyor ve ondan ayrı geçen yıllarına üzülüyor, âh çekiyor.

İşte, böyle bir atmosferde, bazı kimseler, İslâmiyeti ve Müslümanları hiç sevmeseler bile, doğrudan "En büyük tehlike İslâm ve Müslümanlardır" demeye cesaret edemiyorlar. Öyle açıkça saldırmak suretiyle Müslümanlık unvanıyla onca insanı karşılarına almayı kendi menfaatleri açısından zararlı buluyorlar. "İrtica" yerine "İslâmiyet" dedikleri zaman, camiden çıkan herkesin

“zafer işareti” yaparak “Ben de Müslümanım” demesinden korkuyorlar. Dolayısıyla, İslâm’ın aydınlık ikliminde boy atan güzellikler karşısında kendi çirkin ruhları zaviyesinden rahatsızlık duyan ve Müslümanlar hakkında cibillî olarak kötü duygular besleyen böyle kimseler, İslâm’ı ve Müslümanları açıktan açığa karalayamayınca takıyye yapıyor, dolambaçlı yollara sapıyor ve akla-hayale gelmez entrikalarla dini-dindarı baskı altında tutmaya çalışıyorlar.

Beyhude Yorulmayın, Kapılar Sürmeli...

Fakat, kanaatimce, onların unuttukları bir husus var: Artık bu millet bundan iki yüz, üç yüz sene evvelki millet değil. Günümüzün insanları okuyor, anlıyor, tahlil ve terkiplerde bulunuyor, analiz ve sentezler yapıyor ve araştırıp iyice öğrendikten sonra inanıyorlar. Evet, bugünün mü’minlerinin imanı taklidî değil; onlar, bir ideolojinin peşine takılıp körü körüne onun ardı sıra yürümüyorlar. Tekvinî emirleri okumak ve teşriî disiplinlere dikkat etmek suretiyle bilerek dini benimsiyor ve ona bütünüyle teslim oluyorlar. İslâm’ın ulvî hakikatlerini öyle kabulleniyorlar ki, baskılar karşısında dinden vazgeçmek bir yana, cenderelerin içine konsalar, canları çıkacak şekilde sıkıştırılsalar, hatta idam sehpalarına çıkarılsalar da, yine Abdullah İbn Hüzafetü’s-Sehmî, Habbâb İbn Eret ve Bilâl-i Habeşî efendilerimiz gibi “Ehad, Ehad” çığlıklarıyla “Allah birdir; hakikî mâbud, hakikî mahbub, hakikî matlup sadece O’dur” hakikatini seslendirmeye âmâde bulunuyorlar.

Bu açıdan, irtica dellâllarına samimî bir nasihatte bulunmak istiyorum: Beyhude yorulmayın, çeşit çeşit oyunlar oynasanız ve bir sürü entrikalar çevirseniz de bundan sonra umumî efkârı ifsad edemezsiniz. Artık herkes irtica ile ne kastettiğinizi biliyor, onunla neyi hedeflendiğinizi fark ediyor ve siz ne yaparsanız yapın millet hangi kıbleye yönelmesi gerektiğinin şuurunda, yoluna devam ediyor. Bundan sonra, despotizmayla, tiranlıkla ve kaba kuvvetle halkı kendi anlayış çizginize çekmeniz mümkün değildir; medenî insanlar karşısında kaba kuvvet hiçbir işe yaramayacağı gibi arkada bir sürü de nefret bırakacaktır. Şayet, siz kendinizi sevdirmek, hatta savunduğunuz sistemin şirin olduğunu göstermek istiyorsanız, herkese karşı yumuşakça, mülâyemetle, hoşgörüyle ve engin bir kucaklayıcılık içinde davranmalısınız. Unutmamalısınız ki, millet kendi değer ölçülerine saygı göstermeyen kimselere hürmet ve muhabbet nazarıyla bakmaz. Eğer, saygı ve sevgi mukabelesi görmeyi diliyorsanız, tarihe yüz karası olarak geçmek ve nefretle anılmak istemiyorsanız, meseleyi gönülleri fethetmeye bağlamalı, halkın değerleriyle asla çatışmamalı, onların duygu ve düşüncelerine kıymet vermeli ve milletin inançlarına saygılı olmalısınız.

İrtica Çığırtkanları Sadece Nefret Uyarıyor

Zannediyorum, bazıları kendi insanî telakkîleri açısından bu mülâhazalarıma saygı duysalar da, bu sözler bir kısım kimselerin bir kulağından vurup öbür kulağından çıkacak ve ihtimal onları çok rahatsız edecek. Hatta belki beni oyunbozanlık yapmakla levmetmeye de kalkacaklar; "Bu niye bizim takıyyemizi fâş ediyor.. "irtica" perdesinin gerisinde işlerimizi ne güzel götürüyorduk; kovanımıza neden çomak sokuyor?" deyip homurdanacaklar. Oysaki, "En ummadığın keşfeder esrar-ı derûnun / Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın!" diyen Ziya Paşa âdeta bugünün Anadolu insanının bilgeliğine işaret etmiş gibidir. Sözlerime kulak vereceklerini bilseydim, irtica paranoyasına tutulmuş kimselere bu sözü hatırlatır ve her birine derdim ki: Gel, bu milleti hafife alma; sen irtica çığırtkanlığı yaparken halkın sana inandığını sanma. Bu millet artık kimin kim olduğunu ve neyin ne ifade ettiğini çok iyi biliyor; senin o kelimeyi kullanırken ne kasdettiğini de pekâlâ anlıyor. Şu çirkin yakıştırmalarınla halk nezdinde sadece nefret ve tiksinti uyarıyorsun. Oysaki, senin de sevilecek ve takdir edilecek yanların var. En azıdan insansın; eşi–menendi yaratılmamış abide bir canlısın ve mahiyetin itibarıyla meleklerden de ulvî aziz bir varlıksın. Dolayısıyla, Allah'ın yarattığı o kıymete uygun sözler söylemeli, ona göre bir kısım davranışlarda bulunmalı, kendi değerlerini ayaklar altına almamalı, halk nezdinde maskara olmamalı ve bir nefret heykeli hâline gelmemelisin.

Müsaadenizle bu konudaki sözlerimi fakirden daha önce de duyduğunuz bir dua ile noktalamak istiyorum: Allahım, önümüzdeki yollar sarp ve yokuş.. her köşe başında bir sürü gulyabâni gayızla gerilmiş hücûm ânı ve hücûm bahanesi bekliyor; dillerinde, irtica, gericilik, teokrasi ve fundamentalizm, ellerinde gücün her çeşidi ve hayallerinde bin bir entrika.. eğer biz onların dediği gibi dine, dünyaya, ilme ve gelişmeye karşı isek, Sen bizi bu sapıklıktan halâs eyle!.. Liyakatımız yoksa, yolların mütedeyyin, mütemeddin, müterakkî ve ilim aşığı insanlara açılması için bizleri huzuruna al ve yolları aç! Yok karşı taraf yanılıyorsa, içlerinde salâha açık ruhlardan hidayetini esirgeme! Temerrüt ve din düşmanlığını meslek edinenlerin de birliklerini boz! Düzenlerini başlarına yık! Yurtlarına-yuvalarına feryat sal! Ve bütün inananları, kapının sadık kullarını, bu karanlık düşünce, karanlık ruh ve kara seslerin, gayretine dokunduğuna inandığımız tecavüzlerine, tahkirlerine, tezyiflerine ve plânlarına karşı koru!..

1 Bakara sûresi, 2/156.

2 Âl-i İmrân sûresi, 3/28.

3 Bkz.: Fığlalı, E.R., *Çağımızda İtikadî İslâm Mezhepleri* s.165-166.

4 Müslim, *îmân* 164; Tirmizî, *buyû'* 74; İbn Mâce, *ticârât* 36.

Vicdan Genişliği

Soru: *"Vicdan genişliği" ne demektir; bir insanın vicdanının geniş ya da dar olmasının tezahürleri nelerdir?*

Cevap: "Vicdan genişliği" iman, ilim, mârifet, muhabbet, mehâfet ve diğergâmlık hisleriyle mamur bir gönlün, engin bir himmetle bütün insanlığı kucaklaması, kalb kapılarını herkese açması, hep affedici, bağışlayıcı, mürüvvetkâr olması ve özellikle de bütün insanların hidayetini dileyip herkesin ebedî mutluluğunu istemesi şeklinde tarif edebileceğimiz bir ruh yüceliğidir. Diğer bir ifadeyle, "vicdan genişliği" veya "vicdanın inkişafı", bir insanın, kendi acz u fakr ve ihtiyaçlarının farkında olarak ve bunları karşılayacak bir güç ve kuvvete dayanma lüzumunu duyarak iman, teslim ve tevekkül ile Zât-ı Ulûhiyet'e sığınmasının yanı sıra, her türlü bencilce tavırdan sıyrılarak isminin özündeki ünsiyete yönelip mahiyetindeki içtimaî ruha uygun hareket etmesidir.

Vicdanın İnkişafı

İman, ilim, mârifet ve muhabbet şuâlarıyla aydınlanmış ve inkişaf etmiş bir vicdan, Yaratan'dan ötürü herkese karşı alâka duyar; karşılaştığı her şeyde ve herkeste ilâhî tecellîlerden renkler görür, desenler temâşâ eder, sesler dinler.. ve bütün varlığın ünsiyet solukladığını hisseder gibi olur; böylece her şeye ve herkese hep sımsıcak mukabelede bulunur. Öyle ki, sadr u sinesi cihanları istiâb edecek kadar genişler; benliğinin derinliklerinde köpürüp duran düşünceleri sayesinde, sınırlılığı içinde sınırsızlaşır, zaman ve mekânla mukayyetken, kayıtsızlığın üveyki hâline gelir. Böyle bir gönül, insanî duygularının gelişmesi, genişlemesi nispetinde her zaman ferdiyetini aşar, âdeta küllîleşir; bütün inananları kucaklar, herkese el uzatır ve topyekün insanlığı en içten duygularla selâmlar.

Vicdanı geniş bir mü'min, insanlarla muamelelerinde peygamberâne bir üslûp sergiler; herkesi sever, herkesin iyiliğini ister. Kendisini en küçük hatalarından dolayı bile sorgular; ama başkalarının kusurlarını görmezlikten gelir; yakın-uzak çevresindekilerin yanlışlarını sadece normal hâllerde değil, öfkelendiği zamanlarda bile bağışlar ve en huysuz ruhlarla dahi iyi geçinmesini bilir.

Haddizatında, yüce dinimiz de, kendi müntesiplerine, elden geldiğince affetmeyi, kine, nefrete yenik düşmemeyi ve öç alma duygusuna kapılmamayı salıklar ki, zaten nazarlarını ahiretin yamaçlarına dikmiş, sonsuz saadet peşinde koşan bir mü'minin başka türlü davranması da düşünülemez.. başka türlü

davranması bir yana, hakiki mü'min oturur kalkar hep başkaları için hayır yolları araştırır, hayır dileklerinde bulunur, ruhundaki sevgiyi hep canlı tutmaya çalışır, hatta bütün muamelelerinde sevginin de ötesinde şefkati esas alır; gayz, nefret ve kine ise hep uzak kalır. O, kendi gönlünden işe başlayarak, her bucakta iyilik ve güzellik fidelerinin boy atıp gelişmesine zemin hazırlar; üzerine kinle, nefretle gelenleri bile tebessümlerle ağırlar ve en mütecaviz kimseleri dahi sevginin gücüyle savar.

"Hakkımı Helâl Ettim!.."

Geniş vicdanlı insan, hemen her zaman sevmenin ve şefkat etmenin heyecanıyla yaşadığından dolayı, duygu ve düşüncelerinde, hâl ve hareketlerinde olduğu gibi ibadet ü taat ve dualarında da bencillikten uzak durur, himmetini her zaman âlî tutar; tazarru ve niyazlarında bütün akrabasını, dostlarını ve arkadaşlarını da mülâhazaya alarak herkesin hayrını diler.. hatta çerçeveyi daha da genişleterek, yeryüzünde ne kadar insan varsa, hepsinin kalbini imana, İslâm'a, ihsana ve Kur'ân'a yönlendirmesi için Cenâb-ı Allah'a yalvarıp yakarır.

İnsanın vicdanını inkişaf ettiren vesilelerin başında mehâsin-i ahlâk gelir; bu itibarla da, vicdan genişliğinin en önemli alâmeti, güzel ahlâktır. Meselâ, afv u safh güzel ahlâkın bir şubesidir; kusurları bağışlama ve affedici olup dostça muameleyi sürdürme vicdanı geniş bir mü'minin şe'nidir.

Böyle güzel sıfatların sahibi bir mü'min, başkalarından gördüğü kötü muameleler karşısında bile sabırlı, temkinli, bağışlayıcı ve muhasebe derinlikli olur. O, hemen her kötülük ve musibete "Ben daha büyüğüne müstehaktım!" mülâhazasıyla yaklaşır. Nasreddin Hoca'nın, kafasına ceviz düşünce yerdeki kabağa bakıp, "Her şey yerinde güzel; ağacın dalında ceviz yerine ya bu kabak olsaydı!" diyerek hikmet-i ilâhîyeye bakışını seslendirdiği gibi, o da "Ya tam istihkakıma göre bir musibetle karşı karşıya kalsaydım.. demek ki Allah (celle celaluhu) başıma gelecek belâyı rahmetiyle ezip büzdü, küçülttü, böyle minnacık bir şey yaptı ve öyle düşürdü; hamd olsun O'na!" diyerek meseleyi kendi hata ve günahlarına, istihkâkına ve kader-i ilâhîye bağlar; geriye kendisine kötülük yapan insanın az bir hissesi kalmışsa onu da affeder.

Hazreti Üstad'ın, kendisine zulmedenlere, türlü türlü ithamlarla onu mahkûm etmek isteyenlere, kasaba kasaba dolaştıranlara ve zindanlarda ona yer hazırlayanlara bile hakkını helâl etmesi; ehl-i dünyanın zulmünü, kaderin adaleti ve kendi muhasebesi zaviyesinden değerlendirerek hiçkimseye küsmemesi; düşmanlık yapanları bile şefkat dairesinin dışında tutmaması ve onların da hidayete ermelerini cân u gönülden dilemesi bu mevzuya ne güzel

misaldir.[1]

Yine Nur Müellifi'nin, kendisine kötü sözler söyleyen bir insan hakkındaki mütalâası ne kadar mü'mince ve ne kadar ibretâmizdir! Kötü sözlere şöyle mukabele eder: "Eğer onun tahkiri ve beyan ettiği kusurlar, şahsıma ve nefsime ait ise, Allah ondan râzı olsun ki, benim nefsimin ayıplarını söyler. Eğer doğru söylemiş ise, beni nefsimin terbiyesine sevkeder ve gururdan beni kurtarmaya yardımcı olur. (...) Benim boynumda veya koynumda bir akrep bulunduğunu biri söylese veya gösterse, ona darılmak değil, belki memnun olmak lâzım gelir."[2]

Zirveler Temkin İster

Tebe-i tâbiîn döneminin büyük muhaddislerinden Yahya İbn Said el-Kattan Hazretleri'nin kötü sözlü bir komşusuna mukabelesi de farklı değildir. Bir gün komşusu ona çok ağır sözler söyler. Hak dostu, hakaretler savuran insana hiç karşılık vermez; sadece bir fısıltı hâlinde dudaklarından şu ifadeler dökülür: *"Belki de doğru söylüyor, bana kimliğimi ve nasıl biri olduğumu hatırlatıyor. Evet, ben kimim ki ya da neyim ki bunlara istihkâkım olmasın!"*[3]

Evet, büyüklerdeki bu türlü mülâhazalar, benzer hâl ve tavırlar hep bu vicdan genişliğinin alâmetidir. Gönülsüzdür onlar, nefisleri hesabına kolay kolay kırılmazlar. Başkalarının kusurlarını ve kendi iyiliklerini hemen unutur; ama kendi hata ve günahlarını, bir de başkalarından gördükleri ihsanları asla hatırdan çıkarmazlar. Hemen her zaman her şeyi etraflıca ele alır, meselelere geniş bir açıyla bakar, hâdiselere ve şahıslara mülayim ve müsamahalı yaklaşır ve sinelerini herkese açık tutarlar. İşte, bütün inananlar, vicdan genişliği açısından onlara benzemeye çalışmalı ve o ufku yakalamak için gayret göstermelidirler.

Şu kadar var ki, bir insan, ne denli gönülsüz olursa olsun, ne ölçüde vicdânî inkişafa ererse ersin, yine de kendisini pişmiş, olmuş, ermiş görmemelidir. Bir insanın, bu konuda zirveye ulaştığına ve istenen kıvamı yakaladığına inanması çok tehlikelidir. Aksine o, en müsamahalı davrandığı durumlarda ve en geniş olduğu anlarda bile bir darlığa düşmüş olabileceği ihtimalini nazardan dûr etmemelidir. Sürekli kendini sorgulamalı, "Şurada daha temkinli davranamaz mıydım; şu meselede daha mülayim olamaz mıydım?" türünden suallerle nefsini hesaba çekmeli ve geniş düşünmenin herkes için en selâmetli yol olduğu mülâhazasını hep hatırda tutmalıdır.

Kötü Ahlâkın Neticesi

Diğer taraftan; kötü ahlâk, insanda darlık hâsıl eder. Vicdan, cehalet, kibir,

gurur, bencillik, kıskançlık gibi fenalıklar sebebiyle daralır, büzüşür ve bir hodgâmlık dehlizine dönüşür. Meselâ; bir insanda çekememezlik ve kıskançlık da diyebileceğimiz "haset" marazı mevcutsa, o kimse, kendisinden başkasının başarısını, zenginliğini, güzelliğini, ilmini, mutluluğunu... çekemez; kendisinde olmasını istediği değişik vasıf veya mevhibelerin başkasında bulunması karşısında rahatsızlık duyar. Hakk'ın takdirine rıza göstereceğine, kaderî plânların kendi heva ve hevesi istikametinde cereyan etmesini ister; hâdiseler arzu ettiği gibi gitmeyince de kaderi tenkit eder ve sürekli hezeyan yaşar.

Haset böyle sürüp gittiği takdirde birkaç kişiye karşı olan bu çekememezlik hissi zamanla büyür, genişler; sonra da düşünce ve hissiyat ufkunu tamamen kuşatarak insanı bütün iyiliklere, güzelliklere sövüp sayan bir saldırgan hâline getirir. Hatta bazen hâsid kimse, kıskandığı insanlar Müslüman olmasına rağmen, her fırsatta onlara hakaretler savurur; sırf kıskançlığından ötürü ehl-i küfürle bir olup haset ettiği mü'minlere saldırır. Kendi nefsine ait bir darlığın mahkumu olan böyle biri, ahsen-i takvime ait genişliği kat'iyen duyamaz ve iman atmosferinin gerçek rengini asla göremez.

Kibirli bir insan da, kendini büyük kabul ettiğinden dolayı hakiki büyüklerin büyüklüğüne tahammül edemez. Hatta, bir üstadı, bir hocası, bir mürşidi varsa, onu bile hazmedemez. Zâhiren mürşidini takdir eder ve onun ardı sıra yürüyor görünür, ama haddizatında görünüşteki o takdir ve takibinden de içten içe rahatsızlık duyar. Azıcık mürekkep de yalamışsa, "Ben de bir kısım şeyleri biliyorum" der. Bazı insanların, Allah'ın te'yidine mazhar olduklarına ve ilâhî inayetle desteklendiklerine hiç inanmaz; benliğini aşıp başkasını kabule yanaşmaz. O hâl üzere devam ettiği sürece de, hep bir darlığın pençesinde debelenip durur.

Bu da Bir Darlık

Vicdanı inkişaf etmemiş bir insan, başkalarından gördüğü iyilik ve ihsanları, bir de kendi hata ve günahlarını hemen unutuverir. Kötülük ve kusur adına kendi maruz kaldıklarını ve başkalarına yaptığı en ufak bir hayrı ise aradan seneler geçse de kat'iyen aklından çıkarmaz. En küçük iyiliğini bile on-yirmi sene sonra da olsa hatırlatır ve muhatabını minnet altında bırakır. Yirmi yıl önce duyduğu bir incitici sözü, aradan onca zaman geçmiş olmasına rağmen yine hiç unutmaz; bazı dönemlerde sessiz kalsa bile, fırsatını bulunca ve tedayi ettirici bir durum hâsıl olunca hemen eski defterleri yeniden açar, yıllanmış hataları sayıp döker ve insanları mahcup etmekten âdeta haz duyar.

Hele bir de, biri gelip de ona, "Falan senin hakkında şunları söyledi" deyince hemen öfkelenir, etrafı kırıp döker, bazılarını defterden siler ve

yeniden kine, nefrete kapılır. Vicdanındaki darlık onun geniş ve tutarlı düşünmesine mani olur; olur da, "Ben her hâlimle mualla ve müzekka bir insan mıyım ki, eleştirilecek yanım olmasın? Hem –hâşâ– *"Rahman evlât edindi"*[4] diyenler bile çıkmadı mı? Kur'ân'ın ifadesiyle, Rahman'a çocuk isnad etmelerinden ötürü neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp çökecekti; evlât edinmek Rahman'ın şanına yakışmazdı ama bu aşikâr hakikate rağmen, bazıları Cenâb-ı Hakk'a iftira etmekten bile çekinmediler.[5] Zât-ı Ulûhiyet'e bu denli iftiraların atıldığı bir dünyada bana bir şey denmiş çok mu?." demek suretiyle meseleyi kendi nefsine bakan yönüyle hafifletme yoluna gitmez.

İçtimaî Ruh

Aslında, bir içtimaî heyette genişlik ve kuşatıcılık da tek tek fertlerden başlar; fert, engin ruhlu ve geniş vicdanlı olursa, toplum da aynıyla o mükemmeliyeti aksettirir. Ne vakit iman, insanın vicdanına hükmeder, onu kibir, bencillik, kıskançlık ve kin gibi birer darlık sebebi olan mesavi-i ahlâktan kurtararak genişletirse ve oraya "ben" yerine "biz"i, bencillik ve ferdiyetçiliğe bedel de kardeşlik duygusunu yerleştirirse, o insan, vicdanının genişliği nispetinde şahs-ı mânevînin bir ferdi, ruh-u içtimaînin bir mümessili hâline gelir.

Fert, duyguları itibarıyla dar, düşünceleri açısından sığ, mülâhazaları zaviyesinden de benlik çıkmazında ise ve enaniyetini bir türlü aşamıyorsa, öyle fertlerden sağlam bir heyetin oluşması ve yüksek bir milletin teşekkülü asla düşünülemez. Zira bir toplumu hakiki mânâda büyüten ve yükselten, o toplumu meydana getiren fertlerdeki içtimaî ruh genişliğidir.. o toplumun istikbal vâdetmesi, uzun ömürlü olması ve devletler arası muvazenede kayda değer bir yer ihraz etmesi de böyle bir ruh-u içtimaîye bağlıdır.

Belki de bu hikmete binâendir ki, her gün namazlarımızda defalarca okuduğumuz Fâtiha sûresinde, Cenâb-ı Hak biz mü'minlerden söz alırken, إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ *"Biz, yalnız Sana ibadet eder, yalnız Senden yardım dileriz!"*[6] dememizi ve böylece namazımızı ikâme ederken tek başımıza da olsak, bir cemaat arasındaymışız ve herkes adına Rabbimize sesleniyormuşuz gibi "biz" demek suretiyle bütün kardeşlerimizi de hesaba katmamızı emir buyurmuştur. Vicdanlarımızda bu içtimaî ruhu kuvvetlendirmek için her birimizin ikrarını umumun tasdiki saymış; her mü'minin sözünü, derin bir kardeşlik duygusunun ve geniş bir vicdanın teşkil ettiği büyük bir şahs-ı mânevînin vaadi olarak kabul etmiştir.

1 Bediüzzaman, *Emirdağ Lâhikası-2* s.75.
2 Bediüzzaman, *Mektubat* s.66 (On Altıncı Mektup, Üçüncü Nokta).
3 ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* 9/180.
4 Meryem sûresi, 19/88; Enbiyâ sûresi, 21/26.
5 Bkz.: Meryem sûresi, 19/90-92.
6 Fâtiha sûresi, 1/5.

Son Damla

Soru: *Bazı bölgelerde yaygınca kullanılan "Bahane Tanrısı" ifadesi ne mânâya gelmektedir? Bu tabir hangi mülâhazaları çağrıştırmaktadır?*

Cevap: Kökü eski Türk lehçelerindeki "tengri" sözcüğüne dayandırılan "tanrı" ifadesi mâbut demektir ve bazı inanç sistemlerinde insan üstü bir güce sahip bulunduklarına inanılan varlıklardan her biri için kullanılan bir unvandır. Gerçi, ister Müslümanlığı kabul eden Türkler isterse de yüzlerce yıldan beri dinî eserler yazan müellifler tanrı tabirini Allah mânâsına da kullanmışlardır. Fakat, esas itibarıyla tanrı ifadesi, Cenâb-ı Hakk'ın zatî ismi olan "Allah" kelimesinin karşılığı değildir.

Allah İsmi Yerine Tanrı Kelimesi

Çünkü, Allah dendiği an, bütün kâinatta tecellî eden isimleriyle o Zât-ı Ecell-i A'lâ (yüce ve büyük Zât) akla gelir. Yani, Allah ism-i şerifi değişik delâlet çeşitleriyle, Mâbud-u Mutlak (ibadet edilmeye lâyık yegâne Zât), Hâlık-ı Mutlak (tek Yaratıcı), Maksûd-u Mutlak (Kendisine yönelinecek eşsiz İlâh), Rezzâk-ı Mutlak (her türlü rızkı bol bol ihsan eden biricik rızık Sahibi), Bâri-i Mutlak (her şeyi örneği kendisine ait bir şekilde takdir edip varlık sahasına çıkaran benzersiz Rab) ve Cemîl-i Mutlak (topyekün güzel sıfatları Zât'ında toplayan ve güzellikleri Vareden)... gibi bütün ilâhî isimleri câmi'dir; Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinin hepsini ihtiva eden bir unvan-ı mübecceldir.

Bu itibarla da, Allah adı, Cenâb-ı Hakk'ın özel ismidir ve onun ifade ettiği mânâyı başka bir tabirle dile getirmek de mümkün değildir. Dolayısıyla, tanrı kelimesi, Arapçadaki "ilâh", Fransızcadaki "dieu", İngilizcedeki "god" ve Farsçadaki "hudâ" tabirlerinin karşılığı olarak kullanılabilir ama asla "Allah" ism-i şerifinin yerini dolduramaz.

"Bahane" sözüne gelince; bu kelime vesile ve sebep demektir; bir şeyin asıl sebebi yerine ileri sürülen sözde sebep mânâsına gelmektedir. İhtimal, ecdad, "gerçekle ilgisi olmayan bir mazeret" anlamını içerdiğinden dolayı, bu kelimeyi Zât-ı Ulûhiyet'e nisbet etmekten kaçınmış ve bahane sözü ile Allah ism-i şerifini beraberce kullanmaktan çekinerek çok latif bir mazmunu, ince bir mefhumu "bahane tanrısı" terkibiyle ifade etmişlerdir. Bu açıdan da, bahane sözcüğünü Zât-ı Ulûhiyet'e nisbet etmemek için "Allah" ismi yerine tanrı kelimesini kullanmaları Anadolu insanının Mevlâ-yı Müteâl'e karşı saygısını ve terbiyesini gösteren bir davranıştır.

Bahane Tanrısı

Evet, “bahane tanrısı” tabiri Erzurum başta olmak üzere, bazı bölgelerde çok yaygınca kullanılmaktadır. Bu söz, kullarını affetmek için onlara sürekli tevbe etme fırsatları, günahlardan arınma imkânları yaratan Cenâb-ı Hakk’ın rahmetinin enginliğini nazara vermekte ve insanları, o rahmete mazhar olabilmek için Allah’ın rızasına uygun güzel vesileler edinmeye çağırmaktadır.

Nitekim, Kur’ân-ı Hakîm, *“Ey iman edenler! Allah’ın hukukunu gözetin, O’nun hukukunu ihlâl etmekten sakının; O’na yaklaşmaya vesile arayın ve O’nun yolunda mücâhede edin ki korktuğunuzdan kurtulup umduğunuza kavuşasınız.”*[1] buyurmaktadır. Merhum Elmalılı Hamdi Yazır gibi müfessirler, “vesile” kelimesini, kendisiyle bir gayeye ulaşılan sebep, yaklaşma vasıtası şeklinde tefsir etmişlerdir.[2] Demek ki, mü’minler, Mahbûb-u Hakikî’ye yaklaşmak için daima vesileler aramalı, kendi uzaklıklarını aşma yolunda her fırsattan istifade etmeli, farzlar ve vacipler haricinde daha başka güzel işler ve rıza-yı ilâhîye uygun ameller yaparak kendilerini Allah Teâlâ’ya sevdirmeye çalışmalıdırlar. Samimi bir niyetle sürekli kurbet sebepleri araştırmalı, güzel ahlâk ve salih amel gibi Cenâb-ı Hakk’ın rızasına uygun vesilelere tutunmalıdırlar.

İşte, “bahane tanrısı” sözü, kullarının en küçük iyiliklerini bile zayi etmeyen, onların güzel bir niyetle ortaya koydukları zerre kadar bir hayrı dahi karşılıksız bırakmayan, birleri binlerle mükâfatlandırıp herkesi küçük bir vesile ile bağışlayabilen Rahmeti Sonsuz’un merhametine işaret etmektedir. Evet, Allah (celle celâluhu), bazılarını tevbeleri sebebiyle affeder; bazı kullarını bir hataya düşmüşlerse bile hemen bir iyilik yaparak tekrar çizgilerini bulma cehdi göstermelerinden dolayı bağışlar. Bazen gönülden yapılan bir duayı, bazen vicdandan yükselen bir pişmanlık âhını, bazen samimiyetle dökülen birkaç damla gözyaşını, bazen az bir sadakayı, bazen pek küçük bir hayrı ve bazen de çok emek gerektirmese bile hâlis bir niyetle ortaya konan hasenâtı mağfirete ermeye, Cennet’e girmeye, Cemalullah’ı görmeye ve rıdvana erişmeye vesile kılar.

Aslında, bütün hayr ü hasenât o güzelliklere nâil olabilmek için âdi birer sebeptir, insanlara bakan yönüyle birer bahanedir. Zira, hiç kimse Cennet’e ameliyle gidemez; Cennet ve ötesindeki nimetler ancak Allah’ın rahmetiyle ve lütfuyla elde edilebilir. Ne var ki, sonsuz merhamet sahibi Rabbimiz, kullarının en küçük iyiliklerini dahi değerlendirir; onları birer kurbet ve vuslat vesilesi olarak kabul eder. Bu itibarla, –her ne kadar tanrı kelimesi çok hoşumuza gitmese bile– “bahane tanrısı” ifadesi çok derin bir mânâyı içermektedir.

Bir Zerre İhlâslı Amel ve Zübeyde Hatun

Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz, *"Kardeşini güler yüzle karşılamaktan ibâret de olsa hiçbir iyiliği hor görme!"*[3] buyurmuştur. Evet, Allah'ın rızası gözetilerek yapılan en küçük iş dahi dergâh-ı ilâhîde çok kıymetlidir. Bir zerre ihlâslı amel, Cenâb-ı Hak nezdinde tonlarla ifade edilemeyecek bir ağırlığa ve değere ulaşır. Allah (azze ve celle), samimi olarak yapılan iyiliklere bazen on, bazen yüz, bazen yediyüz, bazen yüzbin, bazen bir milyon ve bazen de sayısını ancak kendisinin bileceği kadar mükâfat verir. İnsan, o ameline karşılık kendisine nasıl bir mükâfat yazıldığını bilemez ama ahirette onun karşılığını tasavvurlar üstü bir sürpriz olarak önünde buluverir. Öyleyse, hiçbir iyilik küçük görülmemelidir. Hangi amelin ötede nasıl bir kıymete ulaşacağı burada bilinemediğine göre, insan her güzel işe kıymet vermeli ve önüne çıkan her hayırlı fırsatı öteler hesabına değerlendirme gayreti içinde olmalıdır.

Mevzuyla alâkalı şöyle bir menkıbe anlatılır: Harun Reşid'in hanımı Zübeyde Hatun çok saliha bir kadındır. Mekke-i Mükerreme'den Arafat'a kadar su kanalları döşetmiş, o mukaddes beldeyi çeşmelerle donatmış ve Rahman'ın misafirlerinin su ihtiyacını karşılamak için yüzbin altın harcamıştır.[4] Osmanlıların tamir edip yeniden kullanıma hazır hâle getirdiği o kanallar ve çeşmeler yakın zamana kadar da milyonlarca insanın ihtiyaçlarını gidermiştir. Zübeyde Hatun, hicaz su yolunun yanı sıra han, hamam, imarethane ve şifahane gibi daha pek çok hayır müessesesi yaptırmıştır.

Bütün hayatı hayır ve hasenât peşinde geçen bu mualla kadıncağız vefat ettikten sonra, birisi onu rüyasında görmüş ve ona demiş ki, "Dünyada Allah için bu kadar büyük hayırlar yaptın, kim bilir Hak Teâlâ sana Cennet'te ne yüksek bir makam bahşetti!" Zübeyde Hatun'un cevabı şöyle olmuş: "Evet doğru, Rabb-i Rahîm bana gerçekten de yüce bir makam ihsan eyledi; fakat, bu yüce makamı yaptırmış olduğum hayır müesseseleri nedeniyle vermedi. Bir gün, bulunduğum mecliste ilâhîler okunuyor, kasideler söyleniyordu. Sâzendelerin sazlarına vurdukları bir sırada minarelerden ezan-ı Muhammedînin yükseldiğini duymuştum. Hemen "Susun, ezanı dinleyelim!" deyip oradaki herkesi susturmuştum. İşte, sorgu-sual anında, amellerim birer birer sayılıp döküldü. Arafat'a kadar su kanalları döşeme de vardı onlar içinde. Fakat bana denildi ki, "Seni ezana karşı göstermiş olduğun o saygından dolayı bağışladık."

Onca amel arasında, ezana saygı gibi zâhiren küçük bir iyilik rahmet deryasının coşmasına vesile oluyor. İşte bahane tanrısı ifadesi de bunu

anlatıyor. Cenâb-ı Hak, küçük bir hayrı kulunun kurtuluşuna vesile kılıyor. Bazen Müslümanlığın alameti sayılan ezan gibi Allah'ın değer verdiği bir şeye değer vermesinden dolayı, bazen de O'ndan ötürü mahlukattan birine karşı şefkat göstermesi sebebiyle kulunu yüce makamlara yükseltiyor.

Hazreti Ömer'in Hesabı

Siyer kitaplarında anlatıldığına göre, Hazreti Ömer Efendimiz vefat ettikten sonra Hazreti Abbas (radıyallâhu anh) onu rüyada görmek için âdeta can atıyor. Fakat, hemen her zaman o arzuyla gözlerini yummasına rağmen tam altı ay boyunca onu hiç göremiyor. Nihayet altı ayın sonunda Hazreti Ömer'i rüyasına misafir ediyor. Bu beklemenin sebebini soracak olunca Hazreti Ömer *"İşin içinden ancak sıyrılabildim; hesabım yeni bitti!"*[5] diyor.

Rüyanın devamını anlatmadan önce, bu altı aylık muhasebe üzerinde durmak gerektiğini zannediyorum. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in *"Yerdeki iki vezirimden biri"*[6] diyerek kendisini gösterdiği ve *"Benden sonra peygamber gelecek olsaydı, Ömer olurdu!"*[7] buyurarak büyüklüğünü nazara verdiği, Hulefa-yı Raşidîn'in ikincisi olan Hazreti Ömer'in "*Hesabım altı ayda ancak bitti!"*[8] demesi bize bir şey ifade etmeli!.. Ümitsizliğe düşürecek mülâhazalara girmeden, bize her şeyin hesabını vereceğimizi ve her nimetten dolayı sorgulanacağımızı düşündürmeli. Evet, bütün nimetlerden hesaba çekileceğimiz bir gün var önümüzde. O gün Cenâb-ı Hak, "Size el-ayak, göz-kulak, dil-dudak verdim. Sizi zâhir ve bâtın latîfelerle donattım. Maddî ve mânevî bütün ihtiyaçlarınızı karşılayacak nimetleri önünüze serdim. Peki, siz bunlarla ne yaptınız? Bunlar size ne ifade etti? Bu nimetleri nasıl değerlendirdiniz? Kulluğunuzun ve imtihan dünyasında bulunduğunuzun farkında olabildiniz mi? Hayatınızın hesabını vereceğiniz şuuruyla vazifeden terhis olduğunuz ana kadar bir kula yakışır eda ile yaşadınız mı?" türünden sorular soracak. İşte, Hazreti Ömer'in *"Hesaptan ancak altı ayda sıyrılabildim!"* sözü, bize benzer sorulara karşı vereceğimiz cevapları düşündürmeli ve bizi öteler için azık hazırlamaya teşvik etmeli..

Bu arada, yarım senede de olsa, demek ki Hazreti Ömer sonunda bütün hayatının hesabını verebilmiş. Demek ki, altı ayın akabinde onun için hesabı verilmedik hiçbir husus kalmamış. Bu yönüyle, üzerinde durduğumuz mesele her ne kadar bir rüya olsa da, bir sahabiye ait o rüyada Hazreti Ömer'in bize verdiği bir mesaj vardır. Ayrıca, onun sözü, mukarrebîne göre bir ufka ait ses ve soluktur. Ondan kendi seviyesine göre bir tavır ve davranış beklenmiştir, hesabı da yine kendi seviyesine göre olmuştur. Yoksa, sıradan bir kul onun

yaptığı şeyleri yapsa, ihtimal ötede mükâfat görür.

Rüyanın devamında, Hazreti Abbas soruyor, *"Yâ Ömer, Cenâb-ı Hak seni ne ile affetti, hangi amelinden dolayı bağışladı?"* diyor. Hazreti Ömer Efendimiz şu cevabı veriyor: *"Bir gün sokağa çıkıp bakmıştım ki, bir çocuk bir kuşu yakalamış, elinde hırpalıyor. Hemen onun yanına koşmuş; cebimden üç-beş kuruş çıkarıp o çocuğa vermiştim. Böylece kuşu satın alıp âzâd etmiştim. Mizanda işte o amelimden dolayı kurtulduğumu söylediler."*

Şefkatle Gelen Kurtuluş Fermanı

Evet, yerine göre bir hayvana karşı şefkatli davranma insanın ateşten âzad olmasına ve Cennet'e girmesine vesilelik ediyor. Cenâb-ı Hak, mahlukata karşı merhametli olmayı kendi mührünü taşıyan sanat eserlerine ve dolayısıyla Zât'ına karşı saygılı davranma şeklinde kabul ediyor ve o kadarcık bir saygıyı bile mükâfatsız bırakmıyor. Onu kulunun kurtuluşuna bir bahane sayıyor.

Buhârî ve Müslim gibi en muteber kaynaklarda da bu hususu te'yit eden hadis-i şerifler mevcuttur. Meselâ, Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelüttehâyâ) kendini fuhşa salmış ve benliğini bohemce yaşamaya kaptırmış bir kadının kurtuluşunu anlatırken buyurur ki: *"Bir gün çok susamıştı. Dili damağı birbirine yapışmış bir vaziyetteyken bir kuyuya rastladı. Kuyuya inip kana kana içti ve susuzluğunu giderdi. Yukarı çıkınca kuyunun kenarında zor güç nefes alan, susuzluktan dili sarkmış, toprağı yalayan bir köpek gördü. "Bu da benim gibi çok susamış!" deyip tekrar kuyuya indi, çarığını su ile doldurup onu dişleri arasında tutarak dışarı çıktı ve köpeği suladı. Allah Teâlâ bu davranışından dolayı onun günahlarını affetti."*[9]

Evet, bu bir bahane değildir de ya nedir Allah aşkına? Rahmeti Sonsuz, mahlukâta şefkatle yaklaşma neticesinde bir köpeğe su içirmeyi bile Cennet'e girmeye vesile kılmaktadır. Bu itibarla da, hiçbir iyilik hor görülmemeli ve küçümsenmemelidir. Bazen, küçük gibi görülen bir iyilik, rahmeti coşturacak bir düğmeye dokunma ya da diğer hayır ve hasenâtın kâfiyesini koyma gibi olmaktadır.

Tasavvuf büyüklerinden İmam Şiblî'nin bir menkıbesi de bu hakikate işaret etmektedir. Vefatından sonra bir dostu rüyada görür ve ona hâlini sorar. Cevaben der ki: "Allah beni huzuruna kabul etti ve hangi amelimle bağışlanmayı umduğumu sordu. Ben de bir sürü amelimi sayıp döktüm. Cenâb-ı Hak, 'Hayır, hiçbiri değil! Seni, soğuk bir gecede bulduğun ve cübbenin altına sokarak ısıtmak suretiyle merhamet ettiğin o kediden dolayı bağışladım!' buyurdu."

Allah (Tebâreke ve Teâlâ), Kur'ân-ı Kerim'de, *"Zerre ağırlığınca hayır yapan onun mükâfatını alır, zerre kadar şer işleyen de onun cezasını görür."*[10] buyurarak, en küçük bir hayr veya şerrin Hak nezdinde kaybolmayacağını ve mutlaka karşılık bulacağını beyan etmiştir. Her iyiliğin bir ağırlığı ve değeri vardır. Onun için onlardan gafil olmamalı, en küçük bir iyilik fırsatı bile zayi edilmemelidir. Aynı husus kötülükler için de geçerlidir. Bazen küçük gibi görülen bir kötülük de insanın hüsrana uğramasına sebebiyet verebilir. Bu hususa da dikkat çeken ve ümmetini ikaz eden Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz, *"Bir kadın, ölünceye kadar hapsettiği bir kedi yüzünden azâba uğradı. Hayvanı eve hapsetmiş, ona bir şey yedirmemiş, içirmemiş, yerdeki haşereleri yemesine bile izin ve imkân vermemişti. İşte bu sebeple Cehennem'e girdi."*[11] buyurmuştur.

Şifreyi Çözen Amel

Öyleyse, insan iyilik adına yapılan hiçbir şeyi hor görmemesi gerektiği gibi, münker (kötülük) sayılan hiçbir tavır ve davranışı da hafife almamalıdır. Göz ucuyla da olsa harama bakmayı, kulağını harama tevcih etmeyi, dudaklarından Allah'ın sevmediği bir şeyin sâdır olmasını ve iffetsizliğin en küçüğünü bile büyük bir cürüm kabul etmeli; bunlardan biri sebebiyle yuvarlanıp gitmekten korkmalıdır.

İyiliklerin, küçüğünün bile terkedilmemesi hususunda Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bir yarım hurma ile, bir güzel sözle olsun, ateşten korunmaya çalışın."*[12] buyurmuştur. Bu nasihat üzerine Hazreti Âişe (radıyallâhu anha) bir gün, bir üzüm tanesini sadaka olarak vermiş, *"Bunda bile nice zerre ağırlığı vardır!"*[13] diyerek, Zilzâl sûresinin son âyetlerine işaret etmiş ve o kadarcık bir hayrın bile mutlaka mükâfat göreceğini hatırlatmıştır.

Evet, Cuma gününde "vakt-i icâbe" (duaların umumiyetle kabul olacağı saat), insanlar arasında veli kullar, Ramazan ayında Kadir Gecesi, Esmâ-i Hüsnâ arasında da İsm-i A'zam gizlendiği gibi bütün taat ve ibadetler içerisinde de rıza-yı ilâhîye hangisinin vesile olacağı gizli tutulmuştur. Böylece, inananların sürekli uyanık ve dikkatli olmaları, devamlı ibadet ü taat içerisinde bulunmaları ve hiçbir iyilik fırsatını kaçırmamaları tembih edilmiştir.

Bundan dolayıdır ki, maruf (hayır, iyilik) sayılan hiçbir şeyi küçük görmemelisiniz. Sizin kurtuluşunuzun hangi amele bağlı olduğunu bilemediğiniz için elinize geçen her fırsatı bir beraat fermanı gibi kabul etmeli ve onu

değerlendirmeye çalışmalısınız. Birine tebessüm etmişsiniz, diğerine selâm verip gönlünü almışınız, bir başkasına insan diye değer atfederek bağrınızı açmışınız ya da bir su havzında boğulmak üzere olan bir karıncayı kurtarmışsınız... bunlar, bu dünyada küçük işler gibi görünebilir size. Fakat, bütün bu ameller nezd-i ulûhiyette birer değer hanesine yerleştirilir ve sizin hesabınıza değerlendirilir. Kim bilir, belki de ötede onların en küçüğü gösterilir ve size "Bundan dolayı bağışlandın!" denilir. Bunlardan biriyle siz de kanatlanır, eskilerin "uçmak" dedikleri, Cennet'e uçarsınız. Madem ki, sizin için rahmetin taşmasına vesilelik edecek son damla, kilidin şifresini çözecek son rakam ve sevap kefesinin ağır basmasını sağlayacak tek zerre mesabesindeki amelin hangisi olduğunu bilmiyorsunuz, öyleyse her hayırlı işe "Acaba bu mu?" şeklinde yaklaşmalısınız.

Aslında, insanın havf ve recâ (korku ve ümit) arası bir yol tutup hayatını dengede sürdürmesi esas olmakla beraber, kalbin her zaman korku ve haşyetle atması daha emin bir yoldur. Şu kadar var ki, şayet insan hata ve kusurlarından dolayı ümitsizliğe düşmek üzere ise ve şeytan ona yeis tuzağı ile yaklaşıyorsa, işte o zaman muvakkaten de olsa "bahane tanrısı" ifadesinin tedayi ettirdiği mülâhazalara sığınabilir.

Hâsılı, Cennet'in sonsuz nimetlerine kavuşabilmek birkaç yıllık amel ile değil, hâlis bir niyetle ve güç yettiğince iyilik yapma düşüncesiyle mümkün olur. Öyleyse, insan dinin iyi ve güzel kabul ettiği hemen her şeyi yapmaya çalışmalı ve yaptığı her şeyde de kurtuluşuna vesile aramalıdır. Zira o, kendisini hangi amelin kurtaracağını bilemediğinden dolayı, önüne gelen hiçbir iyiliği kaçırmamalı ve yaptığı bütün amelleri ahirete bir sürpriz paketi olarak göndermelidir. Bir gün, bu paketler mutlaka onun önünde bir bir açılacak ve ona gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, insan havsalasının almadığı ne sürprizler ne sürprizler yaşatacaktır.

1 Mâide sûresi, 5/35.
2 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili* 2/1669-1670.
3 Müslim, *birr* 144; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/173.
4 İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* 10/277; İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân* 2/314.
5 Bkz.: Şemseddin Sivasî, *Menâkıb-ı Çehâr Yâr-ı Güzîn* s.183.
6 Tirmizî, *menâkıb* 16; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/290.
7 Tirmizî, *menâkıb* 17; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/154.
8 Bkz.: Şemseddin Sivasî, *Menâkıb-ı Çehâr Yâr-ı Güzîn* s.183.
9 Buhârî, *bed'ü'l-halk* 17; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/510.
10 Zilzâl sûresi, 99/7–8.
11 Bkz.: Buhârî, *enbiyâ* 54; Müslim *selâm* 151.
12 Buhârî, *zekât* 9, 10, *menâkıb* 25, *edeb* 34; Müslim, *zekât* 66-67.
13 İbn Abdilberr, *el-İstizkâr* 8/375; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 4/541.

Diriliş Çağrısı ve Yaşatma Mefkûresi

Soru: *Enfal sûresinin 24. âyetindeki diriliş çağrısı hangi hususlara işaret etmektedir? "Ba'sü ba'de'l-mevt kahramanları" bu ilâhî daveti nasıl anlamalı ve ona icâbet mevzuunda neleri nazar-ı itibara almalıdırlar?*

Cevap: "Diriliş", canlanmak, kuvvet kazanmak ve hayata ermek gibi mânâlara gelmektedir. Son dönemde daha ziyâde Sezâi Karakoç Bey'le anılagelen "diriliş" kelimesine mukabil, Merhum Necip Fazıl genellikle "ba'sü ba'de'l-mevt" tabirini kullanmıştır. "Ba'sü ba'de'l-mevt", öldükten sonra tekrar dirilme demektir ve "âmentü"nün esaslarından biridir. Bildiğiniz gibi "âmentü" ifadesi, "iman ettim" demek olup, iman esaslarını "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Resûllerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şer her şeyin Cenâb-ı Hakk'ın yaratmasıyla meydana geldiğine inanmak" şeklinde özetleyen sözün özel ismidir. Bu sözün sonunda وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ denilerek öldükten sonra dirilişin de bir hakikat olduğu vurgulanmaktadır. Bundan dolayı da, bu tabir, bütün mü'minlerin duyduğu, âşina olduğu ve bildiği bir tabirdir. Ayrıca, diriliş ve "ba'sü ba'de'l-mevt" ifadeleri, tamamen yok olmuş gibi görünen bir şeyin yeniden hayatiyet kazanmasını ve kimliğini yitiren, kendi değerlerinden uzaklaşan bir kimsenin ya da bir milletin tekrar özüne dönmesini anlatmak için de kullanılmaktadır.

İnsanların ahirette mü'mince dirilmelerinin ve ebedî saadet vaadeden bir hayata mazhar olmalarının teminatı, daha dünyadayken iman açısından diri olmaları ve hep canlı kalmalarıdır. Kendilerine bahşedilen hayat nimetinin kıymetini bilemeyenler, kalb ve ruh ufku itibarıyla hep ölü gibi yaşayanlar ve koskocaman bir ömrü heder edenler, haşir meydanına da cansız, ruhsuz, bitkin ve perişan bir hâlde getirileceklerdir. Burada diriliş şerbeti yudumlayanlar ise, ötede de sonsuz huzurun ilk adımı sayılan bir "ba'sü ba'de'l-mevt"e mazhar olacak ve dinç, zinde, canlı insanlar olarak Cennet'e yürüyeceklerdir. İşte, ötedeki o diriliş, daha buradayken Allah ve Resûlü'nün davetine icabet ederek canlanmaya ve Cenâb-ı Hakk'a karşı sürekli teveccühte bulunarak hep diri kalmaya bağlıdır.

İlâhî Davet

Nitekim, Allah (Tebâreke ve Teâlâ), soruda işaret ettiğiniz âyet-i kerimede şöyle buyurmuştur: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ *"Ey iman edenler! Size hayat verecek hakikatlere sizi çağırdığı zaman,*

Allah'a ve Resûlü'ne icâbet edin. Bilin ki, Allah insan ile kalbi arasına bir sütre gerer (dilediği takdirde arzusunu gerçekleştirmesini önler) ve yine bilin ki, siz dönüp O'nun huzurunda toplanacaksınız."[1]

Bu ilâhî beyanda ilk dikkat çeken husus, *"Allah'a ve Resûlü'ne icâbet edin."* denilerek Cenâb-ı Hakk'ın ism-i şerifinin yanı sıra Peygamber Efendimiz'in de anılmasıdır. Aslında, burada Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) teşrîfen ve tekrîmen zikredilmiş; böylece bir kez daha O'nun Hâlık-ı Kâinat nezdindeki kıymetine vurguda bulunulmuştur. Zira, davet birdir ve Allah'a aittir. Zaten, âyet-i kerimede hem Cenâb-ı Hakk'a hem de Resûl-i Ekrem Efendimiz'e icâbet istendiği hâlde, davet fiili tesniye (bir kelimenin iki şeye delâlet etmesi) sigası ile değil de müfret (tekil) olarak getirilmiştir.

Resûl-i Ekrem'e İcâbet

Evet, diriliş çağrısının asıl sahibi Hazreti Vâhibü'l-hayat'tır; Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelü's-salavâti ve etemmü't-teslimât) ise, o davetin dellalı, duyurucusu, tebliğcisi ve tercümanıdır. Allah Resûlü, nübüvvetinin gereği olarak bize her şeyden önce Cenâb-ı Hakk'ı Zât-sıfât-esmâsıyla tanıtmış ve O'na karşı içimizde sorumluluk duygusu uyarmıştır; bu yönüyle o, bilinmezleri bildiren, idrak edilmezleri ruhlarımıza duyuran bir tarif edici ve bir muallimdir. Aynı zamanda, dinî hükümleri tebliğ, insanî değerleri talim ve ahlâkî esasları temsil yanı itibarıyla da, o, muvazzaf bir müşerri'dir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, Kur'ân'ın müphem kısımlarını tefsîr, mücmel yerlerini tafsîl, mutlak olan hükümlerini takyit, umumî olan kısımlarını da tahsîs etme gibi hususiyetleriyle tam bir kanun koyucudur.

Şayet, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun bu tercümanlığı ve teşrîi olmasaydı, biz kendi idrak ve anlayışımızla hiçbir dinî emri eksiksiz olarak anlayamaz ve uygulayamazdık. Meselâ, Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de defaatle *"Namaz kılın!"* demiştir; fakat, namazın nasıl kılınacağını, tekbirin nasıl alınacağını, kıyamda ne yapılacağını, kıraat anında ne okunacağını, rükûa nasıl gidileceğini ve nasıl secde edileceğini ayrıntılı olarak anlatmamıştır. Bu meselelerin tafsilâtını, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e bırakmıştır. Bu itibarla da, O'nun bu mevzudaki şerh ve izahları olmasaydı, her zamanki mükellefiyetimiz olan namaz gibi bir ubudiyette bile şaşırır kalırdık. Ne zekâtı, ne nisâbı ve ne de edâ keyfiyetini kavrayabilirdik. Sünnet-i seniyyedeki ayrıntılı bilgiler olmasaydı, Kur'ân'da mücmel olarak zikredilen oruç ve hac gibi diğer ibadetleri de tam olarak bilemez, noksansız eda edemezdik. Allah Resûlü, âyet-i kerimelerde umumî olarak zikredilen miras hükümlerini anlatırken, *peygamberlerin mallarının miras olmayacağı ve katlin mirastan mahrumiyete sebebiyet*

vereceği gibi hususları tahsîs etmeseydi bu hükümleri de öğrenemezdik. Bu arada, *yırtıcı hayvanların etlerinin haram edilmesi* gibi Kur'ân-ı Kerim'in tek kelime ile dahi temas etmediği meseleler de vardır ki, Allah Resûlü'nün teşrii olmasaydı onları hiç bilemezdik.

Bu itibarla, davet tek ve Cenâb-ı Hakk'a ait olduğu hâlde, *"Allah'a ve Resûlü'ne icâbet edin!"* denilerek, bir yönüyle Peygamber Efendimiz'in de müşerri' olduğuna ve ilâhî mesajın bize O'nun tarafından ulaştırıldığına işaret edilmesi pek latîftir.

Sonsuz Saadetin Vesileleri

Âyetin devamında إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ *"Size hayat verecek hakikatlere sizi çağırdığı zaman.."* ifadesi yer almaktadır. Buradaki "ل" edatı, lâm-ı âkıbet kabul edilecek olursa, bu söz *"Netice itibarıyla Allah'ın sizi ihyâ etmesi, ba'sü ba'de'l-mevte erdirmesi ve dirilişe ulaştırması için bu çağrıya icabet edin!"* mânâsına gelmektedir. Mü'minlerin yeniden dirilmesine ve canlanmasına vesile olacağı söylenen ve ötede de onları ebedî bir mutluluğa kavuşturacağı îmâ edilen hayat kaynağı, müfessirler tarafından İslâm, Kur'ân, dini ilimler ve salih amel olarak tefsir edilmiştir. Evet, Allah ve Resûlü, mü'minleri İslâm dinine, Kur'ân'ın ulvî hakikatlerine, kâmil imâna, i'lâ-yı kelimetullah davasına, insanlığı kullara kul olmaktan kurtarıp sadece Allah'a kul yapmaya ve Allah'ın bahşettiği insanlık şerefine yakışır şekilde yaşamaya davet etmektedir. İnananlar ancak böyle bir hayat sayesinde kalb ve ruh dünyası açısından diri kalabilecek ve gerçek hayat çizgisine ulaşmış olacaklardır.

Ayrıca, insanların bu dünyada ba'sü ba'de'l-mevte ermeleri ahirette de diri olmalarının teminatıdır. Bu itibarla, burada Allah'ın davetine icâbet ederek dirilenler, öbür tarafta da diriliğin neşvesini tâ iliklerine kadar duyacaklar.. duyacak ve hesap defterlerini sağ taraflarından alarak neşelenecek; herkese *"İşte defterim! Buyurun okuyun, inceleyin! Zaten ben hesaba çekileceğimi biliyordum!"*[2] deyip ahiret azığı hazırlamış olmanın inşirahını yaşayacaklar. Sonra da, serâpâ mutluluk olan bir hayata nail olacaklar. Göz ve gönül okşayan Cennet bahçelerinde, dallarından olgun meyveler sarkan ağaçların gölgesinde eğlenip dururlarken kendilerine şöyle denilecek: *"Geçmiş günlerinizde yaptığınız güzel işlerden dolayı afiyetle yiyin, için!"*[3] Dahası, her adımda yeni bir ihsanla karşılaşarak Rıdvan'a mazhariyetin eşsiz lezzetini yudumlayacak; o an bütün hisleriyle coşacak ve davete icâbetin ne tatlı bir âb-ı hayat olduğunu anlayacaklar.

Ebedî Ölüm Mahkumları

Hakk'ın çağrısına koşmayanlar ise, asla dirilişe eremeyecek, hayatın gerçek tadını hiç zevkedemeyecek ve mü'min insan olma ufkunun çok dûnunda bir ömür sürerek, kendilerine bahşedilen ilk mevhibeleri de heder etmiş birer müflis olarak göçüp gidecekler. Gidecekler ama dünyada ruh ve mânâ itibarıyla sağır, dilsiz ve kalbsiz oldukları için ötede de nihayetsiz bir ölüm hâline maruz kalacaklar. Ba'sü ba'de'l-mevti yeni bir azabın başlangıcı olarak hissedecek ve ölümü bütün dehşetiyle her an bir kere daha bir kere daha duyacaklar. Allah'ın davetine kulak vermeyen ve Resûl-i Ekrem'in çağrısına icabet etmeyen kimselerin ölü kalbleri İsrafil'in Sûruyla bile dirilmeyecek. Sûr sesi onlar için bin bir pişmanlığın ve iç içe korkuların başlama işareti gibi olacak.

Diriliş çağrısına kulak tıkamış ve ebedî ölüme mahkum olmuş tâli'sizler, hesap defterlerini sol taraflarından alır almaz, *"Eyvah! Keşke verilmez olaydı bu defterim! Keşke hesabımı hiç bilmeseydim! N'olurdu, ölüm her şeyi bitirmiş olaydı! Servetim, malım bana fayda vermedi! Bütün gücüm, iktidarım yok olup gitti!"*[4] diyecek ve inim inim inleyecekler. Hususiyle berzah hayatları hep bir ebedî ölüm mülâhazasıyla ızdırap içinde geçecek. Daha sonra da, Cehennem'e yuvarlanacakları için onlar ölümden beter bir duruma düşecek ve *"Keşke toprak olsaydım!"*[5] temennisiyle dövünüp durucaklar.

Hazreti Üstad'ın da ifade ettiği gibi, ahirete inanmayan kimseler aile fertlerine ve sevdiklerine karşı hissettikleri şefkat, muhabbet ölçüsünde ve içlerindeki yaşama hırsı nisbetinde elîm endişeler ve azaplar çekerler.[6] Dünyada çok rahat ve bolluk içinde yaşasalar bile, sevdiklerinden ayrılığı ve ölümü düşündükçe, bir anda o geçici ve sözde Cennetleri Cehennem'e döner veyahut muvakkat eğlenceler ve sefahetlerle kendilerini avuturlar. Başını kuma sokup avcıdan gizlenmeye çalışan devekuşu gibi, onlar da başlarını gaflete sokarlar, tâ ki ölüm ve ayrılık acısı onlara ulaşmasın. Onlar, çok mühim bir hakikat olan ebedî hayatı inkâr ettiklerinden ve sürekli ölüm korkusuyla yaşadıklarından dolayı, "Ceza, yapılan işin cinsine göre verilir." fehvâsınca, ötede de hep bir yok olma salonunda bekliyorlarmış gibi kahreden bir endişeyle dolacak ve o yok olma ızdırabını vicdanlarında derinlemesine duyacaklar. Dünyadayken, ölüm ve ayrılık korkusunu gafletle, dalaletle, eğlencelerle ve sarhoşlukla kısmen bastırabilirler; gaflet uykusuna dalarak korku ve endişe hissini baskı altına alabilirler. Fakat orada ayandan sonra ayan olmayacak, beyandan sonra beyan bulunmayacak; her şey gerçek keyfiyetiyle ortaya çıkacak ve insanların önüne dökülecek. İşte o zaman dünyada birer ölü

görüntüsü sergileyenler, ölümü, ebedî azabı ve yok olmayı çok derince duyacaklar. Her an dibi olmayan bir kuyuya atılacaklarmış gibi bir hisle kıvrım kıvrım kıvranacak ve sonsuza kadar hep tepetaklak gideceklermiş gibi bir hisle iki büklüm olacaklar. Böylece, bir mânâda ebedî ölüme mahkum edilecekler ve diriliş neşvesini asla bulamayacaklar.

Kalbin Önündeki Karanlık Perdeler

Âyet-i kerimenin sonunda وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ *"Bilin ki, Allah insan ile kalbi arasına bir sütre gerer."* [7] denmektedir. Yani, bazen kalb ile Zât-ı Ulûhiyet'e ait tecellîler arasına bir sütre çekilir; bir haylûlet vâkî olur, araya bir perde gerilir. Aslında, irşaddan beklenen gaye de, araya girmesi muhtemel olan o perdeleri, sütreleri kaldırmak ve herhangi bir haylûlete fırsat vermemektir; gönülleri Hakk'a uyarmak, insanların Allah'a ulaşmasına engel sayılan mânialarıı bertaraf ederek duygu ve düşünceleri Hak'la buluşturmak ve Hak'la tanışık ruhların da, O'nunla münasebetlerinde daha bir derinleşip yükselmelerine vesile olmaktır. Fakat, bazen irşad hedefine ulaşmaz ve insan bir kısım engellere takılıp kalır. Cenâb-ı Hak, ona kalbinden, kalbine de ondan daha yakın ve hâkimdir. Murat buyurursa, kulunun aklını elinden alır, onun bütün şuurunu yok eder. Onu kendi kendini duymaz ve kendi kendinin farkına varmaz hâle getirir.

Allah'a ve ahirete inanmayan kimseler için mütemâdî bir haylûlet söz konusudur; yani, onlar bazen kibirlerinden, bazen bakış açısındaki inhiraflarından, bazen zulümlerinden, bazen ataları körü körüne taklit gibi başka bir hastalıklarından ve bazen de Zât-ı Ulûhiyet'e bedel –hâşâ– başkalarını ilâh ittihaz ettiklerinden dolayı hak ve hakikate asla ulaşamazlar. Dolayısıyla onlarla ilâhî tecellîler arasında mütemâdî bir perde, aşılması zor bir engel vardır. Bu itibarla, onlar, kalblerinde sürekli hüsûf ve küsûf yaşarlar ve Zât-ı Ulûhiyet hakikatini hiçbir zaman vicdanlarında duyamazlar.

Mü'minler de muhtemel bir hayluletten ve çeşitli manilerden bütün bütün emin değillerdir; onlar da tehlikeli bir zeminde bulunmaktadırlar. Şayet sürekli uyanık olmaz ve her zaman tetikte durmazlarsa, kalbe hücum eden vesveselerden sakınmaz ve Allah'la münasebetlerini sağlam tutmazlarsa herhangi bir hata, gaflet veya dehşet anında gönlün başka taraflara yönelmesi ve Hak ile kalb arasına bir perde gerilmesi her zaman onlar için de söz konusudur.

Ey Kalbleri Evirip Çeviren Allahım!

İşte, o perde bir kere gerildi ve ilâhî tecellîler kesildi mi, artık insan iman

ile küfür arasındaki uçurumu fark edemez hâle düşebilir. Nitekim, Hazreti Enes (radıyallâhu anh), Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e, *"Yâ Resûlallah, biz sana ve senin getirdiğin bütün hakikatlere iman ettik; buna rağmen hâlâ bizim hakkımızda endişelerin var mı, akıbetimizden korkuyor musun?"* dediğinde, Şefkat Peygamberi'nin cevabı şöyle olmuştur: *"Evet, çok korkuyorum; zira, kalbler Rahman'ın iki (kudret) parmağı arasındadır; O, onları dilediği gibi yönlendirebilir."*[8]

Evet, günah ve isyanlar neticesinde insanın kalbinin kararması ve gönlün Zât-ı Ulûhiyet'ten gelen tecellîlere karşı kapanması çok kötü bir akıbettir. Bu akıbetin fenalığını idrak edebilen bir kulun ürpermemesi, tir tir titrememesi ve o kötü sona dûçar olmamak için Cenâb-ı Hakk'a yalvarıp yakarmaması mümkün değildir. Kâinatın Efendisi'nin hemen her dua edişinde اَللّٰهُمَّ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلٰى دِينِكَ *"Ey kalbleri evirip çeviren Allahım! Kalbimi dininde sabitleyip perçinle."*[9] yakarışına da yer vermesi bu idrakten olsa gerektir.

Aslında, Masum Nebi (aleyhissalâtü vesselâm) kendi kalbinin hak din üzere sabit olması için bu şekilde dua ediyorsa ve Allah'ın rızasına mazhar oldukları âyât-ü beyyinâtla müjdelenen ashab-ı güzîn hakkında bile endişesini dile getiriyorsa, bizim de kendi akıbetimizden çok korkmamız icap eder. Allah korusun, biz de her an bir hüsuf ya da küsuf yaşayabiliriz; ayın veya güneşin tutulduğu gibi bazı günahlar da kalbimiz ile ışık kaynağımızın arasına girip bizi karanlıkta bırakabilir. Tercih edeceğimiz şeyi iyi tespit edemeyebiliriz; dünya araya girebilir, makam-mansıp sevdası perde olabilir, şan u şöhret tutkusu hakikatleri görmemizi engelleyebilir; bencillik, tenperverlik, haneperestlik, yuvaya düşkünlük ve mücâhedenin ağırlığından kaçma gibi hastalıklar bizi tutunduğumuz sapasağlam kulptan koparabilir. Bir kere kopanın da tekrar dönüp ona tutunması çok zordur; öyle birinin ömür boyu bir kopuk olarak yaşaması kuvvetle muhtemeldir ve bu konuda da kimsenin teminatı yoktur.

İşte, bütün bu mülâhazalardan dolayı olsa gerek, geçenlerde misafirimiz olan muhterem bir hocamız sabah namazı kıldırırken وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ âyetine gelince çok doldu ve ağladı. O zatın, âyetin mânâsını öyle derince duyuşu ve duygulanışı benim de rikkatime dokundu. Hafizanallah, biz de bir çeşit haylûlete mâruz kalabiliriz. Bir yerde başımız dönebilir, ayağımız tökezleyebilir ve düşebiliriz. Öyleyse, daha fırsat varken, hâlâ yaşıyorken ve –inşaallah– kalbimizle aramız henüz açılmamışken, gönlümüzü ihya edecek ve bizi ebedî hayata yükseltecek olan dinimizin çağrısına ve i'lâ-yı kelimetullah davasına gönül vermeliyiz; faydalı ilim ve salih amele davet edildiğimizde

hemen koşmalıyız. Bunama, delirme, kayma, yüzüstü kapaklanma ve bakış inhirafına düşme gibi engeller önümüze çıkmadan ya da ölüm gelip çatmadan ilâhî davete bütün ruh u canımızla icâbet etmeliyiz.. ve unutmamalıyız ki, Allah kalblere nigehbândır, her türlü duygu ve düşünceden haberdârdır; bizim icâbetimizin gönülden olup olmadığını da bilmektedir. Dahası, *"Hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız!"*[10] ihtarı da bize her şeyin ayan beyan ortaya döküleceği bir günü hatırlatmakta ve bizi samimi olmaya, tam inanmaya ve o dehşetli gün için hazırlık yapmaya çağırmaktadır.

Diriliş Süvarileri

Bu konuda üzerinde durulması gereken bir husus da şudur: Herkes için farklı seviyede bir diriliş söz konusudur. Dava-yı nübüvvetin vârislerine düşen ise dirilmenin de ötesinde bir diriltme mefkûresidir. Nasıl ki, insanlık tarihi boyunca peygamberler ve onların tâbîleri o dirilten soluklarıyla her tarafa hayat nefhetmişler; nefehât-ı ilâhîye'yi herkese üflemişler ve herkesin dirilmesini sağlamışlardır; aynen öyle de, günümüzün hizmet erlerini bekleyen en önemli vazife "ba'sü ba'de'l-mevt kahramanı" ya da "diriliş süvarisi" olarak adlandırabileceğimiz birer diriliş eri olmalarıdır. Evet, onlar, hayatlarını bu işe vakfetmeli; "Sıra şunun dirilmesine geldi, buradan sonra da falan beldeye gidilmeli!" diyerek, ülke ülke, şehir şehir, belde belde dolaşmalı ve herkese âb-ı hayat sunmalıdırlar. Yazıyla, şiirle, resimle, musikiyle, sanatın değişik dallarıyla ve her şeyden öte dini güzel temsil etmek suretiyle her yerde dirilişin mümessili olmalı ve insanlara diriliş nefhasında bulunmalıdırlar. İşte, bu mefkûre, dirilmenin de ötesinde bir icâbettir, diriltme davasıdır; isterseniz siz buna "yaşatma arzusu" ya da "yaşatma mefkûresi" de diyebilirsiniz.

Zaten, kendilerini insanlığın ihyasına adamış bu ba'sü ba'de'l-mevt kahramanları, Allah'ın onlara ihsan ettiği kabiliyetleri bu mefkûrelerini ikâme etme istikametinde son santimine kadar kullanır ve insanların mânen ölmemesi için onlara sürekli hayat suyu içirme gayretinde bulunurlar. Muhataplarına susuzluk çektirmemek, onları aç bırakmamak ve böylece yürüdükleri yolda temâdîyi sağlamak için çırpınır durur; hem azık tedarik etmek hem de yol arkadaşlarını muhtemel tehlikelere karşı hazırlamak için uğraşıp didinirler. Kendileri ilk günkü azim ve kararlılıkla yollarına devam ettikleri gibi, aynı kaderi paylaştıkları insanların da rehabilitasyonlarını sağlamaya çalışırlar. Öyle ki, bir gün gelir hem onlar hem de onların elinden hayat yudumlayanlar, gökler şâk şâk olup başlarından aşağı dökülse, yer yarılıp hepsini yutacak hâle gelse ve bütün insanlar toplanıp üzerlerine yürüse de davalarından dönmezler, döndürülemezler. Boykotlara, işkencelere ve tehcirlere maruz bırakılan, bin

türlü işkenceyle şehit edilen ashab-ı kiram efendilerimiz dönmedikleri gibi onlar da dönmezler. Göz ucuyla da olsa arkaya bakmayı bile döneklik sayarlar ve dönekliği de dine ihanet kabul ederler.

Yermük'te bozguna uğrayıp kaçan Roma İmparatorluğu'nun askerleri, imparatorun karşısına çıktıkları zaman, ordu komutanı şöyle dert yanar; "Efendimiz! Bu adamlarla savaşmak mümkün değil. Biz ölümden ne kadar kaçıyorsak onlar da o kadar ölüme doğru koşuyorlar. Ölümden kaçanlar ölüme doğru koşanlarla nasıl savaşsın ki?!"[11] der. Evet, ilkler hayatı nasıl istihkar etmiş ve ölüme gülerek gitmişlerse, her devrin diriliş erleri de aynı ölçüde fedakâr, hasbî ve korkusuzdurlar. Onların ölümden korkma gibi bir zaafları yoktur; yaşama tutkusu, rahat etme arzusu ve yuva düşkünlüğü gibi virüsler onların kalblerine girememiştir.

Şu kadar var ki, ilklerinkinden farklı olarak, onların mesul olduğu mücahede, savaş meydanlarında ölüme yürüme değil, ellerindeki iman tulumbacıklarıyla inançsızlık yangınlarını söndürmek için ölesiye koşma şeklinde bir vazifedir. Hızır gibi, İlyas gibi diyar diyar dolaşıp başkalarına hayat üflemek ve gezdikleri her yerin yeşermesini sağlamaktır. Nesriyle, nazmıyla edebiyatımızda yer alan "Oraya Hızır seccadesini sermiş" ifadesindeki nükteye bağlı olarak, uğradıkları yerlerde bir dirilişin başlamasını temin etmektir.

Evet, ba'sü ba'de'l-mevt kahramanları, kendilerini diriltmeye adamış bahtiyarlardır. Onlar, Allah ve Resûlü'nün çağrısına icabet ettikleri takdirde Cenâb-ı Hakk'ın da kendilerine diriliş yollarını göstereceğine ve dökülüp yollarda kalmalarına asla meydan vermeyeceğine yürekten inanmışlardır. Bu inançla önce Allah'a tam teveccühte bulunmuş, sonra da çevrelerindeki aç gönülleri tatmin etmek ve karanlık ruhları aydınlatmak için her zaman bir buhurdanlık gibi tütüp durma yoluna girmişlerdir. Bu diriliş süvarileri, oturur kalkar yaşatma zevkiyle soluklanır ve mefkûrelerini ifade adına hiçbir fedakârlıktan geri kalmazlar: Gerekirse diriltmek için ölür, güldürmek için ağlar, dinlendirmek için hamarat gibi çalışır ve çevresindekileri ebediyete uyarma yolunda dur-durak bilmeden hep koşarlar. Bunu yaparken de, ne yaldızlı takdirlere ne de insafsız tenkitlere önem verirler. Hayır, onlar, iltifat gördüklerinde vicdanlarının en derin yerinden kopan bir "estağfirullah"la mukabelede bulunur; tenkitleri de "eyvallah"larla karşılar, nefis muhasebesine vesile kılar ve yollarına devam ederler.

İşte, şimdilerde, engin bir rahmet tecellîsini temsil eden bu kahramanlara her zamankinden daha çok ihtiyaç var. Cilt cilt kitaplara, başdöndüren felsefî düşüncelere ve hatta süper güçlerin desteğine değil, şu yaşlanmış yeryüzünün çehresini son bir kere daha güldürecek adanmış gönüllere ve mefkûre

kahramanlarına ihtiyaç var. Süper güçleri yanınıza alsanız da, herkes ve her toplum için mukadder ve muayyen bir ömür mevzubahistir. Miadını dolduranlar karbonlaşmış birer ağaç gibi kütür kütür devrilirler. Fakat diriliş erleri ilâhî çağrıya icabet ettikleri sürece, Allah'ın izniyle asla yıkılıp gitmezler. Kıyamete kadar dört bir yana koşmaya ve herkese kâse kâse diriliş şerbetleri sunmaya devam ederler.

1 Enfâl sûresi, 8/24.

2 Hâkka sûresi, 69/19-20.

3 Hâkka sûresi, 69/24.

4 Hâkka sûresi, 69/25-29.

5 Nebe sûresi, 78/40.

6 Bediüzzaman, *Mektubat* s.31-32 (Dokuzuncu Mektup).

7 Enfâl sûresi, 8/24.

8 Tirmizî, *kader* 7; İbn Mâce, *dua* 2; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/418, 3/112.

9 Abdurrezzak, *el-Musannef* 10/442.

10 Enfâl sûresi, 8/24.

11 Bkz.: İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 7/14.

Namazı Hissetmek İçin Ne Yaptınız?

Soru: *Selef-i salihîn gibi günde yüz hatta birkaç yüz rekât nafile namaz kılmak bir yana, şimdilerde çoğu insanlar farz namazları bile âdeta geçiştiriyorlar? Bu önemli ibadeti yerine getirirken sadece şekle takılıp kalmamak, onun ruhunu formalitelere kurban etmemek ve namazlarımızı derin bir kulluk şuuruyla eda edebilmek için bir kez daha nasihatinize muhtacız?!..*

Cevap: İman ve namaz aynı döl yatağında neş'et etmişlerdir; namaz, imanın ikiz kardeşidir. İman, dinin ve diyanetin nazarî yanını teşkil eder; o nazarî yanın takviye edilmesi ve tabiatın bir derinliği hâline getirilmesi ise ancak başta namaz olmak üzere diğer ibadetlerle mümkün olur. Bu itibarla da, denebilir ki; namaz pratik imandır, iman da nazarî bir namazdır. Dini yalnızca bir vicdanî kabulden ibaret görenler ve ibadet ü taatı devreden çıkaranlar, mesleklerini din kategorisi içinde mütalâa ettikleri hâlde hiç farkına varmadan şirke düşmekten kurtulamamışlardır. Evet, dinin direği namazdır. Namaz, mü'minin günde en az beş defa içine girip temizlendiği sonsuzluğa doğru akıp giden bir tevbe ırmağı ve arınma kurnasıdır. O, savaş meydanında mücadelenin kızıştığı en tehlikeli anlarda bile hakkı verilmesi gereken çok önemli bir vazife, emin bir sığınak, mühim bir kurbet vesilesi ve en kısa bir vuslat yoludur. Namazın bu hususiyetlerinden dolayıdır ki, Asr-ı Saadetten günümüze kadar Hak dostları onu hayatlarının merkezine koymuş ve farzları ikâme etmekle yetinmeyerek her gün yüzlerce rekât nafile kılmayı itiyad hâline getirmişlerdir.

Namaz Âşıkları

Âbidlerin Rehberi Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaza göstermiş olduğu alâka, O'nun izini takip edenlerin gönüllerinde de "ibadetlerin özü"ne karşı derin bir iştiyak uyarmıştır. *"Namaz benim gerçek göz aydınlığımdır."*[1] diyen, başkalarının bir kısım şeylere arzu duymasının çok ötesinde bir istekle namaza karşı arzu duyduğunu her hâliyle ortaya koyan,[2] mübarek ayakları şişecek kadar kıyamda duran,[3] bazen bir rekâtta bir kaç cüz'ü birden okumadan rükûya varmayan,[4] haşyetle dolu yüreğinden el değirmeninin ya da kaynayan tencerenin sesi gibi hıçkırıklı ağlama sesi duyulan[5] ve secde ederken Hak karşısındaki saygısından dolayı kıvrım kıvrım kıvranan[6] Resûl-i Ekrem'in (aleyhi ekmelüttehâyâ) namaz ibâdeti üzerinde hassâsiyetle durması ashab-ı kiramın da birer namaz âşığı hâline gelmelerine vesile olmuştur.

Öyle ki, Fudayl İbn İyâz'ın ifadeleriyle söyleyecek olursak, sahabe

efendilerimiz, benizleri atmış, yüzleri sararmış bir şekilde sabahı karşılarlardı. Çünkü, gecenin çoğunu namazda geçirirlerdi. Bazen dakikalarca kıyamda kalırlar, bazen de uzun müddet secdeye kapanırlardı. Cenâb-ı Hakk'a içlerini dökerken, rüzgârlı bir günde sallanan ağaçlar gibi sallanır; gözlerinden, elbiselerini ve yeri ıslatacak kadar yaş dökerlerdi. Namazın lezzeti onlara bedenî yorgunluklarını unuttururdu ve o vuslat dakikaları hiç bitmesin isterlerdi. Sabah olunca, yüzlerine yağ sürerler, gözlerine sürme çekerler ve halkın içine sanki geceyi hep uykuyla geçirmiş ve iyice dinlenmiş gibi çıkarlardı.

Huzûr-ı ilâhîde bulunmanın mânâsını idrak etmiş ve Kur'ân'ın tadını almış bir sahabînin şu hâli onların namaza karşı iştiyaklarını göstermesi açısından ne kadar müthiştir: Peygamber Efendimiz, Zâtü'r-Rikâ gazvesinde Ammâr İbn Yâsir ile Abbâd İbn Bişr'i bir konak mahallinde gece nöbeti için vazifelendirmişti. Hazreti Ammâr'ın istirahati tercih ettiği bir sırada Abbâd İbn Bişr kalkıp namaza durmuştu. O sırada bir müşrik bu iki sahabîyi farketmiş ve hemen üzerlerine ok yağdırmaya başlamıştı. Oklardan iki-üç tanesi Hazreti Abbâd'ın vücûduna isâbet ettiği hâlde, o, namazını bozmamış, ancak rükû ve secdesini yaptıktan sonra arkadaşını uyandırmıştı. Hazreti Ammâr, sıçrayıp kalkarken bir taraftan kaçan müşriğin ardından bakakalmış, diğer yandan da merakla ve heyecanla Abbâd İbn Bişr'in vücudundan akan kanı ve isabet eden okları göstererek kendisini neden uyandırmadığını sormuştu. Hazreti Abbâd ise, ancak bir namaz aşığının söyleyebileceği şu cevabı vermişti: "Bir sûre (Kehf) okuyordum, (ayât-ü beyyinât o kadar tatlı idi ki) onu bitirmeden namazı bozmak istemedim. Fakat, oklar peşpeşe atılınca namazı tamamlayıp seni uyandırdım. Allâh'a yemin ederim ki, Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) korunmasını emrettiği bu gediği kaybetme endişesi olmasaydı, sûreyi yarıda bırakarak namazı kesmektense ölmeyi tercîh ederdim."[7]

Her Gün Yüzlerce Rekât Namaz

Evet, sahabe efendilerimiz ibadete, özellikle de namaza asla doymuyorlardı. Onların rahlesine oturmuş Hak erleri de birer namaz kahramanı olarak yetişiyorlardı. Meselâ, Atâ İbn Ebî Rebâh (radıyallâhu anh) yaşlandığı, zayıfladığı ve tâkatsiz düştüğü günlerde bile bir rekâtta Bakara sûresinden yüz âyet okuyordu. Namazdaki konsantrasyonu ona bedenindeki yorgunluğu hiç hissettirmiyordu.[8]

Müslim İbn el-Ferâhidî tebe-i tabiînin büyük imamlarından Şu'be İbn Haccac (radıyallâhu anh) hakkında şunu ifade ediyor: "Ne zaman Şu'be'nin

yanına girdiysem –kerahet vakitleri dışında– onu hep namaz kılıyorken gördüm."[9] Ebû Katan da şu ilâvede bulunuyor: "Şu'be'nin rükûda beklediği süreye şahit olsaydınız 'herhalde secdeye gitmeyi unuttu' derdiniz; onu iki secde arasında otururken izleseydiniz bu defa da 'galiba ikinci secdeyi unuttu' diye düşünürdünüz."[10]

İşte, bu namaz sevdalılarının yaşadığı zaman diliminde günde yüz rekât namaz kılmak âdeta sıradan bir iş gibiydi. Onlar o kadar çok namaz kılıyorlardı ki, çoğunun ötelere yolculuğu bile seccadede başlıyordu; meselâ, tabiîn neslinden Ebû Ubeyde el-Basrî vefat ettiğinde kıyamdaydı ve namaz kılıyordu.[11]

O dönemde, otuz-kırk sene, yatsının abdestiyle sabah namazını eda eden Vehb İbn Münebbih, Tâvus İbn Keysân, Saîd İbn Müseyyeb ve İmam A'zam gibi Hak dostlarının sayısı hiç de az değildi.[12]

Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri, otuz sene cemâatle namazı ve hatta ilk tekbiri hiç kaçırmamıştı. Kalbine biraz da olsa dünya düşüncesinin dolduğunu ve namazın hakikatini duyamadığını hissetse, o namazı tekrar kılardı. Her gün dört yüz rekât nafile kılmayı adet edinmişti. Otuz yıl boyunca yatsı namazından sonra hiç uyumadan ibâdetle meşgûl olmuştu. Muhadramûn'dan (Allah Resûlü'nün çağına yetişmesine rağmen O'nu göremeyenlerden) Ebû Osman en-Nehdî de akşam ile yatsı arasında yüz rekât namaz kılardı.

Bişr İbn el-Mufaddal ve Bişr İbn Mansur gibi gönül âleminin sultanları da her gün dört-beş yüz rekât nafile kılanlar arasındaydı. Dahası, onca dünyevî ve idarî işle meşgul olması gereken Abbasi Devleti'nin seçkin halifelerinden Harun Reşid'in de hilâfet süresi dahil ölene kadar her gün yüz rekât namaz kıldığı nakledilmektedir ki, bu, o devirlerde ruhları saran ibadet iştiyakını göstermesi açısından önemli ve çok güzel bir misaldir.

Aslında, tabakâta (Hak dostlarını derecelerine göre sıralayıp, hayatlarını ve eserlerini anlatan kitaplara) bakılsa, bu konuda daha pek çok örnek bulmak mümkün olacak ve selef-i salihîn arasında günde yüzlerce rekât namaz kılanların sayısının hiç de az olmadığı açıkça görülecektir.

Bir Seviye ve Gönül İşi

Bu arada, şu hususu da ifade etmeliyim: Tabiî ki, dinde asla zorluk yoktur; İslâm "yüsr" (kolaylık) üzere vaz' edilmiştir.[13] Resûl-i Ekrem Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm) kendisi ayakları şişene kadar namaz kıldığı hâlde ümmetine hep güçlerinin yettiği kadarını teklif etmiş ve onlara ibadet nev'inden bile olsa altından kalkamayacakları işleri üzerlerine almamaları tavsiyesinde

bulunmuştur. Bu açıdan, hem namazı tam duyma hem de çokça namaz kılma meselesi bir seviye ve gönül işidir. Bütün mü'minler, ibadet konusunda hem keyfiyet hem de kemmiyet itibarıyla her zaman daha ileri ufuklara teşvik edilirler ama bu hususta bir zorlama söz konusu değildir.

Nitekim, Nur Müellifi, "Bir tek saat, beş vakit namaza abdestle kâfi gelir."[14] derken dinin özündeki bu kolaylığa işaret etmiş ve objektif olan kaideyi göstermiştir. Yani, bütün insanları bağlayan bir hüküm söz konusu olduğunda, en zor şartlar altındaki kimselerin de nazar-ı itibara alınması gerektiği esasına binaen, nâmüsâit şartlara maruz kalan bazı mü'minlerin abdest de dahil bir saate sıkıştırmak suretiyle de olsa namazlarını mutlaka kılmaları gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, Hazreti Üstad, "Sakın deme, 'Benim namazım nerede, şu hakikat-i namaz nerede!' Zira bir hurma çekirdeği, mânen bir hurma ağacı gibidir."[15] buyurarak, namaz kılarken onun mânâsını anlamayan ve gönlünde hissetmeyen âmi bir insanın bile amel defterine bir ibadet hissesi kaydolacağını belirtmiştir. Bir hurma çekirdeğinden tâ mükemmel bir hurma ağacına kadar pek çok mertebeler bulunduğu gibi, namazın da derece derece olduğunu ama her mertebedeki namazın mutlaka ibadetin nurundan pay aldığını söylemiştir. Hazreti Bediüzzaman'ın bu ifadeleri, bizim gibi ümmîlerin ümidini bütün bütün kırmamak, insanları yeise düşürmemek ve objektif olanı öne çıkarmak içindir. Evet, Cenâb-ı Hak herkesin namazına bir mükâfat ihsan eder; fakat, bizim burada üzerinde durduğumuz husus namazın hakikati, ruhu ve özüdür.

Bu itibarla, bir mü'min hiç olmazsa farz namazlarını mutlaka "ikâme" keyfiyetiyle eda etmelidir. Yani, İşârâtü'l-İ'câz'da da belirtildiği üzere, "namazda lâzım olan tâdil-i erkâna riayet etmek, ibadetin özündeki müdavemet ve muhafaza mânâlarını gözetmek"[16] suretiyle namazın bütün rükünlerini ve esaslarını usulüne uygunca yerine getirmeli, onu matlaşmaya ve renk atmaya maruz bırakmadan hep ilk günkü neşve içerisinde devam ettirmeye çalışmalıdır. Günde en az beş defa namaz adlı o tatlı su kaynağına koşmalı, onunla yunup yıkanmalı, hatalarından ve günahlarından arınarak tertemiz bir ruh hâletiyle Mevlâ-yı Müteâl'e yönelmeli ve âdeta her vakitte bir kere daha miraç yapmalıdır.

Namazın Özü ve Mânâsı

Namazın özü, Cenâb-ı Hakk'ı tesbih, ta'zim ve O'na şükürdür. Evet, tesbih, tekbir ve hamd, namazın çekirdekleri hükmündedir. Ondandır ki, namazdaki bütün hareketlerde ve zikirlerde سُبْحَانَ اللّٰهِ , اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ve اَللّٰهُ أَكْبَرُ sözlerinin mânâları gizlidir. Bediüzzaman Hazretlerinin de ifade ettiği gibi,

iftitah tekbirinden selâm vereceğimiz ana kadar biz, hemen her an söz, hâl ve tavırlarımızla ya سُبْحَانَ اللّٰهِ deyip Cenâb-ı Hakk'ı takdis eder, ya اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ sözüyle hamd ü senâ hislerimizi seslendirir ya da اَللّٰهُ أَكْبَرُ diyerek O'na tâzimde bulunuruz.[17] Namaza başlarken söylenen tekbire, ibadete onunla başlandığı için "iftitah tekbiri" dendiği gibi; namaz içinde bazı şeylerin yapılması bu tekbirle haram kılındığı için ona "tahrim tekbiri" ya da "ihram tekbiri" de denmiştir. Aslında bu tekbir, mâsivaya ait her şeyi kendine haram kılarak harem dairesine adım atma, bütün dünyevîlikleri kapının dışında bırakma ve yalnızca Sultan-ı Kâinat'a teveccühte bulunma adına bir söz vermedir. O andan itibaren, namazın bütün dakikalarına, saniyelerine ve saliselerine tesbih, tahmid ve tekbir ruhunu işleme, bir mânâda bütün bütün namaz kesilme ve âdeta namazlaşma ahdi demektir. Melekler, bu sözün gereğini yerine getirerek namazını ikâme eden bir âbidin âlem-i misâle yansıyan resmini çizseler, ihtimal ortaya namaz çıkar; o insan ancak mücessem bir namaz kesilmiş olarak resmedilebilir.

Evet, namazı hakkıyla ikâme etmek istiyorsanız, tekbirle beraber mâsivâdan sıyrılmalı ve gönlünüzü sadece O'na açmalısınız. Dudaklarınızdan dökülen her kelimeye şuurunuzun mührünü basmalısınız. Meselâ, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ derken, bu sözün ne mânâ ifade ettiğini iyi bilmeli, onu derinlemesine mülâhazaya almalı, "Kimden kime olursa olsun bütün hamd ü senâlar, bütün minnet ve şükürler Allah'a (tebâreke ve teâlâ) aittir; bu hakikati ilan benim vazifem, Hâlık-ı Kâinat'ın da hakkıdır." diye gürlemelisiniz. Böylece, o söz, Cenâb-ı Allah'a yükselirken üzerine yüklediğiniz o derin mânâlarla beraber yükselmeli. O'nun Rahman ve Rahîm olduğunu ilan ederken, yine aynı derin duygularla dolmalısınız. مَالِكِ يَوْمِ الـدِّينِ hakikatini dile getirirken onun ihtiva ettiği mânâları da üzerine bir damga gibi vurmalı ve Cenâb-ı Hakk'a o yüküyle beraber göndermelisiniz. Namaz sizin için de bir miraç olmalı ve siz Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in miraçta duyduğu hakikatleri kendi idrak ufkunuzdan duymaya çalışmalısınız. Namazın bütün mânâlarını yudumlayarak adım adım yükselmeli, âdeta birinci kat semada Hazreti Âdem'le, ikinci kat semada Hazreti Yahya ve Hazreti İsa ile, üçüncü kat semada Yusuf Aleyhisselâmla, derken diğer katlarda Hazreti İdris, Hazreti Musa ve Hazreti İbrahim'le görüşmeli, her birinin hayatından ibretler almalı, huzurlarının insibağına ermeli ve bir adım daha atınca kendinizi haremgâh-ı ilâhîye girmiş gibi hissetmelisiniz. Namazın sonunda selâm verir vermez de huzurun adabına riayet edememiş olma endişesiyle bir kere daha ellerinizi kaldırmalı, yine, tesbih, tahmîd ve tekbir cümleleriyle dergâh-ı ilâhîye nazar

etmeli ve namazın mânâsını te'kid eden o mübarek kelimeleri otuzüçer defa tekrarlamalısınız. İşte, namazı böyle engin duygu ve düşüncelerle ikâme etmek gerekiyorsa, onu geçiştiremezsiniz; öncesinde yapılması icap eden hazırlıkları tam yapmalı ve onu mânâsına uygun bir tarzda eda etmelisiniz.

İbadetlerimizin Çehresindeki Solgunluk

Diğer taraftan, şayet kendinizi i'lâ-yı kelimetullaha adadığınıza inanıyorsanız, böyle bir vazifenin ve ona adanmışlığın ne ifade ettiğini de iyi düşünmeli ve ona göre bir tavır belirlemelisiniz. İ'lâ-yı kelimetullah, Allah'a imana çağrıdır; Peygamber Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem), sâir erkân-ı imaniyeyi ve İslâmiyeti kabule davettir. İ'lâ-yı kelimetullah, Allah'ın yüce adının her yerde duyulması, bir bayrak gibi dalgalanması ve ruh-u revân-ı Muhammedînin en karanlık köşelerde bile şehbal açması için çok ciddi cehd ü gayret ortaya koymaktır. İ'lâ-yı kelimetullah, zatında yüksek ve pek yüce olan "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah" hakikatini yükseltme; onu dünyanın dört bir yanında gökkuşağı gibi görülür ve herkes tarafından duyulur hâle getirme demektir. Öyleyse, şayet siz, insanları Allah'ı bilmeye, O'nun mesajını dinlemeye, varlığın çehresindeki ilâhî tecellîleri okumaya ve Mâbud-u Mutlak'a kulluğa çağırıyorsanız, önce kendiniz o ilâhî mesaja kulak vermeli, o tecellîleri okumalı, hakiki ve halis bir kul olmalı değil misiniz? Başkalarını kulluğa çağırdınız hâlde, kulluğun esası ve özü olan namaz gibi bir ibadeti tam eda etmiyorsanız, size yalancı demezler mi? Her defasında 'hele şu işten bir sıyrılalım' düşüncesiyle namaza duruyor ve onu aradan çıkarma duygusuyla sizin için bir kısım formalitelerden ibaret olan hareketleri yapmakla yetiniyorsanız, kendi kendinizi yalanlamış olmaz mısınız? Hemen aradan çıkaracak kadar değersiz gördüğünüz ve ancak bir an önce içinden sıyrılacak kadar değer verdiğiniz bir meseleye başkalarını çağırmanız mânâsız bir iş sayılmaz mı? Herkesi kendisine çağırdınız bir hakikatin sizin nazarınızda çok ciddi bir mesele olması lâzım değil mi? Siz herhangi bir mesele üzerinde kemâl-i ciddiyetle durmuyorsanız, onun kıymetli olduğuna başkalarını nasıl inandıracaksınız ki!..

Zaten, Müslümanlar olarak bizim en büyük dertlerimizden birisi ibadetlerimizin çehresindeki bu solgunluktur. Ne acıdır ki, camilerimiz ve oralarda saf tutan insanlar hazan yemiş yapraklar gibi; kimisi esniyor, kimisi uzanmış yatıyor, kimisi mihrapta bile dünya konuşuyor, kimisi bir an önce namazın bitmesini ve kendisini dışarıya atmayı bekliyor. Suizan etmek istemiyorum ama dışa akseden görüntü, –istisnalar olsa da genel itibarıyla– Allah'la tam alâkası olmayan, Peygamberini iyi tanımayan, dedesinin camiye

gittiğini gördüğü için mescidin yolunu tutan, babasının namaz kıldığına şahit olduğundan dolayı onu taklîden safta yerini alan ve sadece şekilde, surette kalan kimselerin hâlini andırıyor. Bundan dolayı da, caminin ve camideki cemaatin hâli başkalarına bir şey ifade etmiyor; ibadet, İslâm'a çağıran bir hâl dili olarak vazife görmüyor. Şayet, biz tam bir inanmışlık hâli ortaya koysak, Hazreti Pîr-i Mugân'ın beyanıyla, "Ağzımız Kur'ân-ı Kerim'i okurken, hâl ve tavırlarımızla da onu temsil etsek, ahlâk-ı İslâmiyenin ve hakaik-i imaniyenin kemâlâtını ef'âlimizle göstersek, sair dinlerin tâbileri, elbette cemaatlerle İslâmiyete girecekler; belki küre-i arzın bazı kıt'aları ve devletleri de İslâmiyet'e dehâlet edecekler."[18] Fakat maalesef, biz İslâmiyeti kendi câzibesiyle yansıtamıyoruz.

Aslında, Müslümanlık bir farklılığın sesi ve soluğudur; hakiki bir mü'min namaz kılarken, onun rükûuna bakan ona hayran olmalı, secdedeki hâlini gören neredeyse bayılmalı, Mevlâ-yı Müteâl karşısında inlemesini duyan kendisinden geçmeli ve onunla beraber secdeye kapanmalıdır. İşte, İslâm bu şekilde temsil edilmeyince karşı tarafta da mâkes bulmuyor; hiç kimse şekle bağlı yatıp kalkmalarda namazın ruhunu ve onun kutsî câzibesini göremiyor.

Tesir, Allah'la Münasebete Vâbestedir

Ayrıca, i'lâ-yı kelimetullah yolunda ortaya konan gayretlerin muvaffakiyetle neticelenmesi ancak Allahü Azimüşşân'ın kabulüne ve O'nun değerlendirmesine vâbestedir. Cenâb-ı Hak, kendisiyle irtibatı kavî olmayanları kat'iyen tesirli kılmaz. Onunla derin bir münasebet içinde bulunmayanlar, kime ne anlatırlarsa anlatsınlar hiç kimsenin ruhuna giremez, hiçbir kulu doğru yola iletemez ve tek kişiyi bile sıradan bir insan olmaktan çıkarıp kalb ve ruhun hayat derecesine yükseltemezler. Allah (celle celâluhu) yolundakilerin sesine-soluğuna değer atfeder; onların söz ve tavırlarına tesir lütfeder.

Bu açıdan da, Kur'ân'ın hâdimleri, Hak nezdindeki kıymetlerini Allah'la münasebetlerinde aramalı ve şeklî, sûrî şeylerin dergâh-ı ilâhîde bir kıymet ifade etmediğini bilmelidirler. Evet, bir hadis-i şerifte de vurgulandığı gibi, Allah Tealâ sizin şekillerinize, zahirî hâllerinize, sûrî yatıp kalkmalarınıza değer vermez; Cenâb-ı Hak, ancak kalbî heyecanlarınıza, iç derinliklerinize ve gönlünüzden nebeân eden, içinizin yansıması olan samimi davranışlarınıza bakar ve onları değerlendirir. Şayet, davranışlarınızda kalbî bir derinlik yoksa ve onlar gönlünüzden kopup amel sahasına dökülmüyorsa, o zaman bütün cehd ü gayretiniz beyhûdedir.

Öyleyse, iman hizmetine adanmış ruhlar, hem *"Ey iman edenler! Niçin yapmadığınız şeyleri söylüyorsunuz?"*[19] itâbına (azarlama) muhatap olmamak, hem de "Neden insanları çağırdığınız hakikatleri hakkıyla temsil etmemek suretiyle yalancı durumuna düşüyor ve İslâm'ın çehresini karartıyorsunuz?" sualine maruz kalmamak için azamî gayret göstermelidirler. Konumuzla alâkalı olarak da, farz namazları hakkıyla ikâme etmenin yanı sıra, tam bir namaz kahramanı hâline gelebilmek için şu hususlara çok dikkat etmelidirler:

Namaz Kahramanı Olabilmenin Üç Şartı

1. Allah Resûlü (aleyhi ekmelüttehâyâ) bize bir hedef gösterirken, Cennet'te yüz mertebe bulunduğunu ve Firdevs'in, makam bakımından en yüksek derece olduğunu belirttikten sonra, *"Allah Teâlâ'dan Cennet'i istediğiniz zaman, Firdevs'i isteyiniz."*[20] buyurarak, himmetimizi âli tutmamız gerektiğine işaret etmiştir. Dahası, bize Firdevs talebinden de öte isteklerde bulunma edebini öğretmiş ve Cenâb-ı Hak'tan neler isteyebileceğimizi gösteren dualar talim buyurmuştur. Ondan öğrendiğimiz dualar sayesindedir ki, sabah-akşam *"Allahım, cemâlini seyretme arzusuyla içimizi doldur, Sana kavuşma şevkiyle gönlümüzü coştur ve ötede cemâlinle bizi serfiraz kıl."* diyoruz; cemâlullahı müşâhedeye, rıza-yı ilâhîyi tahsile ve rıdvâna ermeye talip olduğumuzu ilan ediyoruz. Evet, Peygamber Efendimiz'den öğrendiğimiz bu dualar, asla dûnhimmet olmamamız ve himmetimizi hep âlî tutmamız gerektiğini salık veriyor.

Dolayısıyla, namazın hakikatini idrak etme hususunda da yüce himmetli olmalı; Cenâb-ı Hak'tan selef-i salihînin ibadet aşk u iştiyakını, onlardaki kulluk temkinini dilenmeli ve namazı şuurluca ikâme edebilmek için inayet-i ilâhiyeyi talep etmeliyiz. Belki her birimiz şöyle demeliyiz: "Allahım, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz namazı hangi enginlikte ikâme ediyor idiyse, bana da o idraki lütfeyle; namazın mânâsını benim ruhuma da duyur. Rabbim, ben de Peygamber Efendimiz'in eda ettiği gibi namaz kılmak ve onu benliğimin bütün zerrelerinde duymak istiyorum.. namaz esnasında Senden başka bütün mülâhazalara karşı kapanmayı ve tamamen namazlaşmayı arzu ediyorum.. Ne olur Allahım, bu lütfunu bana da nasip eyle!.."

Evet, peygamberâne bir ibadet ufkuna mazhar olmayı istemek peygamberlik istemek demek değildir. Bu talep, her hususta takip edilmesi gereken İnsanlığın İftihar Tablosu'nu ibadet hayatı itibarıyla da örnek almak ve namazda daha bir derinleşmek talebidir. Sizin bu türlü bir duanız kat'iyen boşa gitmez. Bu duada istekli ve ısrarlı olursanız, Allah sizi mahrum etmez; inşaallah o sayede

maiyyete ulaşırsınız. Siz bu kadarcık bir istek izhar edince Sultan-ı Ezelî de kendi ululuğu, azameti ve rahmetinin enginliği ölçüsünde Zât'ına yaraşır bir mukabelede bulunur. Bu açıdan, meâliye müştak olmak ve ulvi hedeflere göz dikmek himmeti âlî tutmanın ifadesidir; namazı ikâme hususunda da insan hep daha yükseklere tâlib olmalıdır.

2. Namazın hakikatini idrak etme isteği kavlî ve kalbî bir duadır; bu duanın fiilî yanını ise, en başta bu mevzuda yazılmış eserleri okumak teşkil eder. Namazı şuurluca kılmak isteyen bir mü'min şayet onunla alâkalı üç-beş kitap okumamış, büyüklerin bu konudaki mütalâalarını öğrenme gayretinde bulunmamış ve meselenin nazarî yanını dahi ihmal etmişse, onun bu talebinde samimi olduğu söylenemez. Öyleyse, namaz yolcusu ikinci adım olarak, gönlüne ibadet iştiyakı salacak, onu namazın nurlu iklimlerinde dolaştıracak ve mânâ âleminin büyüklerinin namazla alâkalı engin anlayışlarını, derin duyuşlarını aktararak içine haşyet dolduracak makaleleri ve kitapları okumalıdır. Hazreti Üstad, bazı risaleleri önemli gördüğünden dolayı yüz on beş defa okuduğunu belirtmiştir. Bir mü'min, Zât-ı Ulûhiyet hakikatiyle, iman esaslarıyla ve ibadetlerin mânâ buuduyla alâkalı birkaç eseri hiç olmazsa birkaç defa gözden geçirmeli değil midir? Evet, Kur'ân talebeleri, Hazreti Gazzâlî, Hazreti Mevlâna ve Hazreti Bediüzzaman gibi Hak dostlarının namazla alâkalı mütalâalarını ve günümüzde kaleme alınmış namaza dair makaleleri mutlaka okumalı ve konuyla alâkalı müzakerelerde bulunmalıdırlar.

3. Hem kavlî hem de fiilî duada ısrarlı olma, matlubu elde etme mevzuunda kararlı ve istikrarlı bir tavır ortaya koyma ve aktif sabırla, adım adım hedefe yürüme de neticeye ulaşma yolunda çok önemli diğer bir şarttır. Namaz sevdası tâlibin gönlüne hemen düşmeyebilir; insan birkaç günde, birkaç ayda, hatta birkaç yılda namaz hakikatini duyamayabilir. Dolayısıyla, talepte ve neticeye götürecek sebepleri yerine getirme mevzuunda ısrarlı olmak pek mühimdir.

Şayet, namaz kahramanlığına adaysanız, sizi o ufka taşıyacak bütün argümanları kullanmayı ihmal etmemelisiniz. Hangi ses, hangi soluk sizi şahlandırıyor ve kalbinizi coşturuyorsa, bir kere değil, belki yüz kere aynı vesileye başvurmalısınız. Belki bir kitabı onlarca kez okumalı, bir kaseti birkaç kere dinlemeli, bir büyüğün sözlerine defalarca kulak vermeli ve oturup kalkıp hep gözünüzü diktiğiniz hedefi düşünmelisiniz. "Olmuyor!" diyerek, yoldan dönmeyi asla aklınıza getirmemeli ve kat'iyen aceleci davranmamalısınız. Unutmamalısınız ki, bu yolda belki senelerce sular gibi çağlayacak, pek çok kayaya çarpacak, ama her an biraz daha arınacak ve sonunda ummana ulaşacaksınız. Niyetinizin derinliği ve gayret ü himmetinizin yüceliği nisbetinde ötede siz de her biri bir namaz aşığı olan "ilkler"in hemen arkasında yerinizi

alacaksınız.

1 Nesâî, *işretü'n-nisâ* 1; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/128, 199, 285.
2 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 12/84; ed-Deylemî, *el-Müsned*, 1/172.
3 Buhârî, *tefsîru sûre* (48) 2; Müslim, *sıfatü'l-münâfikîn* 79-81.
4 Bkz.: Buhârî, *teheccüd* 9; Müslim, *salâtü'l-müsâfirîn* 204.
5 Ebû Dâvûd, *salât* 156; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/25.
6 Şuarâ sûresi, 26/218-219.
7 Ebû Dâvûd, *tahâret* 79; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/343.
8 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ* 3/310; İbnu'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve* 2/213.
9 İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve* 3/350.
10 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 7/145; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve* 3/349.
11 ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* 6/167.
12 Bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 1/359.
13 Buhârî, *îmân* 29; Nesâî, *îmân* 28.
14 Bediüzzaman, *Sözler* s.21 (Dördüncü Söz).
15 Bediüzzaman, *Sözler* s.290 (Yirmi Birinci Söz, Birinci Makam).
16 Bediüzzaman, *İşârâtü'l-İ'câz* s.42.
17 Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s.42-50 (Dokuzuncu Söz).
18 Bkz.: Bediüzzaman, *Emirdağ Lâhikası-2* s.128.
19 Saf sûresi, 61/2.
20 Buhârî, *cihâd* 4; Tirmizî, *cennet* 4; İbn Mâce, *zühd* 39.

İmanın Tadını Almak İçin...

Soru: *Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünneti olarak her sabah okuduğumuz duaların birinde* اَللّٰهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْإِيمَانَ وَزَيِّنْهُ فِي قُلُوبِنَا وَكَرِّهْ إِلَيْنَا الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ وَاجْعَلْنَا مِنَ الرَّاشِدِينَ *diyoruz.*[1] *Bu duanın mânâsını ve onu tekrar ederken hangi mülâhazalar içinde bulunmamız gerektiğini lütfeder misiniz?*

Cevap: Peygamber Efendimiz'in hayat-ı seniyyeleri âdeta bir yalvarış ve yakarış dantelası mahiyetindeydi; O, sabah kalktığında, akşamı idrak ettiğinde, abdeste yöneldiğinde, ezanı dinlediğinde, Hakk'a kurbet vesilesi sayılan her ibadetin içinde ve sonunda, yeme-içme, uyuma, yolculuğa çıkma, seferden dönme, arzî ve semavî belâ ve musibetlere maruz kalma esnasında, hastalık ve rahatsızlıklara müptela olduğunda, keder ve sevinç vesilelerinin zuhuru hengâmında hep el açar, Mevlâ-yı Müteâl'e yönelir, tazarru ve niyazla iki büklüm olur ve sürekli O'na yalvarırdı. Kur'ân-ı Kerim'in sabah ve akşam vakitlerinde Allah'ı zikretme üzerinde hususiyle durmasından olsa gerek, Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu vakitlere özellikle önem verir, her sabahı ve her akşamı bereketli birer dua zamanı olarak değerlendirirdi.

Allah Resûlü'nün bilhassa hemen her sabah namazından sonra tekrarladığı dualardan biri de sorunuza mevzu teşkil eden şu mealdeki dua idi: *"Allahım, imanı bize sevdir ve onu kalblerimizde güzelleştir, gönüllerimizi onunla donat; küfre, fıska ve isyana karşı içimizde tiksinti uyar ve bizi rüşde ermişlerden, doğru yolu bulmuşlardan eyle."*[2]

Teennî Rahman'dan, Acele Şeytan'dan[3]...

Aslında bu dua, Hucurât sûresinin 7. âyet-i kerimesinden muktebestir (alınmıştır). Müfessirlere göre, söz konusu âyet,[4] Benî Mustalik kabilesiyle alâkalı bir haber üzerine gelişen hâdiseler münasebetiyle nâzil olmuştu. Mustalikoğullarının zekât vermeye yanaşmadıkları ve Peygamber Efendimiz'le savaşmak için hazırlık yaptıkları şeklinde bir haber ulaşmıştı mü'minlere. Bu haber karşısında çok heyecanlanan bazı sahabiler hemen saldırıya geçmek gerektiğini söylemiş ve âsilerin çabucak cezalandırılmaları istikametinde görüş beyan etmişlerdi. Haddizatında o birkaç sahabinin fevrîlikleri, Allah'ın dinine bağlılıklarından, kalblerindeki iman aşkından, küfre ve isyana karşı duydukları öfkeden dolayıydı. Mustalikoğullarının, Allah Resûlü'nün emrine itaat etmediklerini ve zekât vermeye yanaşmadıklarını duyar duymaz, gönüllerindeki din gayretiyle hemen ayağa kalkmış ve Resûl-i Ekrem'e isyan eden bu kabileyle

savaşmak üzere yola koyulma niyetlerini izhar etmişlerdi.

Fakat, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların savaş isteklerini hemen kabul etmemiş, önce durumun incelenip haberin doğru olup olmadığının tespit edilmesi lâzım geldiğini söylemiş ve bu vazife için de Hazreti Halid'i görevlendirmişti. Hazreti Halid (radıyallâhu anh) gece vakti Benî Mustalik mahallesine varmış, gözcülerini onların arasına göndermiş ve kendisi de etrafı kontrol etmişti. Gözcüler geri dönünce, Mustalikoğullarının İslâm'a bağlı olduklarını, onların ezanlarını duyduklarını ve namazlarını gördüklerini haber vermişlerdi. Sabah olunca Hazreti Halid bizzat Mustalikoğullarına gitmiş; onların kat'iyen isyan etmediklerini, biatlarını koruduklarını, zekâtı bir vazife bildiklerini ve onu îfâ etmeye gönülden razı olduklarını görmüştü. Şahit olduğu manzara karşısında çok memnun kalan Hazreti Halid durumu Resûlullah'a iletince, Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelüttehâyâ) *"Tedbirli davranmak Allah'tan, acele ise şeytandandır."* buyurmuştu. İşte, bu olayın akabinde hükmü kıyamete kadar kalacak ve benzer meselelerde Müslümanlara hep ışık tutacak olan söz konusu âyet indirilmişti.[5]

İçinizde Allah Resûlü Var!...

Sorduğunuz duanın da menşei olan bu ilâhî beyan meâlen şöyledir:

"Hem düşünseniz ya, Allah'ın Resûlü sizin aranızda bulunmaktadır. Şayet o pek çok işte size uysaydı, hâliniz yaman olurdu. Ama Allah size imanı sevdirdi ve onu kalblerinizde güzelleştirdi; inkârdan, fâsıklıktan ve isyandan ise sizi iğrendirdi. Zaten doğru yolda yürüyenler de Allah'ın bu lütuflarına mazhar olan kimselerdir."[6]

Cenâb-ı Hak, herhangi bir teklifle gelen ve kendi fikrine göre hareket edilmesini dileyen kimselere aslında âşikar olan, çok mühim bir hakikati hatırlatıyor; onlara önce *"Düşünseniz ya, Allah'ın Resûlü sizin aranızda bulunmaktadır; bilin ki Allah'ın elçisi içinizdedir."* diyor. Her şeyi gören, her sesi işiten ve her şeyi bilen Cenâb-ı Hak ile sürekli irtibat hâlinde bulunan Resûl-i Ekrem'in –o engin firaset ve basiretiyle her zaman tam isabet kaydedecek olsa da– yalnız başına adım atmadığını, her zaman vahiyle müeyyed olduğunu ve Allah'ın hıfz u inayeti altında bulunduğunu, dolayısıyla da kat'iyen ümmetini tehlikeli yola sevk etmeyeceğini, felâkete sürüklemeyeceğini ve asla onlara yanlış yaptırmayacağını belirtiyor. Birisi gizli bir iş yapsa, birisi bir yalan söylese, bir başkası bir sır taşısa ve bir diğeri bir entrika çevirse, bunların hepsini ve olup biten her şeyi Cenâb-ı Hakk'ın görüp bildiğini ve dilediğinde Peygamberine haber verdiğini vurguluyor.

Bazılarının bir anlık heyecanla bu hakikati hatırdan çıkartmış olmalarına binaen, onlara nasıl bir rehberin ardında olduklarını bir kere daha hatırlatıyor.

Daha sonra Allah Teâlâ, *"Şayet o pek çok işte size uysaydı, hâliniz yaman olurdu."* diyerek, onlara kendi tekliflerinde ısrarcı davranmamalarını, herhangi bir meselede Resûl-i Ekrem'in seçtiği yolun mutlaka en selâmetli yol olacağını, O'na itaat ettikleri sürece muhtemel pek çok sıkıntı ve belâdan sağ salim kurtulacaklarını ve mutlaka sâhil-i selâmete ulaşacaklarını ihtar ediyor. Allah Resûlü'nün gösterdiği istikamette hareket etmenin onlar için her zaman daha hayırlı, daha kolay ve daha zahmetsiz olacağını ve bu gerçeğe rağmen, Resûlullah'a ısrar eder de onu hayırlı olarak gördükleri hususlarda kendi görüşlerine uymaya zorlarlarsa, çok büyük sıkıntılara düşeceklerini bildiriyor. Bütün işlerinde Cenâb-ı Hakk'ın ve O'nun elçisinin emirlerine göre adım atmalarını, teslim ve tevekkül üzere yaşamalarını ve neticede yüce Allah'ın takdirine razı olmalarını tembih ediyor.

İmanla Mamur Gönüller

Allah (azze ve celle) bu ikazların akabinde, ashab-ı kiramı tezkiye ediyor; aralarından birkaç kişi fevrî davransa ve kendi fikirlerine uyulmasını dilese de, umum sahabenin teennî ile hareket ettiğini; çoğunluğun Resûl-i Ekrem'in emir ve işaretlerini bekleyerek hakikî mü'minlere yakışır bir tavır sergilediğini îmâ ediyor. Sahabe arasında bazı gençlerin, münafıklar tarafından sıkça tekrar edilen "Eğer bizi dinleseydiniz başınıza bunlar gelmezdi!" şeklindeki alaylı sözlerin de tesiriyle, muvakkaten kendi tekliflerine uyulmasını mantıklı görmüş, aceleci davranmış, yakışıksız mütalâalarda bulunarak sevimsiz beyanlarla Resûl-i Ekrem'i üzmüş ve bir süre fikirlerinde ısrar ederek işi kendileri hakkında zorlaştırmış olabileceklerini, ama bunların sayısının çok az olduğunu, neredeyse bütün ashab-ı kiramın kendilerine yakışan şekilde davrandıklarını belirtiyor. Sonra da onların imanın tadını almış, gönlü onunla mamur kılınmış, içine küfür, fisk ve isyana karşı tiksinti salınmış hâlis mü'minler olduklarını ve yürüdükleri yolun doğruluğunu nazara veriyor. Dahası, gençliğin verdiği coşku ve imanın hâsıl ettiği heyecanın da tesiriyle geçici bir süre hislerine mağlûp olup âsilerle savaşılması konusunda Allah Resûlü'ne karşı farklı teklifler öne süren kimselerin de, o ilk şok anından sonra tekrar sükûnete erdiklerini, ilâhî bir nimet ve ihsan olarak kalblerine doldurulan iman sevgisi ve küfür, fisk, isyan türünden günahlara karşı tiksinti hissi sayesinde rüşde ermiş, hakikati bulmuş sahabilerin arasına dahil olduklarını îmâen ifade ediyor.

Ayrıca, bu âyet-i kerimede sevginin ve imanın gereğine de vurguda bulunuluyor. Âdeta, sahabe-i güzin efendilerimize şöyle deniyor: Allah size

imanı sevdirdi, onu kalblerinize sevgili kıldı, dolayısıyla iman ettiniz; gönüllerinizi saran o imanı zamanla daha bir güzelleştirdi, içinizi onunla donattı ve iman sizi Peygamberin etrafında hâlelenmeye, imanın gereğince salih ameller işlemeye sevk etti, bu niyetle Allah Resûlü'ne biat ettiniz. Madem, imanı sevdiniz ve onunla kalbinizin şenlendiğini hissettiniz, Resûl-i Ekrem'i sevdiniz ve onun yolunda olacağınıza söz verdiniz, öyleyse o size ne teklif ederse etsin, ona itaat etmeli ve emre itaatteki inceliği kavrayarak bütün emirlerine bilâ kayd u şart inkıyadda bulunmalısınız. *"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin."*[7] âyet-i kerimesinde dile getirildiği üzere, Resûlullah'a itaat etmelisiniz ki Allah da sizi sevsin, sizin hakkınızda sevmek fiilinin lâzımını yerine getirsin.

Küfür, Fısk ve İsyan

Allah Tebâreke ve Teâlâ imanın zikrinden sonra üç felâket sebebine dikkatleri çekiyor; *"İnkârdan, fâsıklıktan ve isyandan ise sizi iğrendirdi."*[8] diyerek, kalbin küfür, fisk ve isyanı kerih bulmasını, onlardan iğrenmesini de ilâhî bir nimet olarak zikrediyor.

Malum olduğu üzere; küfür, imanın zıddıdır; Allah'a inanmamak, hakkı kabul etmemek ve inkâr ile Allah'ın nimetlerini örtmek demektir. Haddizatında, bir kalbe imanın sevdirilmesi ve onunla gönlün mamur edilmesi küfürden iğrenmeyi gerektirir. İmanın tadını alan bir insan küfürden mutlaka tiksinir. Nitekim, İnsanlığın İftihar Tablosu (aleyhissalâtü vesselâm) şöyle buyurmuştur: *"Şu üç haslet kimde bulunursa, o imanın tadını duyar: Allah'ı ve O'nun Resûlü'nü her şeyden ve herkesten daha fazla sevmek; sevdiğini yalnız Allah rızası için sevmek ve Allah onu küfürden kurtardıktan sonra yeniden küfre düşmeyi ateşe atılmaktan daha kerih görmek."*[9] Evet, imanın tadını alan bir insan Allah'ı ve Resûlü'nü her şeyden artık sever, onları andığı zaman âdeta burnunun kemikleri sızlar. Sevdiğini Allah için sever; Allah'a kulluğundan, O'na yakınlığından, O'nun yolunda bir tebliğ adamı, bir münadî, bir müezzin olduğundan ve insanları Hakk'a ulaştırmaya gayret ettiğinden dolayı Hazreti Şâh-ı Geylânî, İmam Rabbânî, Hazreti Bediüzzaman gibi kimselere karşı muhabbet besler. Diğer insanlara ve sâir mahlukata karşı alâkası da hep Cenâb-ı Hak'tan ötürüdür. Bir de, Allah, Cehennem'e yuvarlanma sebebi olan küfürden kurtarıp imana erdirdikten sonra yeniden küfre ve küfrün sebeplerine dönmeyi ateşe atılmak gibi çirkin görür, böyle bir âkıbetin hayaliyle bile ürperir ve tir tir titrer. Sürçmemek, düşmemek ve bütün bütün kaybetmemek için Gaffâr u Settâr'a sığınır; küfre açılan kapılardan da hep uzak kalmaya çalışır. Fısk ve isyan da küfre ve ebedî hüsrana açılan o kapılardandır ve

imanın neşvesini kalbinde duyan bir insanın bu iki tehlikeli sahadan fersah fersah kaçması gerekmektedir.

Fısk; Allah'ın emrini terk etmek, hak yoldan çıkmak ve büyük günahları işlemek veya küçük günahlarda devam etmek suretiyle Allah'a itaat dairesinden uzaklaşmak mânâlarına gelir. Dinin vaz'ettiği çerçevede kalmayan, diyanetin belirlediği daire içinde hayatını sürdürmeyen kimseye "fâsık" denir. Fıskın, zararlı olmak, söz dinlememek ve sürekli kötülük yapmak gibi anlamları da vardır; bundan dolayıdır ki, farklı rivayetleri bulunan bir hadiste beş çeşit hayvan için fâsık terimi kullanılmıştır. Deliklerinden çıkıp evin içinde cirit attıklarından ve etrafa zarar verdiklerinden dolayı "fevâsıku'l-büyût" olarak da anılan fareler bunlardandır. İsyan ise, itaatsizlik, ayaklanma ve başkaldırma demektir; Allah'ın emirlerine karşı gelme, O'na itaat etmeme ve günah işleme mânâlarına gelmektedir.

Evet, âyet-i kerimede küfür imana, fisk ve isyan da imanın tezyinine, güzelleştirilmesine karşılık olarak getirilmiş gibidir. Bu itibarla, burada füsûk yalancılık demektir, doğruluk ve itaatten kavlen çıkmayı ifade eder; isyan ise, emri terk ile fiilen taatten çıkmak mânâsındadır.

Yetmiş Yaşındaki Yaramaz Çocuklar

Bahsini ettiğimiz âyet, *"İşte doğru yolda olanlar, gerçek rüşde erenler bunlardır."* ifadesiyle sona ermektedir. Demek ki, rüşde erenler, ancak imanı sevip onunla kalbini güzelleştiren, gönlünü iman şuâlarıyla ışıklandıran, küfrü, fıskı ve isyanı iğrenç görüp onlardan sakınan ve hep imanın gösterdiği istikamette ilerleyip doğruluk ve itaatten hiç ayrılmayan kimselerdir. Demek ki, rüşde ermek yaş ile olmamaktadır. Nice yetmiş yaşında insanlar vardır ki, henüz on beş yaşını idrak etmemiş çocuklar gibi yaşamaktadırlar. Önlerini arkalarını bilmeyen, hevâ-yı nefse uyup her gün tonla günah işleyen bu yaramazların ne gözleri kontrol altındadır ne de kulakları.. ne dilleri günahtan uzaktır ne de sâir uzuvları... Rüşd, iyiyi-kötüyü ayırabilme, hak yolunda sağlam, sabırlı ve tam bir isabetle dosdoğru yürüme demektir. Bu itibarla da, rüşde ermiş, kendini idrak etmiş ve doğru yolu bularak sırat-ı müstakîme girmiş insan arıyorsanız, onları ancak imanı sevip gönlünü onunla zinetlendiren küfür, fisk ve isyandan da nefret eden kimseler arasında bulabilirsiniz.

Şayet, bir insan –inandığını iddia ettiği hâlde– küfre karşı teyakkuzda bulunmuyorsa, fisk u fücur deryasına yelken açmışsa, isyan vadilerinde dolaşıp duruyorsa, gözünü-kulağını, dilini-dudağını harama açık tutuyorsa... yaşı kaç olursa olsun, ona raşid demek, onun rüşde erdiğini söylemek çok zordur. Böyle

biri hakkında verilecek hüküm, olsa olsa sefih, bunak, aptal ve akılsız şeklinde olacaktır. Neden? Çünkü, böyle biri, kalbini yaralıyor, dünyada iman evini yıkıyor ve ahiret hayatını dinamitliyor demektir. İşlediği günahlarla Cennet saraylarını yıkan bir insana nasıl rüşde ermiş denebilir ki? Her bir günahla oradaki kasırlarının bir tarafını çökerten ve Cennet otağını harap eden bir insanın iyiyi-kötüyü tefrik edebildiği söylenebilir mi?.. Hazreti Pîr-i Mugân "Burada bir اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ dersin orada bir Cennet meyvesi yersin."[10] demiyor mu? Öyleyse, burada bir namaz kılarsın, orada bir Cennet kasrı kurarsın... Burada bir günah işlersin, orada kocaman bir sarayı yerle bir edersin... Evet, beyan-ı ilâhîde bu hususa da işaret edilmiş ve rüşde ermenin dinamikleri bir bir sayılıp doğru yolda bulunuyor olmanın şartları belirtilmiştir.

İşte, ömrünün hemen her anını tazarru ve niyaz ile değerlendiren Seyyidü'l-Mürselîn Efendimiz, mezkûr âyet-i kerimeden[11] iktibas ettiği ifadeleri de dualaştırmış ve اَللّٰهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْإِيمَانَ وَزَيِّنْهُ فِي قُلُوبِنَا وَكَرِّهْ إِلَيْنَا الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ وَاجْعَلْنَا مِنَ الرَّاشِدِينَ yakarışıyla[12] Allahu Azîmüşşân'a teveccühte bulunmuştur.

Sürekli Teveccüh

Peygamber Efendimiz bu duasında söz konusu ilâhî beyanda üzerinde durulan önemli bir hususu da nazara vermiştir. Cenâb-ı Allah, mü'minlerin kalblerinde iman meşalesini tutuşturanın, onları küfür, fasıklık ve isyan şerrinden kurtaranın ve rüşde ermiş, doğru yolu bulmuş kimselerden kılanın bizzat Kendisi olduğunu hatırlattığı gibi; Allah Resûlü de *"Allahım bizi rüşde erenlerden kıl!"* derken اِجْعَلْنَا ifadesini kullanmış ve sırat-ı müstakimi bulmanın ancak Cenâb-ı Hakk'ın ca'liyle mümkün olacağına dikkat çekmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de çok yer alan ve dualarımızda sıkça kullandığımız جَعَلَ kelimesi sürekli teveccühün ve duada temadînin lüzumuna işaret eden bir ifadedir. Çünkü, Hazreti Âdem'in hilâfeti Cenâb-ı Hakk'ın ca'liyle olduğu gibi, insanların dünyada iyi birer mü'min olmaları da yine O'nun ca'line, lütuf ve ihsanıyla öyle eylemesine bağlıdır. İşte, bu hakikat çok önemli bir tembihi ihtiva etmektedir. Bu kelimenin tercih edilmesinin mânâsı şudur: Sizin bir kere bir lütfa mazhar olmanız, bir ihsanla serfiraz kılınmanız ve bir konuma ulaştırılmanız, o lütf u ihsanla gelen nimete sahip olduğunuz ve konumunuzu temellük ettiğiniz mânâsına gelmez. Bir mevkiye ulaşmanız, orada kalmanız adına yeterli teminat sayılmaz. O nimet size ait değildir; birisi tarafından verilmiştir ve temâdîsi de liyakatınızı izhar etmenize bağlanmıştır. Dolayısıyla, onun verildiği gibi alınması da her an ihtimal dahilindedir.

Meselâ, insana bahşedilmiş olan halifelik, yani yeryüzünde Cenâb-ı Hakk'ın halifesi olma şeklindeki o yüce makam, insanın kendi malı değildir; ona emanettir ve her an onun elinden alınabilir. Nasıl ki, şeytan, ihraz ettiği konumu kendi malı gibi görmek suretiyle kibre kapıldı, aldandı ve tavrını iyi belirleyemediğinden dolayı baş aşağı gayyaya yuvarlandı; Hazreti Âdem için de öyle bir ihtimal mevzuubahisti; yapması gerekli olan şeyi, yapması gerektiği yerde yapmasaydı hilâfeti elinden alınırdı. Fakat, Hazreti Âdem, *"Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer merhamet buyurup da kusurumuzu bağışlamazsan apaçık hüsrana uğrayanlardan oluruz!"*[13] türünden sızlanışlarıyla kulluk edebine riayet etmişti. Halkına kızan, onlardan ayrılan, sonra gecenin, denizin, dalgaların ve balığın karanlıkları içinde *"Yâ Rabbi! Yegâne ilâh Sensin, Senden başka mâbud-u hakikî yoktur. Sübhansın, bütün noksanlardan münezzehsin, yücesin. Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!"*[14] şeklinde Mevlâ-yı Müteâl'e yakaran Hazreti Yunus, hâlis bir kula yakışan tavrı takınmış ve bu sayede Hak karşısındaki konumunu korumuştu.

Hem âyât-ü beyyinâtta zikredilen kelimeler hem enbiyâ-i izâm efendilerimizin tavırları hem de Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ifadeleri bize hâlihazırdaki durumumuza güvenmememizi, "Bir kere bulduk, kurtulduk" şeklindeki mülâhazalara asla düşmememizi ve her zaman tazarru ve niyazla Cenâb-ı Hakk'a yönelip O'nun hıfz u inayetine sığınmamızı tembih etmektedir. Demek ki, insan-ı kâmil ufkuna yürüme ve en azından mü'minlik vasfını yitirmeme ancak böyle sürekli bir teveccühle mümkün olmaktadır.

Evet, gerçekten inanmış ve rüşde ermiş bir mü'min, her türlü günahı çok kerih gören ve günaha, hataya, hiçbir ma'siyete asla bulaşmamaya çalışan insandır. O, işleyeceği her günahla, kendisine bahşedilen iman kristalinin kirleneceğine, hatta çatlayacağına inanır. Bir yerde, herhangi bir şekilde sürçüp günah işlediği ve isyan atmosferine kaydığı zaman ise, hiç vakit kaybetmeden kalkıp tevbe ve istiğfarla yeniden arınır. Bu arınma ameliyesini de kesinlikle tehir etmez; çünkü her an sırtındaki o Kafdağı'ndan daha ağır yükle, Rabbinin huzuruna gitmeyeceğine dair elinde bir senet yoktur. Günaha bir dakika bile ömür bağışlamanın kendi aleyhine olduğunu çok iyi bilir. Onun itikadına göre, hiçbir günaha bir an dahi olsa yaşama hakkı verilmemelidir. Zira o, tevbe ile çabucak silinmezse, kalbi ısıran zehirli bir yılan hâlini alıp orada yuvalanabilir ve üreyip çoğalabilir. Tevbesi geciktirilen her günah yeni bir günaha davetiye sayılır. Öyleyse, hakikî bir mü'min, herhangi bir günah işlese, meselâ, gözüne bir haram girse, haram bir lokma yese, bir yalan söylese... hemen o vebalden

kurtulmanın bir yolunu aramalı, daha bir-iki dakika geçmeden alnını secdeye koymalı, tevbe ve istiğfarla yunup yıkanmalı ve yeniden her an Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna çıkmaya hazır hâle gelmelidir.

Sevdir Bize Hep Sevdiklerini...

Hâsılı, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in, kısaca meâlini verdiğim ve işaret ettiği hususlara değinmeye çalıştığım âyet-i kerimeden muktebes olarak, her sabah tekrar ettiği bu duayı biz de sabah-akşam kendimize vird edinmeli ve hep onun hatıra getirdiği mülâhazalarla Rabbimize yönelmeliyiz; Rahman u Rahîm'e şu duygularla seslenmeliyiz:

Allahım! İmanı bize sevdir; canımızdan, kanımızdan, hayatımızdan daha çok sevelim onu. Rabbim iman esaslarıyla kalblerimizi donat; Zât'ının sevgisini sal gönüllerimize, Habîb-i Edîbinin muhabbetini doldur sinelerimize ve sevdiklerini sevdir bize. "Şaşırtma bizi, doğruyu söylet; neşeni duyur, hakikati öğret. Sen duyurmazsan biz duyamayız, Sen söyletmezsen biz söyleyemeyiz; Sen sevdirmezsen biz sevemeyiz. Sevdir bize hep sevdiklerini, yerdir bize hep yerdiklerini, yâr et bize erdirdiklerini."[15] (M. Hamdi Yazır) Aşk u muhabbetle vicdanlarımızı öyle aydınlat ki, imanı içimizde çok renkli, çok gözalıcı ve pek müzeyyen bir şekilde görelim; onu nazarlarımızı mâsivâdan çekip alan en süslü ve en ziynetli bir sevgili olarak hissedelim. Ruhlarımız imanla öyle kanatlansın ki, ne dünyanın cazibedar güzellikleri, ne ahiretin tarifi imkânsız nimetleri, ne de Cennetlerin debdebesi bakışlarımızı döndürebilsin.

Değil mi ki, iman, bu hakikatların hepsinin ve bütün nimetlerin çekirdeğidir; Hâlık-ı Kâinat ile münasebetlerimiz, Peygamber Efendimiz'le irtibatımız, Cenâb-ı Hakk'ın teveccühlerine, nazarlarına, dünyevî-uhrevî iltifatlarına mazhariyetimiz ve ahiretin güzelliklerine, Cennet nimetlerine, ebedi saadete ulaşmamız.. evet bütün bunlar hep iman çekirdeğinin neşv ü nemâ bulmasıyla gerçekleşmektedir; öyleyse, iman sevgisi ve gönlün onunla tezyini dünyevî mutluluklardan da, Cennet'e nâil olmaktan da, Cehennem'den kurtulmaktan da önce gelen bir lütf-u ilâhîdir. İşte, bu gerçeği idrak etmiş olarak yalvarıyorum Allahım, her güzelliğin özü ve esası olan imanın neşvesini ruhlarımıza tam duyur ve gönüllerimizi onunla doyur. İman esaslarını bize çok parlak ve pek cezbedici göster.

Rabbim, küfre ve bizi küfre sürükleyecek bütün günahlara karşı içimizde tiksinti uyar. Hâssaten, iman, İslâm, din ve diyanet dairesinden başımızı dışarıya çıkarıp fasıklar arasında yer alma ve emirlerine başkaldırıp âsilerle aynı çukura yuvarlanma gibi kötü akıbetlerden bizi muhafaza buyur. İmanın

tadını aldıktan sonra yeniden küfür yoluna girmeyi ve ebedî hüsrana yürümeyi ateşe atılmaktan daha fecî bir durum olarak algılayıp, öyle bir encâma uğramamak için iradelerimizin hakkını vermemizi nasip ve müyesser eyle. Bizi, hakkı hak bilip ona sarılan, bâtılın butlanını görüp ondan kaçınan salih kullarından kıl... Âmin.

1 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/424; el-Bezzâr, *el-Müsned* 3/175.

2 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/424; el-Bezzâr, *el-Müsned* 3/175.

3 Bkz.: Tirmizî, *birr* 66; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 7/247; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 6/122.

4 Hucurât sûresi, 49/6.

5 et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 26/124-125; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* 16/311-313.

6 Hucurât sûresi, 49/7.

7 Âl-i İmrân sûresi, 3/31.

8 Hucurât sûresi, 49/7.

9 Buhârî, *îmân* 9; Müslim, *îmân* 67.

10 Bediüzzaman, *Sözler* s.705 (Otuz İkinci Söz, Üçüncü Mevkıf, İkinci Mebhas, Birinci İşaret).

11 Hucurât sûresi, 49/7.

12 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/424; el-Bezzâr, *el-Müsned* 3/175.

13 A'râf sûresi, 7/23.

14 Enbiyâ sûresi, 21/87.

15 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili* 1/7.

İmanın Tadını Almak İçin...

Soru: *Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünneti olarak her sabah okuduğumuz duaların birinde* اَللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْإِيمَانَ وَزَيِّنْهُ فِي قُلُوبِنَا وَكَرِّهْ إِلَيْنَا اَلْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ وَاجْعَلْنَا مِنَ الرَّاشِدِينَ *diyoruz.*[1] *Bu duanın mânâsını ve onu tekrar ederken hangi mülâhazalar içinde bulunmamız gerektiğini lütfeder misiniz?*

Cevap: Peygamber Efendimiz'in hayat-ı seniyyeleri âdeta bir yalvarış ve yakarış dantelası mahiyetindeydi; O, sabah kalktığında, akşamı idrak ettiğinde, abdeste yöneldiğinde, ezanı dinlediğinde, Hakk'a kurbet vesilesi sayılan her ibadetin içinde ve sonunda, yeme-içme, uyuma, yolculuğa çıkma, seferden dönme, arzî ve semavî belâ ve musibetlere maruz kalma esnasında, hastalık ve rahatsızlıklara müptela olduğunda, keder ve sevinç vesilelerinin zuhuru hengâmında hep el açar, Mevlâ-yı Müteâl'e yönelir, tazarru ve niyazla iki büklüm olur ve sürekli O'na yalvarırdı. Kur'ân-ı Kerim'in sabah ve akşam vakitlerinde Allah'ı zikretme üzerinde hususiyle durmasından olsa gerek, Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu vakitlere özellikle önem verir, her sabahı ve her akşamı bereketli birer dua zamanı olarak değerlendirirdi.

Allah Resûlü'nün bilhassa hemen her sabah namazından sonra tekrarladığı dualardan biri de sorunuza mevzu teşkil eden şu mealdeki dua idi: *"Allahım, imanı bize sevdir ve onu kalblerimizde güzelleştir, gönüllerimizi onunla donat; küfre, fıska ve isyana karşı içimizde tiksinti uyar ve bizi rüşde ermişlerden, doğru yolu bulmuşlardan eyle."*[2]

Teennî Rahman'dan, Acele Şeytan'dan[3]...

Aslında bu dua, Hucurât sûresinin 7. âyet-i kerimesinden muktebestir (alınmıştır). Müfessirlere göre, söz konusu âyet,[4] Benî Mustalik kabilesiyle alâkalı bir haber üzerine gelişen hâdiseler münasebetiyle nâzil olmuştu. Mustalikoğullarının zekât vermeye yanaşmadıkları ve Peygamber Efendimiz'le savaşmak için hazırlık yaptıkları şeklinde bir haber ulaşmıştı mü'minlere. Bu haber karşısında çok heyecanlanan bazı sahabiler hemen saldırıya geçmek gerektiğini söylemiş ve âsilerin çabucak cezalandırılmaları istikametinde görüş beyan etmişlerdi. Haddizatında o birkaç sahabinin fevrîlikleri, Allah'ın dinine bağlılıklarından, kalblerindeki iman aşkından, küfre ve isyana karşı duydukları öfkeden dolayıydı. Mustalikoğullarının, Allah Resûlü'nün emrine itaat etmediklerini ve zekât vermeye yanaşmadıklarını duyar duymaz, gönüllerindeki din gayretiyle hemen ayağa kalkmış ve Resûl-i Ekrem'e isyan eden bu kabileyle

savaşmak üzere yola koyulma niyetlerini izhar etmişlerdi.

Fakat, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların savaş isteklerini hemen kabul etmemiş, önce durumun incelenip haberin doğru olup olmadığının tespit edilmesi lâzım geldiğini söylemiş ve bu vazife için de Hazreti Halid'i görevlendirmişti. Hazreti Halid (radıyallâhu anh) gece vakti Benî Mustalik mahallesine varmış, gözcülerini onların arasına göndermiş ve kendisi de etrafı kontrol etmişti. Gözcüler geri dönünce, Mustalikoğullarının İslâm'a bağlı olduklarını, onların ezanlarını duyduklarını ve namazlarını gördüklerini haber vermişlerdi. Sabah olunca Hazreti Halid bizzat Mustalikoğullarına gitmiş; onların kat'iyen isyan etmediklerini, biatlarını koruduklarını, zekâtı bir vazife bildiklerini ve onu îfâ etmeye gönülden razı olduklarını görmüştü. Şahit olduğu manzara karşısında çok memnun kalan Hazreti Halid durumu Resûlullah'a iletince, Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelüttehâyâ) *"Tedbirli davranmak Allah'tan, acele ise şeytandandır."* buyurmuştu. İşte, bu olayın akabinde hükmü kıyamete kadar kalacak ve benzer meselelerde Müslümanlara hep ışık tutacak olan söz konusu âyet indirilmişti.[5]

İçinizde Allah Resûlü Var!...

Sorduğunuz duanın da menşei olan bu ilâhî beyan meâlen şöyledir:

"Hem düşünseniz ya, Allah'ın Resûlü sizin aranızda bulunmaktadır. Şayet o pek çok işte size uysaydı, hâliniz yaman olurdu. Ama Allah size imanı sevdirdi ve onu kalblerinizde güzelleştirdi; inkârdan, fâsıklıktan ve isyandan ise sizi iğrendirdi. Zaten doğru yolda yürüyenler de Allah'ın bu lütuflarına mazhar olan kimselerdir."[6]

Cenâb-ı Hak, herhangi bir teklifle gelen ve kendi fikrine göre hareket edilmesini dileyen kimselere aslında âşikar olan, çok mühim bir hakikati hatırlatıyor; onlara önce *"Düşünseniz ya, Allah'ın Resûlü sizin aranızda bulunmaktadır; bilin ki Allah'ın elçisi içinizdedir."* diyor. Her şeyi gören, her sesi işiten ve her şeyi bilen Cenâb-ı Hak ile sürekli irtibat hâlinde bulunan Resûl-i Ekrem'in –o engin firaset ve basiretiyle her zaman tam isabet kaydedecek olsa da– yalnız başına adım atmadığını, her zaman vahiyle müeyyed olduğunu ve Allah'ın hıfz u inayeti altında bulunduğunu, dolayısıyla da kat'iyen ümmetini tehlikeli yola sevk etmeyeceğini, felâkete sürüklemeyeceğini ve asla onlara yanlış yaptırmayacağını belirtiyor. Birisi gizli bir iş yapsa, birisi bir yalan söylese, bir başkası bir sır taşısa ve bir diğeri bir entrika çevirse, bunların hepsini ve olup biten her şeyi Cenâb-ı Hakk'ın görüp bildiğini ve dilediğinde Peygamberine haber verdiğini vurguluyor.

Bazılarının bir anlık heyecanla bu hakikati hatırdan çıkartmış olmalarına binaen, onlara nasıl bir rehberin ardında olduklarını bir kere daha hatırlatıyor.

Daha sonra Allah Teâlâ, *"Şayet o pek çok işte size uysaydı, hâliniz yaman olurdu."* diyerek, onlara kendi tekliflerinde ısrarcı davranmamalarını, herhangi bir meselede Resûl-i Ekrem'in seçtiği yolun mutlaka en selâmetli yol olacağını, O'na itaat ettikleri sürece muhtemel pek çok sıkıntı ve belâdan sağ salim kurtulacaklarını ve mutlaka sâhil-i selâmete ulaşacaklarını ihtar ediyor. Allah Resûlü'nün gösterdiği istikamette hareket etmenin onlar için her zaman daha hayırlı, daha kolay ve daha zahmetsiz olacağını ve bu gerçeğe rağmen, Resûlullah'a ısrar eder de onu hayırlı olarak gördükleri hususlarda kendi görüşlerine uymaya zorlarlarsa, çok büyük sıkıntılara düşeceklerini bildiriyor. Bütün işlerinde Cenâb-ı Hakk'ın ve O'nun elçisinin emirlerine göre adım atmalarını, teslim ve tevekkül üzere yaşamalarını ve neticede yüce Allah'ın takdirine razı olmalarını tembih ediyor.

İmanla Mamur Gönüller

Allah (azze ve celle) bu ikazların akabinde, ashab-ı kiramı tezkiye ediyor; aralarından birkaç kişi fevrî davransa ve kendi fikirlerine uyulmasını dilese de, umum sahabenin teennî ile hareket ettiğini; çoğunluğun Resûl-i Ekrem'in emir ve işaretlerini bekleyerek hakikî mü'minlere yakışır bir tavır sergilediğini îmâ ediyor. Sahabe arasında bazı gençlerin, münafıklar tarafından sıkça tekrar edilen "Eğer bizi dinleseydiniz başınıza bunlar gelmezdi!" şeklindeki alaylı sözlerin de tesiriyle, muvakkaten kendi tekliflerine uyulmasını mantıklı görmüş, aceleci davranmış, yakışıksız mütalâalarda bulunarak sevimsiz beyanlarla Resûl-i Ekrem'i üzmüş ve bir süre fikirlerinde ısrar ederek işi kendileri hakkında zorlaştırmış olabileceklerini, ama bunların sayısının çok az olduğunu, neredeyse bütün ashab-ı kiramın kendilerine yakışan şekilde davrandıklarını belirtiyor. Sonra da onların imanın tadını almış, gönlü onunla mamur kılınmış, içine küfür, fisk ve isyana karşı tiksinti salınmış hâlis mü'minler olduklarını ve yürüdükleri yolun doğruluğunu nazara veriyor. Dahası, gençliğin verdiği coşku ve imanın hâsıl ettiği heyecanın da tesiriyle geçici bir süre hislerine mağlûp olup âsilerle savaşılması konusunda Allah Resûlü'ne karşı farklı teklifler öne süren kimselerin de, o ilk şok anından sonra tekrar sükûnete erdiklerini, ilâhî bir nimet ve ihsan olarak kalblerine doldurulan iman sevgisi ve küfür, fisk, isyan türünden günahlara karşı tiksinti hissi sayesinde rüşde ermiş, hakikati bulmuş sahabilerin arasına dahil olduklarını îmâen ifade ediyor.

Ayrıca, bu âyet-i kerimede sevginin ve imanın gereğine de vurguda bulunuluyor. Âdeta, sahabe-i güzin efendilerimize şöyle deniyor: Allah size

imanı sevdirdi, onu kalblerinize sevgili kıldı, dolayısıyla iman ettiniz; gönüllerinizi saran o imanı zamanla daha bir güzelleştirdi, içinizi onunla donattı ve iman sizi Peygamberin etrafında hâlelenmeye, imanın gereğince salih ameller işlemeye sevk etti, bu niyetle Allah Resûlü'ne biat ettiniz. Madem, imanı sevdiniz ve onunla kalbinizin şenlendiğini hissettiniz, Resûl-i Ekrem'i sevdiniz ve onun yolunda olacağınıza söz verdiniz, öyleyse o size ne teklif ederse etsin, ona itaat etmeli ve emre itaatteki inceliği kavrayarak bütün emirlerine bilâ kayd u şart inkıyadda bulunmalısınız. *"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin."*[7] âyet-i kerimesinde dile getirildiği üzere, Resûlullah'a itaat etmelisiniz ki Allah da sizi sevsin, sizin hakkınızda sevmek fiilinin lâzımını yerine getirsin.

Küfür, Fısk ve İsyan

Allah Tebâreke ve Teâlâ imanın zikrinden sonra üç felâket sebebine dikkatleri çekiyor; *"İnkârdan, fâsıklıktan ve isyandan ise sizi iğrendirdi."*[8] diyerek, kalbin küfür, fisk ve isyanı kerih bulmasını, onlardan iğrenmesini de ilâhî bir nimet olarak zikrediyor.

Malum olduğu üzere; küfür, imanın zıddıdır; Allah'a inanmamak, hakkı kabul etmemek ve inkâr ile Allah'ın nimetlerini örtmek demektir. Haddizatında, bir kalbe imanın sevdirilmesi ve onunla gönlün mamur edilmesi küfürden iğrenmeyi gerektirir. İmanın tadını alan bir insan küfürden mutlaka tiksinir. Nitekim, İnsanlığın İftihar Tablosu (aleyhissalâtü vesselâm) şöyle buyurmuştur: *"Şu üç haslet kimde bulunursa, o imanın tadını duyar: Allah'ı ve O'nun Resûlü'nü her şeyden ve herkesten daha fazla sevmek; sevdiğini yalnız Allah rızası için sevmek ve Allah onu küfürden kurtardıktan sonra yeniden küfre düşmeyi ateşe atılmaktan daha kerih görmek."*[9] Evet, imanın tadını alan bir insan Allah'ı ve Resûlü'nü her şeyden artık sever, onları andığı zaman âdeta burnunun kemikleri sızlar. Sevdiğini Allah için sever; Allah'a kulluğundan, O'na yakınlığından, O'nun yolunda bir tebliğ adamı, bir münadî, bir müezzin olduğundan ve insanları Hakk'a ulaştırmaya gayret ettiğinden dolayı Hazreti Şâh-ı Geylânî, İmam Rabbânî, Hazreti Bediüzzaman gibi kimselere karşı muhabbet besler. Diğer insanlara ve sâir mahlukata karşı alâkası da hep Cenâb-ı Hak'tan ötürüdür. Bir de, Allah, Cehennem'e yuvarlanma sebebi olan küfürden kurtarıp imana erdirdikten sonra yeniden küfre ve küfrün sebeplerine dönmeyi ateşe atılmak gibi çirkin görür, böyle bir âkıbetin hayaliyle bile ürperir ve tir tir titrer. Sürçmemek, düşmemek ve bütün bütün kaybetmemek için Gaffâr u Settâr'a sığınır; küfre açılan kapılardan da hep uzak kalmaya çalışır. Fısk ve isyan da küfre ve ebedî hüsrana açılan o kapılardandır ve

imanın neşvesini kalbinde duyan bir insanın bu iki tehlikeli sahadan fersah fersah kaçması gerekmektedir.

Fısk; Allah'ın emrini terk etmek, hak yoldan çıkmak ve büyük günahları işlemek veya küçük günahlarda devam etmek suretiyle Allah'a itaat dairesinden uzaklaşmak mânâlarına gelir. Dinin vaz'ettiği çerçevede kalmayan, diyanetin belirlediği daire içinde hayatını sürdürmeyen kimseye "fâsık" denir. Fıskın, zararlı olmak, söz dinlememek ve sürekli kötülük yapmak gibi anlamları da vardır; bundan dolayıdır ki, farklı rivayetleri bulunan bir hadiste beş çeşit hayvan için fâsık terimi kullanılmıştır. Deliklerinden çıkıp evin içinde cirit attıklarından ve etrafa zarar verdiklerinden dolayı "fevâsıku'l-büyût" olarak da anılan fareler bunlardandır. İsyan ise, itaatsizlik, ayaklanma ve başkaldırma demektir; Allah'ın emirlerine karşı gelme, O'na itaat etmeme ve günah işleme mânâlarına gelmektedir.

Evet, âyet-i kerimede küfür imana, fisk ve isyan da imanın tezyinine, güzelleştirilmesine karşılık olarak getirilmiş gibidir. Bu itibarla, burada füsûk yalancılık demektir, doğruluk ve itaatten kavlen çıkmayı ifade eder; isyan ise, emri terk ile fiilen taatten çıkmak mânâsındadır.

Yetmiş Yaşındaki Yaramaz Çocuklar

Bahsini ettiğimiz âyet, *"İşte doğru yolda olanlar, gerçek rüşde erenler bunlardır."* ifadesiyle sona ermektedir. Demek ki, rüşde erenler, ancak imanı sevip onunla kalbini güzelleştiren, gönlünü iman şuâlarıyla ışıklandıran, küfrü, fıskı ve isyanı iğrenç görüp onlardan sakınan ve hep imanın gösterdiği istikamette ilerleyip doğruluk ve itaatten hiç ayrılmayan kimselerdir. Demek ki, rüşde ermek yaş ile olmamaktadır. Nice yetmiş yaşında insanlar vardır ki, henüz on beş yaşını idrak etmemiş çocuklar gibi yaşamaktadırlar. Önlerini arkalarını bilmeyen, hevâ-yı nefse uyup her gün tonla günah işleyen bu yaramazların ne gözleri kontrol altındadır ne de kulakları.. ne dilleri günahtan uzaktır ne de sâir uzuvları... Rüşd, iyiyi-kötüyü ayırabilme, hak yolunda sağlam, sabırlı ve tam bir isabetle dosdoğru yürüme demektir. Bu itibarla da, rüşde ermiş, kendini idrak etmiş ve doğru yolu bularak sırat-ı müstakîme girmiş insan arıyorsanız, onları ancak imanı sevip gönlünü onunla zinetlendiren küfür, fisk ve isyandan da nefret eden kimseler arasında bulabilirsiniz.

Şayet, bir insan –inandığını iddia ettiği hâlde– küfre karşı teyakkuzda bulunmuyorsa, fisk u fücur deryasına yelken açmışsa, isyan vadilerinde dolaşıp duruyorsa, gözünü-kulağını, dilini-dudağını harama açık tutuyorsa... yaşı kaç olursa olsun, ona raşid demek, onun rüşde erdiğini söylemek çok zordur. Böyle

biri hakkında verilecek hüküm, olsa olsa sefih, bunak, aptal ve akılsız şeklinde olacaktır. Neden? Çünkü, böyle biri, kalbini yaralıyor, dünyada iman evini yıkıyor ve ahiret hayatını dinamitliyor demektir. İşlediği günahlarla Cennet saraylarını yıkan bir insana nasıl rüşde ermiş denebilir ki? Her bir günahla oradaki kasırlarının bir tarafını çökerten ve Cennet otağını harap eden bir insanın iyiyi-kötüyü tefrik edebildiği söylenebilir mi?.. Hazreti Pîr-i Mugân "Burada bir اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ dersin orada bir Cennet meyvesi yersin."[10] demiyor mu? Öyleyse, burada bir namaz kılarsın, orada bir Cennet kasrı kurarsın... Burada bir günah işlersin, orada kocaman bir sarayı yerle bir edersin... Evet, beyan-ı ilâhîde bu hususa da işaret edilmiş ve rüşde ermenin dinamikleri bir bir sayılıp doğru yolda bulunuyor olmanın şartları belirtilmiştir.

İşte, ömrünün hemen her anını tazarru ve niyaz ile değerlendiren Seyyidü'l-Mürselîn Efendimiz, mezkûr âyet-i kerimeden[11] iktibas ettiği ifadeleri de dualaştırmış ve اَللّٰهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْإِيمَانَ وَزَيِّنْهُ فِي قُلُوبِنَا وَكَرِّهْ إِلَيْنَا الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ وَاجْعَلْنَا مِنَ الرَّاشِدِينَ yakarışıyla[12] Allahu Azîmüşşân'a teveccühte bulunmuştur.

Sürekli Teveccüh

Peygamber Efendimiz bu duasında söz konusu ilâhî beyanda üzerinde durulan önemli bir hususu da nazara vermiştir. Cenâb-ı Allah, mü'minlerin kalblerinde iman meşalesini tutuşturanın, onları küfür, fasıklık ve isyan şerrinden kurtaranın ve rüşde ermiş, doğru yolu bulmuş kimselerden kılanın bizzat Kendisi olduğunu hatırlattığı gibi; Allah Resûlü de *"Allahım bizi rüşde erenlerden kıl!"* derken اِجْعَلْنَا ifadesini kullanmış ve sırat-ı müstakimi bulmanın ancak Cenâb-ı Hakk'ın ca'liyle mümkün olacağına dikkat çekmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de çok yer alan ve dualarımızda sıkça kullandığımız جَعَلَ kelimesi sürekli teveccühün ve duada temadînin lüzumuna işaret eden bir ifadedir. Çünkü, Hazreti Âdem'in hilâfeti Cenâb-ı Hakk'ın ca'liyle olduğu gibi, insanların dünyada iyi birer mü'min olmaları da yine O'nun ca'line, lütuf ve ihsanıyla öyle eylemesine bağlıdır. İşte, bu hakikat çok önemli bir tembihi ihtiva etmektedir. Bu kelimenin tercih edilmesinin mânâsı şudur: Sizin bir kere bir lütfa mazhar olmanız, bir ihsanla serfiraz kılınmanız ve bir konuma ulaştırılmanız, o lütf u ihsanla gelen nimete sahip olduğunuz ve konumunuzu temellük ettiğiniz mânâsına gelmez. Bir mevkiye ulaşmanız, orada kalmanız adına yeterli teminat sayılmaz. O nimet size ait değildir; birisi tarafından verilmiştir ve temâdîsi de liyakatınızı izhar etmenize bağlanmıştır. Dolayısıyla, onun verildiği gibi alınması da her an ihtimal dahilindedir.

Meselâ, insana bahşedilmiş olan halifelik, yani yeryüzünde Cenâb-ı Hakk'ın halifesi olma şeklindeki o yüce makam, insanın kendi malı değildir; ona emanettir ve her an onun elinden alınabilir. Nasıl ki, şeytan, ihraz ettiği konumu kendi malı gibi görmek suretiyle kibre kapıldı, aldandı ve tavrını iyi belirleyemediğinden dolayı baş aşağı gayyaya yuvarlandı; Hazreti Âdem için de öyle bir ihtimal mevzuubahisti; yapması gerekli olan şeyi, yapması gerektiği yerde yapmasaydı hilâfeti elinden alınırdı. Fakat, Hazreti Âdem, *"Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer merhamet buyurup da kusurumuzu bağışlamazsan apaçık hüsrana uğrayanlardan oluruz!"*[13] türünden sızlanışlarıyla kulluk edebine riayet etmişti. Halkına kızan, onlardan ayrılan, sonra gecenin, denizin, dalgaların ve balığın karanlıkları içinde *"Yâ Rabbi! Yegâne ilâh Sensin, Senden başka mâbud-u hakikî yoktur. Sübhansın, bütün noksanlardan münezzehsin, yücesin. Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!"*[14] şeklinde Mevlâ-yı Müteâl'e yakaran Hazreti Yunus, hâlis bir kula yakışan tavrı takınmış ve bu sayede Hak karşısındaki konumunu korumuştu.

Hem âyât-ü beyyinâtta zikredilen kelimeler hem enbiyâ-i izâm efendilerimizin tavırları hem de Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ifadeleri bize hâlihazırdaki durumumuza güvenmememizi, "Bir kere bulduk, kurtulduk" şeklindeki mülâhazalara asla düşmememizi ve her zaman tazarru ve niyazla Cenâb-ı Hakk'a yönelip O'nun hıfz u inayetine sığınmamızı tembih etmektedir. Demek ki, insan-ı kâmil ufkuna yürüme ve en azından mü'minlik vasfını yitirmeme ancak böyle sürekli bir teveccühle mümkün olmaktadır.

Evet, gerçekten inanmış ve rüşde ermiş bir mü'min, her türlü günahı çok kerih gören ve günaha, hataya, hiçbir ma'siyete asla bulaşmamaya çalışan insandır. O, işleyeceği her günahla, kendisine bahşedilen iman kristalinin kirleneceğine, hatta çatlayacağına inanır. Bir yerde, herhangi bir şekilde sürçüp günah işlediği ve isyan atmosferine kaydığı zaman ise, hiç vakit kaybetmeden kalkıp tevbe ve istiğfarla yeniden arınır. Bu arınma ameliyesini de kesinlikle tehir etmez; çünkü her an sırtındaki o Kafdağı'ndan daha ağır yükle, Rabbinin huzuruna gitmeyeceğine dair elinde bir senet yoktur. Günaha bir dakika bile ömür bağışlamanın kendi aleyhine olduğunu çok iyi bilir. Onun itikadına göre, hiçbir günaha bir an dahi olsa yaşama hakkı verilmemelidir. Zira o, tevbe ile çabucak silinmezse, kalbi ısıran zehirli bir yılan hâlini alıp orada yuvalanabilir ve üreyip çoğalabilir. Tevbesi geciktirilen her günah yeni bir günaha davetiye sayılır. Öyleyse, hakikî bir mü'min, herhangi bir günah işlese, meselâ, gözüne bir haram girse, haram bir lokma yese, bir yalan söylese... hemen o vebalden

kurtulmanın bir yolunu aramalı, daha bir-iki dakika geçmeden alnını secdeye koymalı, tevbe ve istiğfarla yunup yıkanmalı ve yeniden her an Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna çıkmaya hazır hâle gelmelidir.

Sevdir Bize Hep Sevdiklerini...

Hâsılı, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in, kısaca meâlini verdiğim ve işaret ettiği hususlara değinmeye çalıştığım âyet-i kerimeden muktebes olarak, her sabah tekrar ettiği bu duayı biz de sabah-akşam kendimize vird edinmeli ve hep onun hatıra getirdiği mülâhazalarla Rabbimize yönelmeliyiz; Rahman u Rahîm'e şu duygularla seslenmeliyiz:

Allahım! İmanı bize sevdir; canımızdan, kanımızdan, hayatımızdan daha çok sevelim onu. Rabbim iman esaslarıyla kalblerimizi donat; Zât'ının sevgisini sal gönüllerimize, Habîb-i Edîbinin muhabbetini doldur sinelerimize ve sevdiklerini sevdir bize. "Şaşırtma bizi, doğruyu söylet; neşeni duyur, hakikati öğret. Sen duyurmazsan biz duyamayız, Sen söyletmezsen biz söyleyemeyiz; Sen sevdirmezsen biz sevemeyiz. Sevdir bize hep sevdiklerini, yerdir bize hep yerdiklerini, yâr et bize erdirdiklerini."[15] (M. Hamdi Yazır) Aşk u muhabbetle vicdanlarımızı öyle aydınlat ki, imanı içimizde çok renkli, çok gözalıcı ve pek müzeyyen bir şekilde görelim; onu nazarlarımızı mâsivâdan çekip alan en süslü ve en ziynetli bir sevgili olarak hissedelim. Ruhlarımız imanla öyle kanatlansın ki, ne dünyanın cazibedar güzellikleri, ne ahiretin tarifi imkânsız nimetleri, ne de Cennetlerin debdebesi bakışlarımızı döndürebilsin.

Değil mi ki, iman, bu hakikatların hepsinin ve bütün nimetlerin çekirdeğidir; Hâlık-ı Kâinat ile münasebetlerimiz, Peygamber Efendimiz'le irtibatımız, Cenâb-ı Hakk'ın teveccühlerine, nazarlarına, dünyevî-uhrevî iltifatlarına mazhariyetimiz ve ahiretin güzelliklerine, Cennet nimetlerine, ebedi saadete ulaşmamız.. evet bütün bunlar hep iman çekirdeğinin neşv ü nemâ bulmasıyla gerçekleşmektedir; öyleyse, iman sevgisi ve gönlün onunla tezyini dünyevî mutluluklardan da, Cennet'e nâil olmaktan da, Cehennem'den kurtulmaktan da önce gelen bir lütf-u ilâhîdir. İşte, bu gerçeği idrak etmiş olarak yalvarıyorum Allahım, her güzelliğin özü ve esası olan imanın neşvesini ruhlarımıza tam duyur ve gönüllerimizi onunla doyur. İman esaslarını bize çok parlak ve pek cezbedici göster.

Rabbim, küfre ve bizi küfre sürükleyecek bütün günahlara karşı içimizde tiksinti uyar. Hâssaten, iman, İslâm, din ve diyanet dairesinden başımızı dışarıya çıkarıp fasıklar arasında yer alma ve emirlerine başkaldırıp âsilerle aynı çukura yuvarlanma gibi kötü akıbetlerden bizi muhafaza buyur. İmanın

tadını aldıktan sonra yeniden küfür yoluna girmeyi ve ebedî hüsrana yürümeyi ateşe atılmaktan daha fecî bir durum olarak algılayıp, öyle bir encâma uğramamak için iradelerimizin hakkını vermemizi nasip ve müyesser eyle. Bizi, hakkı hak bilip ona sarılan, bâtılın butlanını görüp ondan kaçınan salih kullarından kıl... Âmin.

1 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/424; el-Bezzâr, *el-Müsned* 3/175.
2 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/424; el-Bezzâr, *el-Müsned* 3/175.
3 Bkz.: Tirmizî, *birr* 66; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 7/247; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 6/122.
4 Hucurât sûresi, 49/6.
5 et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 26/124-125; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* 16/311-313.
6 Hucurât sûresi, 49/7.
7 Âl-i İmrân sûresi, 3/31.
8 Hucurât sûresi, 49/7.
9 Buhârî, *îmân* 9; Müslim, *îmân* 67.
10 Bediüzzaman, *Sözler* s.705 (Otuz İkinci Söz, Üçüncü Mevkıf, İkinci Mebhas, Birinci İşaret).
11 Hucurât sûresi, 49/7.
12 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/424; el-Bezzâr, *el-Müsned* 3/175.
13 A'râf sûresi, 7/23.
14 Enbiyâ sûresi, 21/87.
15 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili* 1/7.

Neylerse Güzel Eyler...

Soru: *Bazı eserlerde* اَلْخَيْرُ فِيمَا اخْتَارَهُ اللّٰهُ *ifadesi mühim bir hakikat ve önemli bir sır olarak nazara veriliyor. Bu sözün mânâsı nedir? Sebepleri yerine getirme ve tevekkül etme esasları açısından bu kaideyi değerlendirir misiniz?*

Cevap: اَلْخَيْرُ فِيمَا اخْتَارَهُ اللّٰهُ sözü, *"Hayır, Allah Teâlâ'nın ihtiyar buyurduğu (seçtiği) husustadır."*[1] mânâsına gelir; Cenâb-ı Hak kullarını neye sevk ederse etsin ve nasıl bir neticeye ulaştırırsa ulaştırsın, O'nun takdîrinin her zaman en isabetli, bereketli, faydalı, sevaplı ve akıbet itibarıyla da en hayırlı tercih olduğunu hatırlatır.

Allah Bilir, Siz Bilmezsiniz

Evet, insan şart-ı âdi plânında bir irade sahibidir; yani, Allah (azze ve celle) kuluna, iki şeyden herhangi birini seçme söz konusu olduğunda bir cehd ve gayret ortaya koyma, bir çeşit eğilim veya eğilimde tasarruf ile bir hususu tercih etme, bir şeyi isteme ve dileme kabiliyeti vermiştir. Bu irade kabiliyetinden dolayıdır ki, insan bazı hususları iyi ya da kötü, güzel veya çirkin, faydalı yahut zararlı görebilir ve birkaç şey arasından birini seçebilir. Fakat, bazen insan seçiminde işabetli olamaz ve beklemediği, istemediği bir netice ile karşılaşabilir. İşte, اَلْخَيْرُ فِيمَا اخْتَارَهُ اللّٰهُ hakikati, insanın kendi arzularına başkaldırmasını, her meselede Hakk'ın rızâ ve hoşnutluğunu kendi istek ve dileklerine tercih ederek her yerde ve her durumda O'nun takdîrine razı olmasını ifade eder.

Bu sözün Peygamber Efendimiz'in mübarek dudaklarından döküldüğünü söyleyenler ve onu hadis olarak rivayet edenler de olmuştur; fakat, muhaddisler bu şekilde bir hadis-i şerife rastlamadıklarını belirtmişlerdir. Öyle de olsa, bu cümle çok şümullü bir hakikatin ifadesidir. Bazı âlimlerin, değişik ilâhî ve nebevî emirlerden süzerek bu türlü disiplinler ve genel kaideler ortaya koydukları malumdur. Bu açıdan, kelimesi kelimesine Resûl-i Ekrem Efendimiz'den rivayet edildiğine dair sağlam bir bilgi mevcut olmasa bile, bu söz, mânâsı ve mefhumu itibarıyla Allah Resûlü'ne nispet edilebilir.

Allah Teâlâ'nın takdîrinin her zaman kul için en hayırlı seçim olduğunu vurgulayan bu câmi' beyan, bazı kitaplarda küçük kelime farklılıklarıyla zikredilegelmiştir. Genellikle *"Hoşlanmasanız da savaş size farz kılındı. Bazen hoşunuza gitmeyen bir şey sizin için hayırlı olur. Kimi zaman da sevip*

arzu ettiğiniz bir şey sizin için şerli olabilir. Netice itibarıyla neyin hayır ve neyin şer getireceğini sadece Allah bilir, siz bilmezsiniz."[2] meâlindeki âyet-i kerimenin bir meyvesi olarak değerlendirilmiştir.

Müdafaa Harbi

Bu âyette, mü'minlere farz kılındığı belirtilen savaşı, tekvinî emir olarak ele alabilirsiniz. Yani, bu beyân-ı ilâhî öncelikle ashab-ı kirâma, sonra da bütün inananlara diyor ki: Siz Müslüman olduğunuz ve dininize bağlı kaldığınız sürece şeytan ve onun insî-cinnî avenesi sizi asla rahat bırakmayacak ve her fırsatta düzeninizi, huzurunuzu bozmaya çalışacaklar. Siz kavgaya hiç yanaşmasanız ve asla savaş istemeseniz bile her devirde bazı kimseler karşınıza dikilecek, sürekli kavga bahaneleri arayacak ve sizi harbe sürükleyecekler. Meselâ; siz Medine'de huzur içinde otururken ve bütün Arap yarımadasına barış, emniyet ve asayiş mesajları verirken, düşmanlığa kilitlenmiş bazı kimseler sizin ticaret kervanlarınıza saldıracak, mallarınızı gasp edecek ve adamlarınızı öldürecekler. Hatta bunlarla da yetinmeyecek Medine'yi kuşatacak ve evinizin önüne kadar gelip size meydan okuyacaklar. Bedir'de, Uhud'da onları püskürteceksiniz; en az zararla o savaş belâsını savmaya çalışacaksınız; fakat, onlar yine rahat durmayacak, tekrar hücum edecek ve bu defa da sizi şehrin etrafında hendek kazma mecburiyetinde bırakacaklar.

Siz dininizi, neslinizi, yurt ve yuvanızı müdafaadan başka bir şey düşünmeyeceksiniz; fakat, savaş istemeseniz de zaman zaman mukaddesâtınızı koruma ile karşı karşıya kalacak ve hiç olmazsa savunma harbi yapacaksınız. Hiç kan dökülmemesi, hiç kimsenin ölmemesi sizin her zamanki ilk tercihiniz olacak ama kutsal saydığınız değerleri, vatanınızı ve milletinizi muhafaza etme yolunda mücahededen de kaçmayacaksınız. Gerekirse, Çanakkale'yi kana bulayan düşmana karşı dini-diyaneti, vatanı-milleti, topyekün Anadolu'yu müdafaa etme uğruna çoluğu-çocuğuyla, genci-ihtiyarıyla iki yüz elli bin insanın şehadet şerbeti içmesine katlanacaksınız.

Evet, yeryüzünde kin, nefret ve düşmanlık hislerine yenik kimseler mevcut olduğu sürece savaşlardan ve çarpışmalardan uzak kalmanız neredeyse imkânsızdır. Hoşunuza gitmese de savaşmak mecburiyetinde kalacağınız zamanlar olacaktır. İşte, bu gerçeği ifade sadedinde, savaşın farz kılındığı bildirilmiş ve böylece harp bir tekvinî emir şeklinde nazara verilmiştir. Daha sonra da, "Bazen hoşunuza gitmeyen bir şey sizin için hayırlı olur." hakikati dile getirilmiştir.

Hoşunuza Gitmese de...

Müslümanlar, ilk günden itibaren hiçbir zaman savaş başlatan taraf olmamış, sürekli sulh aramış ve barış atmosferini korumak için gayret göstermişlerdir. Fakat, buna rağmen, bazen hücum eden düşman karşısında savunma harbi yapmak zorunda kalmış; kavga, çatışma, kan dökme hoşlarına gitmese de Cenâb-ı Hakk'ın takdirine rıza göstererek ve akıbetin hayır olmasını O'ndan niyaz ederek mecburen savaşmışlardır.

Meselâ; Allah Resûlü ve arkadaşları Mekke'den uzaklaştırılırlarken, mallarını mülklerini, bütün servetlerini Mekke-i Mükerreme'de bırakmışlardı. Çok geçmeden de, Mekkeliler, Müslümanların gözleri önünde, bu malları develerine yükleyip, Şam ve Yemen taraflarına götürüp satmaya başlamışlardı. Bir gün, Medine civarından geçmesi beklenen Kureyş kervanındaki malların kendilerine ait olduğunu öğrenince, muhacir efendilerimiz onları takip edip kendi mallarını almaya niyetlenmişlerdi. Dolayısıyla, Bedir Savaşı öncesinde yola çıkan Müslümanların hedefi Kureyşlilerin ticaret kervanı idi. Ashab-ı kiram, Medine'den ayrılırlarken silahlı bir orduyla değil, kendi mallarını satmaya götüren bu kervanla karşılaşmayı umuyorlardı.[3]

Ne var ki, Allah Teâlâ hâdiseleri evirip çevirdi ve neticede onları Kureyş ordusuyla karşı karşıya getirdi. Zâhiren bu savaş şer gibi görünüyordu; ashab efendilerimiz de istemeyerek harbe tutuşmuşlardı. Fakat, Cenâb-ı Hak, onlara sistemli savaşı öğretecek, onların yetişmelerini sağlayacak ve sahabeyi ilerideki muhtemel daha büyük gâileler karşısında hazırlıklı hâle getirecekti. O güne kadar, o yörede sadece vur-kaç savaşı yapılıyor, yalnızca gerilla taktikleri biliniyordu. Kabile hayatı yaşayan ve kavgalarını kabile çapında veren kimseler sistemli ordular ve mekânize birlikler karşısında tutunamaz, büyük devletlerle yüz yüze geldikleri zaman onlarla savaşamazlardı. Sasani Devleti'nin ya da Roma İmparatorluğu'nun düzenli orduları kapılarına dayandıkları vakit onlarla asla başa çıkamazlardı. Bu itibarla da, onların ciddi bir eğitimden geçirilmeleri lâzımdı.

İşte, başlangıçta ashabın hoşuna gitmeyen savaş, Cenâb-ı Hakk'ın inayetiyle onlar hakkında büyük hayırlara vesile olmuştu. Allah Teâlâ, ilk Müslümanları feleğin çemberinden geçire geçire kuvvetlendirmiş, yetiştirmiş ve kıvama erdirmişti. Dahası, kazanılan zafer, bütün Arap yarımadasında yankılanmış ve böylece İslâm'ın tanınması yolunda önemli bir adım atılmıştı. Rahmeti Sonsuz onlara hâdiselerin diliyle, "Sizin yaptığınız tercih nerede, Benim sizin hakkınızdaki takdir ve tercihim nerede?!." demiş ve ticaret kervanındaki mallara bedel onlara beklentilerinin çok üstünde bir muvaffakiyet nasip etmişti.

“Netice itibarıyla neyin hayır ve neyin şer getireceğini sadece Allah bilir, siz bilmezsiniz.” gerçeğini mü’min gönüllere bir kere daha duyurmuş ve onları murad-ı ilâhîye teslim olmaya çağırmıştı.

Nefsanî Arzular ve “Zorluk Ordusu”

Cenâb-ı Hak, söz konusu âyet-i kerimede *“Bazen hoşunuza gitmeyen bir şey sizin için hayırlı olur.”* dedikten sonra “Kimi zaman da sevip arzu ettiğiniz bir şey sizin için şerli olabilir.” buyurmuştur. Evet, yeme-içme, gezip tozma, gülüp oynama ve yan gelip yatma gibi şeyler nefsin hoşuna gider. Kalb ve ruh terbiyesi almamış kimseler, bunlarla oyalanmak varken, ibadet etmeyi ve i’lâ-yı kelimetullah yolunda mücahedeyi hiç istemezler.

Nitekim Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebük’e giderken münafıkların hemen hepsi sefere katılmaktan yüz çevirmiş ve ağaçların meyve verdiği o dönemde, bağ ve bahçelerinde oturmayı tercih etmişlerdi. Tebük, Arap yarımadasının kuzeyinde, Medine-i Münevvere ile Şam şehrinin ortasında bir yerin adıdır. Heraklius’un, Müslümanları kılıçtan geçirmek için kırk bin kişilik orduyu yola çıkardığı haberi üzerine Allah Resûlü sefer kararı almıştı. Sıcak, kuraklık, kıtlık, uzaklık ve düzenli bir orduya sahip güçlü bir düşmana karşı savaşılacak olması gibi hususlar bu seferi “güç ve zor bir sefer” hâline getirmişti. Münafıklar, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihat etmeyi hoş görmemişler, savaşa katılmamak için Resûl-i Ekrem Efendimiz’den izin istemişler ve Müslümanlara “Bu sıcakta savaşa çıkmayın!” deyip onları da caydırmayı denemişlerdi. Allah Teâlâ, *“De ki: Cehennem ateşi, bundan da sıcak! Ona nasıl dayanacaksınız?”*[4] buyurarak onların nasıl bir yanlışlık içinde olduklarını nazara vermişti ama münafıklar hoşlarına giden yolda yürümeyi bırakıp Cenâb-ı Hakk’ın muradını gerçekleştirmeyi hiç düşünmemişlerdi. Maalesef, Müslümanlardan üç kişi de kendi haklarında şer gibi görünen bir şeyden kaçıp nefislerine cazip gelen şıkkı ihtiyar ederek geride kalanlar arasına katılmışlardı.[5]

Evet, bazen insan rahat, tenperverlik, yuvaya düşkünlük, makam sevdası ve sadece dünya hesabına mutlu yaşama gibi nefsin hoşuna giden, bedene ve cismaniyete bakan şeylere müptela olur. Fakat, bunlar çok defa insan için öldürücü birer hastalık hâlini alır. Bunlara alışan kimseler çok basit sıkıntılar ve en küçük hırpalayıcı hâdiseler karşısında bile dayanamazlar; sarsılır ve yıkılır giderler. Bu itibarla, bir Müslümanın rahatlık, haneperestlik ve lüks yaşama gibi herhangi bir tiryakiliği olmaması gereklidir. Hatta o, günde üç öğün yemek yeme ya da belli vakitlerde çay içme gibi masumâne kabul edilen

tiryakiliklerden de uzak durmalıdır. Bilmelidir ki; Cehennem yeme, içme, yatma, nefsin hoşuna giden her şeyi elde etme ve cismaniyet itibarıyla tatmin olma gibi insanın arzularına seslenen alışkanlıklarla sarılıdır; Cennet ise, ibadet etmek, i'lâ-yı kelimetullah vazifesinin hakkını vermek, mücahedede bulunmak ve Allah yolunda her türlü zorluklara katlanmak gibi zâhiren kerih görünen şeylerle kuşatılmıştır.

Bu açıdan, insan, hoşuna gitsin gitmesin, her meseleyi dini ölçülere göre ele almalı; her hâdiseyi "Hayır, Allah Teâlâ'nın ihtiyar buyurduğu şeydedir." hakikati zaviyesinden değerlendirmeli ve her zaman Cenâb-ı Hakk'ın tercihi istikametinde tercihte bulunmalıdır. Sebeplere riâyet ettikten sonra neticeyi Allah'ın takdirine bırakmalı; kendisiyle alâkalı tasarruflarında Rahmeti Sonsuz'a inanıp O'na güvenmeli ve O'nun yaptığı her şeyden hoşnut olmalıdır. Evet, kader rüzgârları ne yandan eserse essin gönül rahatlığıyla karşılamak ve her hâdiseye "Bunda da bir hayır vardır; bu da geçer!" inancıyla yaklaşmak mü'min olmanın gereğidir.

Tevekkül, Teslim, Tefviz ve Sika

Aslında, hâdiseler karşısında böyle bir tavır sergileme, netice itibarıyla saadet-i dâreyne ulaşmanın da yoludur. Nitekim, Üstad Hazretleri, "İman tevhidi, tevhid teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül saadet-i dâreyni iktiza eder."[6] buyurmuştur. Sofîlerin yaklaşımına göre, bu yolun sonunda "tefviz" ve "sika" karargahları vardır. Kalbin Zümrüt Tepeleri'nde genişçe üzerinde durulduğu gibi, Allah'a güven ve itimat ile başlayıp, kalben her türlü beşerî güç ve kuvvetten teberri etme kuşağında sürdürülen ve neticede her şeyi Kudreti Sonsuz'a havale edip vicdânen tam bir itmi'nana ulaşma ile sona eren ruhanî yolculuğun başlangıcına "tevekkül", az ötesine "teslim", iki adım ilerisine "tefviz" ve son durağına da "sika" denilegelmiştir.[7]

İşte, اَلْخَيْرُ فِيمَـا اخْتَارَهُ اللّٰهُ ifadesi, her şeyi bütün bütün Allah'a havale edip, yine her şeyi O'ndan bekleme makamı sayılan "tefviz"in hulâsasıdır. Tefviz, esbap ve tedbire takılmamanın unvanıdır ve haslar-üstü haslara mahsus bir hâl veya makamdır. Tefviz semasında seyahat eden hak yolcuları, zâhiren tedbir ve sebeplerle meşgul olsalar da, bu iştigal sırf esbap dairesinde bulunmalarının gereğidir. Onların hâdiseler karşısındaki mülâhazalarını İbrahim Hakkı Hazretleri "Tefviznâme"sinde şöyle dile getirir:

"Hak şerleri hayreyler,
Sen sanma ki gayreyler,
Ârif ânı seyr eyler.

Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.
Sen Hakk'a tevekkül ol,
Tefviz et ve rahat bul,
Sabreyle ve râzı ol
Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler."

Esbaba takılmayacak insanlar, o sebeplerin tesir etmeyeceğini bazen basarla bazen de basiretle görür, her şeyi sır ufkundan temaşa eder ve meselelere hafî yamaçlarından bakarlar. Hâdiselerin önü ve arkası onların gözlerinin önüne serilir de Cenâb-ı Hakk'ın takdir ettiği hususları ayan beyan müşâhede etmeleri itibarıyla sebeplere riayeti fazlaca önemsemezler.

"Zalimler İçin Yaşasın Cehennem!"

Hatta, o ufkun insanları, bazen tedbiri ve sebepleri hiç kâle almayabilirler. Meselâ, Hazreti Üstad, hakkında ölüm kararı verilmesini beklediği ya da idam sehpasına yürüdüğü bir anda "Müsaade ederseniz vakit namazımı kılmak istiyorum." diyecek kadar korkusuzdur; tehditler onun tavırlarında herhangi bir değişikliğe sebebiyet veremez. Divan-ı Harb-i Örfî'de yargılanırken mahkeme başkanı Hurşit Paşa'nın ithamlarına cesurca cevaplar vermiş, idamının istenmesine rağmen özür dileyici bir hâl sergilememiş; hep dik durmuş, ölüme yürürken bile hak ve hakikati seslendirmiştir. Beraat kararından sonra da mahkemeye teşekkür etmeyi bile tenezzül sayarak, yolda Beyazıt'tan tâ Sultanahmet'e kadar, kendisini takip eden kalabalık bir halk kitlesinin önünde, "Zalimler için yaşasın Cehennem! Zalimler için yaşasın Cehennem!"[8] nidalarıyla ilerlemiştir. Evet, onun Allah'a itimadı tamdır ve o Cenâb-ı Hak'tan gelen her şeye razıdır; tavır ve davranışları da ihraz ettiği bu ufkun sesi soluğudur.

Şu kadar var ki, bazı durumlarda da olsa sebepleri görmezlikten gelme ve tedbire takılmama herkes için geçerli bir husus değildir; bu mesele subjektiftir ve erbabına aittir. Dahası, tefviz ufkunun kahramanlarından birine gidip deseniz ki, "Siz kendi hakkınızda takdir ettiğiniz ve teslim, tevekkül, tefviz mertebelerinin cilveleri saydığınız esbap üstü bazı şeyleri bize de tavsiye eder misiniz?" Şayet, muhatabınız Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) sâdık bir temsilcisi, sünnet-i seniyyenin objektif bir tebliğcisi ise, "Bunlar bizim ufkumuzu aşan meseleler, bize göre değil böyle şeyler. Bunlar, fiziğin yanında metafiziği de gören, nazarları ile bu âlemi delip öbür âlemleri de müşâhede

eden, ihsan şuurunun zirvelerinde gezen özel donanımlı Hak erlerine ait hususiyetler.” der.

Öyle büyükler vardır ki, hayatlarında hiç ilaç kullanmamışlardır; fakat, ilaç kullanan kimselere de kat’iyen “kullanma” dememişlerdir. Hiç hekime gitmemişlerdir ama hiç kimseye “hekime gitmeyin!” gibi bir tavsiyede de bulunmamışlardır. Kendi seviyeleri açısından, hekimi ve ilacı bile tefviz anlayışına zıt bulsalar da, başkalarına hitap ederken meseleyi avam (hakikata tam erememiş, tevhidin derin hakikatlarından haberi olmayan kimseler) açısından ele almış ve “Doktora gitmeli, ilaç kullanmalı; bunları şart-ı âdi plânında birer vesile bilmeli; fakat, doktora ve ilaca güvenmemeli, şifayı Allah Teâlâdan istemeli!” ihtarını da ihmal etmemişlerdir.

Tefviz burcunun üveyklerinden, Hüccetü’l-İslâm İmam Gazzâlî, İhyâu Ulûmi’d-din adlı eserinin başında ilimleri ikiye ayırmış; Kitap, Sünnet, İcmâ ve sahabenin yolunu takip vesileleri olan Kelam, Fıkıh, Fıkıh Usûlü, Hadis, Tefsir gibi “dini ilimler”in yanı sıra, “aklî ilimler”den de bahsetmiş ve bunlardan, dünya işlerini düzene koyacak, insanların sıhhatini koruyacak ve ihtiyaçlarını cevaplandıracak tıp ve hesap ilmi gibi ilimleri farz-ı kifaye olarak saymıştır.[9] Demek ki, o ulu kâmet, kendi hakkında ne takdir ederse etsin, nasıl düşünürse düşünsün ve şahsî tercihlerini hangi istikamette kullanırsa kullansın, halka hitap ederken onların seviyesine göre konuşmuştur. Bu itibarla, avamdan bir insanın, o makama ve o ufka ait şeyleri seslendirmesi sun’î ve yalan olur; esbabı görmezlikten gelmesi büyük yanlışlıklara kapı açar. İnsan, makamı ve seviyesi ne ise, nerede duruyorsa, işte ona göre davranmalı ve konumunun hakkını vermelidir.

Tevekkülün Esasları

Bu mevzuda objektif ve herkes için geçerli olan esas, sebepler dairesinde yaşadığımızdan dolayı esbâba arızasız riâyet edip, sonra da Kudreti Sonsuz’un üzerimizdeki tasarrufunu intizar etme şeklinde özetleyebileceğimiz “tevekkül” çizgisine ulaşmaktır. Sebepleri yerine getirmekle beraber onlara tesîr-i hakikî vermeme ve neticeyi Cenâb-ı Hak’tan bekleme mü’mince bir davranıştır. Meselâ, tarlanın bakımını yapma, zamanı gelince tohum ekme, ihtiyaca göre sulama, gerekiyorsa haşerelere karşı ilaçlama... gibi yapılması icap eden işleri eksiksiz yapma esbabı gözetme ve ürün almanın altyapısını hazırlama demektir. Bunları hazırlarsanız, Cenâb-ı Hak âdet-i ilâhîye açısında çok defa bol semere lütfeder. Fakat, bütün sebepleri yerine getirmiş olmanıza rağmen, Rezzâk-ı Hakikî bazen beklediğiniz rızkı vermeyebilir de. Bakarsınız ki, onca emeğiniz –zahiren– boşa gitmiş, tarlanızdan hiçbir ürün çıkmamış; ya da tam hasat

mevsiminde tarlanızı dolu vurmuş veya bir sel gelmiş, her şeyi alıp götürmüş. İşte, böyle bir ihtimale de açık durmak, semereyi Cenâb-ı Hak'tan beklemek, hakkınızda takdir buyurduğuna karşı gönül hoşnutluğuyla mukabelede bulunmak ve "Muhakkak bunda da bir hayır vardır." demek اَلْخَيْرُ فِيمَا اخْتَارَهُ اللّٰهُ hakikatine inanmanın, Allah'a tevekkül etmenin ve O'nun muradına teslim olmanın tezahürüdür.

Bu meseleye diyalog ve eğitim faaliyetleri zaviyesinden de şu şekilde yaklaşabilirsiniz: Siz biricik sevda bildiğiniz Allah'ın rızasını elde etmek için nam-ı celîl-i ilâhîyi herkese duyurma vazifesini omuzunuza almış, bir bayrak taşıyor gibi hiç durmadan soluk soluğa koşuyorsunuz. Koşarken zülf-i yâre de ağyare de dokunmamaya dikkat ediyor, hiç kimseyi rahatsız etmemeye özen gösteriyor ve kimseye ilişmiyorsunuz. Hatta tavırlarınız, davranışlarınız ve sözlerinizle yarınlar adına da hiç kimseye ilişmeyeceğiniz teminatını veriyorsunuz. En masum hâllerinizin dahi yanlış anlaşılabileceği ihtimaline binâen tir tir titriyor ve hür iradenizle kendi hareket alanınızı daraltıyorsunuz; dahası başkalarını vehim ve endişelere sevk etmemek için bazen en tabiî haklarınızı bile kısıtlıyorsunuz. Fakat, her şeye rağmen, paranoya yaşayan bir kısım kimseler, "Bunlar şimdi böyle görünseler de yarın ne olacakları belli değil" diyorlarsa; hatta "Hâlihazırdaki durumları elli sene sonrası için de teminat sayılsa bile altmışıncı senede ne yapacaklarından ve nasıl davranacaklarından emin olamayız." türünden sözlerle paranoyalarını seslendiriyorlarsa ve bundan dolayı da sizi yakın takibe alıyor, üzerinize mercek koyuyor, bazı güzel işlerinizi sabote ediyor ve hizmetlerinize zarar veriyorlarsa, bu türlü durumlarda da esbaba riayet etmiş olmanın huzuru içinde Cenâb-ı Hakk'a tevekkül etmek ve O'nun takdirine teslim olmak lâzımdır. Şayet, "Ben şunu yaptım, şunu yaptım, şunu da yaptım; daha ne istiyorlar, neden hâlâ anlamıyorlar?" derseniz kadere taş atmış ve Allah'ın takdirine razı olmamış sayılırsınız.

Evet, tedbirde ve sebeplere riayette hiç kusur etmeseniz bile, iman ve Kur'ân hizmetiyle alâkalı bazı meselelerde de bir kısım sıkıntılarla karşılaşmanız normaldir. Bunlar, ya birer imtihan olarak sizi ibadetlerle ancak elde edebileceğiniz mertebelere ulaştırır, ya da size "Dünyada tatmaya izin var ama doymaya izin yok."[10] mülâhazasını hatırlatır, bu âlemin zevk ü sefa yeri olmadığını, imtihan yurdunda yaşadığınızı ihtar eder.

Musibetlerin En Şiddetlileri

Zaten, İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), اَلْمُؤْمِنُ بَلَوِيٌّ

“Mü’minin başından belâ hiç eksik olmaz.”[11] diyerek iman yolunun muhtemel meşakkatlerine dikkat çekmiştir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, belâların en şiddetli olanlarına başta peygamberlerin sonra da derecelerine göre Allah’a en yakın kulların maruz kaldıklarını belirtmiştir. Bu hususa işaret eden hadis-i şerifin sonunda *“Herkes imanının kuvvetine göre belâlara uğrar. Şayet insanın imanı sağlam ve güçlü ise ona gelen belâlar şiddetli olur; fakat, kulun imanı zayıfsa onun maruz kalacağı belâlar da o nispette hafif olur.”*[12] buyurulmuştur. İmanı güçlü olan bir insan çok çetin musibetlerle imtihan edilse bile, her türlü meşakkate katlanır; her şeye rağmen, “iman, teslim, tevekkül” der, saadet-i dareyne yürür. İmanı zayıf kimseye gelince, Allah (celle celâluhu) onu ağır imtihanlara maruz bırakmaz; çünkü o, elde ettiği küçük bir seviye varsa, ağır bir imtihanda onu da kaybedebilir ki, Rahmeti Sonsuz, kulunu öyle bir sû-i akıbete uğratmaz. Bu açıdan, âdeta imanın gücü ve Allah’la irtibatın kuvveti ölçüsünde belâ ve musibetler de şiddetli ya da hafif gelir insanın üzerine. Muhammed Lütfî Hazretleri,

“Ezelden âdet-i Mevlâ dostuna
Sevdiği kulunu müptelâ eyler
Alınca abdini kerem destine
Anı bin dert ile iptilâ eyler.”

diyerek işte bu hakikati dile getirmiştir.

Hâsılı, insan her meselede sebeplerin gereğini yaptıktan sonra Allah’a tevekkül etmeli, hakikî tesiri ve neticeyi Cenâb-ı Hak’tan beklemeli, akabinde de başına ne gelirse gelsin اَلْخَيْرُ فِيمَا اخْتَارَهُ اللّٰهُ deyip takdir-i ilâhîye teslim olmalıdır. Allah’ın kaza, takdir ve muâmelelerinin zahirî acılık ve sertliklerine katlanıp her şeyi gönül rahatlığıyla karşılamalı, dûçar olduğu musibetleri kaderin tecellîlerini düşünerek iç hoşnutluğu ile ahiret hesabına değerlendirmeli ve her zaman “Hayır, Allah Teâlâ’nın ihtiyar buyurduğu husustadır.” mülâhazasıyla dopdolu olarak hâlis bir kul tavrı ortaya koymalıdır.

1 Aliyyülkârî, *el-Esrâru’l-merfûa* s.196; el-Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ* 1/478-479.

2 Bakara sûresi, 2/216.

3 Bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 3/152-208; İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 2/11-26.

4 Tevbe sûresi, 9/81.

5 Bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 5/195-211; İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 2/165-167.

6 Bediüzzaman, *Sözler* s.335 (Yirmi Üçüncü Söz, Birinci Mebhas, Üçüncü Nokta).

7 Bkz.: M.F. Gülen, *Kalbin Zümrüt Tepeleri* 1/137.

8 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.57 (İlk Hayatı).

9 Bkz.: el-Gazzâlî, *İhyâu ulûmi’d-dîn* 1/4-29.

10 Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s.38 (Sekizinci Söz); Nur’un İlk Kapısı s.17.

11 Buhârî, *merdâ* 3 (bâb başlığı); Tirmizî, *zühd* 57; İbn Mâce, *fiten* 23; Dârimî, *rikak* 67

12 Buhârî, *merdâ* 3 (bâb başlığı); Tirmizî, *zühd* 57; İbn Mâce, *fiten* 23; Dârimî, *rikak* 67.

İmdâda Yetiş Engin Şefkatinle!..

Soru: *"Hakikî şefkat" sözüyle ne kastedilmektedir? Şefkatin en mükemmel şekilde gerçekleştirilmesi hangi hususlara bağlıdır?*

Cevap: Şefkat, Cenâb-ı Hakk'ın birer sanatı olmaları itibarıyla herkese ve her şeye karşı alâka duyma; başkalarının dertlerine ortak olma, kederlerini paylaşma, yardımlarına koşma; karşılıksız, sâfi ve ivazsız sevgi besleme; mazlumların, mağdurların maruz kaldıkları sıkıntıları göğüsleme ve bir anne içtenliğiyle onların üzerine titreme gibi mânâlara gelmektedir.

İlâhî Rahmetin Gölgesinde

Aslında, varlık derinden derine mütalâa edilse, her yanda şefkatin tüllendiği görülecektir. Evet, her şeyin mebdei de müntehâsı da rahmettir, şefkattir. Yeryüzündeki bütün canlılar Allah'ın rahmet ve şefkatiyle varlıklarını devam ettirirler. *"Rahmetim her şeyi kuşatmıştır."*[1] buyuran Hazreti Rahman, mahlukâtın özüne sevgi, merhamet ve şefkat nüveleri yerleştirmiştir. Varlığın bağrına atılan şefkat duygusunun kaynağı, Rahman ve Rahîm isimleri başta olmak üzere Cenâb-ı Hakk'ın Esmâ-i Hüsnâ'sının tecellîsi olan ilâhî rahmettir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ifade buyurduğu üzere; Allah (azze ve celle) rahmetini yüz parçaya ayırmış; doksan dokuzunu kendi nezdinde tutmuş, birini dünyaya indirmiştir.[2] İşte, bütün canlılar bu bir parça ilâhî rahmetten istifade ederek hemcinslerine şefkat gösterirler. Öyle ki, bir hayvan bile, yavrusunu emzirirken onun incinmemesi, canının yanmaması ve rahatça beslenmesi için bacaklarını açar. Hatta, tavuğun sermayesi kendi hayatı iken, civcivini korumak için canını tehlikeye atarak köpeğin üzerine saldırır, gerekirse o uğurda başını kaptırır ama yavrusunu kurtarır.

Evet, hilkat hamuru muhabbet mayasıyla yoğrulmuştur. Kâinatın her yanında ilâhî rahmetin tecellîleri parıldayıp durmaktadır. Nereye bir sondaj yapsanız, mutlaka orada bir şefkat kaynağının emarelerini görürsünüz; hangi kalbe girseniz, onun şefkatle attığına şahit olursunuz. Bütün eşyanın tabiatında şefkatten bir parça bulunması ve kalblerin şefkatle atması tabiîdir. Bunun aksi ise, bir mahiyet değişikliğinin neticesidir. Şayet, bazı kimselerde şefkat tezahürleri görünmüyorsa, bu onların bir tabiat bozukluğuna maruz kaldıklarının ve bir deformasyona uğradıklarının alâmetidir. Ancak rahmet-i ilâhîyeden nasipsizlerdir ki, onlar kendi suistimalleriyle gönüllerindeki şefkat pınarlarını kurutmuş, sevgi ve merhamet duygularını öldürmüş ve acımasız birer tiran kesilmişlerdir. Öyle ki, bu taş kalbliler, kendi evlâdına karşı dahi merhamet

etmeyen canavarlar hâline gelmişlerdir. Kandan hoşlanan, kanla beslenen bu insan bozmalarından bazıları bâtıl bir sistemi oturtmak için bazen kırk milyon cana kıyabilecek kadar vahşileşmişlerdir.

Hakikî Şefkat

Şefkat, genel mânâda, uzak-yakın çevremizde görüp duyduğumuz muhakkak acıları paylaşma, dertlere çare bulma ve muhtemel sıkıntıların önünü keserek bunların yerine sevinç ve neş'e ikâme etme demek olsa da; aslında, "hakikî şefkat", insanların ebedî saadeti kazanmaları için kalbin tir tir titremesinin ve bunun neticesinde ortaya konan halisane cehd ü gayretlerin unvanıdır. Evet, insanların geçici dünya hayatıyla alâkalı bazı sıkıntılarını giderme, burada huzur içinde yaşamalarını sağlama, onlara alâka duyma, sevgi ve muhabbet besleme, acıma ve yardım etme gibi hususlar şefkatin sadece bir yanını teşkil etmektedir. Şefkatin tam ve olgun hâli ise, ancak insanları ebedî azaptan kurtarıp sonsuz bir mutluluğa kavuşturmak için gereken bütün himmet ve gayreti ortaya koymakla gerçekleşir.

Meselâ, anne-babaların, çocuklarının bütün ihtiyaçlarını görmeleri, onlarla beraber ağlayıp onlarla beraber gülmeleri gönüllerindeki şefkatin semereleridir. Fakat, o şefkatin tamamiyeti bu geçici hayatta çocuklarının mutluluk, rahat ve huzur içinde olmalarını düşünüp onu gerçekleştirmek için çalıştıkları gibi, onların sonsuz saadet diyarına sağ sâlim varana kadar sırât-ı müstakîm üzere bulunmaları ve sonrasında da bitmeyen bir mutluluğa nâil olmaları istikametinde cehd ü gayret ortaya koymalarına bağlıdır. Masum çocuğunun âhiretini düşünmeyen, onu sadece fâni dünyanın muvakkat eğlenceleriyle oyalayan ve neticede yavrusunu ebedî bir azaba iten valideynin şefkatli kimseler oldukları söylenemez. Çocuğunu âhirete hazırlamayan bir anne ya da baba, onu ne kadar severse sevsin, onun dünyevî ihtiyaçlarını karşılamak için ne denli gayret gösterirse göstersin, yine de asıl vazifesini yapmamış ve kalbindeki şefkat hissini boşa harcamış, hatta kötüye kullanmış demektir.

Diğer taraftan, merhum M. Âkif'in,

"Mü'minlere imdâda yetiş merhametinle,
Mülhidlere lâkin daha çok merhamet eyle."

sözü hakikî şefkatin hulâsası gibidir. Evet, herkesin, hususiyle de mü'minlerin imdadına yetişmek müşfik olmanın gereğidir. Lâkin, iman nurundan mahrum kalan, ahiretin, haşrin ve sonsuz bir hayatın varlığına inanmayan ve böylece kendine bütün bütün yazık eden tâli'sizler ya da kalbini ve vicdanını kültür Müslümanlığına hapsederek imanın neşvesini gönlünde duyamayan, sürekli

dalıp çıktığı günahlarla kalbini her gün biraz daha karartan, dolayısıyla da hep “dışarıdakiler” gibi yaşayan kimseler merhamete daha çok muhtaçtırlar. Onlar, şayet yardımlarına koşulmazsa, her şeyi kaybetmekle karşı karşıyadırlar ve bu kayıpları da geçici değildir, ebedî bir hüsrana dâyelik etmektedir.

Aslında, hiç kimse, günahlar içinde yüzüp duruyor ve sefalet içinde yuvarlanıyorken mutlu olamaz. Vicdanı tamamen kararmış ve gönül dünyası bütünüyle tefessüh etmiş kimselerin dışında hiçbir insan, yaşadığı çirkef hayatın içinde kendi rızasıyla ve isteyerek durmaz. Heyhat ki, bir şekilde ayağı sürçmüş, bir çukura düşmüş, bir bataklığa takılıp kalmıştır ve kendi iradesi, gayreti, ümitsiz çırpınışları oradan çıkmasına kâfî gelmemektedir. İşte, mutsuzluk içinde, gönlü parça parça ve istikbali de karanlık bu insanlar için en önemli kurtuluş vesilesi, mü’minlerden uzanacak şefkat elleridir.

Kendisine şefkatle yaklaşılan bir insan, söylenenleri o anda kabullenmese bile, sonradan mutlaka düşünecek, işittiği hakikatlere karşı zamanla iyice yumuşayacak ve meselelerin aslını öğrenmeye karşı içinde bir iştiyak duyacaktır. Hele bir de kendisine el uzatanların karşılık beklemeyen, ücret istemeyen ve sadece Allah’ın rızasını gözeten insanlar olduklarını görünce kalb kapılarını bütünüyle açacaktır. Evet, şefkatle coşan gönüller hâlistir; onlar mukabele istemez ve asla beklentilere girmezler. Sâfi, garazsız ve beklentisiz olmalarından dolayı da, –Allah’ın izniyle– muhataplarına tesir ederler. Bu şefkat sayesindedir ki, hiç ümit edilmeyen insanlar, hiç beklenmedik bir zamanda hidayete açılmış, imanın sımsıcak atmosferine sığınmış ve sırât-ı müstakîme dâhil olmuşlardır/olmaktadırlar.

“Cehennem’i Ben Doldurayım!..”

İman ve Kur’ân hizmetinin en önemli esaslarından biri kabul edilen şefkat de işte bu engin şefkattir. O, kurtulma değil, kurtarma cehd ü gayretidir; yaşama değil, yaşatma azmidir; rahat bir hayat sürme değil, gerekirse ruhunu feda etme yiğitliğidir; hatta Cennet’e yürüme değil, oraya adam taşıma himmetidir.. ayağının birini Cehennem’e diğerini Cennet’e koyup ateşten insan çıkarma yürekliliğidir.. yananların imdadına yetişmek için icabında Cennet’te kalmaktan dahi vazgeçip alevlerin üzerine yürüme şefkatidir.

Hayır, bu sözlerimle mübalağa etmiyorum, hakikî müşfiklerin ufkunu seslendiriyorum. *“Güneşi bir elime, ayı da diğerine koysalar, yine de ben bu davadan vazgeçmeyeceğim. Yâ Allah nurunu tamamlayacak, ya da bu yolda ölüp gideceğim!”*[3] diyen İnsanlığın İftihar Tablosu’nun şefkatini tarif etmeye çalışıyorum. En çileli ve ızdıraplı günlerinde muhatap olduğu Cennet’te kalma

teklifini bile dönüp ümmetinin elinden tutma niyetiyle geri çeviren Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e Cennet'i terk ettirecek kadar derin şefkatten bahsediyorum. O peygamberâne ufuktan akıp gelen ışıklarla coşkun en Sâdık Yârân'ın *"Vücudumu o kadar büyüt ki, Cehennem'i ben doldurayım, başkalarına yer kalmasın."*[4] çığlıklarıyla ortaya koyduğu merhameti, "Gözümde ne Cennet sevdası, ne de Cehennem korkusu var; milletimin imanını selâmette görürsem Cehennem'in alevleri içinde yanmaya razıyım."[5] deyip iki büklüm olan Müşfik İnsanın gönlündeki beklentisiz muhabbeti, acıma hissini ve kurtarma sevdasını anlatmaya çalışıyorum.

Evet, hakikî şefkat, merhum Zübeyr Gündüzalp'in "Teessür ve ızdırap karşısında kalbden bir parça kopacaksa, 'Bir genç dinsiz olmuş' haberi karşısında o kalbin atom zerrâtı adedince paramparça olması lâzım gelir."[6] sözüyle dile getirdiği teessürü duyacak ve herkesin hidayete ermesi için ızdırapla kıvrım kıvrım kıvranacak kadar merhamet ve acıma hisleriyle dolmaktır.. ve işte bu ölçüde bir şefkat iman hizmetine gönül verenler için çok önemlidir.

Ne var ki, herkes aynı kıvamda bir şefkat kahramanı olamayabilir; her dava eri o ufkun mümessili olabilecek ölçüde bir çizgi takip edemeyebilir. Herkesin tabiatında o şefkat çekirdeği vardır; ama o çekirdeğin neşv ü nemâ bulması için de uygun bir inkişaf alanı lâzımdır. Peygamberâne bir şefkati hissedebilmek, biraz da bilmeye bağlıdır; ilme ve irfana vâbestedir. Şefkat Peygamberi'nin nazarıyla kainâta, insanlara ve ahirete bakmayınca, beşerin hidayete ermesi yolunda gerekirse Cennet'ten bile vazgeçmenin ne demek olduğunu anlayamazsınız. Hazreti Ebû Bekir'in iman ve irfanıyla meseleleri değerlendirmeyince insanlığın kurtuluşu için Cehennem'e tek başına atılmaya razı olmanın mânâsını kavrayamazsınız. Hazreti Üstad'ın vicdanında sonsuz saadet ve ebedî şekavet hakikatlerinin nasıl bir tesir bıraktığını, iman ve küfür arasındaki derin uçurumun ve bunların nelere gebe olduğunun onun ruhunda ne türlü fırtınalara sebebiyet verdiğini tahmin edemeyince milletin iman selâmetine bedel Cehennem'in alevlerine rıza göstermenin nasıl bir tercih olduğunu takdir edemezsiniz.

Nitekim, Allah Resûlü (aleyhi ekmelüttehâyâ) şöyle buyurmuştur: *"Ben sizin görmediğinizi görüyor, duymadığınızı duyuyorum; bir bilseniz, gök nasıl bir gıcırdayışla gıcırdayıp inliyor!. Zaten öyle olması gerekir; zira göklerde meleklerin secdegâhı olmayan dört parmak kadar bile boş yer yoktur. Allah'a yemin ederim ki, eğer azamet-i ilâhiye adına benim bildiğimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız, hatta zevcelerinizle bir arada*

bulunmaktan kaçınır, dağ ve sahralarda çığlık çığlık Allah'a yalvarırdınız!" [7] Hazreti Ebû Zerr bu hadisi dinleyince, *"Keşke, kökünden sökülen ve kesilip biçilen bir ağaç olsaydım."* [8] demekten kendisini alamamıştır.

Yakma Allahım!..

O ufkun insanı olmayan birinin hem onları anlaması mümkün değildir hem de o seviyeye ait sözleri tekrarlaması gerçek hissiyatının sesi soluğu olmayan kuru bir taklitten ibarettir. İmansızlığın nasıl bir felâket olduğunu bilmeyen, inançsızları bekleyen akıbetin elemini vicdanında hissetmeyen sıradan bir insanın "Cehennem'i ben doldurayım..." demesi ya da gözünde ne Cennet sevdası ne de Cehennem korkusu olduğunu söylemesi büyük bir iddia olur. İnsanların dalâleti karşısında her gün ölüp ölüp dirilenler ve Hak'tan kopuk yaşayan birini gördükleri zaman içi kavruluyormuşçasına yüreği "cızzz" edenlerdir ki, işte, insanların ahiret selâmeti için icap ederse Cehennem'de yanmaya gerçekten rıza gösterebilecekler o şefkat erleridir.

Erzurum'da Hacı Musa adında, kendisini hizmete adamış, Nurlar'ın keramet ve ikramlarına mazhar, çok hâlis bir insan vardı. Ondan, mevzumuzla alâkalı bir hâdise dinlemiştim. Hacı Musa Efendi'nin anlattığı hâdisedeki kahraman Fırıncı İshak Baba idi. Bildiğiniz gibi, tarih boyunca, fırıncılar ve demirciler arasından pek çok Hak dostu çıkmıştır. Hep ahiret sıkıntılarını hatırlatacak ağır işlerde çalışan ve Cehennem'in alevlerini akla getirecek şekilde ateşle çokça meşgul olan kimseler o işlerde âdeta pişmiş ve olgunlaşmışlardır. İshak Baba da alevler karşısında çalışa çalışa ateşin ne demek olduğunu çok iyi duymuşlardan biriydi. Dersleri hiç kaçırmayan, Risaleler'i yürekten dinleyen, çok konuşmayı sevmeyen ve ancak ihtiyaç olduğunda bir-iki kelime etmekle yetinen bir gönül eriydi.

İshak Baba, Hacı Musa Efendi ile beraber hacca giderlerken otobüsleri bir yerde mola verir. Herkes bir şeyle meşgul olurken İshak Baba gözlerini kapatır ve murakabeye dalar. Neden sonra bir taraftan gözlerinden yaşlar boşanır, bir taraftan da dudakları kıpır kıpır hareket etmeye başlar. İşte, tam o an kırk kişilik otobüs zangır zangır titrermişçesine hareket eder ve bir metre kadar ileri geri gidip gelir. Herkes ne olduğunu merak edip heyecanla etrafa bakınmaya dururken, Hacı Musa Efendi'nin gözleri İshak Baba'ya takılır. Bakar ki, o Hak dostu çok farklı bir atmosferde, âdeta kendinden geçmiş gibi. Bir aralık, ona sorar: "İshak Baba, ne oldu, ne düşünüyor ve neler söylüyordun?" der. Onun cevabı şöyle olur: "Ahireti, sorgu-suali, Cennet ve Cehennem'i düşünüyordum. Bir anda Cehennem gözlerimin önünde alev alev tülleniverdi. İnsanların

çoğunun birer âsî olarak oraya gideceklerini düşündüm. Onlar adına o kadar çok üzüldüm ki, azabın dehşetini vicdanımda derinlemesine duyunca Rabbim'den niyaz ettim ve gayr-i ihtiyarî defalarca şunu söyledim, "Yakma Allahım, şu biçare kullarını yakma; sonra dilersen onlara bedel beni at nâra!"

Karasevdalılar ve Sarp Yokuşlar

Öyle ümit ediyorum ki, günümüzün karasevdalıları da, hakikî şefkatin birer temsilcisidirler. Onların gönül dünyalarında sürekli Hak mülâhazası köpürür durur; beyanlarında ise, derin bir Allah aşkı, varlık sevgisi ve insanlara karşı da engin bir şefkat nümâyândır. Hak rızası, onların kilitlendikleri biricik hedef; O'ndan ötürü insanları sevip herkese sine açmaları da tabiatlarının gerçek rengidir. Onlar, paslanmış ve küflenmiş gibi görünen en katı kalbleri, en sert tabiatları bile sevginin sırlı anahtarlarıyla balmumu gibi yumuşatır, gönül kapılarını aralar ve muhataplarına muhabbet lisanından en tatlı nağmeleri dinletirler. Severler, sevilirler ve herkese şefkatle muamele ederler.

Zaten, öyle olmasaydı, rahatlarını terkedip, sevdiklerini ve ülkelerini arkada bırakıp dünyanın en ücra köşelerine şefkat seferleri düzenleyebilirler miydi? Senelerce sıla hasretine, anne-babadan, yâr-yârandan ayrılık hicranına dayanabilirler miydi? Geçen gün bir program münasebetiyle, kıymetli bir devlet adamımızın anlattığı hâdisede olduğu gibi; şayet onlar şefkat hisleriyle yollara dökülmeselerdi, gittikleri yerde birkaç sene kaldıktan sonra "Ülkeni, anne-babanı özlemedin mi; ne zaman döneceksin?" diye soran birine "Efendim, biz dönmeye değil, burada hizmet edip burada ölmeye geldik!" diyebilirler miydi? Evet, bu adanmış ruhların daha yola çıkarken yaşatma mefkûresine kilitlendikleri her hallerinden belli. Hâl ve tavırlarındaki eda birer şefkat kahramanı olduklarının emaresi. Hazreti Rahman ü Rahîm'den diler ve dilenirim, beni bu hüsnüzannımda yalancı çıkarmasın ve o müşfik insanların gönüllerindeki aşk u alâkayı hakikî şefkat ufkuna ulaştırsın.

Aslında, insanlığın kin, nefret ve gayzla yatıp kalktığı, dünyanın bir savaş alanı ve kan gölü hâline geldiği bir dönemde sevginin tercümanı olmak ve herkese şefkatle yaklaşmak zorlardan zor bir iştir. Bundan dolayıdır ki, Cenâb-ı Hak, insanların önlerindeki sarp yokuşları, göğüs gerilmesi büyük bir kahramanlık isteyen zor işleri sayarken, bu hususa da dikkat çekmiştir. *"Sarp yokuş, bilir misin nedir?"* dedikten sonra, *"Sarp yokuş, bir köleyi, bir esiri hürriyetine kavuşturmaktır; kıtlık zamanında yemek yedirmektir; yakınlığı olan bir yetimi, ya da yeri yatak (göğü yorgan yapan, barınacak hiçbir yeri olmayan) fakiri doyurmaktır. Bir de sarp yokuş: Gönülden iman edip, birbirine sabır ve şefkat dersi vermek, sabır ve şefkat örneği olmaktır."*[9]

buyurmuştur.

Evet, “merhamet” iman edenlerin ayırt edici bir vasfıdır. Onlar asla katı kalbli, acımasız ve zalim kimseler olamazlar. Mü’minler, belâ ve musibetlere karşı sabırlı oldukları gibi, insanlara ve bütün varlığa karşı da şefkatlidirler. Dahası, onlar her fırsatta birbirlerine merhameti tavsiye eder, toplumun safları arasında “acıma, merhamet etme, sevme ve herkese şefkatle kol kanat germe” duygularını yayarlar. Bunu yaparken de, sadece dünyevî bir sevgi ve alâkadan bahsetmez; her fırsatta nazarları âhiretin yamaçlarına çevirir ve şefkat hislerini insanlığın sonsuz mutluluğu kazanması istikametinde değerlendirirler. Hemen her münasebetle, “Arkadaş, kabir var, hesap var, Cehennem var! Şu insanların ateşe doğru koşarcasına gittiklerini gördüğün halde onlara nasıl acımazsın; nasıl olur da ellerinden tutmaya çalışmazsın?!” derler.

Bazen bir çocuğun vefat haberini duyduğumuzda gözlerimiz doluyor; onun anne-babasıyla beraber biz de ağlıyoruz. Haddizatında, onun ölüp gittiğini ama yok olmadığını, bu dâr-ı fânîden bâkî bir âleme taşındığını ve ötede rahmet-i ilâhiye tarafından sarılıp sarmalanacağını biliyoruz. Onun hiç kaybı olmadığı gibi, henüz rüşde ermediğinden belki ahirette valideynine de şefaat edebileceğine inanıyoruz. Fakat, yine de ona yüreğimiz yanıyor, içimiz burkuluyor ve ardından ağlıyoruz. Ya bir insan nâmütenâhî bir saadetten mahrum kalacak ve ebedî şekâvete dûçar olup Cehennem’e gidecekse.. işte, bu ihtimal karşısında bir insanın yüreği “cızzz” etmiyorsa, o kalbin inanan bir insana ait olduğunu ve o yüreğin iman nurlarıyla aydınlandığını söylemek çok zordur.

Hâsılı, şefkatle mamur bir kalbin sahibi, Cenâb-ı Hakk’ın rahmaniyet ve rahîmiyetinin gölgesinde hep incelerden ince davranır. Hakikî şefkati, insanların yüzlerini ahirete çevirip onların ebedî huzuru kazanmaları için çırpınma şeklinde anlar ve bütün hareketlerini bu anlayışa göre ayarlar. Gülerken de ağlarken de, severken de kızarken de hep muhataplarının yarınlarını, hayır yarınlarından da öte akıbetlerini, ahiretlerini düşünür. Sinesinde bu hissi taşıma bahtiyarlığına ermiş biri, sevgi ve merhamete muhtaç herkese şefkat elini uzatır; gücü yettiğince devrilenleri tutar kaldırır; açları doyurur, üşüyenleri ısıtır; yalnızların, gariplerin vahşetini giderir ve kimsesizlere kimse olur. Bütün bu âlicenaplıkları ortaya koyarken de bir teşekkür bile olsa kat’iyen herhangi bir karşılık beklemez; beklemez, zira şefkat, karşılıksız, sâfi ve ivazsız sevgi beslemenin unvanıdır.

1 A’râf sûresi, 7/156.

2 Bkz.: Buhârî, *edeb* 19; Müslim, *tevbe* 17.

3 İbn Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 2/101; et-Taberî, *Târîhu’l-ümem ve’l-mülûk* 1/545.

4 Bkz.: Şeyh Şemseddin Sivasî, *Menâkıb-ı Çehâr Yâr-ı Güzîn* s.25 (28. Menkıbe).
5 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.616 (Tahliller).
6 Bediüzzaman, *Şuâlar* s.538 (On Dördüncü Şuâ).
7 Buhârî, *küsûf* 2; Müslim, *küsûf* 1.
8 Tirmizî, *zühd* 9; İbn Mâce, *zühd* 19.
9 Beled sûresi, 90/12-18.

Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler

Abd İbn Humeyd, Ebû Muhammed Muhammed b. Fütûh b. Abdillah el-Mayurkî el-Ezdî (v. 249 h.); ***el-Müsned,*** *[Tahkîk: Subhî el-Bedrî es-Sâmerrâî, Mahmud Muhammed Halil es-Saîdî],* Mektebetü's-sünne, Kahire, 1408/1988.

el-Aclûnî, İsmail b. Muhammed (1087-1162 h.); *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs,* I-II, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1405.

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybanî (164-241 h.); ***el-Müsned,*** I-VI, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

Aliyyülkârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (v. 1014/1606); ***el-Esrâru'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevdûa,*** *[Tahkîk: Muhammed b. Lütfi es-Sabbâğ],* Dâru'l-emâne-Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1391/1971.

___________; *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu mişkâti'l-mesâbih,* I-XI, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 2001.

el-Alûsî, Ebu's-Senâ, Şehâbuddin Mahmud b. Abdillah (v. 1270/1854); ***Rûhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-seb'u'l-mesânî,*** I-XXX, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

el-Bâkıllânî, Ebû Bekir Muhammed b. Tayyib b. Muhammed Basrî (v. 403/ 1013); ***İ'câzü'l-Kur'ân,*** Mısır, 1997.

Bediüzzaman, Said Nursî (1877-1960); ***Âsâr-ı Bedîiyye,*** *[Derleyen: Abdülkadir Badıllı]* Elmas Neşriyat, İstanbul, 2004.

___________; *Barla Lâhikası,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Emirdağ Lâhikası,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *İşarâtül-İ'câz,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Lem'alar,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Mektubat,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Mesnevî-i Nuriye,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Münazarat,* *[Sadeleştirme ve açıklama: Abdullah Aymaz],* Şahdamar Yay., İstanbul, 2006.

___________; *Sözler,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Şuâlar,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Tarihçe-i Hayat,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

el-Beğavî, Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin İbn Mes'ud, (v. 516/1122); ***Meâlimü't-tenzîl,*** I-IIX, *[Tahkîk: Hâlid Abdurrahman el-Ak],* Dâru'l-mârife, 1407/1987.

el-Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed İbnü'l-Hüseyin (384-458 h.); ***s-Sünenü'l-kübrâ,*** I-X, *[Tahkîk: Muhammed Abdülkadir Ata],* Mektebetü dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.

___________; *Şuabü'l-îmân,* I-IX, *[Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl],* Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410/1990.

el-Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Abdülhâlık (215-292 h.); ***el-Müsned,*** I-IX, *[Tahkîk: Mahfûzurrahman Zeynullah],* Müessesetü ulûmi'l-Kur'ân/Müessesetü'l-ulûmi ve'l-hikem,

Beyrut/Medine, 1409 h.

el-Buhârî, Ebû Abdillah, Muhammed İbn İsmail (v. 256 h.); ***Sahîhu'l-Buhârî,*** I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.

Cevdet Paşa, Ahmed (1312/1895); ***Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ,*** I-II, Bedir Yayınları, İstanbul, 1994.

ed-Dârimî, Abdullah b. Abdirrahman (181-255 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

ed-Deylemî, Ebû Şucâ' Şîreveyh b. Şehredâr (445-509 h.); ***el-Müsnedü'l-firdevs bi me'sûri'l-hitâb,*** I-V, *[Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl],* Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1406/1986.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); ***es-Sünen,*** I-V, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul,1413/1992.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillah el-İsbehânî (v. 430 h.); ***Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ,*** I-X, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

Ebû Ya' lâ, Ahmed b. Ali b. Müsennâ el-Mevsılî et-Temîmî (v. 307 h.); ***el-Müsned,*** I-XIII, *[Tahkîk: Hüseyin Selim Esed],* Dâru'l-Me'mun li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

Elmalılı Hamdi Yazır (v. 1942); ***Hak Dîni Kur'ân Dili,*** I-IX, Eser Kitabevi, 1979.

Fığlalı, Ethem Ruhi; ***Çağımızda İtikadî İslâm Mezhepleri,*** Selçuk Yayınları, Ankara, 1990.

el-Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed (450-505 h.); ***İhyâu ulûmi'd-dîn,*** I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.

Gülen, M. Fethullah; ***Kalbin Zümrüt Tepeleri,*** I-IV, Nil Yayınları, İstanbul, 2011.

___________; *Kırık Mızrap,* Nil Yayınları, İstanbul, 2011.

el-Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah en-Neysâbûrî (v. 405 h.); ***el-Müstedrek ale's-Sahîhayn,*** I-IV, *[Tahkîk: Mustafa Abdülkadir Atâ],* Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1990.

Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali (393-463 h.); ***Târîhu Bağdâd,*** I-XIV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh en-Nemirî (v. 463 h.); ***el-İstizkâr,*** I-IX, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1421/2000.

İbn Âbidîn, Muhammed Emîn (v. 1258/1842); ***Hâşiye Raddi'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr,*** I-VIII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1421/2000.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Sikatüddîn Ali b. Hasan b. Hibetullah (v. 571/1176); ***Târîhu Dimaşk,*** I-LXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1417/1996.

İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (508-597 h.); ***el-Muntazam fî târîhi'l-mülûki ve'l-ümem,*** Dâru sâdir, Beyrut, 1358 h.

___________; *Sıfatü's-Safve,* I-IV, *[Tahkîk: Mahmud Fâhûrî, Muhammed Revvâs Kal'aci],* Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1399/1979.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed (v. 235 h.); ***el-Musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr,*** I-VII, *[Tahkîk: Kemal Yusuf el-Hût],* Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1409 h.

İbn Hallikân, Ebu'l-Abbas Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir b. Hallikan (v. 681 h.); ***Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâi ebnâi'z-zaman,*** I-VII, *[Tahkîk: İhsan Abbas],* Dâru's-sekâfe, Beyrut, tsz.

İbn Hişâm, Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); ***es-Sîratü'n-nebeviyye,*** I-VI,

[Tahkîk: Tâhâ Abdurraûf Sa'd], Dâru'l-cîl, Beyrut, 1411 h.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); ***Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm,*** I-IV, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1401 h.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Çağrı Yay., 2. baskı, İstanbul, 1413/1992.

İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed b. Sa'd ez-Zührî (v. 230 h.); ***et-Tabakâtü'l-kübrâ,*** I-VIII, Dâru sâdir, Beyrut, tsz.

İbn Tağrîberdî, Ebu'l-Mehâsin Cemâlüddin Yusuf (813/874 h.); ***en-Nücûmü'z-zâhira,*** IXVI, Vüzâretü's-sekâfiyye, Mısır, tsz.

el-Îcî, Ebu'l-Fazl Adudiddin Abdurrahman b. Ahmed Abdulgaffar (v. 756/ 1355); ***Kitâbu'l-Mevakıf,*** *[Tahkîk: Abdurrahman Umeyre],* Dâru'l-cîl, Beyrut, 1997.

el-Kudâî, Muhammed b. Selâme b. Ca'fer (v. 454 h.); ***Müsnedü'ş-Şihâb,*** I-II, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1407/1986.

el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekir b. Ferah (v. 670 h.); ***el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân,*** I-XX, Dâru'ş-şa'b, Kahire, 1372 h.

el-Leknevî, Ebu'l-Hasenât Muhammed Abdülhay b. Muhammed (1304/1886); ***el-Âsâru'l-merfûa,*** *[Tahkîk: Ebû Hacer Muhammed Zaglûl],* Mektebetü'ş-şarki'l-cedîd, Bağdat, 1989.

Mâlik b. Enes, Ebû Abdillah el-Esbahî (93-179 h.); ***el-Muvatta,*** I-II, Dâru'l-hadis, Kahire, 1993.

Müslim, Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); ***Sahîhu Müslim,*** I-V, *[Tahkîk: Muhammed Fuad Abdulbakî],* Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

en-Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); ***es-Sünen,*** I-VIII, Çağrı Yay., 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

er-Râzî, Ebû Abdillah Fahruddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin (v. 606/ 1210); ***Mefâtîhu'l-gayb,*** I-XXXII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1421/2000.

er-Rûyânî, Ebû Bekir Muhammed b. Harun (307/920); ***Müsnedü'r-Rûyâni,*** I-II, *[Tahkîk: Eymen Ali Ebû Yemânî],* Müessesetü Kurtuba, Kahire, 1416/1995.

es-Sehâvî, Ebu'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Abdurrahman (v. 902/1497); ***el-Makâsıdü'l-hasene,*** *[Tahkîk: Muhammed Osman],* Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405/1985.

eş-Şâfiî, Muhammed b. İdris (150-204 h.); ***Dîvân,*** Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1392/1974.

Şemseddin Sivasî, Şemseddin Ahmed b. Muhammed; ***Menâkıb-ı Çehâr Yâr-i Güzîn,*** *[Sadeleştiren: Ahmed Arslantürk],* Akpınar Yayınevi, İstanbul, 1983.

et-Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (260-360 h.); ***el-Mu'cemü'l-evsat,*** I-IX, *[Tahkîk: Tarık b. Ivazillah b. Muhammed, Abdülmuhsin b. İbrahim el-Huseynî],* Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h..

___________; ***el-Mu'cemü'l-kebîr,*** I-XXV, *[Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî],* Mektebetü'z-Zehra, Musul, 1404/1983.

___________; ***Müsnedü'ş-Şâmiyyîn,*** I-IV, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1405/ 1984.

___________; ***el-Mu'cemü's-sağîr,*** I-II, Dâru'l-İslâmî, Beyrut, 1405/1984.

et-Taberî, Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Halid (224-310 h.); ***Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Tarîhu't-Taberî),*** I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407h.

et-Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsa b. Sevre (209-279 h.); ***el-Câmiu's-Sahih,*** I-V, Çağrı Yay., 2.

baskı, İstanbul, 1413/1992.

ez-Zehebî, Şemsüddîn Muhammed Ahmed (v. 748/1347); ***Siyeru a'lâmi'n-nübelâ,*** *[Tahkîk: Şuayb el-Arnavut, Muhammed Nuaym],* Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1413 h.

ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed (v. 538/1144); ***el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fî vücûhi't-te'vîl,*** I-IV, *[Tahkîk: Abdürrezzâk el-Mehdî],* Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

Züheyr İbn Ebî Sülmâ, ***Dîvânu Züheyr b. Ebî Sülmâ,*** Dâru sâdir, Beyrut, tsz.